

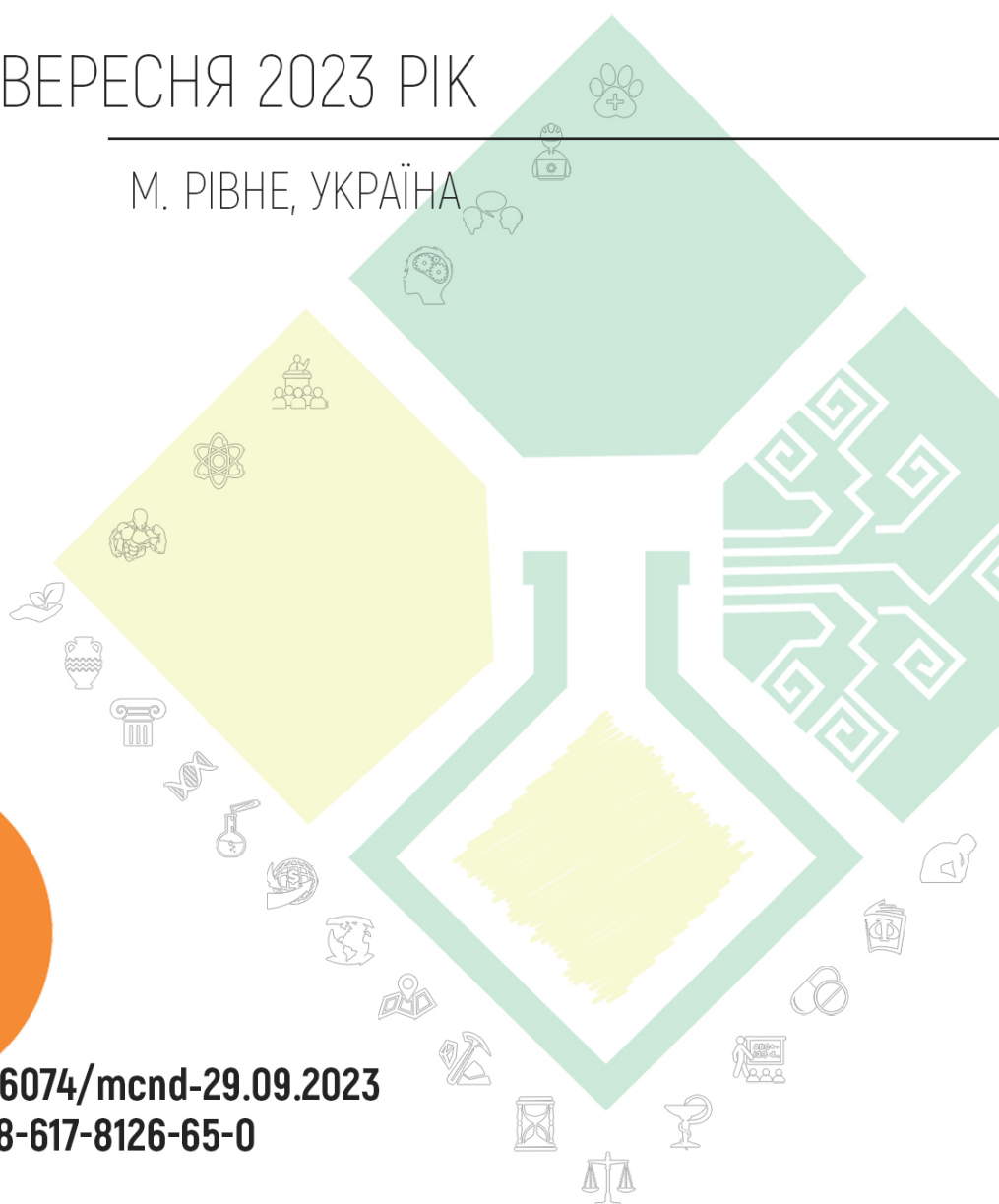
ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ В СФЕРІ ПРИРОДНИЧИХ, ГУМАНІТАРНИХ ТА ТОЧНИХ НАУК

I 29 ВЕРЕСНЯ 2023 РІК

М. РІВНЕ, УКРАЇНА



DOI 10.36074/mcnd-29.09.2023
ISBN 978-617-8126-65-0



МАТЕРІАЛИ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ



Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ В СФЕРІ ПРИРОДНИЧИХ, ГУМАНІТАРНИХ ТА ТОЧНИХ НАУК

| 29 ВЕРЕСНЯ 2023 РІК
м. Рівне, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023



Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.



Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 281 від 16.06.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

I-66 **Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук:** матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Рівне, 29 вересня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 194 с.

ISBN 978-617-8126-65-0

DOI 10.36074/mcnd-29.09.2023

Викладено матеріали учасників III Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук», яка відбулася 29 вересня 2023 року у місті Рівне.

УДК 001 (08)

© Колектив учасників конференції, 2023

© ГО «Європейська наукова платформа», 2023

ISBN 978-617-8126-65-0

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЙОГО
ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Карась Ю.М.10

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов О.Ю., Данилович О.Т.12

ПРОСТОРОВІ ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СИСТЕМИ (ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ТА
КЛАСТЕРИ) ЯК ДРАЙВЕРИ ПОВОЄННОЇ РЕЗІЛЬЄНТНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ляшенко В.І., Іванов С.В., Лук'янов А.І.15

ЩОДО ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ

Ширяєва Л.В., Похлебіна В.О.20

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА;

ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ВІДОБРАЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ БУХГАЛТЕРІВ В
НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Ромашко О.М., Новіков В.В.22

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ НА ОСНОВІ СУКУПНОГО ДОХОДУ ДЛЯ
РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Сук П.Л.26

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ МАЛОЦІННИХ АКТИВІВ

Судак В.О.29

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА НЕРУХОМІСТЬ З ФІЗИЧНИХ ОСІБ (НА
ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Огрєбчук В.А., Назаркевич І.Б.31

СЕКЦІЯ ІV.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІНОВАЦІЇ ТА ТРЕНДИ ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ

Юхименко Ю.Г.36

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ PR У ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Нурадінов А.А.39

ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЗБУТОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА НА B2B-РИНКУ

Войцеховський Д.І.41

РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ ЕМОЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ СИСТЕМОЮ ПРИЙНЯТТЯ СПОЖИВЧИХ РІШЕНЬ

Пінтусов А.О.43

СЕКЦІЯ V.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У БАНКІВСЬКІЙ УСТАНОВІ

Кубіцький Ю.С., Кубіцький С.О.45

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ ПЕРЕДБАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА НА БАЗІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Лесик В.О.50

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ

Сидоренко Н.С.53

СЕКЦІЯ VI.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Кутєпов М.Ю.56

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Колесник В.А.60

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Яковюк І.В., Новіков Є.А.62

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗГВАЛТУВАННЯ

Бойчук О.П.65

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА: ОГЛЯД ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІННОВАЦІЙ

Джура В.В.68

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИ ЗМІШАНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Холод О.В.70

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ Бачинська Н.О., Войтюк Н.А.	72
---	----

СЕКЦІЯ VII. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

НЕВІЙСЬКОВІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ Яковюк І.В., Трагнюк О.Я., Єфремова К.В.	76
ПРОДОВОЛЬЧИЙ СУВЕРЕНІТЕТ, БЕЗПЕКА ТА АВТОНОМІЯ Трагнюк О.Я., Яковюк І.В.	79

СЕКЦІЯ VIII. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА «ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ В БІОТЕХНОЛОГІЇ» ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА Двінських Н.В., Хохленкова Н.В., Калюжная О.С.	82
СУЧАСНІ МЕТОДИ ЗБЕРІГАННЯ, ТРАНСПОРТУВАННЯ І КОНТРОЛЮ ДОНОРСЬКОЇ ПЛАЗМИ Кравченко О.Ю.	84

СЕКЦІЯ IX. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ВПЛИВ ЛЮДИНИ НА ПОШИРЕННЯ РАКУ Самойленко О.С.	86
--	----

СЕКЦІЯ X. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ВИРОБНИЦТВА БЕЗСОЛЬОВИХ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ Масюткін Р.А.	88
---	----

СЕКЦІЯ XI. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

SWITCHING CONTROL AND ITS IMPACT ON THE STABILITY OF ELECTRIC POWER SYSTEMS Halushko V., Lobodzynskyi V.	90
---	----

ОСОБЛИВОСТІ НАЛАШТУВАННЯ ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ СТАНЦІЙ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

Соколовський О.Ф., Терещук Т.Л.92

**СЕКЦІЯ XII.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ**

CHATGPT AS AN INSTRUMENT FOR A PRELIMINARY DATA GATHERING IN
SCIENTIFIC RESEARCHES

Kavka O.96

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ
ОБПРИСКУВАЛЬНИХ БПЛА ЯК МЕТОДУ ВІДНОВЛЕННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПОТУЖНОСТЕЙ УКРАЇНИ

Коваленко М.Ю., Крилов Є.В.98

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ НЕОДНОРІДНОГО ОПТИЧНОГО ПОКРИТТЯ ЗА
ДОПОМОГОЮ ГРАДІЄНТНИХ МЕТОДІВ

Пецько В.І., Левчук О.М., Шапочка І.В.100

**СЕКЦІЯ XIII.
ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ОТРИМАННЯМ ВИХІДНИХ ДАННИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ
АВТОТЕХНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Волошко Т.А., Данець С.В.103

**СЕКЦІЯ XIV.
ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА**

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ДРАМІ
УЛАСА САМЧУКА «ЖЕРТВА ПАНІ МАЇ»

Домбровська Т.О.108

МОТИВАЦІЙНА МАТРИЦЯ ТЕОФРАЗЕМ У МОВНІЙ КАРТИНІ УКРАЇНСЬКОГО
ЕТНОСУ

Черкашина В.В.111

РИСИ РОЗМОВНОГО СИНТАКСИСУ В ЕПІТОЛЯРІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Семенюк О.А.114

РОЛЬ МОВНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ У
НІМЕЦЬКИХ ОГОЛОШЕННЯХ ПРО ПОШУК ПАРТНЕРА

Корженевська К.С.116

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ВПЛИВ МЕДІА НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН:
КОНЦЕПТ ПОТРЕБИ В ОРІЄНТАЦІЇ

Федотенко К.А., Остапенко М.А.118

ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДОПОВНЮВАНOSTІ КОНЦЕПЦІЙ МОВНОГО
СПІЛКУВАННЯ М.БАХТІНА ТА Л.ВИГОТСЬКОГО: ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ДІАЛОГУ

Шморгун О.О.121

СЕКЦІЯ XVI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Білоус Ю.М., Хіля А.В.124

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ УРОКУ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ В
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Проценко А.В.126

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Хиль Я.О.129

НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПИСЬМА ЗА ДОПОМОГОЮ БЛОГУ НАВЧАЛЬНОЇ
ГРУПИ

Михайлюк Т.М.135

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЧУЩОСТІ МОТИВІВ, ЯКІ СПОНУКАЮТЬ УЧНІВ ВИВЧАТИ
ІНФОРМАТИКУ В ШКОЛІ

Беца А.С., Вапнічний С.Д.137

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Осніговська О.В.140

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМООБСЛУГОВУВАННЯ У ДІТЕЙ З ООП
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стельмах Т.Ф.143

СЕКЦІЯ XVII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

FUNCTIONAL CONCEPTUALIZATION OF PERSONALITY ANXIETY

Kaliuzhna Ye.146

ВПЛИВ ВІДЧУТТЯ ПРИЙНЯТТЯ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ БІЖЕНЦІВ Карач К.Л.	148
---	-----

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ Александров Ю.В.	151
--	-----

СЕКЦІЯ XVIII.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

АЛЕРГЕНИ, КАНЦЕРОГЕНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ Колісниченко О.В., Шаталова ВБ., Мокрякова М.І.	153
--	-----

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ СИНДРОМУ ПЕРЕТРЕНОВАНОСТІ Екштейн К.С.	156
--	-----

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ НА ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ Цимбал М.М., Кучеренко Б.Ю.	159
---	-----

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІГІЄНИЧНИХ УМОВ В БОМБОСХОВИЩАХ ПІД ЧАС ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ ТА ІНШИХ ЗАХВОРЮВАНЬ Луценко І.В., Меркулова Є.О., Мокрякова М.І.	161
--	-----

ПЕТРОЗИТ, ЯК УСКЛАДНЕННЯ ГОСТРОГО СЕРЕДНЬОГО ОТИТУ: КЛІНІКА, ДІАГНОСТИКА, ЛІКУВАННЯ Овчаренко Н.М.	163
--	-----

ПРОГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДІАГНОСТИЧНО ЦІННИХ КЛІНІЧНИХ МАРКЕРІВ СИСТЕМОГО ЧЕРВОНОГО ВОВЧАКА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЙМОВІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ А. Г. М. РЕЙНО Кобак Л.О., Абрагамович О.О., Абрагамович У.О.	165
---	-----

ПРОГРАМА ЛІКВІДАЦІЇ ЗАБУТОЇ ТРОПІЧНОЇ ХВОРОБИ - ЛІМФАТИЧНИЙ ФІЛЯРІАТОЗ Гавриленко С.Д., Прокопенко С.А.	168
---	-----

ФІЗІОЛОГІЯ ВІТАМІНУ D Костів А.В., Костів М.В., Нестеренко І.О.	170
---	-----

ХІРУРГІЧНІ УСКЛАДНЕННЯ ПІСЛЯ ГЕРНІОПЛАСТИКИ Василик Т.П., Мельник І.В., Фуштей М.М.	172
---	-----

ЯК СМАРТФОНИ ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХІКУ ПІДЛІТКІВ Дігтяр А.Є., Луценко І.В., Мокрякова М.І.	176
---	-----

СЕКЦІЯ ХІХ. ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

АНАЛІЗ ЖИРНОКИСЛОТНОГО СКЛАДУ САМОСИЛУ ГАЙОВОГО (TEUCRIUM
CHAMAEDRYS L.)

Анзіна К.М.177

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ПОСТАЧАННЯ ЛІКІВ У ЄС

Трагнюк О.Я., Яковюк І.В.179

СЕКЦІЯ ХХ. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ СЕРЕДИНИ ХХ-ХХІ СТОЛІТТЯ

Кононенко Д.І.182

СЕКЦІЯ ХХІ. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА МУЗИЧНО-ПРОФЕСІЙНІ УМОВИ ПОЯВИ, ЕВОЛЮЦІЇ ТА
ПОШИРЕННЯ АКОРДЕОНУ

Кисляк Б.М.184

СЕКЦІЯ ХХІІ. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

БАГАТОРІЧНІ (1963–2020 РР.) КОЛИВАННЯ МАКСИМАЛЬНОГО СТОКУ
Р. ПРИП'ЯТЬ (ГІДРОПОСТ „ЛЮБ'ЯЗЬ”)

Павловська Т.С., Білецький Ю.В., Щесюк Є.Р.186

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВOSTІ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Слободенюк К.Ю.191

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Ю. М. Карась

ORCID ID: 0000-0001-9479-6107

здобувач вищої освіти СВО "Доктор філософії"

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: П. М. Макаренко

ORCID ID: 0000-0002-8967-9122

д-р. екон. наук, професор,

член кореспондент НААН України,

завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Економічну стійкість підприємства, відповідно до сформованих положень економічної теорії, забезпечує чотири фактори: людський та фізичний капітал, природні ресурси та технології. При збалансованості розвитку та взаємної інтеграції цих факторів можливий перехід на інноваційний розвиток економіки підприємства та забезпечення його сталого зростання. Головною конкурентною перевагою в умовах сучасної економіки слід вважати інноваційний потенціал розвитку технологій. Підприємства, які не створюють потужний механізм інноваційного процесу, втрачають шанси на стійке економічне зростання.

Питання обґрунтування особливостей забезпечення формування інноваційної економіки вивчали такі відомі вчені, як: Захарова О. В., Іванова Т. В., Пухальська Н. О., Сакевич Л. С., Чайковська І. І., Яковлев А. І. та ін.

Для створення «інноваційної економіки» необхідне середовище, сприятливе для інноваційних процесів, що має такі ознаки [1, с. 395]:

- наявність високого інтелектуального потенціалу для розробки інновацій та достатньої якості робочої сили, здатної легко адаптуватися до безперервно змінних технологій;

- можливість отримання будь-яким суб'єктом інноваційної системи на основі автоматизованого доступу та систем телекомунікацій будь-якої необхідної інформації про нові або відомі знання, інновації, інноваційну діяльність, інноваційні процеси;

- ефективне функціонування відповідної законодавчої бази та інституційної структури, що знижує ризики під час здійснення інноваційних проектів;

- наявність у суспільстві попиту на інновації;

- прискорена автоматизація та комп'ютеризація всіх сфер та галузей виробництва та управління;

- наявність чітко налагодженої гнучкої системи випереджувальної підготовки та перепідготовки кадрів-професіоналів у галузі інноваційної діяльності, що ефективно реалізують комплексні проекти відновлення та розвитку вітчизняних підприємств.

Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну суттєво вплинуло на економіку аграрного підприємства. Енергетичні атаки, порушення «зернової угоди» призвело до гострої потреби пошуку інноваційних, креативних заходів для забезпечення не лише сталого функціонування, а й розвитку. Інноваційне підприємництво у війні передбачає пошук нових шляхів його розвитку, це дозволяє говорити про концепцію зростання або інновацій. Практика підприємницької діяльності в будь-якій формі зазвичай передбачає інноваційний процес, орієнтований на результат.

Інноваційна діяльність у сучасній економіці стає визначальною рисою підприємництва. А інновація – це лише винахід чи відкриття, вона передбачає практичну реалізацію підприємницької ідеї, тобто комерціалізацію нових технічних, технологічних, організаційних та інших розробок.

Розвиток інноваційної діяльності підприємства стає особливо важливим і повинен включати максимальне використання інновацій, в тому числі й інтелектуальної власності, підвищення інноваційної активності на підприємстві зі створення та використання інтелектуальної власності, адаптацію організації у зовнішньому середовищі; забезпечення інформаційної, правової, фінансової та організаційно-технологічної підтримки інноваційної діяльності; активне проведення маркетингових досліджень щодо вивчення ринків інновацій та інтелектуальної власності; створення інтелектуальних продуктів та товарів; розробка та прийняття управлінських рішень щодо інноваційної діяльності; координування заходів щодо реалізації механізму управління інноваційною діяльністю. [2, с. 158] Сучасні агропідприємства не відрізняються високим рівнем інноваційної активності, проте, конкурентоспроможне функціонування підприємств неможливе без здійснення ними інноваційної діяльності.

Висновки. Розвиток сільського господарства на інноваційній основі має відбуватись за рахунок використання нових видів техніки, обладнання, машин, інструментів, сортів рослин та порід тварин, нових технологій виробництва продукції, способів пошуку, акумуляції, обліку та передачі інформації, підвищенням рівня кваліфікації працівників, виробництва нових видів або з новими властивостями аграрної продукції, запровадження нових форм управління та організації виробництва, освоєння нових ринків та способів продажу продукції, побудові нових логістичних систем, тощо.

Список використаних джерел:

1. Іванова Т. В. Інноваційна діяльність підприємств України як фактор підвищення рівня конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2020. № 17. С. 395-404.
2. Чайковська І. І. Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств України в контексті успішної реалізації інноваційних проєктів. Вісник Хмельницького національного університету. 2022, № 1. С. 154-160.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Данилович Олена Тарасівна

аспірантка кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Будь-яке підприємство характеризується різними видами його економічного потенціалу. Зокрема, необхідно виділити маркетинговий [1], збутовий [2–4], виробничий [5] та інші складники сукупного економічного потенціалу суб'єктів господарювання. Особливої уваги заслуговує і потенціал покращення тих чи інших властивостей підприємств, зокрема їх стійкості та здатності до адаптації [6]. Також важливим видом наявних у підприємств економічних можливостей є потенціал ресурсозбереження [7–9], реалізація якого відображається у ресурсозберігаючій моделі розвитку [10–13] та у технологічних змінах, що відбуваються [14–17]. Зокрема, суттєвого значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємств набуває впровадження на них енергозберігаючих та інших інноваційних проєктів [18, 19]. Проте, на шляху до такого впровадження постають різноманітні перешкоди [20–26], які гальмують здійснення інноваційної діяльності на підприємствах.

Розробленню стратегій інноваційної діяльності повинно передувати її аналізування, яке забезпечуватиме вирішення таких головних завдань: 1) оцінювання масштабів інноваційної діяльності підприємств, динаміки її обсягів, складу та структури результатів такої діяльності; 2) аналізування ресурсного забезпечення інноваційної діяльності, зокрема оцінювання обсягів та споживчих властивостей тих ресурсів, які підприємства використовують або зможуть використати у процесі розроблення та впровадження нововведень; 3) оцінювання ефективності інноваційної діяльності на засадах зіставлення її результатів із понесеними з метою провадження цієї діяльності витратами; 4) визначення рівня інноваційної активності досліджуваних підприємств на засадах розрахунку відносних показників, що характеризуватимуть міру інтенсивності перебігу інноваційної діяльності на цих підприємствах; 5) встановлення впливу рівня інноваційної активності підприємств на економічну ефективність їхньої діяльності та на темпи економічного зростання; 6) визначення та вимірювання перешкод, які постають на шляху провадження інноваційної діяльності на різних етапах інноваційного процесу; 7) встановлення невикористаних можливостей щодо покращення перебігу інноваційної діяльності; 8) визначення шляхів реалізації резервів вдосконалення інноваційної діяльності на підприємствах, які досліджуються.

Необхідно відзначити, що процес аналізування інноваційної діяльності підприємств повинен базуватися на сукупності принципів, дотримання яких є необхідною умовою для здійснення такого аналізування. До головних з цих принципів варто віднести такі: принцип актуальності (як вхідна інформація, так і результати аналізування інноваційної діяльності повинні характеризувати сучасний стан цієї діяльності, давати змогу використання цих результатів для ухвалення поточних управлінських рішень); принцип повноти (результати аналізування інноваційної діяльності повинні характеризувати усі її напрями, стадії та головні параметри); принцип точності (результати, одержані внаслідок аналізування інноваційної діяльності підприємств, повинні належним чином відповідати фактичному стану цієї діяльності, тобто характеризувати її з припустимим ступенем точності); принцип економічної ефективності та доцільності (аналізування інноваційної діяльності повинно давати змогу виявити достатньо великі резерви її покращення, що забезпечуватиме належну окупність понесених видатків на здійснення такого аналізування); принцип одночасного застосування низки показників (з метою всебічного аналізування інноваційної діяльності повинна одночасно використовуватися низка показників, які характеризуватимуть різні аспекти цієї діяльності); принцип системності (потрібно враховувати ту обставину, що між показниками, які застосовуються з метою аналізування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання існують певні взаємозв'язки, завдяки чому ці показники утворюють систему індикаторів); принцип пріоритетності кількісного оцінювання; принцип застосування усього спектру інструментарію аналізування. Базуючись на перелічених принципах, особи, які здійснюють аналізування інноваційної діяльності підприємств, зможуть забезпечити належну якість та високу результативність такого аналізування.

Список використаних джерел:

1. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, (649), 214–219.
2. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (24.8), 225–233.
3. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання процесу ціноутворення на машинобудівну продукцію. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління»*, (847), 81–87.
4. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (26.6), 102–108.
5. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 128–135.
6. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovych, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. *Sustainability*, (15), 9761.
7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. *Бізнес Інформ*, (11), 141–143.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.

10. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*, (1), 44–49.
12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
13. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, (4), 129–135.
14. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
17. Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2014). Інвестиційно-інноваційний механізм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Проблеми економіки*, (1), 52–58.
18. Дашко, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2009). Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (640), 63–69.
19. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
20. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
21. Chiaroni, D., Chiesa, V., Franzò, S. et al. (2017). Overcoming internal barriers to industrial energy efficiency through energy audit: a case study of a large manufacturing company in the home appliances industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, (19), 1031–1046.
22. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
23. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
24. Ємельянов, О. Ю. (2020). Оцінювання рівня ризикованості господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (19–20), 3–9.
25. Кінаш, І. А. (2015). Бар'єри на шляху впровадження енергоефективності та енергозбереження підприємств. *Сталий розвиток економіки*, (3), 185–189.
26. Севастьянов, Р. В. & Калініна, Я. Ю. (2014). Енергоефективність промислових підприємств України та бар'єри з її впровадження. *Економічний вісник ЗДІА*, (7), 144–154.

ПРОСТОРОВІ ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СИСТЕМИ (ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ТА КЛАСТЕРИ) ЯК ДРАЙВЕРИ ПОВОЄННОЇ РЕЗІЛЬЄНТНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ляшенко Вячеслав Іванович
д-р.екон.наук, професор, завідувач відділу
НАН України, Україна

Іванов Сергій Володимирович
Член-кореспондент
НАН України, Україна

Лук'янов Анатолій Ігорович
Аспірант
Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Нуріель Рубіні Генеральний директор компанії «Roubini Macro Associates», а також професор економіки в Школі бізнесу ім. Стерна при Нью-Йоркському університеті особливості сучасної епохи визначає наступним чином: «Ми зіткнулися з безпрецедентним, незвичайним та несподіваним рівнем невизначеності. У короткостроковій перспективі ми можемо очікувати на посилення нестабільності, збільшення ризиків, підвищення інтенсивності конфліктів, почастищення природних катастроф.

На зміну епосі гіперглобалізації, вільної торгівлі, виведення виробництва за кордон («офшоринг»), а також оптимізованих виробничо-збутових ланцюжків, що працюють точно вчасно, прийшла нова ера деглобалізації, протекціонізму, повернення виробництва з-за кордону або його перенесення до дружніх країн («решоринг» та «френдшоринг»), дублювання виробничих ланцюжків «про всяк випадок», а також торгівлі, орієнтованої на безпеку та надійність.

Крім того, нові геополітичні загрози підвищують ризик започаткування холодних і гарячих воєн, а також подальшої балканізації світової економіки. Наслідки зміни клімату стають все суворішими, причому набагато швидше, ніж багато хто очікував. Пандемії теж, швидше за все, стануть частішими, вірулентними і завдаватимуть більше фінансових втрат. Прогрес у сфері штучного інтелекту, машинного навчання, робототехніки та автоматизації загрожує підвищенням нерівності, постійним технологічним безробіттям, а також появою нових смертоносних видів зброї для ведення нетрадиційних воєн. Всі ці проблеми посилюють невдоволення демократичним капіталізмом, зміцнюючи лівих та правих екстремістів, схильних до популізму, авторитаризму та мілітаризму» [1].

Аналогічні характеристики визначав один із засновників еволюційної економічної теорії Микола Дмитрович Кондратьєв, як такі що характеризують циклічну епоху переходу від низхідної частини попередньої довгої економічної хвилі (або укладу) до висхідної частини наступної довгої економічної хвилі. І саме зараз ми живемо в час зміни 5-ї довгої хвилі (технологічного укладу) на 6-й.

Ядро 5-го технологічного укладу (орієнтовно 1970-2010 роки) складалося – мікроелектронна та процесорна техніка, електронна промисловість, програмне

забезпечення, опто-волоконна та обчислювальна техніка, телекомунікації, робототехніка. **Перевагами цього укладу у порівнянні з попереднім** були – індивідуалізація виробництва та споживання, підвищення гнучкості виробництва.

Ядро наступного 6-го технологічного укладу (орієнтовно 2010-2060) будуть складати – нано- та клетинні технології, наноелектроніка, молекулярна та нанофотоніка, наноматеріали та покриття, біотехнології, інформаційні технології, мехатроніка. **Перевагами цього укладу у порівнянні з попереднім є** – зниження енерго- та матеріалоемності, 3D-друк, конструювання матеріалів та організмів з наперед заданими властивостями.

Зазначене вище протиріччя «глобалізація – деглобалізація» буде вирішуватися циклічністю геополітичного ланцюга «Біполярність (США - СРСР) – Однополярність (США) — Багатополярність – Біполярність (США-Китай або Індія...)»..

Інвестувати в Україну зараз ризиковано, але ще ризикованіше у неї не інвестувати. Війна виявляє найкраще в людях, але, на жаль, вона також і забирає найкращих. «Близько третини з понад шістсот компаній-членів Американської торговельної палати в Україні мають випадки загибелі їхніх працівників під час повномасштабного вторгнення в Україну. Майже половина компаній-членів Палати зазнала певних пошкоджень фабрик чи потужностей унаслідок вторгнення» [2]. Відбиток війни для українського народу просто нищівний. Втрачено тисячі життів, мільйони були вимушені покинути домівки. Вартість збитків від руйнувань, спричинених вторгненням росії, також приголомшлива і вже сягає сотень мільярдів доларів. Ця цифра зростає щодня. Незважаючи на ці жахи, загальний настрій в Україні залишається надзвичайно стійким. Поки відважні українці захищають Україну на передовій, компанії наполегливо працюють у тилу заради захисту української економіки та прокладення шляху до майбутнього відновлення. «Бізнес-середовище в Україні залишається вражаюче динамічним та інноваційним; наприклад, з початку повномасштабного вторгнення до Палати долучилися 88 нових компаній-членів» [2]. Бізнес по всій Україні пристосувався до безпекових, логістичних та економічних викликів війни; бізнес продовжує сплачувати податки, створює робочі місця, інвестує, відбудовує громади, підтримує гуманітарний рух, та надає важливі послуги. Компанії, що працюють на місцях, демонструють виняткову адаптивність в умовах воєнного часу. У майбутньому, коли в країну повернеться мир, вони готові показати всьому світу, на що здатні. «Від початку повномасштабного вторгнення в Україну Палата провела дев'ять опитувань, щоб оцінити настрої української бізнес-спільноти. Багато показників з результатів опитування були незмінними протягом усього періоду війни та відображали мужність і впевненість українського бізнесу, попри фізичні труднощі та ментальну травму спричинену вторгненням. Коли війна перетнула рубіж у 18 місяців, 84% компаній-членів Палати продовжили повністю функціонувати. Багато хто має оптимістичні плани щодо відновлення та відбудови України: 74% планують створити робочі місця для українців в існуючих проектах, 63% мають намір інвестувати в нові проекти або потужності. Тим часом переважна більшість (92%) впевнена, що Україна переможе у війні» [2].

Головний меседж до міжнародної бізнес-спільноти однозначний: інвестувати в Україну ризиковано, але ще ризикованіше у неї не інвестувати. Ми маємо багато прикладів компаній, таких як McDonald's, які успішно працюють між сиренами повітряної тривоги, та інших міжнародних корпорацій, які відновили діяльність в регіонах України та будують укриття чи іншу інфраструктуру для вирішення конкретних безпекових викликів, створених російським вторгненням. Це модель ризику та винагороди в дії.

Тезово **Загальні положення щодо розробки спільними зусиллями науки та промислового та підприємницького середовища «Концепції сучасної та повоєнної національної промислової стратегії» на нашу думку можна визначити наступним чином:** 1) Поетапне відновлення пріоритетних галузей промисловості шляхом: «націоналізації по залишковій вартості зруйнованих та пошкоджених підприємств, які мають конкурентні перспективи – модернізації під гарантії держави за рахунок вітчизняних та іноземних коштів на відновлення – приватизація по ринковій вартості із залученням іноземних інвестицій»; 2) Опрацювання «Концепції розвитку СМАРТ-ПРОМИСЛОВОСТІ на засадах Індустрій 4.0 та 5.0», а також провідних галузей 5 та 6 технологічного укладу. Серед **Пріоритетних напрямів промислової політики на середньострокову та короткострокову перспективу** слід визначити: 1) розвиток сучасної оборонної промисловості з орієнтацією на стандарти НАТО; 2) стимулювання локалізації, імпортозаміщення та розвиток промислових кластерів; 3) організація за партнерства «Вестінгауз» за підтримки та під контролем МАГАТЕ повного ядерного циклу 4) Виробництво атомних реакторів малої потужності для забезпечення енергетичної безпеки; 5) декарбонізація промисловості шляхом розвитку альтернативної та водневої енергетики; 6) розвиток робототехніки та мехатроніки; 7) розвиток медико-технологічної, фармацевтичної та сучасної високотехнологічної хімічної галузі.

Обов'язково слід враховувати **Регіональні аспекти промполітики:** 1) наявність підрозділів щодо розвитку переробної промисловості у стратегічних сценаріях регіонального розвитку (стратегування, моделювання, оргпроекування); 2) спеціальні режими стимулювання промислового розвитку регіонів (СЕЗ, ТПР, індустріальні, еко- та агропарки і т.д.); 3) рекомендації та пропозиції по підвищенню самодостатності територіальних громад, виходу їх на траєкторії сталого розвитку та підтримки найбільш вразливих верств населення.

Вже зараз спільними зусиллями науки та практики потрібно визначити та обґрунтувати актуальні напрями та перспективи розвитку таких сучасних форм підвищення конкурентоспроможності національної переробної промисловості як індустріальні парки і кластери в Україні для пришвидшення відбудови національної економіки у сучасних та повоєнних умовах. Вони полягають у такому: (1) відновленні діяльності індустріальних парків, діючих до початку воєнного стану, облаштуванні індустріальних парків, включених до Реєстру, інженерно-транспортною інфраструктурою, зокрема як майданчиків для релокації підприємств; (2) формуванні потужних промислових та інноваційних кластерів як інструментів просування та розвитку конкурентних переваг регіонів, зокрема смарт-орієнтованих цілей регіональних стратегій розвитку на 2021-2027 роки; (3) пріоритетній державній підтримці індустріальних парків і кластерів у галузях, які забезпечують базові потреби населення в умовах війни та повоєнний час, а також в інноваційних галузях, що швидко розвиваються; (4) інституціоналізації кластерних процесів на державному та регіональному рівнях; (5) сприянні об'єднанню кластерів, формуванню їх міжрегіональних і міжгалузевих альянсів та інтеграції в економічний простір ЄС з подальшим входженням до міждержавних і транскордонних кластерів; (6) підтримці індустріальних парків і кластерів з орієнтацією на сприяння розвитку малих і середніх підприємств; (7) застосуванні податкових та нефінансових стимулів для активізації діяльності індустріальних парків і кластерної кооперації як інструменту вирішення проблем працевлаштування, уповільнення міграції та повернення українців з-за кордону. Обґрунтовані напрями та перспективи формують наукове підґрунтя для включення відповідних рішень до державних і регіональних політик з метою формування сприятливих умов розвитку індустріальних парків і кластерів в інтересах сучасної та повоєнної відбудови України.

Важливо доповнити законодавство про індустріальні парки або державну промислову політику наступними статтями:

«Спеціальні режими для учасників індустріальних парків» - 1. До суб'єктів що знаходяться у складі індустріального (промислового) парку застосовуються наступні заходи стимулювання: звільнення від сплати митних зборів імпортованих машин та обладнання, та комплектуючих до них; звільнення від податку на землю підприємств-учасників індустріальних парків; звільнення від сплати земельного збору; зниження екологічних податків (стимули з впровадження оподаткування екологічним податком могли б надаватись у вигляді зниженої ставки екологічного податку за наявності у підприємства-учасника індустріального парку інновацій з екологічною складовою протягом попереднього звітного періоду); звільнення від місцевих податків та зборів; звільнення від податку на прибуток у відношенні до створених нових робочих місць; звільнення від сплати або зниження податку на нерухомість; зниження вартості зв'язку; застосування знижених тарифів на комунальні послуги; покриття державою внесків на соціальне страхування (строком до 5 років); покриття державою відсоткової ставки за кредитами на НДДКР; компенсація державою вартості навчальних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації персоналу, в т.ч. в сфері опанування цифрових навичок; компенсація витрат інвесторів за підключення до інженерних мереж, (енергомереж); забезпечення збору та утилізації відходів; надання різного виду послуг (фінансові, лізинг, кредитування, маркетингові, виставкові послуги, охорона, управління об'єктами нерухомості тощо); повернення ПДВ, понесеного за витратами на будівництво; фінансування облаштування територій індустріальних парків; прискорена амортизація основних фондів; надання державних гарантій інвесторам щодо збереження поточних умов інвестування; взаємодія учасників ІП в рамках спеціального регуляторного режиму «Єдине вікно» з широким застосуванням цифрових технологій. 2. З метою запобігання зловживанням стимулами їх кількість за вибором інвестора диференційовано обмежується у кількості 5-7-10 позицій, в залежності від обсягу інвестицій, кількості нових робочих місць, що створюються, рівня розвитку та особливостей території (грінфілд, браунфілд, невелика ОТГ, місто обласного значення, обласний центр, іншого призначення).

«Імпортозаміщення». – 1. Держава стимулює внутрішнє виробництво готових товарів через лізингові та кредитні програми які поширюються на вироблені в країні товари з високим рівнем локалізації (від 30-50 %). Важливо також надавати таким виробникам кредити в національній валюті на умовах, не гірших від тих, на яких їх залучають основні іноземні конкуренти. Варто також передбачити податкові канікули для новостворюваного бізнесу та нових виробничих ліній уже наявних компаній. Джерелом коштів для цього має стати посилення оподаткування імпорту та кардинальне збільшення ренти на сировинні галузі. 2. Держава застосовує зниження, а то й повне скасування ПДВ на продукцію сировинних галузей, особливо ту, яка на 60—80 %, а подекуди й більше експортується за кордон. Відсутність ПДВ на руди, зерно чи олійні знижуватиме їхню вартість для споживачів і переробників цих товарів всередині країни і зменшуватиме на 20 % прибутковість їхнього експорту в необробленому вигляді. При цьому втрати для бюджету будуть незначними, а ефект для української економіки й особливо її галузей із глибшою переробкою — дуже значним.

«Стимулювання розвитку кластерів» - 1. Застосування заходів стимулювання діяльності щодо розвитку кластерів, встановлених законами України, нормативними правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, можливо за умови створення спеціалізованої організації будь-якої організаційно-правової форми, що здійснює методичне, організаційне, експертно-

аналітичне та інформаційне супроводження розвитку кластера, та відповідності кластера і спеціалізованої організації кластера вимогам, встановленим Кабінетом Міністрів України. Підтвердження відповідності кластера та спеціалізованої організації кластера вимогам, встановленим Кабінетом Міністрів України, здійснюється у встановленому ним порядку. - 2. Застосування заходів стимулювання діяльності, встановлених актами органів місцевого самоврядування, щодо кластерів здійснюється в порядку, встановленому актами органів місцевого самоврядування, у разі відповідності кластера та спеціалізованої організації кластера вимогам, встановленим відповідно до частиною 1 цієї статті, і додатковим вимогам у разі їх встановлення органами місцевого самоврядування. - 3. Створення нових і розвиток існуючих кластерів на території України здійснюються з урахуванням Генеральної схеми планування території України та схем планування адміністративно-територіальних одиниць.

«Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації» - 1. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації регіонів визначаються в Стратегіях регіонального розвитку на відповідний період, розроблених згідно з нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України. 2. Застосування заходів стимулювання діяльності у сфері промисловості, включених у якості пріоритетних напрямків смарт-спеціалізації до регіональних Стратегій регіонального розвитку, здійснюється по аналогії з учасниками індустріальних парків.

«Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації» - 1. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації регіонів визначаються в Стратегіях регіонального розвитку на відповідний період, розроблених згідно з нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України. 2. Застосування заходів стимулювання діяльності у сфері промисловості, включених у якості пріоритетних напрямків смарт-спеціалізації до регіональних Стратегій регіонального розвитку, здійснюється по аналогії з учасниками індустріальних парків.

Зараз саме той момент, щоб дивитися на Україну як на унікальну можливість для бізнесу, яка трапляється раз у житті. Найбільший проект національної відбудови в Європі з часів Другої світової війни вже розпочато та набиратиме обертів у наступні місяці та роки. Ті, хто приєднається до цього процесу на ранніх етапах, отримають низку переваг. «Україна — величезна країна з великим населенням, численними ресурсами та чудовими талантами. Вона має ідеальне розташування на кордоні з Європейським Союзом, вступ до якого планується вже у найближчому майбутньому. Сучасна Україна стає дедалі впевненішою в собі країною, яка відвернулася від РФ та просувається до ще більш потужної євроатлантичної інтеграції» [2]. За останні вісімнадцять місяців стійка відповідь України на вторгнення привернула увагу всього світу; зараз українці як ніколи рішуче налаштовані побудувати таке майбутнє, на яке заслуговує нація. Це створить можливості, які не повинен проґавити жоден амбітний бізнес.

Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідного проекту НАН України «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку економіки» (№ держреєстрації 0123U100206).

Список використаних джерел:

1. Рубіні Н. Передчуття біди. Про атмосферу Давосу та загрози, що нависають над світом// <https://nv.ua/ukr/opinion/na-svit-chekeye-bida-vidomiy-ekonomist-nuriel-rubini-pro-golovni-zagrozi-davos-ostanni-novini-50298593.html>).
2. Гундер А. Парадокс, але факт: Зараз саме час міжнародному бізнесу дивитися на Україну// <https://biz.nv.ua/ukr/experts/investiciy-v-ukrajinu-zaraz-rizikovani-ale-ce-unikalna-mozhlivist-50354223.html>

ЩОДО ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ

Ширяєва Людмила Володимирівна

доктор економічних наук, професор кафедри економіки та фінансів
Одеський національний морський університет, Україна

Похлебіна Вікторія Олександрівна

здобувач другого РВО за ОПП «Фінансово-економічна безпека»
Одеський національний морський університет, Україна

Бізнес – це діяльність, яка завжди пов'язана з різними видами ризиків (виробничий, ринковий, правовий, фінансовий, політичний тощо). Метою кожного підприємства є захист бізнесу, тобто мінімізувати ризики, якщо вони вже виникли. Але краще – мати програму, щодо їх попередження.

В бізнесі можуть з'явитися загрози різноманітного характеру, які вплинуть на зміни у положенні компанії (наприклад: зниження прибутковості та ефективності, контрольованої частки на ринку, попиту та пропозиції тощо) за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Праці багатьох вітчизняних та іноземних науковців присвячено тлумаченню поняття «захист бізнесу», серед яких можна виділити роботи В. І. Захарченка, М. М. Меркулова, М. А. Коваленка, Г. В. Козаченка, М. Д. Лесечка, Л.В. Ширяєвої та інших.

Проаналізувавши роботи наведених науковців, можна стверджувати, що зміст поняття «захист бізнесу» полягає в наступному:

1. збереження існуючого становища бізнесу або рівня контролю над бізнесом законними та економічно обґрунтованими методами;

2. якщо неможливо зберегти вже існуюче положення та рівень контролю над бізнесом, то збільшення легальними методами компенсації за втрату існуючого положення або зниження рівня контролю [1].

Основні критерії системи «захисту бізнесу» наведено на рис. 1.

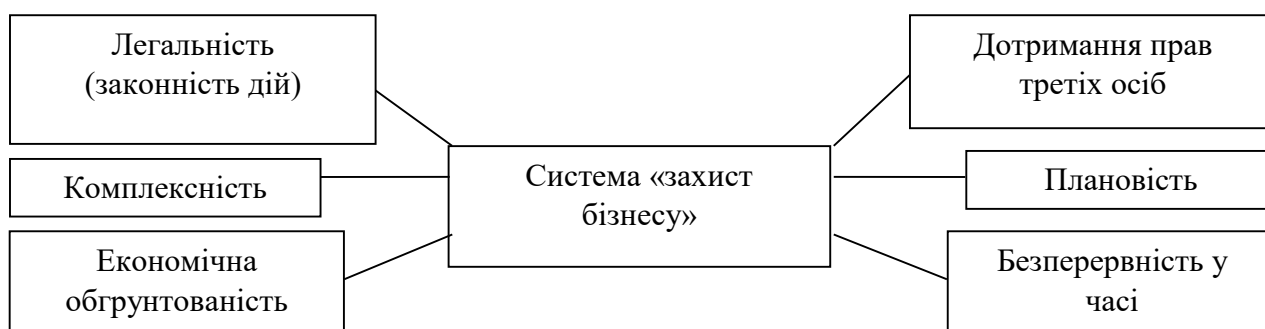


Рис. 1. Основні критерії системи «захисту бізнесу»

[складено авторами за джерелом 1]

Безперервність – тобто система захисту, повинна діяти на постійній основі, захищаючи інтереси бізнесу.

Економічна обґрунтованість – повинна відповідати принципу збалансованості.

Комплексність – принцип передбачає створення такої системи безпеки, що могла би забезпечити захист бізнесу, його майна, інформації, від усіх можливих форс-мажорів, небезпек та загроз.

Законність – тобто вся робота, яка проводиться щодо захисту бізнесу, повинна здійснюватися на основі чинного законодавства.

Критерій плановості означає, що діяльність захисту бізнесу функціонує на основі єдиної стратегії бізнесу.

Для ефективного функціонування розглянутої системи необхідно проводити її постійний моніторинг.

Також варто відмітити, що внутрішньою загрозою для бізнесу може бути навіть персонал компанії. Це може статися шляхом крадіжки та передачі конфіденційної інформації конкурентам, що завдасть істотної шкоди бізнесу. Тому завжди при прийомі на роботу необхідно підписувати положення про нерозголошення закритої інформації.

До зовнішніх загроз відносяться контрагенти та конкуренти. Тому перш ніж укласти договір з новими партнерами, необхідно проаналізувати, чи не є їх компанія односторонньою. Тому найкраще, на наш погляд, вести співпрацю з доброзичливими партнерами [2].

Також при прийомі працівників на роботу, необхідно наводити довідки про них. Особливо про той персонал, який у своїй професійній діяльності буде мати доступ до конфіденційної інформації, закритих баз даних та матеріальних цінностей. Існує багато програм, за допомогою яких можна перевірити, чи можна довіряти майбутньому співробітнику інформацію та відповідальну роботу.

Таким чином, необхідно визначити, що на сьогоднішній день, питання щодо захисту бізнесу є дуже актуальним. Підприємства працюють в умовах невизначеності та ризикованості. Тому важливо систематично та ефективно впроваджувати необхідні заходи, які будуть спрямовані на мінімізацію зовнішніх та внутрішніх загроз для бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Економічна безпека і конкурентна розвідка: конспект лекцій / Захарченко В. І., Меркулов М. М., Ширяєва Л. В., Захарченко Н. В. О.: Бахва, 2018. 520 с.
2. Лесечко М. Д., Малик Я. Й., Гелів С. Д. Економічна безпека України: внутрішні і зовнішні чинники: навч. посіб. Львів: ВЦ ЛНУ імені І. Франка, 2002. 252 с.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ВІДОБРАЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ БУХГАЛТЕРІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Ромашко Ольга Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-3466-3489

канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Новіков Владислав Володимирович

ORCID ID: 0000-0001-6265-2715

здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Питання професійної етики, яка є невід'ємною частиною сталого розвитку, є одним із найважливіших питань сьогодення. Професійна етика – це поняття, що встановлює сукупність моральних норм і правил поведінки в будь-якій професійній діяльності. Воно являє собою набір етичних принципів, які визначають участь людини у виконанні професійних обов'язків.

Дотримання етичних принципів є питанням взаємозв'язку професійної діяльності з суспільством з одного боку, та довіри до професії – з іншого. Воно зачіпає насамперед сферу діяльності, тобто взаємодію між людьми та професіоналами певної сфери діяльності.

Для бухгалтерів їх професійна діяльність потребує особливого контролю та самоконтролю щодо дотримання етичних норм. Треба визнати, що у сучасному світі сценарію попит на бухгалтерів як бізнесу, так і публічної практики – зростає у всьому світі.

Сфери фінансів, оподаткування та відносин з контролюючими органами стають все більш важливими для успішної діяльності підприємств усіх форм власності та управління ними. Крім керівника, гарантом стабільності суб'єкта господарювання є головний бухгалтер.

Через унікальний характер своєї професії бухгалтери повинні взаємодіяти з багатьма фінансовими, фізичними та іншими ресурсами підприємства. Їх робота передбачає високий рівень відповідальності за наслідки прийнятих рішень і вчинених дій.

Щоб завоювати довіру власників і ефективно виконувати свої обов'язки, бухгалтери повинні відповідати не тільки високим професійним вимогам, а й певним етичним вимогам. Крім того, ситуації, з якими бухгалтери стикаються під час виконання своїх професійних обов'язків, мають значний вплив на розвиток професійної етики. Враховуючи тенденції ринкової економіки питання професійної етики бухгалтерів стало актуальним як в усьому світі, так і в Україні [1].

Кодекс етики професійних бухгалтерів встановлює концептуальну основу, яка вимагає від професійних бухгалтерів ідентифікувати, оцінювати та аналізувати

загрози дотриманню фундаментальних принципів. Необхідно вживати запобіжних заходів, щоб запобігти конкретним ризикам. Запобіжні заходи – це дії, які можуть усунути небезпеку або знизити її до прийняттого рівня. Такі заходи поділяються на дві категорії:

- ✓ заходи, встановлені професійними органами, законами чи правилами;
- ✓ профілактичні заходи окремого підприємства.

Відповідно до Міжнародного Кодексу Етики Професійних Бухгалтерів, діяльність бухгалтерів розділяється на

- професійні бухгалтери у бізнесі (частина 2)
- професійні бухгалтери в публічній практиці (частина 3) [2].

Водночас, на національному рівні таке умовне розділення бухгалтерської практики передбачається профільним законодавством.

Так, профільними законодавчими актами для діяльності бухгалтерів та аудиторів в Україні є Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні» та Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Обидва закони видозмінюються під умови сьогодення і передбачають у свої статтях відповідність міжнародним етичним нормам та принципам. Аналіз типових статей Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» щодо порушення принципів професійної етики та потенційних загроз які можуть виникнути представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»		
Номер і назва статті	Принципи професійної етики які можуть бути порушені	Загроза, яка може виникнути у разі порушення принципу
Стаття 8. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві	Професійна компетентність Конфіденційність	Загроза власної оцінки Загроза захисту
Стаття 9. Первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку	Професійна компетентність Об'єктивність	Загроза тиску Загроза власної оцінки
Стаття 10. Інвентаризація активів і зобов'язань	Об'єктивність Професійна поведінка	Загроза власної оцінки Загроза особистих стосунків
Стаття 11. Загальні вимоги до фінансової звітності	Об'єктивність Конфіденційність Професійна поведінка	Загроза захисту Загроза власної оцінки
Стаття 12. Консолідована фінансова звітність	Професійна компетентність	Загроза власної оцінки
Стаття 12 ¹ Застосування міжнародних стандартів	Професійна компетентність	Загроза власної оцінки
Стаття 13 Звітний період	Професійна компетентність Об'єктивність	Загроза власного інтересу Загроза власної оцінки
Стаття 14. Подання та оприлюднення фінансової звітності	Чесність Професійна компетентність Конфіденційність	Загроза захисту Загроза власної оцінки
Стаття 15. Контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність	Професійна компетентність	Загроза захисту Загроза власної оцінки

Джерело: Розроблено авторами на основі [3]

Аналіз типових статей Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні» у контексті порушення принципів професійної етики та потенційних загроз які можуть виникнути представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні»		
Номер і назва статті	Принципи професійної етики які можуть бути порушені	Загроза, яка може виникнути у разі порушення принципу
Стаття 4. Аудитор	Професійна компетентність	Загроза власної оцінки
Стаття 6. Аудиторська діяльність частина	Об'єктивність Професійна компетентність	Загроза власного інтересу Загроза власної оцінки
Стаття 8. Професійна етика	Професійна компетентність Конфіденційність Об'єктивність Професійна поведінка	Загроза власної оцінки Загроза особистих стосунків Загроза тиску
Стаття 11. Конфіденційність та професійна таємниця	Конфіденційність	Загроза власної оцінки
Стаття 19. Атестація аудиторів	Професійна компетентність Об'єктивність	Загроза власної оцінки Загроза особистих стосунків
Стаття 22. Подання інформації до Реєстру	Об'єктивність	Загроза власної оцінки
Стаття 26. Винагорода за послуги з обов'язкового аудиту фінансової звітності	Об'єктивність	Загроза власної оцінки
Стаття 28. Оцінка загроз незалежності	Об'єктивність Професійна компетентність	Загроза власного інтересу
Стаття 39. Зберігання документації	Конфіденційність	Загроза особистих стосунків Загроза тиску
Стаття 44. Оприлюднення інформації про застосовані стягнення	Об'єктивність	Загроза власної оцінки

Джерело: Розроблено авторами на основі [4]

Сьогодні сфери діяльності та відповідальності сучасних бухгалтерів постійно розширюються, а посади спеціалістів з бухгалтерського обліку постійно доповнюються. Завдяки функціонуванню створеної інформаційної системи забезпечується моніторинг корпоративної господарської діяльності, безперервна та надійна оцінка активів, зобов'язань та капіталу [5].

Сучасне бізнес-середовище в Україні вимагає ефективного, прозорого і етичного середовища системи бухгалтерського обліку та аудиту. Суб'єкти господарювання потребують достовірної інформації на стратегічному рівні, коли розподіляють ресурси та планують діяльність своєї компанії.

Чіткі та надійні інформаційні системи бухгалтерського обліку є ключовими елементом для розкриття ринкового потенціалу для багатьох українських компаній. Це допомагає створити ефективне бізнес-середовище, яке заохочує розвиток інновацій і надає можливості конкурувати на глобальних ринках.

Професійна етика – це сукупність правил, що визначають поведінку фахівця під час виконання ним своїх службових обов'язків і дотримання чинних законів та інших правових актів, професійних знань, відносин з колегами та клієнтами, глибоко

моральних норм. Для регулювання професійних відносин на рівні етичної свідомості було розроблено правила професійної етики, які вбудовано у національну законодавчу систему.

Список використаних джерел:

1. Лугова О., Єременко А., Кириченко І., Косовська Ю. (2019). Професійна етика в роботі бухгалтера. *Modern Economics*, 154 – 160. Вилучено з: <https://dspace.mnau.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/5645/1/luhova.pdf>
2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів. (2018). *International Federation of Accountants*. Вилучено з: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (Закон України). № 996-XIV. (2022). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність (Закон України). № 2258-VIII. (2023). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
5. Балазюк О. (2017). Професійна етика бухгалтера в контексті реформування бухгалтерського обліку в Україні. *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*, 710 – 714. Вилучено з: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-10-2017.pdf#page=710>

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ НА ОСНОВІ СУКУПНОГО ДОХОДУ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна

Відповідно до НП(С)БО 16 “Витрати” витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені [1, п. 7].

Існують витрати, що визнаються не в періоді їх здійснення, а в наступних періодах. Це – витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Їх розподіляють між періодами за допомогою певних методів. Наприклад, можна використовувати обернений метод на основі сукупного доходу.

Згідно з НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” сукупний дохід – зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками) [2].

Сукупний дохід розраховується як алгебраїчна сума чистого фінансового результату за звітний період та іншого сукупного доходу після оподаткування [3, п. 3.35].

Сукупний дохід підприємства, отриманий у звітному періоді, у “Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)” (форма № 2) складається із чистого фінансового результату розділу I “Фінансові результати”, а також доходів і витрат, які не включені до фінансових результатів підприємства розділу II “Сукупний дохід” [2; 3].

В Україні застосовують термін “сукупний дохід” [2; 3], а міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності передбачено використовувати термін “загальний сукупний прибуток” [4].

Відповідно до МСБО 1 “Подання фінансової звітності” загальний сукупний прибуток це зміна у власному капіталі протягом періоду внаслідок операцій та інших подій, окрім тих змін, що виникли внаслідок операцій з власниками, які діють згідно з їх повноваженнями власників.

Загальний сукупний прибуток включає всі компоненти “прибутку або збитку” та “іншого сукупного прибутку”.

Інший сукупний прибуток містить статті доходів або витрат (включаючи коригування перекласифікації), які не визнані у прибутку або збитку, як вимагають або дозволяють інші МСФЗ [4].

Обернений метод розподілу ВМП на основі сукупного доходу розраховується із методу на основі сукупного доходу, а суми переставляються у зворотній послідовності: перший рік в останній, другий – в передостанній і т.д.

Річну суму розподілу ВМП за методом на основі сукупного доходу вираховують як добуток суми розподілу ВМП, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням фактичного або планового обсягу сукупного доходу за окремі періоди на плановий обсяг сукупного доходу за увесь період.

Щоб розподілити ВМП за методом на основі сукупного доходу використовують формули:

$$PCPBM\P = CPBM\P \times KPBMP,$$

де $PCPBM\P$ – річна сума розподілу ВМП; $CPBM\P$ – сума розподілу ВМП; $KPBMP$ – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{ОСД} : \text{ПОСД},$$

де ОСД – плановий або фактичний обсяг сукупного доходу за окремі періоди; ПОСД – плановий обсяг сукупного доходу за увесь період.

Можна використовувати інший варіант розподілу ВМП за методом на основі сукупного доходу:

$$\text{РСРВМП} = \text{ОСД} \times \text{КРВМП};$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПОСД}.$$

Метод розподілу ВМП на основі сукупного доходу може бути розрахований за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Розподіл ВМП за оберненим методом на основі сукупного доходу покажемо на прикладі.

Приклад. Сума ВМП – 28000 грн, строк розподілу – 4 роки. Очікується отримати за цей період 105000 грн сукупного доходу, у тому числі: за 1-й рік – 40000 грн, за 2-й рік – 31000 грн, за 3-й рік – 24000 грн, за 4-й рік – 20000 грн, за 5-й рік – 10000 грн.

Значення коефіцієнту розподілу ВМП становить: за 1-й рік – 0,3810 (40000 : 105000 = 0,3810), за 2-й рік – 0,2952 (31000 : 105000 = 0,2952), за 3-й рік – 0,2286 (24000 : 105000 = 0,2286), за 4-й рік – 0,0952 (10000 : 105000 = 0,0952).

Розподіл ВМП за 1-м способом методу на основі сукупного доходу наведено в таблиці 1, а використання 1-го способу оберненого методу на основі сукупного доходу представлено в таблиці 2.

Таблиця 1

Віднесення ВМП у витрати наступних періодів за 1-м способом (від початкової суми) методу на основі сукупного доходу

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Сукупний дохід, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	28000	40000	0,3810	10668
2	28000	31000	0,2952	8266
3	28000	24000	0,2286	6401
4	28000	10000	0,0952	2665
х	Разом	105000	1	28000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Віднесення ВМП у витрати наступних періодів за 1-м способом (від початкової суми) оберненого методу на основі сукупного доходу

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Сукупний дохід, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	28000	10000	0,0952	2665
2	28000	24000	0,2286	6401
3	28000	31000	0,2952	8266
4	28000	40000	0,3810	10668
х	Разом	105000	1	28000

[авторська розробка]

Включення ВМП у витрати наступних періодів за 1-м способом (від початкової суми) простого і оберненого методів на основі сукупного доходу дає змогу повністю розподілити ВМП по періодах (табл. 1 і 2).

Визначення 2-го способу методу розподілу ВМП на основі сукупного доходу відображено в таблиці 3, а застосування 2-го способу оберненого методу на основі сукупного доходу розглянуто в таблиці 4.

Таблиця 3

**Віднесення ВМП у витрати наступних періодів за 2-м способом
(від залишкової суми) методу на основі сукупного доходу**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Сукупний дохід, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	28000	40000	0,3810	10668
2	17332	31000	0,2952	5116
3	12216	24000	0,2286	2793
4	9423	10000	0,0952	9423
x	Разом	105000	1	28000

[авторська розробка]

Таблиця 4

**Віднесення ВМП у витрати наступних періодів за 2-м способом
(від залишкової суми) оберненого методу на основі сукупного доходу**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Сукупний дохід, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	9423	10000	0,0952	9423
2	12216	24000	0,2286	2793
3	17332	31000	0,2952	5116
4	28000	40000	0,3810	10668
x	Разом	105000	1	28000

[авторська розробка]

На основі даних таблиць 3 і 4 можна побачити, що при використанні простого і оберненого методів на основі сукупного доходу, в останньому і першому роках відповідно ВМП не розподіляються і відносяться у витрати періоду.

Висновки. Розподіл ВМП можна здійснювати за оберненим методом на основі сукупного доходу.

Щоб його вирахувати, потрібно спочатку обрахувати метод розподілу ВМП на основі сукупного доходу і суми переставити навпаки: 1-й рік – в останній, 2-й рік – в передостанній і т.д.

Сукупний дохід складається із доходів і витрат, що формують фінансові результати підприємства, а також із доходів і витрат, що до результатів діяльності підприємства не відносяться.

Можна використовувати два способи розрахунку оберненого методу розподілу ВМП на основі сукупного доходу: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансової звітності". (2012). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ МАЛОЦІННИХ АКТИВІВ

Судак Валерія Олександрівна

здобувач вищої освіти

факультету податкової справи, обліку та аудиту

Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Колісник Олена Пилипівна

канд. екон. наук., доцент,

завідувач кафедри обліку та консалтингу

Державний податковий університет, Україна

Засоби праці, які обліковуються підприємством, відрізняються різноманітністю свого складу. Деякі з них використовуються у господарській діяльності тривалий час (понад рік), тоді як інші експлуатуються лише протягом кількох місяців. До цієї категорії відносять окремі необоротні та оборотні активи, відомі як малоцінні активи.

Малоцінні активи – це не просто ресурси, які вводяться в обіг і не контролюються, а надзвичайно різноманітні засоби з особливим значенням для підтримання здійснення операцій на підприємстві. Вони приймають різні матеріальні форми, а з точки зору бухгалтерського обліку малоцінні активи для цілей облікового відображення поділяють на категорії:

- малоцінні швидкозношувані предмети (МШП);
- малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА) [1].

Відповідно до чинного податкового законодавства, малоцінні необоротні матеріальні активи розглядаються як засоби праці, первісна вартість яких є нижчою за 20000 грн. [2].

НП(С)БО 1 вказує, що «необоротні активи – всі активи, що не є оборотними» [3].

Придбаний об'єкт визнається самостійним об'єктом обліку, якщо він виконує певні самостійні функції і є закінченим пристроєм з усім необхідним до нього приладдям. Для правильного відображення активів у бухгалтерському обліку варто зважати на строк їх корисного використання. Так, п.6 НП(С)БО9, вказує, що активи відображаються у складі МШП (рахунок 22 «МШП») за умови очікуваного строку їх використання менше, ніж 1 рік або один нормальний операційний цикл [4].

У складі необоротних активів об'єкт відображається у випадку, якщо строк корисного використання понад 1 рік або більше одного нормального операційного циклу: залежно від його вартості на рахунку 10 «Основні засоби» як основні засоби або на субрахунку 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» як малоцінні необоротні матеріальні активи [5].

П.6 НП(С)БО 9 визначає МШП як матеріальні цінності, які використовуються підприємством не більше 1 року або нормального операційного циклу [4]. Характерною рисою МШП є те, що вони багаторазово беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого часу, а не одноразово використовуються в певному виробничому циклі. При цьому, їх натуральна форма залишається незмінною. За цією ознакою МШП подібні до основних засобів та МНМА. Основна відмінність полягає в терміні корисного використання – ОЗ та МНМА використовуються більше одного року чи операційного циклу, в той час, як очікуваний строк використання МШП – менше ніж рік.

Іншим аспектом, на який слід звернути увагу, обліковуючи малоцінні активи – це вартісна ознака. Під час класифікації МШП вона не має значення, оскільки активами вони визнаються за будь-якої вартості. Виходячи з цього, якою б не була вартість активу, якщо корисний строк його використання менше ніж 1 рік або операційний цикл, він зараховуватиметься до складу МШП. Для ведення їх обліку, Інструкцією №291, передбачено рахунок 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» [5]. Списання МШП з балансу відбувається при їх передачі в експлуатацію, з дебетом рахунків обліку витрат: 15, 23, 91, 92, 93 або залежно від призначення запасів – 94.

Отже, класифікуючи об'єкт як МШП, варто зважати на строк його корисного використання, оскільки він має бути не більше 1 року або операційного циклу.

Як зазначалось раніше, якщо підприємство очікує використовувати актив понад рік, це – необоротний матеріальний актив, облік якого відображається за НП(С)БО 7 «Основні засоби» [6].

НП(С)БО 7 визначає основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, які включають у свій склад малоцінні необоротні матеріальні активи [6]. Розмежовує основні засоби та малоцінні необоротні матеріальні активи вартість активу, тобто вона визначає, де саме буде обліковуватись актив. Згідно з Податковим кодексом, вартісний критерій становить 20 000 грн. Разом з цим, п 5.2. НП(С)БО 7 «Основні засоби» дозволяє підприємству на власний розсуд встановити вартісні ознаки предметів, які входять до складу МНМА [6]. Цей вартісний критерій прописується в обліковій політиці підприємства.

Таким чином, відображення малоцінних активів у бухгалтерському обліку напряму пов'язано зі строком їх корисного використання. Класифікація активів як МШП та МНМА забезпечує точність фінансового звітування та впливає на звіти підприємства. Оскільки малоцінні активи обліковуються на різних рахунках бухгалтерського обліку, які узагальнюються в балансі, вони мають вплив на рентабельність, ліквідність та фінансовий стан підприємства. Розуміння того, що саме відноситься до МШП, а що до МНМА, дозволяє приймати ефективні управлінські рішення та якісно використовувати ресурси.

Список використаних джерел:

1. Китайчук Т.Г. Актуальні питання обліку малоцінних активів. Економіка та держава. Економічна наука. Вип. 7. 2021. С. 16-20. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2021/5.pdf
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
4. Запаси: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9, затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>
6. Основні засоби: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА НЕРУХОМІСТЬ З ФІЗИЧНИХ ОСІБ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Огребчук Вікторія Анатоліївна

здобувач першого (бакалаврського) освітнього рівня
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Назаркевич Ігор Богданович

професор, д-р.ekon.наук, професор кафедри фінансового менеджменту
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Власники нерухомого майна зобов'язані щороку сплачувати податок на нерухомість, який встановлюється за рішенням сільської, селищної або міської ради в залежності від місця розташування та типів нерухомості. Згідно Податкового кодексу України (ПКУ) [1], платниками даного податку є фізичні та юридичні особи, що є власниками житлової та/або нежитлової нерухомості. Сплачувати необхідно за кожен квадратний метр понад норму: для квартири норма 60 кв.м., для житлового будинку – 120 кв.м., для квартири та будинку – 180 кв.м. Слід зауважити, що додатково сплачують 25 000 грн. в рік податку власники квартир сукупною площею понад 300 кв.м. та/або житлових будинків – понад 500 кв.м.

Фізичні особи сплачують податок на нерухомість у поточному році за попередній, тобто у 2023 році за 2022 рік. Ставка податку на нерухомість встановлюється органами місцевого самоврядування в залежності від типу об'єктів та їх місцезнаходження у відсотках до мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, та не може перевищувати 1,5 % за 1 квадратний метр. Оскільки у 2023 році податок нараховується за 2022 рік, то, відповідно, ставка розраховується виходячи із мінімальної заробітної плати, що встановлена на 01.01.2022р. – 6500 грн. Очевидно, максимальна ставка за 1 кв.м. не перевищуватиме 97,50 грн. ($6500 \text{ грн.} \cdot 1,5\% = 97,50 \text{ грн.}$)

Ставки податку, відповідно до Ухвали Львівської міської ради №1075 від 08.07.2021 [2] встановлюються відповідно до розмежувань території на 3 зони. Приклад діючих ставок/сум податку на нерухоме майно за 1 кв.м. для фізичних осіб за житлову та нежитлову нерухомість в Львівській міській територіальній громаді (ЛМГ) наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Діючі ставки/суми податку на нерухомість за 1 кв.м. відповідно до зон
Львівської МТГ**

Зонування Львівської МТГ	Об'єкти нерухомості	За 2022 рік		За 2023 рік	
		сплата у 2023 (Ухвала ЛМР №1075 від 08.07.2021 [2])		сплата у 2024 (Ухвала ЛМР №2146 від 30.06.2022 [3])	
		Ставка податку у, %	Сума податку за 1 кв.м., грн	Ставка податку, %	Сума податку за 1 кв.м., грн
1 ЗОНА (м. Львів, м. Винники, смт. Брюховичі, смт. Рудне, смт. Малехів, м. Дубляни, с. Рясне-Руське)	житло	1,5	97,50	1,0	67,00
	нежитло	1,5	97,50	1,0	67,00

Продовження табл. 1

Зонування Львівської МТГ	Об'єкти нерухомості	За 2022 рік		За 2023 рік	
		сплата у 2023 (Ухвала ЛМР №1075 від 08.07.2021 [2])		сплата у 2024 (Ухвала ЛМР №2146 від 30.06.2022 [3])	
		Ставка податку у, %	Сума податку за 1 кв.м., грн	Ставка податку, %	Сума податку за 1 кв.м., грн
2 ЗОНА (с.Гряди, с. Воля-Гамулецька, с. Підрясне, с. Лисиничі, с. Підбірці, с. Великі Грибовичі, с. Малі Грибовичі, с. Зашків)	житло	1,0	65,00	0,75	50,25
	нежитло	1,5	97,50	1,0	67,00
3 ЗОНА (с.Збиранка, с. Зарудці, с. Малі Підліски, с. Ситихів, с. Завадів)	житло	0,5	32,50	0,5	33,50
	нежитло	1,5	97,50	1,0	67,00

*Джерело: складено автором на основі [2],[3]

Також, згідно Ухвали ЛМР №2146 від 30.06.2022 р. [3] є певні групи платників податків, які мають **пільги щодо сплати податку на нерухомість у 2023 році**. Зокрема, НЕ повинні сплачувати податок на нерухомість з 2023 року за:

- об'єкти житлової нерухомості сімей, які виховують 3-ох і більше дітей віком до 18-и років;
- об'єкти житлової нерухомості, які стали непридатними для проживання у зв'язку з війною;
- об'єкти житлової нерухомості, які пошкоджені частково, або зруйновані у зв'язку з війною;
- об'єкти житлової нерухомості фізичних осіб, які брали участь у проведенні АТО, ООС та/або забезпечення національної безпеки України, та постраждалим учасникам Революції Гідності та членам сімей Героїв Небесної Сотні та беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії рф;
- господарські (присадибні) будівлі, що розміщені на прибудинкових територіях житлових, садових та дачних будинків, котеджів;
- сховища (бомбосховища), захисні споруди, які не використовуються у комерційній та підприємницькій діяльності, не здаються в оренду, лізинг;
- об'єкти нерухомості, які розташовані в межах індустріальних парків.

Згідно Ухвали №3422 від 06.07.2023р.[4] до даного списку також відносяться об'єкти житлової нерухомості, право власності на який набуто членом-сім'ї спадкоємцем загиблого (померлого) захисника чи захисниці України.

Сплачувати податок на нерухомість необхідно до 1-го липня. Після надходження квитанції платник податку має термін строком 60 днів. Якщо ж квитанція не надійшла, то необхідно самостійно звернутися до податкової задля уникнення штрафу. В разі прострочення сплати податку строком 30 днів сума податку автоматично збільшується на 10%, якщо ж платіж прострочений більше ніж 30 днів – на 20%.

В сучасних умовах життєдіяльності суспільства діджиталізація поширюється на багато сфер діяльності і податкова система – не виняток. Отримати податкове повідомлення-рішення (ППР) про сплату податку на нерухомість та сплатити податок

можна онлайн через **Е-кабінет** [5]. Для того, аби подати Заяву про бажання отримувати ППР через Е-кабінет, необхідно:

- отримати кваліфікаційний електронний підпис, зокрема через Єдиний портал державних послуг Дія;
- зайти на сторінку Е-кабінету платника податків;
- авторизуватися з електронним ключем;
- заповнити та надіслати Заяву за формою J/F 1391602 - Заява про бажання отримувати документ через Електронний кабінет [6] .

Власники житлової/нежитлової нерухомості у Львівській МТГ можуть використовувати цифровий калькулятор для розрахунку місцевого податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у Львівській МТГ [7]. Даний калькулятор розміщений на сайті Львівської міської ради. Він допомагає будь-кому самостійно визначити та в подальшому сплатити необхідну суму податку. Для використання цифрового калькулятора необхідно вказати адресу, площу та тип кожного об'єкта нерухомості, який перебуває у власності громадянина. Після цього платник має можливість отримати інформацію про зону оподаткування майна, чіткий розмір податку за кожен окремий об'єкт нерухомості та загальну суму, яка підлягає сплаті. Слід зауважити, що калькулятор при розрахунку враховує чинні податкові ставки для кожного типу нерухомості, адресу розташування та наявність пільг для фізичних осіб. Для зручності поряд з калькулятором відображено рахунки на сплату податку кожного району Львова.

Згідно даних державного веб-порталу бюджету для громадян Openbudget [8], за I півріччя 2023 року надходження податку на нерухоме майно з фізичних осіб складає 41,9 млн.грн. За аналогічний період 2022 року – 8,4 млн.грн., а за I півріччя 2021 року – 9,9 млн.грн.. Загалом надходження податку на нерухомість з фізичних осіб у 2021 році становили 65,0 млн.грн., а у 2022 році – 63,6 млн.грн. За період із січня по липень 2023 року до бюджету Львівської МТГ вже надійшло 72,2 млн.грн., що значно перевищує попередні роки. Динаміку щодо надходжень податку на нерухоме майно до Львівської МТГ за I півріччя 2021-2023 рр. відображено на рисунку 1.

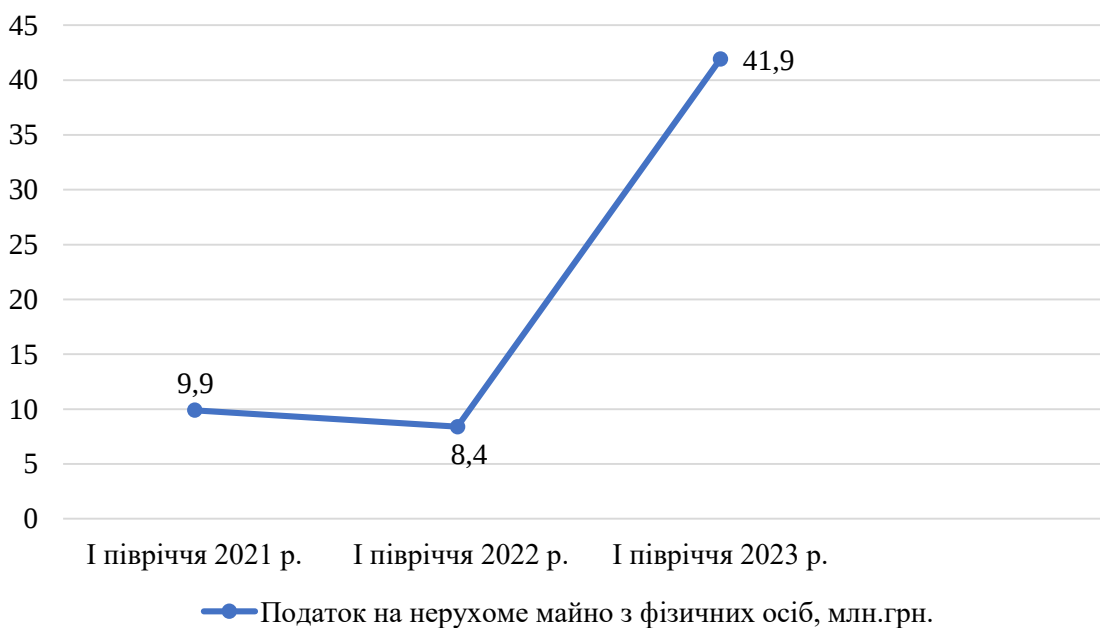


Рис. 1. Зміна надходжень податку на нерухоме майно до Львівської МТГ за I півріччя 2021-2023 рр., млн.грн.

**Джерело: складено автором за офіційними даними веб-порталу Openbudget [8]*

Згідно рис.1 та вищенаведених даних у I півріччі 2023 році надходження даного податку перевищують попередній аналогічний період на 33,5 млн.грн. Дана статистика пов'язана із збільшенням ставки податку на нерухомість з фізичних осіб та вдосконаленням моніторингу та системи збору податків. І це, в свою чергу, свідчить про збільшення коштів у місцевих бюджетах і, відповідно, більше можливостей виконання соціальних програм, інфраструктурних проектів та задоволення інших потреб. Також, збереження позитивної динаміки у майбутніх періодах може призвести до підвищення інвестицій у місцевий розвиток та покращення фінансового стану уряду та територіальної громади загалом. Однак, дуже важливо збалансовувати збільшення податкового навантаження на власників нерухомості, аби не призвести до фінансових нерівностей чи незадоволення платників податку.

Таблиця 2

Оподаткування нерухомості у Львівській МТГ у 2021-2022 рр.

Роки	Частка в структурі майнових податків	Частка в структурі місцевих податків	Частка в структурі податкових надходжень	Частка в структурі доходів бюджету
2021	36,4%	10,8%	3,5%	2,6%
2022	45,5%	14%	4,2%	3,5%

*Джерело: складено автором за офіційними даними веб-порталу Openbudget [8]

Відповідно до табл. 2 видно, що частка податку на нерухомість в структурі доходів бюджету зростає. Однак, для збереження даної тенденції та більших надходжень слід переглянути та вдосконалити систему архітектурно-будівельного контролю з метою виявлення правопорушень щодо добудов, які не є зареєстрованими.

Отож, податок на нерухомість передбачає оподаткування «зайвих» квадратних метрів – надлишкової площі, що перевищує надлишкові норми. Даний податок сплачує людина, на яку оформлений особовий рахунок, якщо є кілька власників квартири, то кожен із них платитиме частину відповідно до своєї частки, або, за домовленістю, - один із них. Місцева влада встановлює ставки даного податку на власний розсуд та, зі свого боку, надає пільги для певних груп платників податку. Збільшення надходжень податку на нерухомість дозволить місцевим бюджетам покращити їхній стан, а відповідно і якість інфраструктури та послуг.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс. *tax.gov.ua*. URL: <https://tax.gov.ua/nk/> (дата звернення: 18.09.2023).
2. Ухвала ЛМР від 08.07.2021 № 1075 «Про встановлення ставок та пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/docs-rulings> (дата звернення: 18.09.2023).
3. Ухвала ЛМР № 2146 від 30.06.2022 «Про внесення змін до ухвали міської ради від 08.07.2021 № 1075 «Про встановлення ставок та пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/docs-rulings> (дата звернення: 18.09.2023).
4. Ухвала №3422 від 06.07.2023 «Про внесення змін до ухвали міської ради від 08.07.2021 № 1075 «Про встановлення ставок та пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/docs-rulings> (дата звернення: 18.09.2023).
5. Електронний кабінет платника податків. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/login> (дата звернення: 18.09.2023).

6. Державна податкова служба України. *tax.gov.ua*. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 18.09.2023).
7. Калькулятор для розрахунку місцевого податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у Львівській МТГ. *Львівська міська рада*: URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/business/calculator?fbclid=IwAR1S1Y-GuOgxqGl0OuWh7zVGANV8mOc1nf85eSprDzWjv1KzsagZxRHI1ok>
8. Державний веб-портал бюджету для громадян. Офіційний веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1356300000/info/indicators?year=2021&month=6> (дата звернення: 19.09.2023).

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІНОВАЦІЇ ТА ТРЕНДИ ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ

Юхименко Юліана Геннадіївна

здобувач вищої освіти факультету торгівлі та маркетингу
Державний Торгово-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Яцюк Дмитро Васильович

канд. екон. наук., доцент, доцент журналістики та реклами
Державний Торгово-економічний університет, Україна

Сучасний світ цифрової реклами надзвичайно динамічний, і одним із основних трендів, які відзначають фахівці та маркетологи, є таргетована реклама (таргетинг) — показ обраним користувачам рекламних оголошень у соціальних мережах, додатках, на сайтах. [5] Під час реєстрації у веб-сервісах і соціальних мережах користувачі надають необхідні дані: вік, стать, освітній рівень і особисті інтереси. Ця інформація створює можливість для більш ефективного та точного таргетування аудиторії в рекламних кампаніях.

Сучасні рекламні платформи використовують системи аналізу даних, щоб оптимізувати спрямування оголошень. Навіть у випадку, коли користувач надав обмежену інформацію про себе, система аналізує реакції на публікації, взаємодію з рекламним контентом і інші показники активності, а також може враховувати технічні характеристики пристрою користувача, модель телефону, геолокацію та інші технічні дані для уточнення профілю користувача. Це допомагає системі зрозуміти контекст і передбачити, які рекламні пропозиції можуть бути цікавими для даного користувача.

Враховуючи постійний розвиток технологій і аналітичних інструментів, таргетинг стає важливою частиною стратегій різних секторів економіки та індустрій, роблячи рекламні кампанії більш персоналізованими і ефективними для кінцевих користувачів, а також розвивається і має тренди.

1. Штучний інтелект (ШІ) і машинне навчання (МН).

Згідно зі звітом MarketsandMarkets, очікується, що до 2025 року розмір глобального штучного інтелекту на ринку реклами досягне 10,6 мільярда доларів США, що зросте на 29,7% з 2020 до 2025 року. [1] Одним із ключових аспектів використання ШІ у таргетованій рекламі є здатність системи аналізувати величезну кількість даних, що надаються користувачами під час їхньої активності в Інтернеті. Ця інформація включає в себе відомості про вподобання, стилі життя, демографічні характеристики та моделі купівлі. Аналітичні алгоритми та машинне навчання в ШІ дозволяють визначити цінну інформацію, яка раніше може бути легко упущена, і використовувати її для створення більш точних та персоналізованих рекламних стратегій.

У майбутньому, ШІ може значно полегшити та автоматизувати процеси таргетингу, використовуючи підсилене та глибоке навчання для створення більш точних та ефективних прогнозів щодо поведінки користувачів. [2] Це дозволить

рекламодавцям надавати персоналізовану та гіпернацілену рекламу, яка ідеально відповідає індивідуальним потребам і прагненням кожного користувача. Такий підхід підвищує залучення та конверсію, ведучи до нових висот у сфері цифрової реклами.

2. Розширена реальність (AR).

Розвиток технологій інформаційного суспільства і збільшення доступу до розширеної реальності (Augmented Reality, AR) призвели до змін у підходах до таргетованої реклами, внаслідок чого AR стає актуальним трендом у цьому сегменті індустрії. Використання AR-технологій в таргетованій рекламі може змінити сприйняття рекламних повідомлень користувачами. [2]

Центральною ідеєю AR в рекламі є створення інтерактивних елементів, які інтегруються в реальний світ користувача через використання мобільних пристроїв або іншого обладнання. Це дозволяє таргетованій рекламі надавати можливість взаємодіяти з продуктом безпосередньо на місці. Відображення додаткової інформації про товари або послуги у вигляді 3D-моделей, анімацій чи інших AR-елементів роблять досвід споживача більш інформативним і захопливим. [5]

AR в таргетованій рекламі також надає можливість створювати особистий інтерактивний досвід для кожного користувача. За допомогою AR, рекламодавці можуть адаптувати контент під індивідуальні потреби та інтереси своєї цільової аудиторії, забезпечуючи вищий рівень залучення та взаємодії.

3. Етичні норми і конфіденційність.

Етичні норми в контексті таргетованої реклами набули особливого актуального значення в наш час, де розвиток технологій і зростаюча кількість даних, доступних для аналізу, ставлять питання етики та приватності користувачів в центр уваги. Повноцінна реалізація тренду таргетованої реклами неминуче пов'язана з розробкою етичних підходів та дотриманням правових норм. [2]

У наш час суспільність виражає підвищену стурбованість щодо конфіденційності особистих даних. Рекламодавці та маркетологи повинні враховувати цю зростаючу обізнаність та обережність споживачів щодо збору та використання їхніх особистих даних. Це ставить перед ними завдання забезпечити гармонійний баланс між ефективним націлюванням реклами і повагою до приватності користувачів.

Завдяки прозорим методам та відкритим комунікаційним стратегіям, рекламодавці можуть зберігати довіру користувачів, враховуючи їхні бажання і вимоги щодо безпеки даних. Перехід від масової реклами до персоналізованих підходів вимагає не лише технічного розвитку, але й суворої етичної відповідальності, щоб забезпечити довіру та відповідати нормам конфіденційності, які постійно розвиваються в сучасному цифровому середовищі.

4. Ретаргетинг.

Ретаргетинг залишається одним із ключових трендів у сучасній таргетованій рекламі. Цей метод включає в себе використання даних, збережених у куках потенційних клієнтів, для подачі відповідних рекламних оголошень після їх виходу з веб-сайту. Основна ідея полягає в тому, щоб створити кампанію, яка дозволяє взаємодіяти між веб-сайтом та іншою платформою, такою як Google або Facebook.

Ретаргетинг – ідеальний підхід для компаній, які прагнуть підвищити обізнаність користувачів про продукти чи послуги. Особливо малі компанії та стартапи із скромними бюджетами на рекламу виграють від використання ретаргетингу, оскільки цей підхід зосереджений на більш релевантних користувачах з вираженим наміром, а не на широких демографічних групах. [4]

5. Гіперперсоналізація.

За допомогою росту обсягів доступних даних та вдосконалення аналітичних інструментів, відбувається перехід від універсального підходу до реклами до повноцінного індивідуалізованого досвіду для кожного користувача. [3] Сучасні споживачі розвинули високі очікування стосовно індивідуальності і персоналізації в усьому, включаючи рекламу.

Зараз рекламодавці мають можливість використовувати передові методи сегментації клієнтів, щоб визначити найточніші характеристики кожної цільової аудиторії. Використовуючи аналітику даних та ретельний аналіз споживачів, бренди можуть ідентифікувати конкретні сегменти аудиторії, абсолютно відповідні їхнім потребам, інтересам та попиту. На основі цього розуміння, вони розробляють і надають індивідуальні рекламні повідомлення, які відзначаються своєю актуальністю та значущістю для кожного окремого користувача.

Інновації та тренди в таргетованій рекламі змінюють не лише спосіб, яким ми сприймаємо рекламу, але й взаємодію між брендами та їхньою аудиторією. Майбутнє таргетованої реклами обіцяє бути ще більш ефективним, залишаючи безмежні можливості для творчості та розвитку у цій динамічній сфері маркетингу.

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence (AI) Market by Offering (Hardware, Software), Technology (ML (Deep Learning (LLM, Transformers (GPT 1, 2, 3, 4)), NLP, Computer Vision), Business Function, Vertical, and Region - Global Forecast to 2030 [Електронний ресурс] // MarketsandMarkets. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/artificial-intelligence-market-74851580.html>.
2. Deependra O. The Future of Targeted Advertising: Trends and Strategies for Success [Електронний ресурс] / Ojha Deependra. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.linkedin.com/pulse/future-targeted-advertising-trends-strategies-success-deependra-ojha/>.
3. Rabkina E. Ad targeting trends in 2022 [Електронний ресурс] / Elena Rabkina // Onlypult. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://onlypult.com/blog/ad-targeting-trends-in-2022>.
4. The future of digital targeting: trends & strategies for 2021 [Електронний ресурс] // Brick inc. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.trybrick.com/the-future-of-digital-targeting/>.
5. Рябий Г. Таргетована реклама — що це, налаштування та принципи роботи [Електронний ресурс] / Георгій Рябий // Netpeak Journal. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://netpeak.net/uk/blog/targetovana-reklama-nalashtuvannya-ta-printsipi-roboti-neobkhidniy-minimum-znan-pro-targeting/>.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ PR У ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Нурадінов Ахмед Абділович

здобувач вищої освіти кафедри організації туристичної діяльності
Міжрегіональна Академія управління персоналом, Україна

Науковий керівник: Кривоберець Марина Миколаївна

канд. екон. наук, доцент кафедри організації туристичної діяльності
Міжрегіональна Академія управління персоналом, Україна

Актуальність тематики зумовлена тим, що PR діяльність є невід'ємною частиною успішного функціонування туристичного бізнесу. У сучасному інформаційно насиченому світі зв'язки з громадськістю відіграють ключову роль у створенні та підтримці позитивного іміджу, залученні клієнтів та побудові довгострокових відносин із громадськістю.

PR у туристичній індустрії – це системний процес створення та підтримки позитивного іміджу та репутації туристичного бізнесу в очах його цільової аудиторії, включаючи клієнтів, партнерів, інвесторів, ЗМІ та громадськість. Суть PR-у полягає в управлінні громадською думкою та взаємодії із зацікавленими сторонами для досягнення стратегічних цілей компанії.

Зв'язки з громадськістю (PR) в туристичних підприємствах спрямований на створення та підтримку позитивного корпоративного іміджу та репутації, а також встановлення та підтримку взаємовигідних відносин із клієнтами, партнерами, засобами масової інформації та іншими зацікавленими сторонами в індустрії туризму. Важливість PR в індустрії туризму важко переоцінити, оскільки вони дозволяють підприємствам залучати клієнтів, зміцнювати свій бренд і ефективно конкурувати на ринку.

У сфері туризму особливо важливо приділяти увагу управлінню репутацією, оскільки відгуки та думки клієнтів можуть мати вирішальне значення для успіху бізнесу. Постійна взаємодія з громадськістю та активна участь у заходах та ініціативах, пов'язаних з екологічною та соціальною відповідальністю, також сприяє покращенню іміджу туристичного бізнесу [1].

Ключові прийоми та методи PR в сфері туризму:

- Створення та підтримка позитивного іміджу: одним із головних завдань PR в туризмі є створення та підтримка позитивного сприйняття компанії серед клієнтів та громадськості. Це й створення іміджу надійної та відповідальної компанії, здатної надавати якісні послуги.

- Залучання клієнтів і просування послуг. PR допомагають компаніям залучати нових клієнтів, викликаючи інтерес до їхніх послуг і туристичних пропозицій. Це може бути організація заходів, участь у туристичних виставках, публікація позитивних матеріалів у ЗМІ та соціальних мережах.

- Управління репутацією: PR передбачає відстеження відгуків клієнтів і громадськості, а також керування відгуками та коментарями. Реагування на негативні ситуації та репутаційні кризи є важливою частиною роботи спеціалістів зі PR.

- Створення та розповсюдження контенту. Професіонали з питань туристичного зв'язку часто беруть участь у створенні якісного контенту, включаючи

статті, фотографії та відео, які можна використовувати для підвищення впізнаваності бренду та просування пропозицій.

- Співпраця з місцевими громадами та партнерами: встановлення партнерства з місцевими організаціями, такими як ресторани, музеї та транспортні компанії, може покращити пропозиції туристичної компанії та допомогти залучити клієнтів.

- Прес-тури та зв'язки зі ЗМІ: організація прес-турів та спілкування з журналістами та блогерами дозволяє компаніям отримати висвітлення в ЗМІ та публікацію матеріалів про їхні послуги.

- Участь в екологічних і соціальних ініціативах: індустрія туризму все більше зосереджується на екологічній і соціальній відповідальності. Участь у таких ініціативах та їх активне просування через зв'язки з громадськістю [2].

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що зв'язки з громадськістю (PR) відіграють важливу і невід'ємну роль у діяльності туристичних компаній. Ефективна стратегія зв'язків з громадськістю дозволяє створювати та підтримувати позитивний імідж і репутацію бренду, залучати нових клієнтів, зміцнювати відносини з існуючими клієнтами та партнерами та ефективно конкурувати на насиченому туристичному ринку.

Суть PR в туризмі полягає в тому, щоб викликати інтерес до туристичних послуг і пропозицій, а також керувати суспільним сприйняттям компанії. Завдяки використанню різноманітних інструментів, таких як соціальні медіа, зв'язки зі ЗМІ, створення якісного контенту та співпраця з партнерами, туристичні підприємства можуть досягти хороших результатів у залученні клієнтів та зміцненні своїх позицій на ринку.

Список використаних джерел

1. Буторіна В.Б. Іміджеологія і PR підприємств туристичної галузі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2015. 112 с.
2. Балабанова Л. В., Холод В. В., Балабанова І. В. Маркетинг підприємства: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 612 с.

ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЗБУТОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА НА B2B-РИНКУ

Войцеховський Дмитро Ігорович

здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний авіаційний університет (м. Київ), Україна

Науковий керівник: Казанська Олена Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-8100-5350

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри маркетингу

Національний авіаційний університет (м. Київ), Україна

Ринок бізнес-для-бізнесу (B2B) вимагає від підприємств високого рівня конкурентоспроможності та ефективності. Щоб вижити і процвітати в цьому середовищі, підприємства повинні розробляти інноваційні збутові стратегії, які дозволять їм відзначитися серед конкурентів і задовольняти зростаючі потреби клієнтів. Визначимо ключові аспекти розробки інноваційної збутової стратегії на B2B-ринку з використанням практичних прикладів успішних компаній та досліджень.

Першим кроком у розробці інноваційної збутової стратегії є ретельне дослідження ринку. Важливо визначити потреби і вимоги клієнтів, визначити проблеми та виклики, з якими стикаються підприємства на ринку B2B. Дослідження може включати в себе аналіз конкурентів, визначення ринкових трендів і оцінку потенційного попиту.

Так, компанія IBM провела обширне дослідження ринку перед розробкою свого хмарного рішення IBM Cloud. Вони побачили зростаючий попит на хмарні послуги та специфічні потреби підприємств у сфері безпеки даних. Ця інформація допомогла їм розробити інноваційний продукт, який надав можливість задовольняти потреби клієнтів [2].

Одним із ключових аспектів інноваційної збутової стратегії – є інноваційний маркетинг. Підприємства повинні розробляти нові підходи до просування продуктів і послуг, використовуючи сучасні технології та маркетингові інструменти.

Компанія HubSpot стала лідером у сфері маркетингового автоматизації завдяки впровадженню інноваційних методів інтернет-маркетингу, таких як інбаунд-маркетинг і контент-маркетинг. Вони активно використовують блоги, відео і соціальні медіа для залучення клієнтів [3].

Використання нових технологій може значно полегшити збут продуктів і послуг на B2B-ринку. Технологічні інновації можуть включати в себе впровадження цифрових рішень, автоматизацію бізнес-процесів, розробку мобільних додатків та інше.

Компанія Salesforce впровадила інноваційну платформу для керування відносинами з клієнтами (CRM), яка використовує штучний інтелект для аналізу даних і покращення обслуговування клієнтів [4].

Співпраця з клієнтами є іншим важливим аспектом інноваційної збутової стратегії на B2B-ринку. Важливо слухати фідбек від клієнтів, співпрацювати з ними в процесі розробки нових продуктів і послуг, і враховувати їхні потреби та пропозиції.

Компанія Adobe активно взаємодіє зі своїми клієнтами через спеціалізовані онлайн-форуми і опитування. Це допомагає їм визначити пріоритети для подальших розробок та покращень [5].

Висновки. Розробка інноваційної збутової стратегії є важливим завданням для підприємств на B2B-ринку. Приклади успіху і наукові дослідження показують, що інноваційна збутова стратегія може стати джерелом конкурентної переваги і успіху на цьому ринку. Підприємства, такі як IBM, HubSpot, Salesforce і Adobe, є прикладами компаній, які досягли успіху завдяки впровадженню інновацій у свої збутові стратегії.

Список використаних джерел:

1. Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). Principles of Marketing.
2. Tom Krazit. (September 29, 2021). How IBM lost the cloud. Вилучено з: <https://www.protocol.com/enterprise/ibm-lost-public-cloud>
3. Blogging drives leads, website traffic. (October 30, 2012). Вилучено з: <https://www.marketingprofs.com/charts/2012/9218/blogging-drives-leads-website-traffic>
4. How Salesforce's AI research is shaping CRM, society, and the future. (2023). Вилучено з: <https://www.salesforce.com/news/stories/salesforce-research-ai-story/>
5. Customer experience – what it is, why it's important, and how to deliver it. (2022). Вилучено з: <https://business.adobe.com/blog/basics/what-is-customer-experience>

РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ ЕМОЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ СИСТЕМОЮ ПРИЙНЯТТЯ СПОЖИВЧИХ РІШЕНЬ

Пінтусов Андрій Олександрович

здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний авіаційний університет (м. Київ), Україна

Науковий керівник: Радченко Ганна Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0003-4233-2831

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу

Національний авіаційний університет (м. Київ), Україна

Емоції відіграють визначальну роль у прийнятті рішень споживачем. Згідно із низкою психологічних досліджень, емоційний компонент часто має перевагу над логікою. В цьому контексті емоційний маркетинг є ключовим фактором у взаємодії з покупцем [1].

Емоційний маркетинг, як підход до взаємодії з покупцем, стає все більш актуальним у сучасному бізнес-середовищі. Він базується на глибокому розумінні людської психіки і стає важливим інструментом в руках маркетологів.

Розуміння та використання емоційних інструментів не лише збільшує шанси на приваблення нових клієнтів, але й дозволяє будувати більш глибокі та тривалі відносини зі своїми клієнтами. Емоційне зв'язування стає мостом, який об'єднує компанію та споживача, дозволяючи обом сторонам отримувати більше від співпраці.

Емоційний маркетинг – це набір методів та прийомів, які розроблені з метою викликання конкретних емоцій у споживача, з метою – за допомогою емоцій створити позитивний досвід взаємодії з брендом.

Цей підхід орієнтований на створення емоційного зв'язку між брендом та клієнтом. Коли споживач переживає певні емоції, він швидше згадає про бренд, відчує лояльність до нього, а також з більшою ймовірністю придбає продукт чи послугу.

В результаті, емоційний маркетинг допомагає не просто «продати» товар або послугу, а створити глибокий, тривалий зв'язок між брендом та його цільовою аудиторією, що веде до підвищення лояльності клієнтів та збільшення продажів.

Бренд-сторітелінг: у сучасному світі споживачів не завжди цікавить просто товар. Вони шукають історії, які можна розділити, і які відображають їхні цінності та переконання [3]. Бренд-сторітелінг є стратегією, де компанії діляться своєю історією, місією або цінностями через захоплюючі розповіді. Це не просто реклама, а розповідь, яка має на меті створити емоційний резонанс і зв'язок між брендом та його аудиторією.

Створення відеоконтенту в еру цифровізації та панування соціальних мереж, стає однією з найбільш ефективних форм комунікації. Короткі, але динамічні рекламні ролики можуть викликати цілий спектр емоцій. Ефективний відеоролик не лише інформує, але й залишає в пам'яті глядача тривалий відгук про бренд. Безперечною позитивною стороною цього інструменту є створення органічного контенту, що є результатом вдалої маркетингової стратегії та органічного CTR.

Сучасні технології просування надають можливість створювати інтерактивний контент, який занурює споживача у світ бренду. В арсеналі маркетологів можуть бути

як віртуальні тури так і інтерактивні ігри. Такий підхід дозволяє клієнтам відчувати і пережити історію бренду, а не просто про неї почути.

До інструментів емоційного маркетингу також пропонуємо віднести кастомізацію, тому що в епоху масового виробництва індивідуальний підхід стає ключовим фактором вибору бренду. Споживачі хочуть відчувати, що їх цінують як унікальних особистостей. Індивідуальні пропозиції, персоналізовані рекомендації або можливість модифікації товару під особисті потреби — все це робить споживача більш залученим та лояльним до бренду.

Одним з основних викликів для маркетологів є вибір правильних емоційних важелів для різних цільових аудиторій. Різні групи споживачів можуть реагувати на одні й ті ж стимули по-різному. Те, що викликає емоційний підйом у одних, може бути байдужим або навіть негативно сприйнятим для інших.

Додатково до цього, важливим є постійний моніторинг реакції споживачів. Сучасний ринок швидко змінюється, і те, що працювало вчора, може виявитися неефективним сьогодні. Тому без систематичного збору та аналізу даних про відгук споживачів будь-яка маркетингова стратегія може виявитися недостатньо результативною.

На основі отриманих даних потрібно коригувати свої маркетингові кампанії, змінювати підхід або акцентувати увагу на нових емоційних важелях. Така гнучкість та готовність швидко адаптуватися до змін - ключ до успіху в сучасному світі емоційного маркетингу.

Висновки. У сучасному світі, де споживачі оточені безліччю рекламних пропозицій, вибір товару чи послуги все менше базується на об'єктивних параметрах, а все більше на емоційному сприйнятті бренду. В цьому контексті емоційний маркетинг стає невід'ємною частиною сучасної маркетингової стратегії, допомагаючи компаніям виокремитися на ринку. Компанії, які розуміють значення емоційного маркетингу, розробляють кампанії, які зачіпають серце споживача, викликаючи у ньому позитивні емоції.

Список використаних джерел:

1. We're ruled by our emotions, and so are the ads we watch. URL: <https://www.nielsen.com/us/en/insights/article/2016/were-ruled-by-our-emotionsand-so-are-the-ads-we-watch> (access date: 05.09.2023).
2. Маркетинг вражень: формування позитивних та негативних емоцій у споживача. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3011> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Nabrusko I. Yu. Styli spozhyvannia ta statusna nerivnist v umovakh suchasnoi Ukrainy. *Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiologichnoho analizu suchasnoho suspilstva*. 2018. Vyp. 16. S. 373–376.
4. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху: моногр./ Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак. К.: Вид-во «Освіта України», 2016. 182 с.
5. Вовчанська О.М., Іванова Л.О. Інструменти емоційного маркетингу. *Маркетинг: виклики та рішення: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 21 квітня 2021 року) / за ред. д.е.н., проф. І.Л. Литовченко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 31-35

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У БАНКІВСЬКІЙ УСТАНОВІ

Кубіцький Юрій Сергійович

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-7691-8606

канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Загалом наявність системи корпоративного управління є визначальним фактором у прийнятті інвестиційних рішень, оскільки більше 80% інвесторів декларують свою готовність платити більше за акції компаній з гарною якістю корпоративного управління у порівнянні з компаніями, де управління перебуває на низькому рівні.

Вивчення світового досвіду управління банківськими установами дозволяє охарактеризувати стан і процес розвитку ефективних форм і стилів управління, одним з яких є корпоративне управління. У дослідженні Н. Деевої [4] зазначається, що зарубіжний досвід доводить, що використання корпоративного управління для банківських систем дозволяє мінімізувати наслідки економічних криз у банківській системі; натомість, відсутність методологічного грамотного корпоративного управління призводить до конфлікту інтересів і зниження ефективності.

У країнах Європейського Союзу стандартами реалізації корпоративного управління виступають нормативні акти таких організацій, як ЕВА [12] та Європейського центрального банку [11], а також Базельського комітету з банківського нагляду, зокрема Принципи корпоративного управління для банків [13]. В Україні зазначені стандарти розробляють регулятор фондового ринку [6] і Національний банк України [8]. Світовий досвід запровадження стандартів викладено в документах організації ОЕСР [5]. Ці документи враховують досвід глобальної фінансової кризи і покликані забезпечити ефективне управління банками за рахунок ухвалення уповноваженими особами та органами зважених рішень, підвищення відповідальності, уникнення конфлікту інтересів, сприяння публічному розкриттю інформації [1; 3; 10].

В. Бортніков констатує, що в Україні теорія і практика корпоративного управління обходить увагою такі складні питання, як відбір, оцінка і винагорода вищих керівників державних банків, висуваючи загальні пропозиції або вважають

головним ухвалення стандартів, а саме наявність політик (корпоративного кодексу поведінки, декларації місій і цінностей, стратегічного плану, конфліктів інтересів) і посад (корпоративного секретаря, незалежних директорів). Саме через інформаційну непрозорість практично неможливо оцінити, наскільки прийняті політики адекватні і дотримують, а посадовці належно виконують свої функції; це призводить до домінування форми над змістом [3]. Автор описує досвід реалізації корпоративного управління державними банками у Словенії, Хорватії, Польщі.

Зокрема, у Словенії правління банку розвитку складається лише з двох осіб - голови і його заступника, але також існує інститут виконавчих директорів, і кожен з п'яти директорів відповідає за певний блок питань:

1) Виконавчий директор I: сфери відповідальності - корпоративний банкінг, фінансові установи та фонд фондів, фінансування проєктів та експорту; функції - розробка продуктів та програм ЄС, маркетинг та стосунки з громадськістю (PR);

2) Виконавчий директор II: сфери відповідальності - управління проблемними інвестиціями; функції - кредитний аналіз, підтримка ринку, IT, технології;

3) Виконавчий директор III: сфери відповідальності - кредитне та інвестиційне страхування; функції - юридичні та позовні вимоги, загальні питання та кадри;

4) Виконавчий директор IV: функції - бек-офіс та оплата, бухгалтерський облік, звітність;

5) Виконавчий директор V: сфери відповідальності - казначейство; функції - дослідження та стратегія, контроль.

Аналогічна організаційна структура притаманна Хорватському банку розвитку, де функціонують три ланки вищого управління: наглядова рада, правління і старші виконавчі директори.

Для європейських банків важливою вимогою включення людини до складу вищих керівників є визначення ділової репутації претендентів як відсутність ознак поганої репутації: немає ніяких доказів щодо поганої репутації, і немає підстав сумніватися в добрій репутації людини; немає кримінального чи адміністративного проваджень, що тривають або завершені, маючи вплив на репутацію призначуваної особи чи установи або заважати виконувати конкретній особі свої функції.

Механізм винагороди вищому управлінському персоналу вважається одним із найважливіших інструментів корпоративного управління. Цей механізм, належним чином налаштований, має сприяти усуненню конфлікту інтересів акціонерів і керівників через те, що можуть виникати розбіжності в цілях та мотивації акціонерів і керівників. Хибна мотивація керівників може бути причиною недбалого виконання ними функціональних обов'язків. З одного боку, акціонери прагнуть максимізувати ринкову вартість підприємства (для державного банку кінцевою метою буде підвищення національного добробуту, сталого розвитку). З другого боку, керівники традиційно орієнтуються на короткотермінові результати (якщо інші не будуть поставлені акціонерами).

З одного боку, неправильно мотивовані керівники можуть виявити небажання ризикувати, викликане побоюванням втратити свою посаду, а також браком стимулів, що спонукають до ухвалення ризикованих рішень. Наприклад, фіксована заробітна плата і відсутність стимулів у формі премій за підвищення ефективності діяльності банку або здійснення ефективної інвестиції змушує керівників неохоче сприймати ризики. Занадто консервативне управління підприємством може завадити його розвитку, підриваючи інтереси акціонерів. З іншого боку, завдяки системі стимулів керівники можуть виявляти надмірну схильність до ризику, що призведе в разі його кристалізації до значних збитків і навіть до

неплатоспроможності банку. Висока прибутковість у короткостроковій перспективі може обернутися збитками в наступні періоди і безвідповідальністю тих, хто ухвалював необачливі рішення. Цей момент особливо важливий у зв'язку з тим, що керівники державної корпорації розпоряджаються майном держави. Ідеальна система корпоративного управління повинна створити передумови для усунення зазначених конфліктів [2; 3; 9].

Національний банк України рекомендує банкам установлювати систему винагороди, яка забезпечує ефективне управління ризиками, ураховує стратегічні цілі банку і сприяє дотриманню корпоративних цінностей. В українських реаліях банки воліють приховувати розміри та обґрунтування фінансового стимулювання керівних кадрів. Натомість, ці цифри є відкритими для державних банків Європи: наприклад польський банк розвитку BGK повністю розкриває інформацію про систему винагороди для вищого менеджменту, що пояснюється рядом передумов: 1) політика винагороди відповідає нормативним вимогам, стратегії та цінностям BGK і спрямована на зменшення ризиків; 2) система оплати праці включає базову винагороду і змінні компоненти винагороди (премії за виконання цільових показників); 3) здебільшого, винагорода має бути порівняною з рівнем винагороди у приватному секторі і не стимулювати менеджерів до надмірних ризиків в операціях BGK. Банк не розкриває структуру винагороди (додаткові виплати, скоріше за все, відносять до різних пільг або субсидій і не є суттєвими), але дозволяє порівнювати рівні винагороди з ринком [3; 7].

У науковій літературі описано такі основні світові моделі корпоративного управління: англо-американська, японська, німецька або західноєвропейська.

Нами побудовано узагальнюючу таблицю світових моделей (табл. 1).

Таблиця 1

Світові моделі корпоративного управління

Назва моделі та країни, що її використовують	Ключові учасники	Зміст моделі
Англо-американська модель (США, Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія)	Менеджери, директори, акціонери (особливо інституційні), урядові агентства, біржі, саморегулювальні організації, консалтингові фірми	В основі – принцип суверенітету акціонерів. Інтереси корпорації ототожнюються з інтересами її акціонерів, а менеджери корпорації виступають агентами акціонерів, що здійснюють управлінську діяльність в інтересах акціонерів. Механізм корпоративного контролю – фондовий ринок із широким набором різних фінансових інструментів. Основні передумови – ліквідність, прозорість інформації, наявність спеціалізованих інститутів (інвестиційних банків, консалтингових фірм), здатних аналізувати й інтерпретувати отриману інформацію, забезпечення належного правового захисту інтересів як акціонерів, так і корпорацій, чітка регламентація ролі держави в економічних процесах

Продовження табл. 1

Назва моделі та країни, що її використовують	Ключові учасники	Зміст моделі
<i>Японська модель</i> (Японія)	Ключовий банк і кейрецу (мережа афілійованих компаній, що характеризується загальним позиковим акціонерним капіталом, торгівлею товарами і послугами та неформальними діловими контактами) – два різні елементи японської моделі, які водночас дублюють і доповнюють один одного. Чотири основні учасники: ключовий банк і афілійована компанія (кейрецу) (основні внутрішні акціонери корпорації), менеджери й уряд	Усі компанії, що входять до тієї чи іншої групи, є акціонерами один до одного (завдяки взаємній участі в капіталі), а також продавцями і покупцями продукції. Тому мета їх зустрічей – розроблення узгодженої політики у сфері виробництва, ціноутворення, ринкових квот, умов продажу на внутрішньому і зовнішньому ринках. Тенденція до взаємної участі під час реалізації проектів спостерігається і під час створення зарубіжних дочірніх підприємств японських корпорацій
<i>Західноєвропейська (німецька) модель</i> (Німеччина)	Банки і корпоративні акціонери. Банк одночасно є акціонером і кредитором, емітентом цінних паперів і боргових зобов'язань, депозитарієм і агентом, що голосує на річних загальних зборах	Банки – це довгострокові акціонери німецьких корпорацій і, подібно до японської моделі, представників банків обирають у раду директорів. Проте на відміну від японської моделі, де представників банків обирають у раду тільки в період спаду, в Німеччині представництво банків у раді постійне. Німецька модель має три унікальні особливості, що відрізняють її від інших моделей: двопалатне правління, що складається із виконавчої (чиновники корпорації) і наглядової (спостережної) (працівники/службовці компанії і акціонери) рад; узаконені обмеження прав акціонерів щодо голосування, тобто статут підприємства обмежує кількість голосів, які акціонер має на зборах, що може не збігатися з кількістю акцій, власником яких він є. Основна відмінність німецької системи фінансової звітності полягає в тому, що німецьким корпораціям дозволено мати значний нерозподілений прибуток, що дає можливість компаніям знижувати свою вартість

Таким чином, рекомендаціями щодо розвитку корпоративного управління банківських установ в Україні, побудованими на основі вивчення зарубіжного досвіду, можуть бути:

1. Використання європейських критеріїв ЕВА щодо складу і кваліфікації членів правління.

2. Розкриття інформації про структуру винагороди у спеціальному звіті про корпоративне управління банківської установи для забезпечення її прозорості.

3. Включення до системи винагороди керівників банків показників результативності (прибутковості капіталу та активів) з урахуванням ризиків, з акцентом на довгострокових результатах.

4. Рівень винагороди членів правління не повинен перевищувати середній рівень винагороди для банків з аналогічним розміром активів.

5. Сприяння підвищенню довіри учасників ринку до банку через зміцнення відповідальності та зацікавленості керівників у високих результатах, підвищення ефективності діяльності банку, успішну реалізацію довгострокових цілей.

6. Перегляд визначення прийнятної ділової репутації, щоб запобігти просуванню на посади в державних банках осіб із досвідом управління проблемними банками, причетних тією чи іншою мірою до їхнього краху.

7. Оприлюднення державними банками організаційної структури і розподіл функцій (повноважень) між членами правління, дизайну схеми винагороди членів правління та структури і рівня оплати вищих керівників.

Список використаних джерел:

1. Амеліна С.М., Кубіцький С.О. (2020). Корпоративна культура у системі управління персоналом. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. № 7 (39). С. 59-66.
2. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності : навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
3. Бортніков Г.П. (2019). Актуальні аспекти корпоративного управління в національних банках розвитку. *Вісник Університету Банківської Справи*. № 2-3 (35-36). С. 27-35.
4. Дєєва Н.Е. (2009). Корпоративне управління у банках: специфіка, проблеми і шляхи їх вирішення. *Економічний вісник НГУ*. № 1. С. 107-114.
5. *Керівні принципи ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності*, редакція 2015 року / OECD Publishing. Париж, 2019. <https://doi.org/10.1787/9789264312906-uk>
6. Корпоративне управління / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/activities/corpmanagement>
7. Кубіцький С.О., Дубровинський Г.Р., Зонь В.В., Черняк А.І., Безбах В.Г. (2010). Основи загальної та військової психології і педагогіки: навчальний посібник. К., 400 с.
8. *Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України*, 2018. https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_03122018_814-rsh
9. Тинта Н.В., Кубіцький С.О. (2023). Шляхи і методи розвитку корпоративної культури в закладах охорони здоров'я. *Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference*. Boston, USA. Pp. 181-187.
10. Урсакій Ю.А., Кубіцький С.О. (2020). Роль лідера в мотивації персоналу. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, Вип. I-II (77-78). Економічні науки. С. 325-338.
11. *EBA guidelines on sound remuneration policies* / European Banking Authority. EBA/GL/2015/22. Available at : <https://eba.europa.eu/regulation-and-policy/remuneration/guidelines-on-sound-remuneration-policies>
12. *Guidelines on Internal Governance* / European Banking Authority. EBA/ GL/2017/11. Available at : https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2164689/531e7d72-d8ff-4a24-a69a-c7884fa3e476/Guidelines%20on%20Internal%20Governance%20%28EBA-GL-2017-11%29_EN.pdf?retry=1
13. *Guidelines: Corporate governance principles for banks*. Basel Committee on Banking Supervision. Bank for International Settlements. 2015. <https://www.bis.org/bcb/publ/d328.pdf>

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ ПЕРЕДБАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА НА БАЗІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Лесик Валентин Олександрович

здобувач вищої освіти кафедри менеджменту та інновацій

Міжнародний університет фінансів, Україна

Науковий керівник: Мажара Гліб Анатолійович

ORCID ID: 0000-0002-1860-756X

канд. екон. наук, ст. викладач, ст. викладач кафедри менеджменту та інновацій

Міжнародний університет фінансів, Україна

В умовах ринкової економіки банкрутство підприємств є досить поширеним явищем. Однак через відсутність надійних методів діагностики та недосконалий фінансовий менеджмент багато потенційно перспективних українських підприємств стають потенційними банкрутами. Одним із головних завдань менеджменту в конкурентному ринковому середовищі є виявлення ризику банкрутства та розробка заходів, спрямованих на подолання негативних тенденцій у компанії.

Основним прикладом виявлення економічного ризику є застосування моделі Альтмана, Спрінгейта, Чессера, Фулмера та інших. Головним недоліком цих зарубіжних моделей є те, що вони розроблені за результатами дослідження підприємств США й Західної Європи. Вагові коефіцієнти не адаптовані до сучасних умов трансформації вітчизняної економіки й не враховують специфіку діяльності українських підприємств, а саме: систему бухгалтерського обліку, податкове законодавство, значний вплив інфляції на формування фінансових показників, галузеву приналежність підприємства тощо. Ці моделі мають ряд суттєвих обмежень. Їх можна використовувати лише як додаткові моделі паралельно з сучасними вітчизняними моделями[1].

Ефективною альтернативою статистичним та дискримінантним моделям слугують моделі, створені на базі штучного інтелекту, а саме на базі нейронних мереж. Застосування даних моделей дозволяє використовувати основну властивість штучних нейронних мереж до виділення складних зв'язків у наданих вхідних даних, що при наявності достатньої кількості навчальних даних дозволяє отримувати більш точні результати та вихідні передбачення. Основними перевагами використання моделей на базі нейронних мереж є гнучкість, простота налаштування, можливість розширення та застосування передавального навчання для тонкового або вибіркового налаштування, що може нівелювати ряд неточностей, що присутні у класичних моделях.

Процес створення нейронної мережі для передбачення банкрутства поділяється на ряд етапів: збір даних підприємств та компаній для отримання показників та коефіцієнтів, нормалізація та агрегація даних, створення моделі нейронної мережі, навчання моделі та кінцева перевірка результатів. Для створення моделей нейронних мереж вже існує ряд програмних пакетів, що автоматизують процеси створення програмних моделей та загалом забезпечують фреймворк для розробки, тестування та глибокого дослідження моделей нейронних мереж. Найяскравішими прикладами таких фреймворків є Keras, Torch, RustNN, NeuroSolutions, DeepPy та інші.

Власне проблема передбачення банкрутства у даній роботі розглядається у якості проблеми бінарної класифікації, із двома класами стійких підприємств та потенційних банкрутів. Необхідно зауважити, що кінцева функція активації

нейронної мережі повинна відповідати вимогам проблеми бінарної класифікації та видавати відповідний шанс приналежності до класу потенційних банкрутів.

У якості навчальних даних обрано набір даних прогнозування банкрутства польських компаній, які були надані Себастьяном Томчаком[2]. Дані були зібрані з Інформаційної служби ринків, що розвиваються (EMIS), яка є базою даних, що містить інформацію про ринки, що розвиваються, у всьому світі. Компанії-банкрути були проаналізовані в період 2000-2012 років, тоді як ще діючі компанії оцінювали в 2007-2013 роках.

Отриманий набір даних включає розраховані 64 параметра компаній, основні з яких відображають відношення чистого прибутку до сукупних активів, сукупних зобов'язань до сукупних активів, оборотного капіталу до сукупних активів, оборотних активів до короткострокових зобов'язань, нерозподіленого прибутку до сукупних активів, операційного прибутку до загальних активів, валового прибутку та короткострокових зобов'язань та інші параметри.

Отриманий набір даних має декілька специфікацій: є порожні значення в деяких екземплярах, присутні аномальні значення, що є занадто великими або малими та загалом дані сильно незбалансовані. Для боротьби із даними специфікаціями доцільно застосовувати такі підходи як: імпутація, обрізання викидів, нормалізація із використанням функції гіперболічного тангенсу, підхід SMOTE (Synthetic Minority Oversampling Technique).

У якості прикладу застосування нейронної мережі створено модель із застосуванням програмного пакету Tensorflow, структуру якої наведено на рисунку 1:

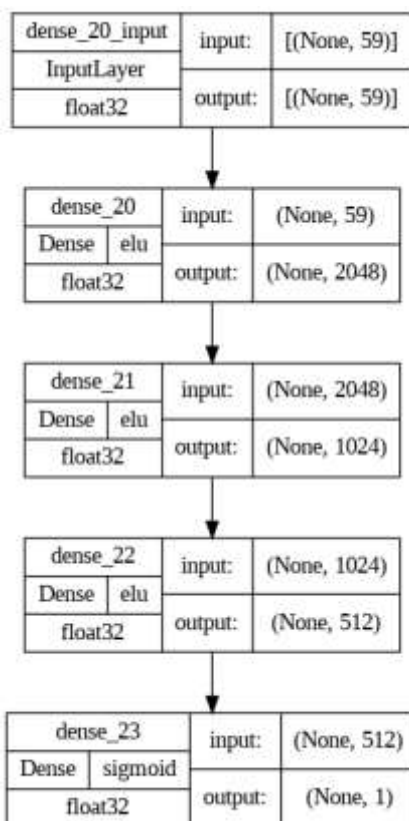


Рис. 1. Графічна репрезентація структури мережі

Модель приймає на вхід 59 атрибутів (5 атрибутів було опущено через надмірний вміст порожніх значень) та повертає шанс приналежності даних до класу банкрута – 1, та до класу стабільного підприємства – 0. Існує можливість додаткового

наведення інтерпретації результатів із введенням нової межі, що свідчитиме про невизначений стан підприємства або межі стійкості, як наприклад відношення всіх передбачень у межах від 0.3 до 0.6 до нового класу.

Основна перевага даної моделі – можливість до подальшого нарощування точності та використання моделі у підході передавального навчання, принцип якого стверджує, що для вирішення однієї задачі доцільно використовувати результати або цілі моделі інших нейромереж, що були навчені вирішувати суміжну задачу або ширшу проблематику. Дана модель має потенціал для отримання основи, що доцільно розширювати та уточнювати із використанням цільового набору даних у якості підприємств окремої галузі або регіону.

Висновки. Розроблена нейромережева модель на основі фінансових даних польських підприємств слугує у якості альтернативи існуючим дискримінантним моделям, що має простіше та гнучкіше застосування та може бути розширена у подальших наукових або практичних роботах. Точність даної моделі при використанні даних українських підприємств може давати менш точні результати, але при тонковому налаштуванні моделі дана проблема може бути вирішена. Гнучкість та адаптивність нейромереж дозволяє розширювати топологію та структуру моделей до моменту отримання необхідної якості передбачення.

Список використаних джерел:

1. Погребняк А.Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві // Бізнес Інформ. 2014. №7. С. 344–352.
2. Tomczak, Sebastian. (2016). Polish companies bankruptcy data. UCI Machine Learning Repository. <https://doi.org/10.24432/C5F600>.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ

Сидоренко Наталія Сергіївна

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Корупція була й залишається однією з головних проблем сучасного глобального світу. Для України корупція стала одним із негативних чинників, що істотно підриває основи системи національної безпеки, органів державного управління та місцевого самоврядування [1, с.101]. Важливо зазначити, що на шляху європейської інтеграції, на сьогоднішній день, наявні перешкоди, які відкладають цей процес [2 с.72].

Заслужовує на увагу той факт, що 5 вересня 2019 р. розпочав свою роботу Вищий антикорупційний суд України. Протягом п'яти років, які пішли на його створення, в українському суспільстві зберігається стійкий запит на боротьбу з корупцією. За останніми соціологічними даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи», 69 % українців вважають першочерговою антикорупційну реформу [1, с.103]

За оцінкою аналітиків, справжня ціна корупції становить українському суспільству щорічно 20 млрд грн, зниження оцінки Індексу сприйняття корупції лише на один пункт (за десятибальною шкалою) призводить до відпливу з країни капіталу, що дорівнює 0,5% валового внутрішнього продукту держави, а загальні доходи громадян знижуються щонайменше до 4% [3].

Актуальність зазначеної теми обумовлюється й новими підходами у розбудові системи місцевого самоврядування в Україні, процесами децентралізації державно-владних повноважень, публічного управління та адміністрування [4, с.42].

За даними Transparency International, однією з держав, антикорупційні заходи яких показують свою ефективність, є США [5]. Однією з найважливіших особливостей у законодавстві країни, в тому числі і в антикорупційній сфері, є велика кількість нормативно-правових актів на різних рівнях державного управління, а також децентралізованість прийнятих рішень. Основні норми щодо протидії корупції включені до Зводу законів США. Однак, що варто відзначити, дані норми застосовуються не в усіх штатах через особливості законодавства на місцях.

У США існує певне трактування понять «підкуп» та «корупція». Так, можна назвати, наприклад, підкуп пасивного характеру. При цьому хабар отримує не сама посадова особа безпосередньо, а фізична чи юридична особа, на яку вкаже посадова особа [6].

У законодавстві США за дачу хабара посадовцю або за інші корупційні злочини передбачаються суворі покарання. Так, Звід законів США передбачає наступні покарання: штраф, сума якого складає потрібну суму хабара; позбавлення волі на строк до 15 років, однак цей термін може бути збільшений до 20 років за наявності обтяжливих обставин.

Слід зазначити, що у США існують обмеження для держслужбовців отримання додаткового доходу. Так, додатковий дохід не повинен перевищувати 15% від окладу. При цьому, як і в нашій країні, держслужбовцям США заборонено приймати подарунки. Якщо в Україні встановлюється обмеження на ціну одного подарунка, то США отримання подарунків протягом календарного року у сумі, що перевищує 100

доларів, розцінюється як отримання хабара посадовцем. Зазначимо, що законодавство передбачає й відсутність імунітету, що виражається у знятті з посади будь-якої посадової особи США.

Найцікавішим напрямком в антикорупційній політиці США є боротьба саме з низовою корупцією, яка для рядових держслужбовців не вигідна з огляду на широкий набір пілг як для самого чиновника, так і для його сім'ї, а, крім того, у разі звільнення держслужбовцеві доведеться оплачувати соціальні послуги самостійно, а вони найчастіше є дорогими.

Однак, незважаючи на всю ефективність такого методу боротьби в США, в Україні через особливості системи соціального забезпечення застосовувати подібний метод неможливо. Одна з найефективніших і досить специфічних стратегій боротьби з корупцією застосовується в Китаї. Особливістю є обов'язок громадян повідомляти відомості про всі відомі випадки корупції. Для цього передбачено спеціальні телефонні канали зв'язку, а також мережевий Інтернет. Усі повідомлені відомості підлягають ретельній перевірці. При цьому за неповідомлення відомостей або надання неправдивих відомостей для громадян передбачено кримінальне покарання [7].

Ще однією характерною особливістю протидії корупції в Китаї є суворість покарань за корупційні злочини, а також репресивно-каральний характер заходів, що вживаються. У кращому разі чиновник може бути засуджений до довічного ув'язнення, а в гіршому — призначається смертна кара. Також у Китаї існує ефективна система ротації кадрів у держслужбовців, яка не дозволяє чиновникам працювати на тому самому місці довгі роки та напрацьовувати стійкі корупційні зв'язки.

При всьому цьому існує й особливий напрямок протидії корупції, який виражається саме у формуванні моральних і етичних принципів, не сумісних з корупцією. І тому широко застосовується моральний кодекс поведінки «Вісім чеснот і вісім пороків», який разом із вихованням чесності та непідкупності, входить до навчальних планів з навчання школярів, а також застосовується при підготовці кадрів [7].

Ще однією державою, яка демонструє ефективні результати антикорупційної політики, що проводиться, є Сінгапур. Сінгапурська система протидії корупції включає такі елементи: нагляд за дотриманням антикорупційного законодавства та етичних норм, чітка регламентація дій держслужбовців, спрощення бюрократичних процедур. Крім того, у Сінгапурі існує спеціалізований орган, уповноважений на реалізацію антикорупційної програми, наділений широкими повноваженнями у виявленні та розслідуванні корупційних злочинів – Агентство боротьби з корупцією [8, с.201].

Антикорупційна політика Сінгапуру розвивалася у двох основних напрямках, що виражалось у підвищенні мотивації для бездоганної роботи та посиленні покарань за корупційні злочини. У період реалізації цих напрямів законодавство дало громадянам право на звернення до Агентства по боротьбі з корупцією зі скаргами на дії держслужбовців, при цьому посиливши покарання за отримання хабара. Співробітники при виявленні порушень у процесі перевірки стали наділятися правом проведення обшуків, перевірки банківських рахунків, затримання підозрюваних тощо. Як покарання за корупційні порушення передбачається конфіскація майна як самого держслужбовця, так і його сім'ї та друзів, за умови незаконності підстав для придбання майна.

Крім цього, під час посилення покарань у Сінгапурі, реалізовувалась система заходів щодо підвищення престижу державної служби, а також підвищення

заробітної плати чиновників. При цьому заробітна плата держслужбовців зіставляється з доходами відповідних за рівнем працівників у приватному секторі економіки; державні службовці кожні три роки зобов'язані проходити атестацію, під час якої проводиться аналіз результатів роботи, а також розробляються заходи ефективності підвищення професійного рівня. Таким чином, бюрократія Сінгапуру є однією з найефективніших у світі через широку реалізацію цих заходів [8]. Одним із основоположних заходів, який допоміг досягти позитивних результатів у Сінгапурі, стало запровадження спеціалізованого державного органу, який проводить антикорупційну політику. Цей орган забезпечив жорсткий контроль за дотриманням законодавства у невеликій державі.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок про те, що існують різноманітні шляхи досягнення успіху у боротьбі з корупцією. Зарубіжний досвід свідчить, що публічна служба забезпечує нормальну діяльність органів публічної влади, які наділені владними повноваженнями [9]. За їх реалізації необхідно в першу чергу враховувати специфіку самої держави. Розглядаючи питання про запозичення антикорупційних заходів у провідних у цій сфері країн, можна стверджувати, що через високу чисельність чиновників, в Україні, створення такого органу, як у Сінгапурі, не буде досить ефективним. Проте застосування такого заходу, як конфіскація майна самого корупціонера, а також у його сім'ї та близького оточення, може мати відповідний успіх у вирішенні цього питання. Також доцільним є збільшення заробітної плати держслужбовців та поліпшення їх пакету соціальної підтримки; посилення покарань за корупційні злочини, а також удосконалення вже застосовуваних методів протидії корупції.

Список використаних джерел:

1. Шевченко С. О., Сидоренко Н. С. Сутність поняття політичної корупції та її небезпеки в Україні. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 листопада 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 101-105 URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4002/1/19.pdf> (дата звернення 14.06.2022)
2. Сидоренко Н. С. Інтерпретація поняття публічна служба з урахуванням зарубіжного досвіду. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 35-36. С. 71-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2016_35-36_10 (дата звернення 11.06.2022)
3. Бочаров-Туз В. Підраховано справжню ціну корупції в Україні. URL: <https://gurt.org.ua/articles/4808/> (дата звернення 08.06.2022).
4. Демиденко Д. С., Наумик А. С. Професійна культура державних службовців як фактор розвитку системи державної служби в Україні. *The process and dynamics of the scientific path* : IV International Scientific and Theoretical Conference, м. Athens, 16 черв. 2023 р. С. 42-44.
5. Transparency International Ukraine. 2017. "ProZorro.Sale and the Deposit Guarantee Fund: One Year, One Billion." June 22, 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/prozorro-sale-and-the-deposit-guarantee-fund-one-year-one-billion/> (дата звернення 14.06.2022)
6. Barrington, Robert. 2020. "The Bribery Act 2010: Key Moments in the Campaign." Centre for the Study of Corruption Working Paper No.4. URL: <https://www.sussex.ac.uk/research/centres/centre-for-study-of-corruption/documents/bribery-act-2010.pdf> (дата звернення 14.06.2022)
7. Наумчук, К. М., Тростенюк, Т. М. Історичні аспекти розвитку антикорупційної політики. *Економічний простір*. 2021. (168), 11-16. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-2> (дата звернення 08.06.2022)
8. Ільченко О. В., Денисенко С. І. Міжнародно-правові аспекти боротьби з корупцією в митних органах: досвід Сінгапуру. 2021. С.201
9. Сидоренко Н. С. Особливості громадського контролю у сфері публічної служби в умовах її реформування в Україні. *Ефективність державного управління*, 2016. URL: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.49.2016.175736> (дата звернення 14.06.2022)

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Кутєпов Максим Юрійович

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник відділу дослідження проблем

кримінально-виконавчого права

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В.Сташиса

Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна

Варто розпочати з того, що виправлення та ресоціалізація засуджених є важливим елементом та головним завданням кримінально-виконавчого права. Зокрема, по завершенню покарання засуджений знову потрапляє до суспільства, але через специфічне середовище свого перебування (місця відбування покарань), засуджені нездатні адекватно та свідомо оцінювати норми даного суспільства через деформовану свідомість і часто психіку. Тому дуже важливим для кримінально-виконавчої системи є підтримання таких людей та контроль за ними після відбування покарання. Як показує практика, через те, що сучасне українське суспільство ще не в змозі адекватно сприймати таких людей, зокрема, надавати роботу, банально спілкуватися, що вже не кажучи про «клеймо» злочинця. Такі люди часто при такому «відверненні» суспільства від них, зазвичай, вчиняють злочини повторно і повертаються в середовище більш прийнятне для них. На нашу думку, дана тема потребує більш детального дослідження, оскільки існують різні точки зору щодо виправлення та ресоціалізації засуджених.

Реформування національної пенітенціарної системи та зміни в кримінально-виконавчому законодавстві відповідно до міжнародних стандартів, поведження із засудженими поставили перед Україною завдання створення такої системи виконання і відбування засудженими до позбавлення волі кримінальних покарань, яка б могла визначити пріоритетні умови і засоби для їх виправлення і ресоціалізації, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Так Царькова О.В. пише, що умови позбавлення волі деструктивно впливають на соціалізацію особистості, тривала ізоляція ускладнює її адаптацію в нормальному соціальному середовищі. Це часто посилюється неправильним ставленням оточуючих до засуджених, що призводить до надмірного збудження чи гальмування нервових процесів і до нервових зривів. Ув'язнений починає невірно оцінювати власну поведінку і вчинки інших людей і, як наслідок, неправильно діяти, втрачаючи соціальні навички [5].

Слід зазначити, що ресоціалізація засуджених включає в себе сукупність психологічних, юридичних, соціальних, економічних, медичних та інших заходів, які спрямовані на адаптацію засуджених до сучасного суспільства. Також можна

визначити ресоціалізацію як повторна адаптація засудженого до суспільства, повторне набуття людських якостей, надбання умінь і навичок необхідних для успішної реалізації.

Виправлення засуджених являє собою складний педагогічний процес, що спрямований на руйнування у засудженого негативних, антигромадських властивостей і проявів та спрямований на формування позитивних емоцій та соціально-корисних якостей.

Застосовуючи кримінальне покарання, і законодавець, і правозастосувач, і суспільство в цілому зазвичай розраховують на те, що у кінцевому підсумку поведінка правопорушника наблизиться до певного зразка, взірця та не становитиме більше загрози для охоронюваних законом інтересів. Іншими словами, особа, що відбула кримінальне покарання в ідеалі не повинна вчиняти більше нових злочинів та інших правопорушень.

Так вчені зазначають, що виправлення як мета кримінальної відповідальності полягає у реальній зміні особистості, тоді як виправлення як мета конкретного покарання – це лише зміна поведінки особи, можливо, навіть і без суттєвих змін особистості, бо з точки зору розуміння виправлення, визначеного у Кримінальному кодексі України, загалом неважливо, чому особа не вчиняє більше злочинів – чи то є страх перед покаранням, чи це викликане зміною свідомості або іншими факторами. КК визначає як мету лише юридичне виправлення, тоді як КВК України розуміє його значно глибше. Тобто мету процесу реалізації такого правового інституту, як покарання, намагаються на рівні закону зробити глибшою та ширшою, ніж мета цього інституту загалом. У цьому й полягає одна з основних проблем для ефективного виконання покарання [2].

Також зауважу, що для повного та ефективного виправлення та ресоціалізації засуджених варто створювати умови для таких змін. Оскільки виправлення у його визначенні в КВК України являє собою процес позитивних змін, які відбуваються в особистості засудженого та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки, то досягнення цієї мети можливе за рахунок сукупності заходів виправлення, до складу яких входить і виховання.

Слід приділити увагу, що для виправлення та ресоціалізації засуджених досить вагомим чинником є працевлаштування засуджених. Зокрема, як не печально, проте українське суспільство ще не готове працевлаштовувати засуджених, які відбули покарання. Так роботодавці не хочуть «тяганини» з колишніми засудженими, існують стереотипи, «клеймо» злочинця, тому роботодавцям краще відмовити засудженому у прийнятті на роботу, незважаючи навіть на те, що людина вчинила злочин, відбувала покарання, але бажає знову повернутися до нормального життя, створити сім'ю, мати нормальну роботу, проте сучасне суспільство ще нездатне адекватно та повноцінно сприймати колишніх засуджених. Зауважу, зокрема за ті верстви засуджених, які вчинили злочини, будучи неповнолітніми, а зараз усвідомили негативність своєї поведінки, маючи ще несформовану правову свідомість та психологічний стан, і хочуть нормально жити, виправитись і в майбутньому дорослому житті, проте суспільство цього не дає. Тому виправлення та підтримка засуджених, які вже відбули покарання, є досить важливим елементом у становленні особистості засуджених, які вже відбули покарання.

Як справедливо зазначає О. Г. Колб: «...під засобами виправлення і ресоціалізації потрібно розуміти діяльність персоналу органів і установ виконання покарань, громадських організацій і окремих осіб, а також засуджених, що спрямована на створення готовності останніх до самокерованої правослухняної поведінки та

повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» [3].

У ч. 1 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України визначено, що кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими [1].

Зазначу, що сучасна світова пенітенціарна доктрина, ґрунтуючись на принципах гуманізації, демократизації, соціальної переорієнтації пенітенціарного процесу, по-новому визначає соціально-виховну роботу із засудженими як один з провідних засобів досягнення мети їх виправлення та ресоціалізації й інтеграції в суспільство після звільнення [3].

Серед мети й завдань кримінально-виконавчого законодавства України, його дії в просторі й часі, підстав та принципів виконання й відбування покарання провідне місце належить основним засобам виправлення та ресоціалізації засуджених.

Слід зауважити, що важливим теоретико-прикладним аспектом їх реалізації, на мій погляд, є необхідність їх застосування з урахуванням виду покарання, особи засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки й мотивів учиненого злочину та поведінки засудженого під час відбування покарання. Порядок й умови проведення у виправних колоніях соціально-виховної роботи із засудженими є одним із найважливіших напрямів розвитку сучасної пенітенціарної політики України, який потребує відповідного наукового осмислення й нормативно-правового забезпечення.

Також, вищевикладене дозволяє розглядати соціально - виховну роботу в системі основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених як інтегровану категорію кримінально-виконавчого законодавства, утілену в систему засобів виправлення та ресоціалізації, з метою надання засудженому соціальної допомоги й підтримки, здійснення соціального захисту, сприяння в трудовому й побутовому влаштуванні після звільнення від відбування покарання.

Варто дійти висновків про те, що виправленню та ресоціалізації засуджених повинно сприяти декілька факторів та чинників. По – перше, саме якісна та ефективна соціально-виховна робота сприяє більш швидкій адаптації колишніх засуджених до сучасного суспільства. По – друге, варто проводити уроки підвищення правової свідомості серед населення у вигляді якихось форумів, відкритих лекцій тощо, ідей взагалі багато, але основна ідея полягає в тому, щоб залучити якомога більшу кількість населення та пояснити, що кожен має другий шанс, має шанс на виправлення, на адаптацію, на нормальне життя після відбування покарання, що бути засудженим – це не кінець життя і що цією допомогою і гуманною поведінкою суспільства до колишніх засуджених сприятиме їх реальній адаптації, буде натхненням жити «по-новому», а також не буде спонукати до вчинення нових злочинів і не викликати агресію. По – третє, варто звернути увагу на таку проблему, як надання праці колишнім засудженим, оскільки, праця сприяє досягненню мети виправлення шляхом відпрацювання у засудженого навичок і звички до соціально корисної праці. Остання повинна бути не лише засобом, який дає змогу людині існувати в суспільстві, а й який дисциплінує засудженого, привчає його до певного укладу життя, формує соціально-нормативні потреби і способи їх досягнення.

Список використаних джерел:

1. Кримінально – виконавчий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 3-4. ст. 21.
2. Автухов К. А. Виправлення засуджених через застосування кримінальних покарань: реалії та перспективи / І. С. Яковець, К. А. Автухов, О. В. Таволжанський // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / К. А. Автухов ; ред.: О. В. Козаченко, Є. Л. Стрельцов. Миколаїв. 2016. С. 126–162.
3. Василенко К.І. Теоретико-прикладні засади соціально-виховної роботи в системі основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених у виправних колоніях. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Випуск 1. 2016. С. 54 – 64
4. Пузирьов М.С. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі на певний строк як форма диференціації та індивідуалізації виконання покарання. Юридична психологія та педагогіка. 2013. № 1. С. 174-183.
5. Царькова О.В. Ресоціалізація засуджених як один з важливих напрямків профілактики рецидивної злочинності. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2012. Вип. 43(2). С. 235-242

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Колесник Володимир Андрійович

Курсант навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

Викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У цивільному судочинстві встановлення фактичних обставин справи, що мають юридичне значення, відбувається в процесі судового доказування, яке є багатосторонньою і складною діяльністю суду та осіб, що беруть участь у справі.

Жодні цивільно-правові спори не можуть бути вирішені без процедури доведення. Перманентне вдосконалення процедури доведення законодавцем і ухвали пленуму суду, присвячені проблемам доведення, свідчать про невичерпну актуальність інституту доказування. Без прозорості та зрозумілої сторонам процедури подання та оцінки доказів неможливо говорити про підвищення довіри населення до судової влади та як наслідок підвищення престижу держави. Сучасне суспільство потребує доступного та справедливого правосуддя.

Відповідно до ч. 1 ст. 57 Цивільного процесуального кодексу України «доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [1].

Доведення – це обов'язок сторін, а право, і виконання покладеної судом завдання з доведенню неспроможна тягнути будь-яких санкцій щодо осіб, які їх не виконали, але безумовно може призвести до програшу в судовому протистоянні [2].

Дозвіл цивільної справи означає, що суд встановлює фактичні обставини справи, застосовує норми матеріального права та виносить від імені держави рішення, яким владно підтверджує взаємини суб'єктів матеріального права, усуває їхню невизначеність. Одним із головних завдань правосуддя є точне встановлення судом фактичних обставин справи, тих даних, які існували між сторонами до звернення до суду і які є необхідними для ухвалення рішення судом.

До звернення до суду суб'єкти спірних правовідносин здійснювали дії, які прямо чи опосередковано торкалися інтересів протилежної сторони. Суд для прийняття законного та обґрунтованого рішення має отримати достатню кількість даних про дії та факти, які були у минулому. Для досягнення цієї мети у цивільному процесі передбачено процедуру збирання, перевірки та оцінки доказів [3].

Надання доказів здійснюється сторонами, які вивчає суд. Сторони в ході судового доказування прагнуть викласти та надати докази для обґрунтування власних інтересів [2]. Намагаючись схилити рішення суду на свою користь, переконати суд у необґрунтованості позиції протилежної сторони. Тому у суду досить складне завдання встановити істинність поданих доказів, обґрунтованість вимог однієї із сторін.

Правильно буде погодитись із А.С. Штефан та її твердженням і узагальненням про те, що судове пізнання має специфічні ознаки, на підставі яких воно розмежовується з іншими різновидами пізнання: практичне спрямування; спеціальні умови здійснення – процес; власний предмет – фактичні обставини та інформація про

факти, що мають значення для встановлення об'єктивної істини; власні засоби пізнання – докази; особливе коло суб'єктів; наявність обмеження у вигляді процесуального строку; об'єктивна можливість виправлення створених результатів [4, с. 67].

Кожна із сторін, яка бере участь у цивільному судочинстві, зацікавлена в тому, щоб мати найбільшу кількість доказової бази. Тут грає принцип змагальності: від того, наскільки достовірною та безперечною буде надана суду інформація про обставини та факти, що мають значення для вирішення справи.

Процес доказування в господарському процесі повинен відбуватися відповідно до законодавства та з урахуванням таких принципів, як презумпція невинності, рівність сторін та заборона самооскарження. Кожна сторона має право на доказування своїх тверджень та захист своїх прав.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що докази та доказування є невід'ємним елементом забезпечення повного, своєчасного, об'єктивного розгляду цивільної справи та постановлення судом вмотивованого та обґрунтованого рішення.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-ІУ // Офіційний вісник України від 07.05.2004. 2004 р. № 16.
2. Федченко Т.К., К.Р. Резворович. Докази та доказування в цивільному процесі." редакційна колегія Киян Володимир Якович–завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, к. ю. н., доцент; Золотухіна Лілія Олександрівна професор кафедри цивільно-правових дисциплін, д. ю. н., доцент. 2021. 129 с.
3. Рудько К.А. Обов'язок доказування та подання доказів у цивільному процесі. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 4 (70). С. 125-128.
4. Штефан А.С. Поняття судового доказування у цивільному процесі / А.С. Штефан // Часопис Академії адвокатури України. 2015. Т. 8, № 1. С. 64–72.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Яковюк І. В.

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Новіков Є. А.

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник
*Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційної діяльності
Національної академії правових наук України, Україна*

Цифрова трансформація сучасного суспільства істотно впливає на здійснення державного суверенітету в багатьох вимірах: економіка, енергетика, оборона, безпека тощо. Контроль за нею також дозволяє державам підтверджувати свій суверенітет у інших вимірах: економіка, енергетика, оборона, безпека тощо. Тому цифрові технології слід розглядати як новий стратегічний вимір, відкритий завдяки технологічному розвитку, через який виражається і матеріалізується суверенітет держав. Забезпечення технологічного суверенітету дозволяє державам підтверджувати свій суверенітет і в інших вимірах.

Протягом процесу інтеграції неодноразово піднімалося питання про суверенітет Європейського Союзу. В об'єднаній Європі є чимало прихильників ідеї визнання певної форми європейського суверенітету попри те, що питання про зв'язок між державним і європейським суверенітетом є далеко не вирішене [1-3]. Бачення європейського суверенітету, пов'язане з технологіями, чи не вперше постало у зв'язку з реалізацією проєкту «Galileo» (2001 р.) і з того часу отримало чимало прихильників. На думку єврокомісара Л. де Паласіо, запуск програми «Galileo» дозволить ЄС зберегти свою автономію, суверенітет, технологічний потенціал і контроль над своїми знаннями [4].

Оволодіння стратегічним цифровим виміром – це не лише питання цифрових технологій, а й низки технологій у значно ширшому сенсі.

Технологічний суверенітет у найбільш загальному вигляді означає здатність країни чи інтеграційного об'єднання, зокрема Європейського Союзу, приймати незалежні рішення щодо своєї технологічної інфраструктури, політики та даних, не будучи надмірно залежними від іноземних технологій, зовнішньому контролю чи впливу, а також гарантувати своє власне технологічне майбутнє.

Причин, чому Європейський Союз прагне зміцнити свій технологічний суверенітет, багато, але головними з них є наступні. По-перше, ЄС дедалі більше залежить від технологій, розроблених неєвропейськими гравцями, головним чином США та КНР. Ця залежність, подібно до залежності ЄС від російських енергоносіїв, може бути шкідливою для безпеки, захисту даних та інновацій. По-друге, для забезпечення своєї безпеки та оборони ЄС потребує передових технологій у таких сферах, як кібербезпека, протиракетна оборона, спостереження та розвідка. У цьому зв'язку постає питання про надійність використання іноземних технологій. По-третє, технологічні інновації є важливими для економічної конкурентоспроможності ЄС. Зміцнюючи свій технологічний суверенітет, ЄС може стимулювати дослідження та розробку передових технологій.

Щоб досягти мети технологічного суверенітету, ЄС зосереджує свої зусилля за наступними напрямками діяльності.

Досягнення стратегічної автономії. Криза, спричинена пандемією Covid-19, виявила важливість певних цифрових послуг та інструментів і стратегічну залежність європейців від них. Вона обґрунтувала необхідність не наражатися на ризик раптового припинення доступу до технологій, які мають важливе значення для європейської економіки та суспільства. Технологічний суверенітет розглядається як складова ширшої мети Європейського Союзу щодо досягнення стратегічної автономії в різних сферах, включаючи технології. Це означає можливість діяти незалежно та приймати рішення, які відповідають його інтересам і системі цінностей. Європейські держави і ЄС в цілому прагнуть зменшити свою залежність від іноземних постачальників технологій, зокрема зі Сполучених Штатів і Китаю. Це включає зменшення залежності від американських технологічних гігантів, таких як Google, Apple, Facebook (Meta) і Amazon, а також китайських технологічних компаній.

Технологічний суверенітет може бути досягнутий лише на європейському рівні саме з міркувань інвестиційної спроможності: він вимагає масштабних і довготривалих інвестицій для оволодіння технологічними ланцюгами (наприклад, озброєння, ядерна енергетика, космос тощо). У червні 2023 р. Європейська комісія представила проект перегляду європейського бюджету на період 2021-2027 років, а також нову програму під назвою «Step», що розшифровується як «Платформа стратегічних технологій для Європи». Дана програма має на меті забезпечити довгостроковий суверенітет і конкурентоспроможність ЄС у сфері критичних технологій, цифрових і глибоких технологій, чистих технологій і біотехнологій [5].

Забезпечення захисту даних і конфіденційність. Це передбачає можливість зберігати, управляти та обробляти дані в межах кордонів країни, зменшуючи залежність від іноземних центрів обробки даних або хмарних провайдерів. Технологічний суверенітет передбачає збереження контролю над тим, як дані збираються, обробляються та зберігаються. Так, Європейський Союз запровадив суворі правила захисту даних, зокрема ухвалив Загальний регламент захисту даних (Regulation (EU) 2016/679), щоб захистити конфіденційність своїх громадян.

Розвиток та інновації. Країни з технологічним суверенітетом сприяють інноваціям і дослідженням нових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн і квантові обчислення. Інвестуючи в ці сфери, ЄС і його держави-члени сподіваються конкурувати зі світовими технологічними лідерами, зменшуючи залежність від іноземних компаній у критично важливих технологічних рішеннях. Реалізація цього напряму передбачає збільшення інвестицій в дослідження і розробки, розвиток культури інновацій та підтримку вітчизняних технологічних стартапів.

Розробка та підтримка надійної цифрової інфраструктури, включаючи високошвидкісні широкосмугові мережі, 5G та 6G. Реалізація цього напряму набуває вирішального значення для забезпечення технологічного суверенітету. ЄС прагне, щоб їхня цифрова інфраструктура була безпечною, стійкою та не контролювалася іноземними організаціями.

Здійснення регуляторного контролю: ЄС прагне встановити власні правила та норми для нових технологій, а не працювати за стандартами та правилами, які диктують іноземні технологічні гіганти чи інші країни. Це дозволяє ЄС формувати цифровий ландшафт відповідно до власних цінностей і пріоритетів.

Розробка та впровадження нормативно-правових актів (закони про захист даних, стандарти кібербезпеки та правила, що регулюють використання новітніх технологій, зокрема таких, як штучний інтелект), які відповідають національним інтересам, є вирішальними для технологічного суверенітету [6].

Забезпечення доступу до основних технологій та зменшення залежності від іноземних постачальників є ще одним аспектом технологічного суверенітету. Це

може включати розбудову вітчизняних технологічних галузей, підтримку розробки програмного забезпечення з відкритим кодом або формування стратегічних альянсів з країнами-однодумцями.

Міжнародне співробітництво. Хоча ЄС прагне технологічного суверенітету, він визнає важливість міжнародного співробітництва з питань глобальних технологій. Євросоюз спрямований на співпрацю з третіми країнами для вирішення спільних проблем, таких як загрози кібербезпеці та управління даними. Він може включати переговори щодо угод, пов'язаних з технологіями, просування цифрової дипломатії та участь у міжнародних форумах з метою формування глобального управління технологіями.

Технологічний суверенітет часто обговорюється в контексті занепокоєння щодо стеження, конфіденційності даних, економічної залежності та національної безпеки. Деякі країни вжили заходів для посилення свого технологічного суверенітету, впроваджуючи політику зменшення залежності від іноземних постачальників технологій, захисту своєї цифрової інфраструктури та сприяння внутрішнім інноваціям. Однак досягнення технологічного суверенітету може бути складним і непростим завданням, оскільки часто вимагає балансу між автономією і глобальною співпрацею у взаємопов'язаному світі.

Важливо зазначити, що досягнення технологічного суверенітету є складним і тривалим процесом. ЄС стикається з такими проблемами, як конкуренція з боку визнаних технологічних гігантів, потреба у значних інвестиціях у дослідження та розробки та глобальний характер цифрової економіки. Тим не менш, це залишається ключовою стратегічною ціллю для ЄС, коли він рухається в епоху цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Yakovyuk I., Shestopal S. (2017). The sovereign rights and sovereignty of the state. *Azimuth of Scientific Research: Pedagogy and Psychology*. 6 (4(21)), 381-387.
2. Яковюк І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Теорія і практика правознавства: електронне видання*. 2014. Вип. 2 (6).
3. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 22–30.
4. Darnis, J.-P. (2020). La souveraineté technologique européenne, une réponse à la crise de la Covid-19?. URL: <https://hal.science/hal-03915539/document>.
5. Deep Tech : l'Europe veut mobiliser 160 milliards d'euros pour assurer sa souveraineté technologique. URL: <https://www.zdnet.fr/actualites/deep-tech-l-europe-veut-mobiliser-160-milliards-d-euros-pour-assurer-sa-souverainete-technologique-39959764.htm>.
6. Новіков Є. А. Проблеми розвитку технологій цифрової економіки в сучасному суспільстві. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Львів, 15 вересня, 2023 р. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. С. 92-94.*

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНІСТЬ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗГВАЛТУВАННЯ

Бойчук Ольга Петрівна

Здобувач вищої освіти юридичного факультету
Волинський Національний Університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Саско Олена Іванівна

канд.юрид.наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Волинський Національний Університет імені Лесі Українки, Україна

Відповідно до Основного Закону та низки міжнародних актів, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні та світі найвищою соціальною цінністю. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи й недоторканності особистості пов'язані з грубими порушеннями норм суспільної моралі та особистої свободи особи, тому Особливою частиною закону про кримінальну відповідальність за вищезазначені кримінальні правопорушення передбачені одні з найсуворіших покарань.

У сучасній Україні спостерігається кілька тенденцій, які підкреслюють важливість вивчення проблем сексуального насильства. З одного боку, ускладнюються умови вчинення кримінальних правопорушень, насильство набуває все жорстокіших форм. З іншого боку, відбувається зростання у суспільстві свідомості про необхідність поваги до особистої приватності кожної особи, особистої свободи та безпеки, що призводить до більшого обурення з приводу злочинів проти статевої свободи та недоторканості.

Нормативне врегулювання запобігання та розслідування цих злочинів залишається на недостатньо високому рівні, і вимагає внесення змін. Введення в дію конвенції Ради Європи призвело до ухвалення в Україні двох законів: від 6 грудня 2017 р. № 2227-VIII та від 14 березня 2018 р. № 2334-VIII. Ці закони значно модифікували розділ IV Особливої частини Кримінального кодексу України [1]. Нові законодавчі ініціативи потребують ретельного аналізу з наукової точки зору, зокрема, щодо оцінки виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань та рекомендацій. Таким чином, актуальність даної теми обумовлена нещодавніми законодавчими змінами, які, як вже було відзначено, потребують серйозного наукового аналізу для вдосконалення їхнього практичного застосування. Фактично, ефективність норм Кримінального кодексу України, що регулюють відповідальність за порушення статевої недоторканності та статевої свободи, визначає обсяг особистих прав в цій сфері суспільного життя та їхню захищеність від злочинних посягань.

Згвалтування є одним із найнебезпечніших порушень проти статевої свободи та недоторканності особи згідно з розділом IV Кримінального Кодексу України. Згідно з пунктом 5 статті 12 КК, воно кваліфікується як тяжкий злочин. Його небезпека полягає в тому, що воно призводить до серйозних наслідків: на мікросоціальному рівні – завдає шкоди психічному та фізичному здоров'ю постраждалих осіб, спричиняє психологічну травму їхнім близьким, може негативно вплинути на

здоров'я нащадків та призвести до розриву сімейних стосунків; на макросоціальному рівні – сприяє погіршенню моральних цінностей у суспільстві та збільшенню рівня насильства.

Як свідчить аналіз, зґвалтування – кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, що потребує ретельного розгляду його історичних передумов та сучасних чинників, надання психологічної характеристики ознак і властивостей.

Кримінальне законодавство визнає статеву свободу та статеву недоторканість самостійними родовими об'єктами кримінально-правової охорони, об'єднавши кримінальні правопорушення, що посягають на вказані в розділі IV Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості» об'єкти. Поняття «зґвалтування» (ч. 1 ст. 152 КК України) було визначено як вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (зґвалтування) [2, с. 315]. Отже, на підставі вищезазначеного слід наголосити, що статева свобода особи достатньою мірою захищається вітчизняним кримінальним законодавством.

Проте, на даний момент існують недоліки, які вимагають подальшого вдосконалення та перегляду. Зокрема, проблемними є положення, що стосуються визначення та юридичного тлумачення психічного насильства як однієї з форм вчинення злочинів, що порушують статеву свободу та недоторканність. Крім того, важливо зауважити, що досвід іноземних країн, що стосується розмежування злочинів, передбачених в українському кримінальному законодавстві ст. 152 та ст. 153 КК України, є надзвичайно актуальним для нашої держави. Це надає можливість використання досвіду цих країн для оновлення механізму регулювання відносин у сфері статевої свободи та недоторканності особи.

Як одна з найбільш небезпечних форм поведінки, насильницька злочинність завжди була в центрі уваги правоохоронних органів. Вчинення насильницьких дій з метою задоволення сексуальних побажань, які принижують гідність особи й завдають шкоди її здоров'ю та життю, розглядаються як найсерйозніші злочини.

Статеві кримінальні правопорушення, зокрема зґвалтування, представляють особливу категорію злочинів, яка має глибокий моральний аспект. Незважаючи на те, що справи цього типу розслідуються в умовах обмеженої інформованості громадськості про сам злочин, правоохоронні служби можуть звертатися до громадян для надання допомоги. В таких зверненнях міститься інформація не тільки про злочин та тяжкість його наслідків, але й певні дані про жертви, що дозволяє впізнавати їх та робить предметом пересудів серед соціального оточення. Крім того, під час розслідування може відбутися розголошення особистих даних та приватного життя потерпілих, що також може стати причиною їхньої невпевненості в зверненні до правоохоронних органів.

Варто звернути увагу на те, що проблема посилення покарання за насильницькі статеві злочини, зокрема ст. ст. 152 і 153 КК України, не є новою. Про це неодноразово наголошували фахівці в науковій літературі та під час наукових заходів. Можна погодитися з тим, що передбачені законодавцем санкції в ст. ст. 152, 153 КК України недостатні для суттєвого зменшення кількості злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, включаючи ті, що спрямовані проти неповнолітніх [3, с. 261]. Л. Шеховцова наголошує, що до осіб, які скоїли у віці старше вісімнадцяти років злочини проти статевої недоторканості неповнолітніх, які не досягли чотирнадцяти

років, і які страждають розладом сексуальної переваги (педофілією), що не виключає осудності, судом можуть бути призначені поряд із покаранням примусові заходи медичного характеру у вигляді амбулаторного примусового нагляду й лікування в психіатра [4, с. 232].

Отже, випадки зґвалтування та насильницьких дій сексуального характеру є рідкісними, але й невелика кількість їх хвилює громадськість через тяжкі наслідки та серйозні фізичні, психологічні та моральні травми, які вони завдають жертвам та їхнім близьким. Незважаючи на сприятливі статистичні тенденції стосовно даного виду злочину в Україні, при більш детальному, якісному аналізі можна виділити негативні обставини в його внутрішній структурі: 1) зростає питома вага злочинів із кваліфікованими і особливо кваліфікованими складами (вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою, вчинення злочину щодо малолітнього, особи похилого віку або особи, яка перебуває в безпорадному стані, вчинення злочину з особливою жорстокістю, вчинення злочину особою, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння); 2) значна доля сексуальної злочинності характеризується кримінологічним рецидивом, що свідчить про неефективність заходів виправлення і покарання осіб, які їх вчиняють.

Зґвалтування посідає особливе місце серед кримінальних правопорушень, які посягають на статеву свободу і недоторканність особи, є найбільш небезпечним з усіх статевих злочинів, характеризується найбільшою частотою вчинення.

Здебільшого зґвалтування може призвести до додаткових специфічних моральних і фізичних наслідків – до вагітності, яка ганьбить потерпілу особу, болісної дефлорації, травматичного вагінізму тощо. Все це значно посилює психічну травму, а також призводить до розвитку різних сексуальних розладів [5, с. 99–100]. Наслідки цього роду залишаються у жертви на тривалий час, іноді на все життя.

Саме тому зґвалтування за ступенем суспільної небезпеки і тяжкості заподіюваних наслідків перевершує інші статеві злочини. Цим обумовлюється важливість і необхідність запобігання таким діянням, як зґвалтування, захисту громадян від таких посягань.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зауважити, що зґвалтування є найбільш небезпечним з усіх кримінальних правопорушень, які посягають на статеву свободу і недоторканність особи, через специфіку об'єкта посягання, мотивацію діяння, насильницький спосіб вчинення та, відповідно, наслідки.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
2. Александров Ю.В., Клименко В.А. Кримінальне право України: Загальна частина [Текст]: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю.В. Александров, В.А. Клименко. – К. : МАУП, 2004. – 328 с.
3. Юрченко Р.А. Удосконалення кримінального законодавства України щодо відповідальності за насильницькі статеві злочини. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 1. С. 260–263.
4. Шеховцова Л.І. Про посилення кримінальної відповідальності за статеві злочини, вчинені проти неповнолітніх. Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». 2013. № 1 (2). С. 230–234.
5. Коржанський М.Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України. – К. : Атіка, Академія, Ельга-Н, 2001. – 656 с.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА: ОГЛЯД ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІННОВАЦІЙ

Джура Влада Владиславівна

Здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Грекова Лілія Юріївна

ORCID ID: 0000-0002-8472-0018

Старший викладач кафедри кримінального права і процесу
Національний авіаційний університет, Україна

Криміналістична тактика посідає важливе місце в криміналістиці та є актуальною для досягнення цілей та завдань досудового та судового розгляду у кримінальному провадженні з урахуванням вимог кримінально-процесуального законодавства України. Постійний стрімкий розвиток людства суттєво впливає на злочинність, у зв'язку з цим змінюється її характеристика, з'являються нові види кримінальних правопорушень, способи та методи їх вчинення тощо. Враховуючи наведене, тактика їх розслідування, розкриття та запобігання має здійснюватись з урахуванням сучасних тенденцій, інноваційних підходів тощо.

Зокрема, в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій злочинність різко зросла у віртуальному просторі. Умови сьогодення внесли свої корективи в наше життя. Поширення пандемії Covid-19 на початку 2019 року та початок повномасштабної війни в Україні з 24 лютого 2022 року призвело до того, що люди часто змушені залишатись вдома, багато працівників перейшли на дистанційну роботу, використовуючи при цьому електронні пристрої та мережу Інтернет, з'являються нові види робочих професій в цифровому просторі та ін.. Це відкриває нові можливості злочинцям для вчинення кримінальних правопорушень у кіберпросторі. Кількість кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій постійно зростає. З огляду статистичних даних Генеральної прокуратури України випливає, що станом на 31 грудня 2022 року обліковано у звітному періоді 3 415 кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій, що на 105 кримінальних правопорушень більше порівняно з 2021 роком та на 917 – більше порівняно з 2020 роком. Це свідчить в цілому про суттєве зростання, а саме – на 3,1% порівняно з 2021 роком та – на 26,8% порівняно з 2020 роком, кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень [5]. Особа може вчиняти кіберзлочин віддалено, теж сидячи вдома або в іншому для нього зручному місці, адже кіберзлочинність немає кордонів. Такими діями можуть бути, до прикладу, фішинг, несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж та інші кримінальні правопорушення, передбачені розділом XVI кримінального кодексу України. Тому вважаємо, що розробка дієвої системи непроцесуальних засобів криміналістичної тактики (тактичні прийоми, рекомендації, рішення та ін), які змогли б ефективно та комплексно забезпечувати розслідування, розкриття та протидію кіберзлочинності, наразі є головним викликом для вчених на сучасному етапі розвитку науки.

В. Шевчук зауважує, що у реаліях сьогодення тенденції та процеси формування криміналістичних знань є залежними від науково-технічного прогресу людського співтовариства [3, 293]. Тому у предметі криміналістичної тактики відбулися суттєві

зміни, виникли нові напрями та наукові теорії [2, с. 534]. За своїм змістовним наповненням криміналістична тактика складається із певних засобів [4, с. 14]. Засоби криміналістичної тактики у сучасному розумінні – це тактичні операції, тактичні комбінації, тактичні рішення, слідчі ситуації, що використовуються суб'єктами криміналістичної тактики та спрямовані на реалізацію завдань, що виникають на кожному етапі кримінального судочинства [2, с. 535]. На зміст криміналістичної тактики впливають зміни у правовому полі, модель кримінального судочинства, «ревізії» традиційних інститутів кримінального права і процесу, що є особливо актуальним. У зв'язку з гармонізацією кримінального процесуального механізму і приведення його у відповідність до міжнародних та європейських стандартів, запровадженням принципу змагальності сторін, забезпеченням належного балансу публічних та приватних інтересів. Розроблення та реалізація криміналістичних засобів залежить від їх конкретного споживача (слідчого, слідчого судді, прокурора, захисника, судді та ін.), форми кримінального процесу, порядку проведення слідчих (розшукових) і судових дій [4, с. 15].

Інформатизація соціального середовища призвела, фактично, до «технологізації» криміналістики, розроблення та впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій. Враховуючи наведене, нині відбуваються докорінні зміни та запроваджуються інноваційні підходи і у криміналістичному забезпеченні органів правопорядку. Наприклад, оскільки криміналістична тактика пов'язана із практичною діяльністю слідчого, прокурора та захисника, що спрямована на вирішення відповідних криміналістичних завдань і виконання ними процесуальних функцій, сьогодні запропоновано поділ криміналістичної тактики на такі підгалузі: слідча, судова, прокурорська тактика, тактика розшукової діяльності, професійного захисту та злочинної діяльності. Крім того, з огляду на зміни в законодавстві пропонується розроблення тактики приватної детективної діяльності: «Новим напрямом криміналістичних досліджень має стати застосування засобів криміналістичної тактики у діяльності детективів НАБУ та інших структур. Із прийняттям Закону України “Про приватну детективну (розшукову) діяльність” постає необхідність у розробці теоретико практичних питань застосування проблем криміналістичної тактики у діяльності приватних детективів» [3, с. 293].

Висновки. Таким чином, криміналістична тактика є динамічною наукою, яка під впливом науково-технічного прогресу людства зазнає суттєвих змін: вдосконалюється, розширюються межі її досліджень, з'являються нові підгалузі тощо. Перед криміналістичною тактикою постає завдання слідкувати за змінами в навколишньому середовищі, зокрема в правовому полі та вчасно реагувати на них для кращого результату розслідування, розкриття та попередження кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Осипенко І. П., Кравченко В. Я. Окремі аспекти криміналістичної тактики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 533–536.
2. Шайтуро О. П. Криміналістична тактика: огляд історії становлення та сучасних напрямів розвитку. *Вісник ХНУВС*. 2021. № 4 (95). С. 287–296.
3. Шепітько В. Ю. Предмет криміналістичної тактики: історія формування, зміст та тенденції. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 19. С. 8–20.
4. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n2493>.
5. Кіберзлочинність: виклики часу. URL: <https://law.chnu.edu.ua/kiberzlochynnist-vyklyky-chasu/>.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИ ЗМІШАНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Холод Олег Володимирович

викладач кафедри криміналістики

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

У сучасному світі, де зростає геополітична нестабільність та загрози безпеці, важливо, щоб військові та правоохоронні органи були готові до будь-яких викликів та місій. Одним із важливих аспектів такої готовності є вогнева підготовка. Розглянемо методики викладання вогневої підготовки в умовах змішаного навчання в умовах воєнного стану для забезпечення максимальної ефективності підготовки військовослужбовців та працівників правоохоронних органів.

Першим кроком у розробці методики викладання вогневої підготовки є аналіз поточної ситуації та визначення потреб. Оцініть загрози та визначте основні завдання та об'єктивні обмеження, пов'язані з воєнним станом. Цей аналіз допомагає визначити, які навички та знання є важливими для військових та правоохоронців [1, с. 247].

Після аналізу ситуації слід розробити навчальну програму, яка визначає цілі, зміст і послідовність навчання. Навчальна програма має бути достатньо гнучкою, щоб адаптуватися до різних сценаріїв воєнного стану. Програма повинна включати як теоретичні, так і практичні заняття, а також використовувати сучасні методи та технології навчання, такі як симуляції та віртуальна реальність.

Умови воєнного стану можуть обмежувати доступ до ресурсів, тому важливо забезпечити доступ до необхідного обладнання та інфраструктури. Це може включати в себе розвиток мобільних навчальних комплексів, які можуть бути розгорнуті в будь-якому місці.

Вогнева підготовка вимагає багато практичних тренувань. Симуляції воєнних дій, використання спеціальних стрілецьких полігонів та тренувань в умовах ближнього бою допомагають військовим та правоохоронцям набути необхідні навички та впевненість у собі.

Кожен студент може мати різний рівень підготовки та навичок. Тому важливо застосовувати індивідуальний підхід до навчання та відслідковувати прогрес кожного учасника. Моніторинг допомагає вчасно виявити проблеми та коригувати навчальний процес.

Варто наголосити, що навчання вогневої підготовки через платформу Zoom або інші відеоконференційні інструменти може бути викликом, але з правильним підходом і ресурсами це можливо. Ось деякі кроки та рекомендації для викладання вогневої підготовки через Zoom:

1. Розробити план уроку: Визначте, які конкретні теми ви будете викладати на кожному уроці. Розробіть чіткий план та розподіліть час для лекцій, демонстрацій та практичних вправ.

2. Використовуйте відеоматеріали: Підготуйте відеоматеріали з практичними вправами та демонстраціями. Це може бути записи реальних вправ або ілюстрації.

3. Інтерактивність: Залучайте учнів до дискусій, запитань та відповідей. Використовуйте функції чату та голосових повідомлень для взаємодії.

4. Дистанційні вправи: Розробіть практичні вправи, які можна виконувати вдома з обмеженими ресурсами. Наприклад, вправи на підвищення точності прицілювання або елементи тактичної гри.

5. Засоби відео та анімації: Використовуйте програми для створення анімацій та відео, які можуть пояснити складні концепції.

6. Безпека: Завжди наголошуйте на важливості дотримання правил безпеки при роботі з вогнепальною зброєю або іншими засобами. Розмовляйте про правильні техніки та процедури.

7. Тестування і оцінка: Проводьте тести або оцінювання, щоб перевірити розуміння учнів. Використовуйте онлайн-сервіси для проведення тестів і здачі завдань.

8. Доступ до ресурсів: Забезпечте учням доступ до необхідних ресурсів, таких як навчальні матеріали, відеозаписи, інструкції тощо.

9. Практична тренування в реальних умовах: Деякі аспекти вогневої підготовки, особливо ті, що стосуються вогнепальної зброї, можуть вимагати практики в реальних умовах на стрілецьких полігонах. Після завершення теоретичного навчання слід передбачити можливість виходу на полігони для практики.

10. Зворотній зв'язок: Прослуховуйте зворотній зв'язок від учнів і вдосконалюйте свою методику навчання на основі їхніх потреб і відгуків.

Згідно з цими кроками та рекомендаціями, можна створити ефективну методику викладання вогневої підготовки через Zoom або інші відеоконференційні платформи, забезпечуючи максимальну безпеку та якість навчання.

Для забезпечення якості підготовки важливо встановити систему оцінювання, яка відображатиме рівень засвоєння матеріалу та покращуватиме мотивацію учасників. Під час оцінювання слід враховувати не тільки теоретичні знання, але і практичні навички.

Методику викладання вогневої підготовки слід постійно вдосконалювати, враховуючи нові технології та стратегії ведення війни. Навчання повинно бути процесом, який реагує на зміни в сучасному воєнному середовищі.

Завершуючи, вогнева підготовка при змішаному навчанні в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим елементом готовності військових та правоохоронців. Правильно розроблена та реалізована методика допомагає забезпечити ефективну підготовку, яка збільшує шанси на успіх та врятування життів в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Бодирев Д.А., Завістовський О.Д. Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 3. 2023. С. 246-249. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.44>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Бачинська Наталія Орестівна

адвокат, викладач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнський національний університет, Україна

Войтюк Надія Андріївна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Дуже часто ми стикаємося з складністю у справах, пов'язаних з неможливістю втілити свої права через втрату юридичних документів або помилки в них. В таких випадках можливість відновлення таких документів у позасудовому порядку обмежена. Іноді для встановлення певних юридичних відносин необхідно довести факти, які не підтверджені офіційними документами. Таким чином, виникає необхідність звернутися до суду з метою встановлення факту, що має юридичне значення.

Справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, розглядаються у цивільному процесі в порядку окремого провадження [4].

Окреме провадження - це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав [7].

І.В. Удальцова справедливо вважає, що за предметом судового розгляду та об'єктом судового захисту сутність окремого провадження виявляється в тому, що в ньому відсутній спір про право. Об'єктом судового захисту виступає тут, перш за все, охоронюваний законом інтерес, а предметом судової діяльності - встановлення певних юридичних фактів і станів із метою подальшого здійснення зацікавленими особами суб'єктивних прав, а також специфічна судова процедура [1, с.32].

Факти, що мають юридичне значення – це факти, з якими закон пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин [3].

Перелік таких фактів передбачено у ч.1 ст. 315 ЦПК України. Отже, суд розглядає справи про встановлення факту:

- 1) родинних відносин між фізичними особам;
- 2) перебування фізичної особи на утриманні;
- 3) каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- 4) реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення;
- 5) проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу;
- 6) належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті;
- 7) народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження;

8) смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті;

9) смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру [7].

Проте, даний перелік не є вичерпним та може змінюватися. У судовому порядку можуть бути встановлені також інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення, як приклад можемо назвати встановлення факту батьківства, володіння будинком на праві власності, тощо.

Згідно з п.1 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» суд може встановлювати факти, які й за іноземним законодавством тягнуть за собою правові наслідки для заявника, якщо рішення суду необхідне заявнику для застосування у відносинах із громадянами інших держав (наприклад, для вирішення питання про наявність права на спадщину в особи, яка законодавством України не віднесена до кола спадкоємців за законом [5].

Основою для початку розгляду справи щодо встановлення факту, що має юридичне значення, є подання заяви відповідно до встановленої законом процедури. Заява про встановлення фактів, що мають юридичне значення, має містити загальні для всіх заяв, що подаються до суду, реквізити та відповідати вимогам, що передбачені до оформлення цивільно-процесуальних документів. При цьому до змісту такої заяви встановлюють ще і спеціальні вимоги, які зазначені в ст. 318 ЦПК України [7].

Під час підготовки справи до судового розгляду суддя повинен визначити коло заінтересованих у справі осіб і викликати їх у судові засідання. В залежності від мети визначення фактів, учасниками можуть бути різні органи та особи. Наприклад, у справах про встановлення факту перебування на утриманні особи, яка померла, для призначення пенсії заявникові - відділи соціального захисту населення; у справах про встановлення факту прийняття спадщини - інші спадкоємці; у справах про встановлення факту родинних відносин для вирішення питання про належність до громадянства України - органи внутрішніх справ; у справах про встановлення факту родинних відносин - як брати, так і сестри померлої особи, які претендують на її спадщину.

Розглянемо особливості встановлення в судовому порядку деяких фактів, що мають юридичне значення, а саме:

- родинних відносин між фізичними особам - суд має повноваження розглядати справи, які стосуються цього факту, у випадках, коли цей факт має прямі юридичні наслідки. Наприклад, це може відбуватися у випадках, коли підтвердження родинних зв'язків між фізичними особами є необхідним для отримання свідоцтва про право на спадщину або для отримання пенсії через втрату годувальника заявником. Аналіз вивчених справ свідчить про те, що іноді суди припускаються помилок при винесенні рішень у справах, що стосуються доведення факту родинних відносин. У справах про оформлення спадщини суд не витребує інформацію про смерть спадкодавця, відкриття нотаріусом спадкової справи, коло спадкоємців, які мають бути заінтересованими особами, наявність заповіту та наявність права на обов'язкову частку в спадщині.

- перебування фізичної особи на утриманні - якщо надана допомога є постійним і основним джерелом існування заявника, факт встановлення утриманців

має значення для отримання права спадщини, розподілу пенсії або ж відшкодування шкоди. При цьому доходи, пенсії, допомоги та інші доходи, отримані особами, які перебувають на утриманні, не можуть бути підставою для відмови в доведенні факту їх перебування на утриманні. Аналіз судової практики свідчить про те, що, розглядаючи справи цієї категорії, суди не враховували те, що факт перебування на утриманні не завжди тягне певні наслідки.

Право на пенсію у разі втрати годувальника мають непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні (ч. 1 ст. 37 Закону N 1788-XII) [3].

Наприклад, у справі за заявою К. Л., заінтересована особа - Управління Пенсійного фонду України у м. Вугледарі Донецької області, про встановлення факту перебування на утриманні заявниця посилалася на те, що з 1987 р. перебувала у шлюбі з К. Г., 1951 р. н. До його смерті, тобто до 2 квітня 2004 р., вона перебувала на його утриманні. Встановлення цього факту їй потрібно для отримання пенсії у зв'язку із втратою годувальника. Вугледарський міський суд Донецької області рішенням від 14 червня 2010 р. встановив факт перебування К. Л. на утриманні К. Г., померлого 2 квітня 2004 р. В установленому законом порядку це рішення не оскаржувалося.

З матеріалів справи вбачається, що на момент смерті чоловіка заявниці, яка народилася у 1953 р., виповнилося лише 51 рік. Ні за станом здоров'я, ні за віком вона не є непрацездатною. Проте суд не з'ясував, чи породжує встановлення цього факту виникнення права на пенсію у зв'язку із втратою годувальника [4].

- каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню - загалом питання щодо встановлення факту каліцтва вирішуються не в судовому порядку, а відповідно до норм спеціального законодавства. Проте в окремих випадках, коли необхідно призначити пенсію чи отримати допомогу за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, а факт втрати працездатності не може бути встановлений судом, наприклад, рішення органу медико-соціальної інспекції про термін встановлення інвалідності закінчився і відповідні органи не можуть його переоформити з поважних причин; акт про нещасний випадок не складався, то існують перешкоди для встановлення факту нещасного випадку, які неможливо усунути в позасудовому порядку.

- реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення - суди можуть встановлювати факти реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення (удочеріння), якщо в органах реєстрації актів цивільного стану не зберігся відповідний запис чи відмовлено у його відновленні або ж він може бути відновлений лише на підставі рішення суду про встановлення факту реєстрації акта цивільного стану. Суддя не вправі відмовити у прийнятті заяви, а суд - закрити провадження у справі з тих підстав, що державними органами РАЦСу відмовлено у відновленні запису про реєстрацію акта у зв'язку і відсутнісно цього запису у книгах реєстрації відповідних записів, що збереглися [5].

- проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу - для встановлення факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю, не перебуваючи у шлюбі, суд має врахувати наявність ряду ознак, характерних для даного визначення. Водночас слід зазначити, що таке перебування не є підставою для здійснення чоловіком та дружиною своїх подружніх прав та обов'язків у шлюбі. Також необхідно визначити місце проживання, де проживали (проживають) чоловік та жінка. Підтвердити це допоможе реєстрація за таким місцем проживання, заяви сусідніх мешканців, представників житлово-управлінських організацій тощо. Європейський Суд з прав людини при розгляді справи Кичана зауважив, що відносини де-факто, як і відносини,

що ґрунтуються на шлюбі, можуть вважатися сімейним життям. У справі «Джонсон проти Ірландії» було встановлено, що заявники прожили спільно близько 15 років. На цій підставі Європейський Суд зробив висновок, що вони складають сім'ю, а тому мають право на захист, незважаючи на те, що їх зв'язок існує поза шлюбом [6, с.497].

● смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті - обов'язковою умовою для прийняття судом заяви про встановлення факту смерті особи в певний час є неможливість реєстрації цього факту органом державної реєстрації актів цивільного стану (наприклад, у зв'язку із відсутністю лікарського свідоцтва або фельдшерської довідки про смерть). При поданні заяви до суду заявник повинен обґрунтувати свої вимоги з посиланням на докази, які можуть встановлювати смерть особи в конкретний час і за конкретних обставин.

Отже, питання визначення юридичних фактів у цивільному процесі регулюється нормативно-правовими актами як матеріального, так і процесуального права. Норми матеріального права визначають ті елементи доказів, які є необхідними для встановлення юридичних фактів, і визначають їх характеристики, такі як допустимість. Паралельно з цим, норми процесуального права встановлюють для суду конкретний набір юридичних інструментів для проведення дослідження та визначення вказаних юридичних фактів. Варто не забувати, що рішення суду про встановлення факту, який підлягає реєстрації в органах державної реєстрації актів цивільного стану або нотаріальному посвідченню, не замінює собою документів, що видаються цими органами, а є тільки підставою для одержання зазначених документів.

Список використаних джерел:

1. Окреме провадження : монографія. В.В. Комаров, Г.О. Світлична, І.В. Удальцова. *Право*, 2011. С.312. URL: https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/FAKULTET%208/1/Komarov_2011.pdf.
2. Постанова Верховного Суду від 3 листопада 2021 року у справі № 691/1237/20 (провадження № 61-14225св21) — <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100884870> (дата звернення 15.09.2023).
3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. №1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення 15.09.2023).
4. Про судову практику розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення: лист Верховного Суду України від 01.01.2012. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00037> (дата звернення 15.09.2023).
5. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text> (дата звернення 15.09.2023).
6. Ревуцька І.Е., Булеца С.Б. Інститут зареєстрованого партнерства та фактичні шлюбні відносини в Україні і країнах-членах ЄС: поняття й особливості. *Ужгородський національний університет*. 2020. С.480-511.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.09.2023).

СЕКЦІЯ VII. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

НЕВІЙСЬКОВІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Яковюк І. В.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Трагнюк О. Я.

кандидатка юридичних наук, професорка,
доцентка кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Єфремова К. В.

кандидатка юридичних наук, старша наукова співробітниця,
доцентка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Далекоглядна та прагматична політика у сфері національної безпеки вимагає від урядів визнання неминучості змін, зокрема виникнення нових викликів і загроз, а також швидкоплинності таких змін. За останні два десятиліття у світі відбулися значні зміни у сфері безпеки як на національному, так і регіональному та міжнародному рівнях [1]. На тлі змін, що відбуваються, незмінним залишається обов'язок урядів приділяти пріоритетну увагу благополуччю людей незалежно від того, в якій частині нашої планети вони живуть. Усі держави мають бути зацікавлені у вирішенні проблем, які становлять екзистенційну загрозу для різних соціальних груп, навіть якщо вони виникають не з військових джерел, а з проблем нетрадиційної безпеки.

З точки зору досягнення всеосяжної безпеки регіональна стійкість є ключем до успіху. Регіональна стійкість, у свою чергу, заснована на національній стійкості («здатності нації впоратися, витримати та пережити будь-які виклики чи погрози під час боротьби за досягнення національних цілей» [2, с. 126]). Зважаючи на успіхи європейської інтеграції, свідченням чого є поетапне перетікання інтеграційних ініціатив з економічної сфери на інші сфери суспільного життя, що забезпечило розбудову наднаціонального за своєю правовою природою Європейського Союзу [3], цілком закономірно, що саме об'єднана Європа понад чверть століття є центром досліджень невійськових аспектів національної і міжнародної безпеки. Європейські дослідники започаткували гострі дискусії щодо «розширення» вивчення безпеки. Завдяки їх зусиллям сучасні дослідження безпеки мають охоплювати ширший спектр референтних об'єктів безпеки – питання політичного, економічного, екологічного, енергетичного, інформаційного та інших секторів (вимірів) безпеки поряд з традиційними проблемами військової безпеки, а також вертикальний діапазон, що

включає безпеку на рівні особи, соціальної групи, держави, регіону і глобальному рівнях [4].

Нетрадиційні проблеми безпеки – це виклики виживанню та благополуччю народів і держав, які виникають переважно з невійськових джерел, таких як зміна клімату, нестача ресурсів, стихійні лиха, нелегальна міграція, нестача продовольства, пандемії, міжнародна економічна злочинність, контрабанда людей і зброї, незаконний обіг наркотиків, транснаціональна злочинність, піратство, тероризм та інші. Ці галузі нетрадиційної безпеки зазвичай виходять за межі дискусій про «безпосередні» загрози національній безпеці, передусім таких як територіальне посягання. Особливістю цих небезпек є те, що вони, зазвичай, мають транснаціональний характер, супроводжуються мультиплікаційними ефектами, не піддаються одностороннім заходам урядів, а відтак потребують комплексних – політичних, економічних, соціальних – заходів реагування.

На думку S. Nameiri та L. Jones, найбільш характерною рисою політики нетрадиційної безпеки є зусилля ключових гравців щодо перерозподілу управління конкретними питаннями з національного рівня на безліч нових просторових та територіальних арен і, таким чином, щодо трансформації державних апаратів [5]. Співпраця урядів у сфері нейтралізації нетрадиційних загроз безпеці може стати каталізатором для побудови більш міцних партнерських відносин між державами на регіональному та глобальному рівнях.

Нетрадиційна безпека фокусується на невійськових загрозах, яким притаманні наступні загальні характеристики [2].

1. Референтом безпеки виступає не лише держава (державний суверенітет чи територіальна цілісність), а й людина, її виживання, добробут, гідність, як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. Отже, проблеми невійськової безпеки повинні вирішуватися за допомогою рішень, які «орієнтовані на людину, є багатосторонніми і багатосекторальними/цілісними» [6].

2. Загрози нетрадиційній безпеці мають транснаціональний характер щодо їх походження, концепцій та наслідків. Вони не є ані суто внутрішньодержавними, ані суто міждержавними, і швидко передаються завдяки глобалізації та комунікаційній революції. Як наслідок ці нетрадиційні загрози сприймаються як більш страшні, ніж традиційні, оскільки вони вимагають від національних урядів дивитися не лише назовні (міждержавний рівень), але й на національний рівень для проведення внутрішніх соціально-економічних і політичних реформ [7, с. 124].

3. Вони не виникають із конкуренції між державами або зрушень у «балансі сил», а часто визначаються в політичних та соціально-економічних термінах.

4. Нетрадиційні проблеми безпеки, такі як брак ресурсів та нелегальна міграція, викликають соціальну та політичну нестабільність і, отже, стають загрозою національній безпеці.

5. Окремі загрози, такі як зміна клімату, часто спричинені антропогенними порушеннями крихкого балансу природи з жахливими наслідками як для держав, так і для суспільства, які часто важко повернути назад або виправити.

6. Національні рішення часто є неадекватними, а тому потребують регіонального та багатостороннього співробітництва.

Серед найбільш значущих невійськових загроз, що впливають на формування сучасної архітектури безпеки, є екологічні та цивілізаційні загрози, які віднесені до категорії асиметричних. Вони мають багатогранний вплив на стан національної безпеки і виходять за рамки традиційного розуміння загроз. Саме з такими загрозами людство буде стикатися все частіше. Міжнародній спільноті доведеться протистояти

цим загрозам у тому числі й нетрадиційними способами. Потреба в безпеці є екзистенційною потребою як окремої людини, соціальної групи, так і суспільства і держави в цілому, яка зумовлює розвиток. Ця потреба стає дедалі більш поширеною у суспільній свідомості і тому є дуже затребуваною.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В.В.», 2022. 148 с.
2. Caballero–Anthony, M. (2016). *An Introduction to Non-Traditional Security: A Transnational Approach*. London: SAGE Publications.
3. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 4. С. 82–92.
4. Floyd, R., Croft, S. (2011). European non-traditional security theory: from theory to practice. *Geopolitics, History, and International Relations*. Vol. 3(2), pp. 152–179.
5. Hameiri, S., & Jones, L. (2013). The Politics and Governance of Non-Traditional Security. *International Studies Quarterly*, 57(3), 462–473.
6. Nontraditional Security Threats in Southeast Asia. Stanley Foundation, 2003. URL: <https://stanleycenter.org/publications/archive/SPC03Cpb.pdf>.
7. Kim, Y. Blank, S. (2012). Non-Traditional Security (NTS) in Central Asia: Contending Paradigms and Current Perspectives. *The Korean Journal of International Studies*, Vol. 10, No. 1 (June 2012), 123-152.

ПРОДОВОЛЬЧИЙ СУВЕРЕНІТЕТ, БЕЗПЕКА ТА АВТОНОМІЯ

Трагнюк О. Я.

кандидатка юридичних наук, професорка,
доцентка кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Яковюк І. В.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

В умовах глобальної пандемії COVID-19, а також агресії Росії проти України концепції продовольчої безпеки та продовольчого суверенітету набули особливої актуальності та практичного значення. Особливістю поняття «продовольчий суверенітет» є те, що він виступає скоріше синонімом солідарності, аніж конкуренції.

Поняття «продовольчий суверенітет» розроблено та вперше представлено міжнародним суспільно-селянським рухом «Via Campesina» під час Римського продовольчого саміту, організованого FAO у 1996 р., хоча сама проблема виникла ще в 1980 роках і була пов'язана насамперед з орієнтацією на розвиток глобального та ринково-орієнтованого бачення продовольчої безпеки¹. Стурбованість лібералізацією торгівлі сільськогосподарською продукцією та провал переговорів у СОТ сприяли зростанню популярності цієї концепції.

Продовольчий суверенітет – це концепція, яка передбачає здатність країни чи інтеграційного об'єднання самостійно визначати політику в галузі сільського господарства, праці, рибальства, продовольства і лісокористування, яка відповідає їхнім унікальним умовам з екологічної, соціальної, економічної та культурної точок зору. Воно включає право на харчування і виробництво продуктів харчування, що означає, що всі народи мають право на безпечну, поживну і культурно прийнятну їжу, а також на засоби її виробництва, і що вони повинні мати можливість задовольняти свої власні потреби і потреби своїх суспільств [1]. Спроба розширити це визначення мала місце у Кубинській декларації та Декларації Ньєлені у 2007 р. з метою відобразити інтереси багатьох вразливих та часто ігнорованих груп [2].

Наявність у назві концепції терміну «суверенітет» піднімає питання про роль держави та демонструє необхідність державного регулювання, а також залучення сільськогосподарських виробників, громадських активістів, науковців, експертів та громадян до розробку державної політики.

Продовольчий суверенітет нерозривно пов'язаний з продовольчою безпекою, тобто таким станом, при якому у будь-який час населенню гарантується доступ до продовольства як у якісному, так і кількісному відношенні. Продовольства має бути

¹ Країни Африки, що здобули незалежність, спочатку опікувалися виробництвом сільськогосподарської продукції, щоб прогодувати своє населення і досягти продовольчого самозабезпечення. Однак згодом, через лібералізацією торгівлі та зростання заборгованості перед міжнародними фінансовими установами, мета зазнала змін: необхідно було виробляти більше продукції, щоб мати іноземну валюту для імпорту продуктів харчування. Тому сьогодні концепція продовольчого суверенітету виступає за те, щоб країни, що розвиваються, страждають від субсидованого імпорту з розвинених країн, мали можливість захистити свій внутрішній ринок, незважаючи на угоди про вільну торгівлю.

достатньо для забезпечення здорового та активного життя з урахуванням харчових звичок населення саме даної держави. Римська декларація про світову продовольчу безпеку, прийнята на Всесвітньому продовольчому саміті (1996 р.) [3], підтверджує право кожної людини бути вільною від голоду та мати доступ до здорової та поживної їжі.

Слід зазначити, що продовольча безпека – це не просто проблема кількості продовольства, доступного населенню тієї чи іншої держави, чи рівня його виробництва. Насправді, це досить багатовимірне явище, яке передбачає певні економічні, фізичні та логістичні можливості, а також культурні детермінанти того чи іншого суспільства. Вкрай важливим аспектом продовольчої безпеки є питання поживної цінності того, що споживає людина. Продовольча безпека передбачає доступ до раціону, що складається з поживних та здорових продуктів. Повсякденний доступ до достатньої кількості продуктів харчування не вирішує питання, якщо ці продукти будуть низької якості та посилюватимуть ризики для здоров'я.

Слід зазначити, що в той час як продовольча безпека фокусується на забезпеченні доступу кожної людини до достатньої кількості їжі, продовольчий суверенітет виходить за рамки цього завдання, підкреслюючи важливість місцевого контролю та самовизначення в питанні побудови національних продовольчих систем.

Продовольчий суверенітет також пов'язаний з екологічною безпекою (існує думка, що продовольчий суверенітет заснований на агроєкології, яка може забезпечити продовольчу безпеку, зберігаючи при цьому природні ресурси та різноманітність живих істот), включає збереження навколишнього середовища не лише для сучасного, але й для майбутніх поколінь.

Труднощі, з якими стикаються мільйони людей у всьому світі в щоденному доступі до здорової їжі, не є новими. Але вони значно загострилися спочатку через пандемію COVID-19, а згодом російську агресію проти України, яка потрясла основи нестійкої глобальної продовольчої системи. Так, якщо у 2019 р. від голоду страждало 680 мільйонів людей у всьому світі, то в 2021 р. ця цифра становила вже майже 830 мільйонів [4]. За час російсько-української війни ситуація суттєво погіршилася.

Дискутуючи з приводу шляхів забезпечення продовольчого суверенітету, окремі автори допускають його ототожнення з продовольчою автономією (продовольчою самодостатністю). Це хибний підхід. Прагнення забезпечення продовольчого суверенітету передбачає оцінку стратегічної спроможності держави чи інтеграційного об'єднання (наприклад, Європейського Союзу) усвідомлювати свою залежність у питанні забезпечення продовольством населення і керувати нею шляхом реалізації відповідної національної або наднаціональної політики.

Продовольча самодостатність, в свою чергу, означає здатність держави або інтеграційного об'єднання не залежати від інших держав, що в епоху глобалізації, екологічних проблем та змін клімату, а також в умовах функціонування моделі суспільства споживання є завданням практично недосяжним. Але навіть стосовно обмеженого кола тих країн, які в цілому здатні до продовольчого самозабезпечення, постає питання, а чи готове населення цих країн обійтися без ранкової кави, шоколаду у випічці чи авокадо та інших продуктів, якщо вони не виробляються в цій державі? Відповідь більш ніж очевидна.

Продовольчий суверенітет зовсім не виключає торгівлі, яка є одним із дієвих інструментів досягнення продовольчої безпеки. Також слід визнати, що продовольчий суверенітет цілком сумісний з глобалізацією, за умови, що він керуватиметься насамперед благополуччям людей (виробників та споживачів)

соціальною справедливістю (метою продовольчого суверенітету є подолання соціальної нерівності у питанні забезпечення доступності продовольства та ресурсів) та захистом навколишнього середовища.

Ми поділяємо в цілому підхід, відповідно до якого продовольчий суверенітет трактується як право кожної нації підтримувати та розвивати власний потенціал виробництва продуктів харчування, поважаючи при цьому різноманітність продуктів та культур та не завдаючи шкоди продовольчій безпеці інших країн. Цей підхід надає пріоритет місцевому виробництву, захищає право споживачів вибирати свою продукцію та право держав захищати себе від дешевого імпорту сільськогосподарської та харчової продукції. Тобто, окрім аспектів якості, кількості та доступності продуктів харчування, головним критерієм продовольчого суверенітету виступає можливість захисту національного ринку.

Список використаних джерел:

1. Souveraineté alimentaire. URL: https://www.toupie.org/Dictionnaire/Souverainete_alimentaire.htm.
2. Vingt-cinq ans de conviction et d'engagement pour la souveraineté alimentaire : Célébrer la diversité, la résilience et notre volonté de transformer la société. URL: <https://viacampesina.org/fr/vingt-cinq-ans-de-conviction-et-dengagement-pour-la-souverainete-alimentaire-celebrer-la-diversite-la-resilience-et-notre-volonte-de-transformer-la-societe/>.
3. Rome Declaration on World Food Security, 1996. URL: <https://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm>.
4. FAO, IFAD, WFP, UNICEF et WHO, The state of food security and nutrition in the world: Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable, 2022.

СЕКЦІЯ VIII. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА «ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ В БІОТЕХНОЛОГІЇ» ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Двінських Наталія Власівна

ORCID ID: 0000-0003-3811-9317

канд. фарм. наук, с.н.с.,

доцент закладу вищої освіти кафедри біотехнології

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Хохленкова Наталя Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-1676-7591

д-р. фарм. наук, професор,

завідувачка кафедри біотехнології

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Калюжная Ольга Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-8187-517X

канд. фарм. наук, доцент,

доцент закладу вищої освіти кафедри біотехнології

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Постіндустріальне (постмодерне або інформаційне) суспільство є наступним етапом соціального розвитку після індустріального суспільства. Цей етап характеризується посиленням впливу знань, інформації, використання відновлюваних джерел енергії, опікування захистом довкілля тощо.

За концепцією постіндустріальне або інформаційне суспільство – таке, в економіці якого ціннісні орієнтири зміщені від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти й підвищення якості життя, у якому впровадження нововведень усе більшою мірою залежить від досягнення теоретичних знань. Постіндустріальне суспільство передбачає появу фахівців, які є експертами з питань «інтелектуальної технології», орієнтованими на інноваційні напрями розвитку та методи контролю й оцінювання впливу новітніх технологій на довкілля, усуненню негативних наслідків, та які здатні приймати рішення на засадах аналізу інформації і критичного мислення.

Такі фахівці-експерти повинні мати відповідну освіту, під час якої формуються належні професійні навички – soft skills і hard skills. Тому система освітньої підготовки здобувачів вищої освіти повинна гнучко реагувати на потреби суспільства.

В комплект освітніх компонент освітньої програми «Промислова біотехнологія другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 162 «Біотехнології та

біоінженерія» в Національному фармацевтичному університеті поруч з іншими входить освітня компонента «Екологічний моніторинг в біотехнології», яка має статус обов'язкової. Основна мета її вивчення полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти комплексу теоретичних знань, практичних вмінь та навичок щодо пошуку, обробки і збереження інформації про поточний стан різноманітних складових довкілля, а також оцінювання рівнів антропогенного впливу на ці складові, прогнозування ймовірних змін стану довкілля і забезпечення науково-інформаційної підтримки природоохоронних управлінських рішень.

Система екологічного моніторингу повинна в інформаційному плані забезпечити організацію необхідних інформаційних потоків і поліпшити спостереження за основними процесами та явищами в біосфері. Для прийняття раціональних управлінських рішень необхідною умовою є отримання сучасних знань та навичок, які надає вивчення освітньої компоненти «Екологічний моніторинг у біотехнології».

Напрямки навчання охоплюють такі складові, як моніторинг стану довкілля з метою застосування природоохоронних біотехнологій, ознайомлення та засвоєння заходів та рекомендацій щодо застосування природоохоронних біотехнологій для очищення забруднених об'єктів, опанування технологій переробки відходів із використанням біотехнологій тощо.

Щодо навичок, які має забезпечити навчальний процес, з огляду на біотехнологічну складову екологічного моніторингу довкілля, можна відмітити набуті вміння проведення екологічної оцінки стану територій, оцінка ризику та можливості застосування природоохоронних біотехнологій, визначення маркерних систем території та характеристик, необхідних алгоритмів проведення моніторингу потенційно небезпечних біоб'єктів, орієнтація в методах заходів щодо очищення мікроорганізмами-деструкторами ґрунтів, поверхневих та ґрунтових вод від промислових забруднень, вибір та обґрунтування способів для відновлення родючості ґрунтів за допомогою застосування поліфункціональних мікробних препаратів, вміння вибирати заходи локалізації або ліквідації вогнищ шкідливих організмів із застосуванням біотехнологічних методів та ін.

Отже, реалізація концепції інформаційного суспільства щодо опікування захистом довкілля передбачає систему підготовки фахівців з професійними знаннями, вміннями та навичками здійснення екологічного моніторингу із застосуванням актуальних нині біотехнологічних методів та прийомів. Така спеціальна освіта має велике значення, оскільки за останні роки склалася не тільки серйозна загроза для виживання багатьох видів рослин і тварин, а й спостерігається ріст рівня забрудненості довкілля відходами господарської діяльності, що призводить до виснаження екосистем. Тому необхідним є не тільки використовувати здатність природи до самоочищення та самовідновлення, а й застосовувати нові засоби оновлення, що неможливо без запровадження та вдосконалення системи екологічного моніторингу, особливо із застосуванням сучасних методів біотехнології. Отже, майбутнім магістрам з біотехнологій та біоінженерії необхідно оволодіти знаннями із сучасних інноваційних методів екологічного моніторингу довкілля, захисту навколишнього середовища та ліквідації наслідків шкідливого на нього впливу з використанням біотехнологічних методів.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЗБЕРІГАННЯ, ТРАНСПОРТУВАННЯ І КОНТРОЛЮ ДОНОРСЬКОЇ ПЛАЗМИ

Кравченко Олександр Юрійович

магістр

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Єсіпова Наталія Борисівна

канд. біол. наук, доцент кафедри загальної біології та водних біоресурсів

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Забезпечення медичних установ якісними і безпечними компонентами донорської крові має важливе значення для сучасної системи охорони здоров'я України, особливо в умовах воєнного часу. Важливу роль у цьому процесі відіграє впровадження у медичну систему сучасних інноваційних методів зберігання, карантинізації і перевезення донорської плазми, які повинні гарантувати високу якість та інфекційну безпечність донорського матеріалу.

Плазма є надзвичайно важливим компонентом донорської крові людини. Вона містить значну кількість білків, які відіграють надважливу роль в процесі виробництва лікарських засобів і методів лікування. Виробництво, зберігання і транспортування плазми крові потребує постійного контролю, що дозволить попередити поширення хвороб і підвищити якість донорського матеріалу. Останні статистичні дані свідчать про те, що свіжозаморожена плазма і еритроцити є компонентами крові, які найчастіше використовуються в системі трансфузійної терапії [4].

На думку С. Видиборця, свіжозаморожена плазма донорської крові, отримана методом центрифугування або аферезу, повинна адекватно підтримувати фактори згортання крові у функціональному стані [3]. Безпечність і ефективність використання плазми залежить від умов зберігання і транспортування цього компоненту донорської крові.

Відповідно до Наказу № 385 МОЗ України від 01.08.2005 р. «Про інфекційну безпеку донорської крові та її компонентів» донорська плазма повинна зберігатися у низькотемпературних морозильних камерах із цілодобовим контролем за температурним режимом, який повинен бути на рівні мінус 30° С і нижче [2].

Відомо, що при температурі від мінус 30° С плазму можна зберігати протягом 36 місяців, а при температурі від мінус 18° С до мінус 30 лише 3 місяці [3].

Традиційними критеріями якісного зберігання донорської плазми є її прозорість, відсутність ниток фібрину, гемолізу, згустків та надмірного червоного забарвлення. За повідомленням І. А. Косогорової, важливим елементом контролю зберігання донорської плазми повинні бути карантинізація та вірусна інактивація плазми, які дозволяють запобігти передачі гемотрансмісивних інфекцій [1]. Тобто, після отримання плазми від донорів необхідно відправити її в карантин на 180 діб без права видачі і зберігати за встановленими часовими і температурними стандартами.

Одним із шляхів підвищення безпеки перевезення замороженої плазми є використання спеціальних металевих або пластикових контейнерів, які прискорюють процедуру охолодження і захищають компоненти крові від фізичного пошкодження [3]. Для транспортування плазми пропонується використовувати термоізолюючі ємності з акумуляторами холоду. Перед і після процесу перевезення

необхідно контролювати і фіксувати температуру відповідних зразків плазми, а також слідкувати за цілісністю пакування і гемоконтейнерів, щоб гарантувати дотримання температурного режиму під час транспортування. Чинні нормативні стандарти вимагають, щоб перевезення плазми здійснювалося у замороженому стані при температурі не вище мінус 18° С [5, с. 14]. В умовах військових дій актуальність контролю якості транспортування компонентів крові лише зростає. За таких умов, існує необхідність подальшого впровадження інноваційних методів в систему заготівлі, зберігання та перевезення донорської плазми.

Таким чином, дотримання вимог та стандартів заготівлі, зберігання і транспортування донорської плазми має надважливе значення для безпеки та якості надання вузькоспеціалізованої медичної допомоги. Важливо, щоб усі етапи заготівлі, зберігання і транспортування донорської плазми відповідали існуючим нормативним стандартам контролю якості, що гарантує високий рівень безпеки компонентів крові в системі сучасних лабораторних та медичних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Косогорова І. А. Досвід впровадження карантинізації донорської плазми. *Медицина транспорту України*. 2009. № 3. С. 71-73.
2. Наказ № 385 МОЗ України від 01.08.2005 р. «Про інфекційну безпеку донорської крові та її компонентів». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0895-05#Text>.
3. *Організація трансфузіологічної допомоги в закладах охорони здоров'я*. Керівництво для лікарів – слухачів курсів установ післядипломної освіти / за заг. ред. проф. С. Видиборця., к. мед. н. О. Сергієнка. Київ-Вашингтон, 2019. 260 с.
4. Рубанець М., Потапов О. Основні принципи і методики переливання компонентів, препаратів крові та кровозамінників. Суми, 2005. 69 с.
5. Тимченко А. С. Оптимізація методів заготівлі та умов зберігання плазми свіжозамороженої (методичні рекомендації). Київ, 2016. 17 с.

СЕКЦІЯ ІХ. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ВПЛИВ ЛЮДИНИ НА ПОШИРЕННЯ РАКУ

Самойленко Олександр Сергійович

Студент 2 курсу факультету ветеринарної медицини
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Вступ. Рак є тяжким захворюванням, яке може впливати як на тварин, так і на людей. Оскільки люди і тварини зазвичай живуть поруч, це може мати наслідки для ризику розвитку раку у тварин. На жаль, наука ще не повністю з'ясувала всі фактори, які викликають рак, але деякі дослідження показують, що дії людей можуть бути одним з основних чинників ризику. У цьому дослідженні я б хотів дослідити роль людини як фактора ризику для розвитку раку в домашніх тварин.

Ціль роботи. Це дослідження має на меті вивчити взаємозв'язок між діями людини та ризиком розвитку раку у домашніх тварин. Я провів аналіз даних про тварин, які хворіють на рак, і вивчив можливі фактори, які можуть впливати на ризик розвитку цієї хвороби.

Матеріали та методи. У цьому дослідженні я провів аналіз даних з наукових досліджень, пов'язаних з раком у домашніх тварин, а також досліджував вплив дій людини на ризик розвитку раку у домашніх тварин. Для збору даних я використовував наукові статті та книги, які були опубліковані з 2010 року.

Результати та обговорення. Результати дослідження показують, що люди мають значний вплив на ризик розвитку раку у домашніх тварин. Забруднене довкілля та неправильне харчування можуть підвищувати ризик раку у тварин. Деякі дії людини, такі як куріння та використання шкідливих хімічних речовин, також можуть сприяти розвитку раку у домашніх тварин. Інші фактори, які можуть впливати на ризик розвитку раку у тварин, включають в себе вірусні інфекції та генетичні чинники.

Висновки. Забруднення довкілля, неправильне харчування, паління та використання шкідливих хімічних речовин можуть збільшувати ризик раку у домашніх тварин. Збільшення уваги до довкілля та зменшення забруднення, зменшення впливу шкідливих хімічних речовин та вірусних інфекцій можуть бути корисними для здоров'я тварин і зменшення ризику розвитку раку у тварин. Ці висновки важливі для того, щоб покращити здоров'я тварин і зменшити ризик розвитку раку у них. Дослідження також вказують на те, що в деяких випадках, домашні тварини можуть бути вразливішими до деяких видів раку, що спостерігаються у людей. Наприклад, у деяких порівняльних дослідженнях виявлено, що у собак розмірів більше 40 кг ризик розвитку остеосаркому (злоякісної пухлини кісток) відносно великий, що доводить вплив генетичних та фізіологічних факторів на схильність тварин до раку. У дослідженнях також було виявлено, що експозиція до деяких речовин, які можуть бути присутні в деяких видів їжі для тварин, може збільшувати ризик розвитку раку у деяких тварин. Наприклад, деякі дослідження вказують на те, що деякі харчові добавки, які додаються до корму для тварин, можуть сприяти розвитку раку. Однак, важливо зауважити, що існує багато факторів, які

впливають на ризик розвитку раку у тварин, і в деяких випадках причина розвитку раку залишається невідомою. Це означає, що збільшення уваги до здоров'я домашніх тварин та ретельний догляд за ними можуть допомогти зменшити ризик розвитку раку. Отже, висновком є те, що дослідження підтверджують важливість уваги до життєвого середовища тварин та ретельного догляду за ними, щоб зменшити ризик розвитку раку та покращити їхнє здоров'я та довголіття. Застосування здорового годування, уникнення деяких харчових добавок та експозиції до шкідливих речовин, в тому числі токсинів та інших хімічних речовин, є важливими факторами, які можуть допомогти запобігти розвитку раку у тварин. Окрім того, важливим є також вчасна діагностика та лікування раку у тварин, оскільки в багатьох випадках успішне лікування може бути досягнуте, особливо на ранніх стадіях хвороби. Тому важливо регулярно проводити візити до ветеринара для перевірки стану здоров'я домашніх тварин, а також вчасно звертатися до спеціалістів у разі виявлення будь-яких ознак хвороби. Отже, збільшення уваги до здоров'я тварин та впливу людини на їхнє здоров'я є важливим завданням, яке може допомогти запобігти розвитку раку та зберегти здоров'я та довголіття наших домашніх тварин.

Список використаних джерел:

1. Справжній А., Кочетова Т. В. Рак у собак і кішок: етіологія, патогенез, клініка, діагностика та лікування. Ветеринарія.Х: 2019; (7): 22-28.
2. Knottenbelt, D.C. Tumours of the Skin and Subcutaneous Tissues in Domestic Animals. In: Meuten DJ, editor. Tumors in Domestic Animals. 5th ed. Ames, IA: John Wiley & Sons, Inc.; 2017. p. 107-156.
3. Morris JS, Dobson JM, Bostock DE, et al. Environmental factors and canine oral neoplasms. J Small Anim Pract. 1990;31(12):595-598.
4. Малишева О. В., Глаголева Т. І., Брітвіна О. В. Рак у домашніх тварин: причини, симптоми, діагностика, лікування. Ветеринарія та годування. К: 2020; (1): 19-22.

СЕКЦІЯ Х. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ВИРОБНИЦТВА БЕЗСОЛЬОВИХ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ

Масюткін Родіон Андрійович

здобувач вищої освіти біолого-технологічного факультету
Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Рєзвих Ніна Ігорівна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інженерії харчового виробництва
Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

В Україні виробництво безсольового хліба на малих, середніх та крафтових підприємствах фактично не реалізується. Це пов'язано з низкою технологічних та технічних ускладнень у процесах, а також у зв'язку з відсутністю масштабного попиту, оскільки цей асортимент має досить вузький напрям. Додамо також, що вказані хлібобулочні вироби мають інакший смак у зв'язку з відсутністю харчової солі або її заміною. При цьому терміни зберігання значно скорочені, а текстура та пористість значно менша у порівнянні зі звичайними виробами. Проте незважаючи на наступні недоліки або користь продукту історично подібні хлібобулочні вироби є національними у Італії, точніше регіоні Тоскана. Цей одноденний хліб з простим складом «пане тоскано» (рис. 1) додають у страви та подають як додаток до них. Цей виріб винайшли у часи, коли через вартість харчової солі вона була недоступна для загальної кількості населення. А зараз він є унікальною складовою, яка не змінює смак страви і робить її ситнішою (салати, супи) [1].



Рис. 1. Приклад простого безсольового хліба «пане тоскано» (Італія)

Також хліб без солі випускає ТМ «Angelic bake house» (рис. 2) у США. Продукт характеризується високими якісними та смако-ароматичними показниками. Містить запатентовану суміш із пророщеного цілнозернового насіння пшениці, кіноа, пшона, вівсяної крупи, ячменю, ягід жита та амаранту. Він вміщує завдяки цьому більший зміст клітковини та білка. Не містить арахісу, деревних горіхів (виготовлених на

безгоріховому підприємстві), сої, яєць, молочних продуктів, кунжуту та кукурудзяного сиропу з високим вмістом фруктози. Продукт без ГМО, стабілізаторів та гліфосату, кошерний і веганський [2].



Рис. 2. Безсольвий хліб ТМ «Angelic bake house» (Сполучені Штати Америки)

Варто відмітити, що подібне промислове виробництво безсольового хліба є рідким явищем. Зазвичай виробники повністю не виключають використання солі, а просто її зменшують до мінімального значення, що обумовлено технологічними особливостями цього виду продукції. Також часто пропонують замінити сіль альтернативними варіантами без натрію.

Таким чином, практика виробництва безсольових хлібобулочних виробів існує, але не має масштабного розміру. Виробники зазвичай зменшують її кількість до мінімальної або додають замінники. Варіанти з натуральним складом абсолютно без вмісту натрію є настільки рідкими, що включають декілька найменувань у Світі.

Список використаних джерел:

1. The great wine tour. *Take it with a grain of salt: a Tuscan bread story*. Withdrawn from: <https://www.thegrandwinetour.com/en/popular-foods-of-italy/why-tuscan-bread-has-no-salt>
2. Angelic bake house. *Sprouted No Salt Added Bread*. Withdrawn from: <https://www.angelicbakehouse.com/products/no-added-salt-bread>

СЕКЦІЯ XI. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

SWITCHING CONTROL AND ITS IMPACT ON THE STABILITY OF ELECTRIC POWER SYSTEMS

Halushko Valeriia

ORCID ID: 0009-0009-3726-2489

graduate of the faculty of Electric Power Engineering and Automatics

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Lobodzynskyi Vadym

ORCID ID: 0000-0003-1167-824X

PhD, Associate Professor, Department of theoretical electrical engineering

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Switching management is a key aspect of modern electrical power systems, as it affects their reliability and stability. Let's delve into an important aspect of power transmission, encompassing various facets of switchgear management. The seamless and effective supply of electrical energy to consumers hinges on understanding this concept and its impact on system operations.

Switching management is a technique in electrical engineering used to control processes during the connection and disconnection of electrical lines, devices, or systems. Its primary goal is to prevent or mitigate the adverse effects of switching operations, such as switching surges and aperiodic currents.

Research has shown that the utilization of switching management can prevent the occurrence of aperiodic current components and limit switching surges when three-phase cable lines are energized. This is crucial for ensuring the reliability of electrical power systems since switching surges can damage equipment and disrupt the normal functioning of the system.

Key elements of switching management include:

Switching Delay (Closing and Opening Delay): This may involve delaying the time it takes to connect (or disconnect) connected equipment or lines to the power source. Delay helps reduce the steepness of voltage and current changes during switching [1, 2].

Phase Synchronization: In the case of three-phase systems, it can be crucial to synchronize phases when energizing three-phase lines or equipment. This helps maintain balance in currents and voltages within the system [3, 4].

Parameter Analysis and Control: Various sensors and monitoring systems are used to measure current, voltage, and other parameters to ensure control over switching processes and system reliability [5].

Control of Relays and Switches: It is essential to have the ability to control relays, switches, and other electrical devices to carry out necessary switching operations in accordance with calculations and requirements [6].

Logic and Control Algorithms: Software algorithms and logical circuits are used to make decisions regarding switching operations based on measurements and calculations [7].

The primary goal of switching management is to ensure equipment safety, reduce the impact of switching surges, prevent the occurrence of aperiodic currents, and maintain the stable operation of electrical systems. Switching management can be especially critical in high-voltage systems and critical applications where reliability and safety are paramount [8].

Switching management is a crucial aspect of power system management and control, especially when energizing three-phase cable lines. The discussed aspect can be applied to enhance the reliability and safety of the system, making it an integral component of modern electrical engineering practices [9, 10].

The methods presented allow for the selection of optimal conditions for controlled switching, which can be applied in the design and development of switching nodes. Using controlled switching to mitigate unwanted transient electrical processes during planned transitions is of significant importance.

References:

1. Lobodzinskiy V., Buryk N., Spinul L., Chibelis V., Illina O. Reducing Overvoltages under Connection on a High-Voltage Cable Line Due to Optimal Controlled Switching. *Problems of the regional energetics*, №3 (59), 2023. p. 25-32. doi.org/10.52254/1857-0070.2023.3-59.03
2. Ostroverkhov M., Silvestrov A., Chibelis V., Lobodzynski V., Spinul L. Application of the Consistency Principle of Identification and Control Subsystems in Adaptive Systems. *Electronics and Control Systems*, 2023, 1(75), p. 53-60. doi.org/10.18372/1990-5548.75.17556
3. Лободзинський В. Ю., Бурик М. П., Петрученко О. В., Ілліна О. О. Вплив системи Smart Grid на національну енергетичну мережу. *Енергетика: економіка, технології, екологія: науковий журнал*, 2022, № 1, с. 57-64. doi.org/10.20535/1813-5420.1.2022.259182
4. Lobodzinskiy V. Transient Analysis in Three-Phase Cable Lines with the Transposition Phase Cables Conductive Screens during Short Circuit Fault. In *2021 IEEE 3rd Ukraine Conference on Electrical and Computer Engineering, UKRCON 2021-Proceedings*. 2021, pp.413-416. doi.org/0.1109/UKRCON53503.2021.9575468
5. Лободзинський В. Ю., Чибеліс В. І. Аналіз перехідних процесів у трифазних електричних колах з розподіленими параметрами і міжфазними зв'язками на прикладі високовольтної кабельної лінії. *Енергетика: економіка, технології, екологія: науковий журнал*, 2021, № 3, с. 64-69. doi.org/10.20535/1813-5420.3.2021.251207
6. Lobodzinskiy V., Chybelis V., Petruchenko O., Illina O., Chuniyak Y., Babenko V. Features of transient research in three-phase high-voltage power transmission cable lines. *Грааль науки*, (6), 2021, 135-148. doi.org/10.36074/grail-of-science.25.06.2021.025
7. Грудська В. П., Чибеліс В. І., Лободзинський В. Ю. Дослідження автоматичного регулятора-стабілізатора вихідної напруги автономного інвертора. *Енергетика: економіка, технології, екологія: науковий журнал*, 2020, № 4 (62). doi.org/10.20535/1813-5420.4.2020.233600
8. Lobodzinskiy V.Yu., Buryk M.P., Spinul L.Yu., Chybelis V.I., Illina O.A. Features of smart grid technologies introduction in the energy industry. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. Том 33 (72), №4, 2022, С. 160-166. doi.org/10.32838/2663-5941/2022.4/24
9. Бурик М.П., Лободзинський В.Ю., Бурик І.П., Гричановська Т.М., Бібик В.В. Моделювання електричного поля двожильного кабелю за допомогою системи чотирьох заряджених осей. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. Том 34 (73), №2 частина 1, 2023. с. 18-25. doi.org/10.32782/2663-5941/2023.2.1/04
10. Лободзинський В.Ю., Бурик М.П., Спінул Л.Ю., Чибеліс В.І., Ілліна О.О. Ідентифікація несправностей системи заземлення екранів високовольтних кабелів на основі аналізу струмів короткого замикання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. Том 33 (72), №2, 2022. с. 29-33. doi.org/10.32838/2663-5941/2022.2/04

ОСОБЛИВОСТІ НАЛАШТУВАННЯ ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ СТАНЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Соколовський Олег Феліксович

ORCID ID: 0000-0001-8440-7462

Кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри електрифікації,

автоматизації виробництва та інженерної екології

Поліський національний університет, Україна

Терещук Тарас Леонідович

Директор

ТОВ "Монтажна компанія "Титан", м. Житомир, Україна

Нинішня ситуація, викликана обстрілами об'єктів енергетичної інфраструктури, змушує споживачів шукати способи забезпечення автономності для підтримання мінімальних умов в побуті та забезпечення технологічних процесів у виробництві. На фоні зростаючого попиту окрім традиційних мережевих станцій ринок пропонує установки резервного живлення для квартир та будинків із застосуванням автономних і гібридних фотоелектричних установок, систем збереження енергії. Розвиток фотоелектричних технологій та масове виробництво призвели до постійного зниження вартості компонентів [1, 2]. Не зважаючи на те, що використання накопичувачів енергії вимагає значних капіталовкладень [3] попит на таке обладнання продовжує бути високим.

Традиційна схема фотоелектричної системи з пристроями накопичення енергії (рис. 1) містить гібридний чи автономний інвертор D, який підключений до сонячних панелей A, зовнішньої електричної мережі I, блоку акумуляторів J та побутових електричних пристроїв H, L. Для таких систем передбачені режими живлення від зовнішньої мережі, від акумуляторів у поєднанні з роботою від панелей, а також функціонування тільки від панелей [4]. Останній режим підтримується не всіма моделями інверторів. Також можливе виконання інвертора з вбудованим пристроєм автоматичного вмикання резерву, що підвищує автономність системи завдяки підключенню резервного генератора S на базі двигуна внутрішнього згоряння.

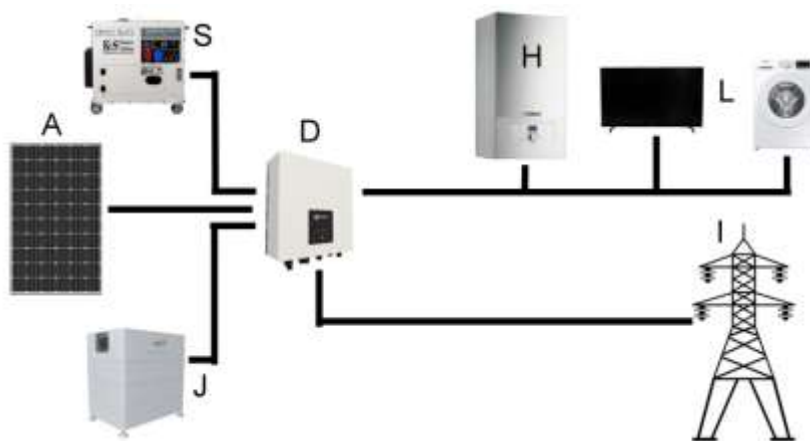


Рис. 1. Схема фотоелектричної станції з пристроями накопичення

Серед пристроїв сонячної енергетики, які підтримують системи накопичення енергії, наразі можна придбати вироби компаній Ginlong Technologies Co, Fronius, Victron Energy, LuxPower, Huawei тощо. Зокрема компанія Huawei пропонує рішення для побудови гібридних або з метою гібридизації мережевих станцій на основі однофазних інверторів 2KTL-6KTL-L1 та трифазних 3KTL-10KTL-M1 [5]. До позитивних сторін однофазних інверторів слід віднести більшу потужність у разі відключення мережі, меншу вартість обладнання у порівнянні з трифазним виконанням. Серед переваг трифазних пристроїв варто зазначити більшу напругу на один стрінг інвертора, вищий струм MPPT-контролера, більший струм зарядження акумулятора відносно однофазного девайсу. Для створення окремої мережі з критично-важливими споживачами у схемі необхідно застосовувати пристрій резервування, розроблений саме для даних інверторів. Компанією Huawei запропонований Backup Box, який відключає необов'язкових споживачів та розриває зв'язок із зовнішньою мережею у разі зникнення централізованого живлення [5, 6]. У системі має бути застосований смартмітер для керування вихідною потужністю. Якщо енергія фотоелектричної системи буде перевищувати споживання, то за відповідного налаштування відбудеться зарядження акумуляторів. При недостатній генерації буде використана енергія батареї. Підключення інформаційної лінії лічильника до інвертора та бекап-боксу відбувається через інтерфейс RS-485. Віддалене керування та моніторинг здійснюються за допомогою пристроїв Smart Dongle WLAN-FE або Smart Dongle 4G, локальне – вбудованим WLAN інвертора. Для контролю та налаштувань системи слугує застосунок Fusion Solar. Максимальна вихідна потужність однофазних інверторів SUN2000 2KTL...6KTL-L1 не перевищує 5 кВА, трифазних інверторів SUN2000 3KTL...10KTL-M1 – 3,3 кВА на фазу.

На рисунку 2 представлені графіки, що відповідають можливим режимам роботи фотоелектричної станції потужністю 10 кВА протягом доби. W_n – графік витрат на потреби домогосподарства; W_g – графік виробленої електроенергії. Характерною ознакою графіків є протилежність трендів споживання та генерації на початку та в кінці світлового дня.

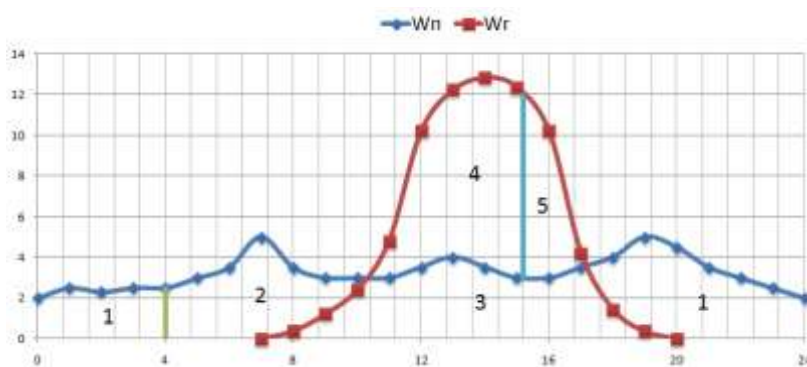


Рис. 2. Графіки роботи станції протягом доби

Така станція може забезпечити функціонування побутових приладів з показниками, наведеними у таблиці 1.

Таблиця 1

Тривалість роботи приладів

Електричний прилад	Тривалість роботи, год.
Освітлення 50 Вт	100-200
Пральна машина	5-11
Ноутбук 45 Вт	110-220

Продовження табл. 1

Електричний прилад	Тривалість роботи, год.
Холодильник	83-166
Чайник 2000 Вт	5
Мультиварка 800 Вт	9-18
Праска 2500 Вт	4-8

взято з [4]

Базовий режим налаштування станції – максимальне споживання, коли у першу чергу використовується енергія сонця, а зберігання енергії має перевагу над експортом. Режим передбачає вмикання зарядження акумулятора при досягненні максимальної потужності. У нічний час для потреб будинку використовується енергія батареї (ділянка 1). Після розрядження акумуляторів всі пристрої будинку підключаються до мережі (ділянка 2). В активну пору доби, коли енергія від панелей перевищує споживання (ділянка 3) відбувається зарядження батарей (ділянка 4) з послідовним продажем в мережу (ділянка 5).

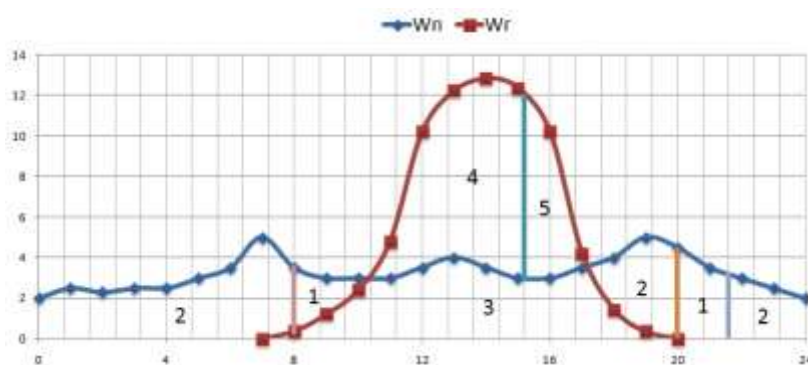


Рис. 3. Графіки роботи станції за часом використання

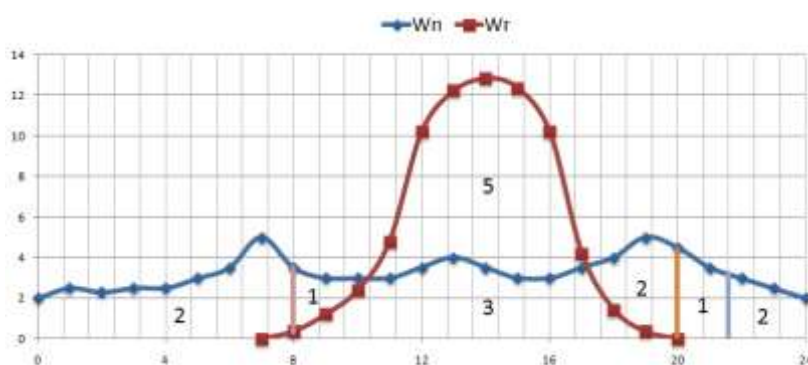


Рис. 4. Графіки роботи станції з пріоритетом продажу в мережу

Налаштування за часом використання вимагає максимального споживання на проміжку, що відповідає низького тарифу, та мінімального – на проміжку максимального тарифу. На рисунку 3 зображено графіки генерації та споживання з пріоритетом зарядження батарей. На рисунку 4 – з пріоритетом продажу в мережу.

Під час швидких налаштувань інвертора необхідно вказати grп-код, вихідну напругу та частоту [6]. Нове вмикання акумуляторів у разі розрядження відбувається після досягнення мінімально-достатнього рівня ємності батарей.

Варто згадати також про можливості модернізації існуючих мережевих станцій:

- облаштування станції гібридним інвертором, який буде доповнювати мережевий за умови, що сумарна потужність інверторів не буде перевищувати потужності, дозволеної енергопостачальною компанією;

- впровадження гібридного інвертора будь-якої потужності за умови однакової потужності мережевого інвертора та панелей. У випадку застосування однофазного гібридного інвертора необхідно враховувати, що струм однієї із фаз може перевищити номінальне значення ввідного автоматичного вимикача в період максимальної генерації, що суттєво погіршить функціональність системи;

- застосування двох перемикачів, які дозволяють комутувати панелі одного із стрінгів або в коло автономного інвертора у випадку зникнення зовнішньої мережі, або в коло мережевого інвертора.

Під час проектування мережевої станції з функцією автономності в схемі необхідно передбачити застосування мережевого та гібридного інверторів сумарною потужністю до 30 кВА. Також можливе поєднання сумісних автономного та мережевого інверторів, які у разі відключення централізованого постачання зможуть створити свою мікромережу та забезпечувати живлення електроприймачів. Таку сумісність, наприклад, мають автономні інвертори Victron та мережеві інвертори Fronius.

Висновки. Під час вибору гібридного чи автономного інвертора необхідно звертати увагу на функціональність та комплектність пристрою. Така станція має підтримувати різні режими роботи, зокрема, без акумуляторних батарей. Для подовження терміну служби варто звернути увагу на літій-іонні чи літій-залізо-фосфатні накопичувачі. У разі відсутності договору щодо реалізації електроенергії за зеленим тарифом обирати однофазний інвертор, який має більшу потужність порівняно з трифазним на одну вихідну лінію та здатний забезпечити живленням споживачів критичної групи. У залежності від конфігурації нової станції чи такої, що підлягає модернізації, в схемі необхідно передбачити додаткові пристрої для корегування режимів під час автономної роботи та зменшення генерації в активну фазу дня. Нарощування загальної потужності обладнання, покликаною підвищити незалежність споживачів, створить передумови відновлення централізованих мереж завдяки зменшенню навантаження на розподільчі підстанції та лінії електропередач.

Список використаних джерел:

1. Kotub, U., Rebecca, G., Jonathan, R., James, M., Paul, J. Techno-economic analysis of the viability of residential photovoltaic systems using lithium-ion batteries for energy storage in the United Kingdom. *Applied Energy*. (Vol. 206, Pages 12-21). November 2017. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2017.08.170>
2. Yue, W., Ridoy, D., Ghanim, P., Richard, K. Economic evaluation of photovoltaic and energy storage technologies for future domestic energy systems – A case study of the UK. *Energy* (Vol. 203, Article number: 117826). July 2020. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2020.117826>
3. Robert, L., Michael, E. The impacts of storing solar energy in the home to reduce reliance on the utility. *Nature Energy*. (Vol. 2, Article number: 17001). 2017. <https://doi.org/10.1038/nenergy.2017.1>
4. *Атмосфера. Резервне живлення для дому.* Вилучено із: https://www.atmosfera.ua/uk/rezervne_jyvlnennia_dlia_domu/
5. *Photomate. Продукція Fusionsolar для домогосподарств.* Вилучено із: <https://www.photomate.eu/ua/products-residential/>
6. *Huawei. FusionSolar для приватних станцій.* Вилучено із: <https://solar.huawei.com/ua/Products/FusionSolarResidential>

СЕКЦІЯ XII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

CHATGPT AS AN INSTRUMENT FOR A PRELIMINARY DATA GATHERING IN SCIENTIFIC RESEARCHES

Kavka Oleksii

ORCID ID: 0009-0006-3404-2876

Postgraduate student

Vinnytsia National Technical University, Ukraine

Supervisor: Maidaniuk V. P.

ORCID ID: 0000-0002-2386-6603

Ph.D. (Tech.), Associate Professor of the Department of Software Engineering

Vinnytsia National Technical University, Ukraine

After ChatGPT [1] entered the public beta stage in 2022, the world was shaken by the enormous potential in the field of AI. Hundreds of new AI services rapidly reshape the whole world's economics, making it obligatory for almost every employee to embrace new technologies and tools. Scientists are no exception from this.

ChatGPT can be a valuable tool for researchers to gather data for their studies. Some possible use cases are:

- Information retrieval: Researchers can ask ChatGPT questions or request specific information on their research topics, and it will provide relevant answers based on its training data.

- Exploratory discussions: Researchers can have open-ended conversations with ChatGPT to explore ideas, gain fresh perspectives, or discover new research directions. ChatGPT's contextual responses can help generate innovative insights.

- Preliminary data collection: ChatGPT can assist in collecting initial data by answering questions or offering opinions on a subject. This can provide a starting point for further investigation or hypothesis development.

- Literature review assistance: ChatGPT can help researchers in their literature reviews by suggesting relevant papers, summarizing key findings, or providing insights into existing research. It can save time by offering relevant information and aiding in source identification.

- Expertise in niche areas: If ChatGPT has been trained on specialized data, it can provide expertise in specific domains. Researchers can tap into this knowledge to gain insights and gather data from a specialized perspective.

- Data synthesis and analysis: Researchers can input data or summaries into ChatGPT for analysis and synthesis. By receiving responses, researchers can identify patterns, generate hypotheses, or interpret the collected data.

Precautions. When utilizing ChatGPT for preliminary data gathering, it is crucial to consider several precautions. Here are some important points to bear in mind:

- Data reliability and bias: The responses provided by the language model are generated based on patterns and examples from its training data. Consequently, there is a

possibility of inadvertent biases or inaccuracies. Exercise caution regarding potential prejudices, inaccuracies, or outdated data that might be present in the training material.

- Fact-checking and validation: While the language model can offer valuable insights, it is essential to fact-check and validate the information it provides [2]. Relying solely on the responses without independent verification can lead to misleading or incorrect conclusions. Verify the information obtained by cross-referencing with reliable sources or conducting further research to ensure accuracy.

- Contextual understanding: The language model might not fully comprehend the nuances or context of a particular research topic. It lacks real-world experiences and common-sense reasoning. Therefore, carefully consider the limitations of the model's understanding and critically evaluate its responses in the context of your research.

- Subject expertise: The language model's knowledge is derived from its training data, which covers a broad range of topics but may not encompass the most up-to-date or specialized knowledge in certain fields. Exercise caution when relying on the model for highly specialized or domain-specific information.

- Limited source evaluation: The language model does not possess the ability to evaluate the credibility or quality of its training sources. It is important to independently assess the reliability and trustworthiness of the information provided by the model.

- Ethical considerations: When interacting with the language model, ensure that the data collection process adheres to ethical guidelines. For instance, if engaging with human participants, obtain informed consent, and respect privacy and confidentiality.

- Preliminary nature of data: Recognize that the data collected through the language model should be treated as preliminary or exploratory. It should serve as an initial foundation for further research rather than being considered conclusive evidence. Validate and verify the data using rigorous scientific methods before drawing final conclusions.

- Transparent documentation: If you intend to employ the data collected through the language model in your research, transparently acknowledge the source and limitations of the data. Clearly document and attribute the use of the language model to ensure proper citation and provide context for readers.

By considering these precautions, researchers can make informed decisions about employing the language model for preliminary data gathering while mitigating potential risks or limitations associated with its use.

Conclusions. ChatGPT, as well as some other AI startups, is an extremely useful instrument, which should be used with precautions. It is recommended for individual researchers to learn how to use this tool, and how to use it properly. Scientific organizations, such as universities, should establish dedicated programs to assist their employees with embracing the new available tooling.

References:

1. Introducing ChatGPT. (n.d.). <https://openai.com/blog/chatgpt>
2. What is ChatGPT? (n.d.). <https://help.openai.com/en/articles/6783457-what-is-chatgpt>

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОБПРИСКУВАЛЬНИХ БПЛА ЯК МЕТОДУ ВІДНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПОТУЖНОСТЕЙ УКРАЇНИ

Коваленко Микола Юрійович

здобувач вищої освіти факультету інформатики та обчислювальної техніки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Крилов Євген Володимирович

ORCID ID: 0000-0003-4313-938X

канд. тех. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних систем та технологій
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

На даний час важко підрахувати точну кількість постраждалих від російсько-української війни сільськогосподарських територій. За різними джерелами площа подібних угідь може становити від 25 [1] до 83,5 [2] тис. кв. км, але з подальшим продовженням бойових дій ситуація може тільки погіршитися. Враховуючи цю інформацію, питання про відновлення сільськогосподарського потенціалу країни стоїть гостро як ніколи. Одним з перспективних напрямків відновлення пошкоджених потужностей є використання безпілотних літальних апаратів (далі БПЛА) для обприскування посівів різного роду пестицидами та добривами.

На користь даної ідеї свідчить низка досліджень, в яких увага концентрувалася на ефективності та економічній доцільності застосування БПЛА замість звичного обприскування за допомогою сільськогосподарської техніки. Так, наприклад, у дослідженні [3] зазначається, що ціна придбання обприскувальних БПЛА є вищою за ціну звичайних обприскувачів приблизно на 25%, у разі порівняння найдорожчих екземплярів на ринку. Утім БПЛА мають перевагу в довгостроковій перспективі, оскільки вони потребують менших експлуатаційних витрат (приблизно на 38%). Також однією з їхніх переваг є ефективність роботи, що коливається від 5 до 7 га/год, в той час як при використанні звичайних обприскувачів ефективність становить близько 1,6 га/год. Подібні показники досягаються за допомогою меншого часу простою та відсутності потреби в маневруванні техніки між посівами. Інше дослідження [4], в якому аналізувався вплив обприскування за допомогою БПЛА на показники росту рису, показало, що за використання обприскувальних БПЛА значно підвищує ріст рослин у порівнянні зі звичайним методом. Такий результат досягається шляхом більш рівномірного розподілу рідини між рослинами, а також за рахунок її розбиття на значно менші краплі, які набагато легше всмоктуються корінням. Крім того це призводить до зменшення витрат рідини.

Не слід також забувати про безпеку робітників, що залучені на роботах у полі. Використання БПЛА майже нівелює можливий токсичний вплив хімікатів на людину під час процесу обприскування. А також у реаліях повоєнного періоду це може врятувати життя та здоров'я робітників, оскільки під час обприскування все ще лишається ймовірність випадкового наїзду на міну чи нерозірваний снаряд.

Враховуючи усі вищезазначені переваги використання БПЛА замість звичайних методів обприскування, можна вважати доцільним їх впровадження в сільськогосподарське виробництво повоєнної України.

Для реалізації подібної задачі безумовно необхідним є залучення систем, які б здійснювали підтримку роботи БПЛА. Задля задоволення потреб підприємців функціональні можливості таких систем мають включати:

- виділення на мапі робочої області;
- вибір БПЛА з доступного для підприємства авіапарку;
- налаштування параметрів обприскування (швидкість та висота польоту БПЛА, радіус та дозування обприскування тощо);
- налаштування показників поточних погодних умов;
- збереження налаштувань до єдиної бази даних;
- звітування про поточний прогрес виконання роботи в режимі реального часу;
- обрахунок витрат з подальшим збереженням звіту до єдиної бази даних.

Подібний перелік функцій надасть споживачам доволі широкий спектр можливостей для управління процесом обприскування, що напряму вплине на продуктивність їхньої роботи.

Окрім прямої вигоди, що її отримають сільськогосподарські підприємства, масове застосування БПЛА в цій галузі також призведе і до активізації ринку інформаційних послуг пов'язаних з їх постачанням та обслуговуванням. Збільшений попит призведе до виникнення нових пропозицій, і за рахунок здорової конкуренції ціни на подібні послуги поступово знизяться, що тільки сприятиме все більшому використанню БПЛА у сільському господарстві. Це може спричинити виникнення цілої нової інфраструктури з подальшою можливістю виходу задіяних у ній компаній на міжнародні ринки, що спричинить залучення іноземного капіталу до України. Таким чином масове використання БПЛА у сільськогосподарському секторі позитивно вплине не тільки на нього, а і на інші галузі економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Куліш, І. М. (2022). Завдання для публічного управління у сфері поствоєнного відновлення територій України. У *Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеко-орієнтованого управління в умовах глобалізації* (с. 93–96). ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. https://eprints.kname.edu.ua/61994/1/КОНФЕРЕНЦИЯ%20ФЕБОА_2022%20.pdf
2. Куцюк, І. В. (2022, 28 лютого). *Втрати сільського господарства України від війни становлять понад 35 млрд. дол., але за 10 років ми можемо подвоїти виробництво*. Український союз промисловців і підприємців. <https://uspp.ua/news/actual/2018/vtraty-silskoho-hospodarstva-ukrainy-vid-viiny-stanovliat-ponad-35-mlrd.dol.-ale-za-10-rokiv-my-mozhemo-podvoity-vyrobnytstvo>
3. Morales-Rodríguez, P. A., Cano Cano, E., Villena, J., & López-Perales, J. A. (2022). A Comparison between Conventional Sprayers and New UAV Sprayers: A Study Case of Vineyards and Olives in Extremadura (Spain). *Agronomy*, 12(6), 1307. <https://doi.org/10.3390/agronomy12061307>
4. Panjaitan, S. D., Dewi, Y. S. K., Hendri, M. I., Wicaksono, R. A., & Priyatman, H. (2022). A Drone Technology Implementation Approach to Conventional Paddy Fields Application. *IEEE Access*, 10, 120650–120658. <https://doi.org/10.1109/access.2022.3221188>

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ НЕОДНОРІДНОГО ОПТИЧНОГО ПОКРИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРАДІЄНТНИХ МЕТОДІВ

Пецько Василь Іванович

доцент факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський Національний Університет”, Україна

Левчук Олександр Миколайович

доцент факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський Національний Університет”, Україна

Шапочка Ігор Валерійович

доцент факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський Національний Університет”, Україна

Використання різномірних плівок для створення оптичних покриттів та інтегрально-оптичних компонентів є актуальною задачею в галузі оптичної технології та інтегральної оптики, коли йдеться про управління світловим випромінюванням. До цього часу було розроблено обмежену кількість теоретичних основ та практичних методів для розрахунку інтерференційних систем з неоднорідними багатошаровими структурами, які дозволяють отримати потрібні оптичні характеристики. Використовуючи методи з використанням градієнтів [1], можна визначити оптимальні параметри різних шарів плівок з різними характеристиками неоднорідності для підкладок та оцінити їх ефективність в різних спектральних діапазонах.

Розглянемо задачу апроксимації неоднорідної плівки ступінчастою структурою шляхом розділення всієї товщини неоднорідної плівки на m рівних по товщині зон-підшарів, показники заломлення в яких, у залежності від типу розподілу, змінюються за законами, наведеними в таблиці 1 [2]. У таблиці введені такі позначення: n_1 – значення показника заломлення першої зони, z – значення, на яке змінюється показник заломлення від першої зони до межі останньої зони і зовнішнього середовища, $j = 1..m$ – номер зони-підшару. При $z < 0$ показник заломлення неоднорідної плівки зменшується, а при $z > 0$ – зростає із збільшенням товщини плівки. Величини n_1 , d , z являються параметрами неоднорідної структури.

Таблиця 1

Значення показника заломлення j -ої зони-підшару

Розподіл	Значення показника заломлення n_j
Лінійний	$n_1 + \frac{z}{(m-1)} \cdot (j-1)$
Квадратичний	$n_1 + \frac{z}{(m-1)^2} \cdot (j-1)^2$
Логарифмічний	$n_1 + \frac{z}{\ln(m)} \cdot \ln(j)$
Експоненціальний	$n_1 + \frac{z}{e^{m-1} - 1} \cdot (e^{j-1} - 1)$

Характеристична матриця неоднорідної плівки буде визначатися

$$M^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda) = M_m\left(n_m, \frac{d}{m}, \lambda\right) \cdot M_{m-1}\left(n_{m-1}, \frac{d}{m}, \lambda\right) \cdots M_1\left(n_1, \frac{d}{m}, \lambda\right), \quad (1)$$

де M_j – характеристична матриця j -ої зони-підшару; d – геометрична товщина всієї неоднорідної плівки; λ – довжина хвилі.

Коефіцієнт пропускання T інтерференційної системи підкладинка–неоднорідна плівка при заданих значеннях показника заломлення n_1 , геометричної товщини d і довжини хвилі λ виражається через елементи характеристичної матриці (1) і має вигляд:

$$T(n_1, d, \lambda) = 1 - \left[\frac{n_0 (M_{11}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda) + n_s \cdot M_{12}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda)) - (n_s \cdot M_{22}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda) + M_{21}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda))}{n_0 (M_{11}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda) + n_s \cdot M_{12}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda)) + (n_s \cdot M_{22}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda) + M_{21}^{\text{неодн.}}(n_1, d, \lambda))} \right]^2, \quad (2)$$

де n_0 , n_s – показники заломлення зовнішнього середовища та підкладинки відповідно, $M_{11}^{\text{неодн.}}$, $M_{12}^{\text{неодн.}}$, $M_{21}^{\text{неодн.}}$, $M_{22}^{\text{неодн.}}$ – елементи характеристичної матриці неоднорідної плівки $M^{\text{неодн.}}$.

Цільова функція буде представлятись у вигляді:

$$\max_{n_1, d} F(n_1, z, d) = \left(\frac{1}{L} \sum_{i=1}^L T^2(n_1, d, \lambda_{(i)}) \right)^{1/2}, \quad (3)$$

де L – число точок сітки спектрального інтервалу від λ_1 до λ_2 , яке визначається за формулою (1.31), $\lambda_{(i)}$ – значення довжин хвиль на даній сітці.

Розв'язавши задачу (1-3) були отримані результати, які зображені на рисунку 2.

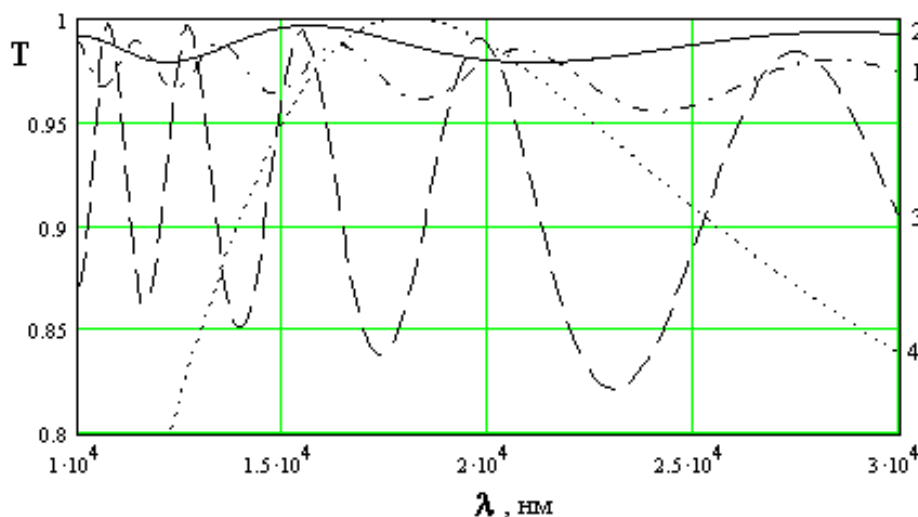


Рис. 1. Спектральні характеристики неоднорідної плівки на підкладинці з показником заломлення $n_s=4.0$: 1 – при лінійному розподілі з параметрами ($n_1=3.650$, $d=1500.0$ нм, $z=-2.3$); 2 – при квадратичному розподілі з параметрами ($n_1=3.750$, $d=614.4$ нм, $z=-2.4$); 3 – при логарифмічному розподілі з параметрами ($n_1=2.850$, $d=1447.9$ нм, $z=-1.5$); 4 – при експоненціальному розподілі з параметрами ($n_1=3.487$, $d=234.3$ нм, $z=-1.5$).

Проведено обчислювальний експеримент для визначення найбільш ефективних методів оптимізації неоднорідних покриттів [3]. Розглянуто такі градієнтні методи, як метод Флетчера-Рівса, метод Поллака-Рібб'єра та метод найшвидшого спуску [4]. Для кожного із цих методів визначались кількість точок, які досягнули максимум, та середня витрата машинного часу на пошук. В якості початкових значень вибирались 256 точок із різних підобластей. Найбільш ефективним із запропонованих виявився метод Флетчера-Рівса.

Список використаних джерел:

1. Stetsyuk P. I., Mitsa A. V. Parameter Optimization Problems for Multilayer Optical Coatings. *Cybernetics and Systems Analysis*. 2005. 41. P. 564-571.
2. Пецько В. І., Міца О. В. Моделювання впливу неоднорідностей на спектральні характеристики вузькосмугових оптичних фільтрів. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2014. 4/5(70). С. 15- 20.
3. Міца О.В., Стецюк П.І., Левчук О.М., Пецько В.І., Повхан І.Ф. Про пришвидшення оптимізаційних методів для задачі синтезу багат шарових оптичних покриттів. *Проблеми управління та інформатики*. 6. 2021. С. 13-16.
4. Mitsa O., Petsko V., Holovács J., Levchuk O. Optimization of the parameters of the layer system on the example of the optical structure. The 1th IEEE International Conference on Data Stream Mining & Processing. 2016. Lviv, Ukraine. P. 96-99.

СЕКЦІЯ XIII. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ОТРИМАННЯМ ВИХІДНИХ ДАННИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АВТОТЕХНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Волошко Тарас Андрійович

судовий експерт відділу автотехнічних досліджень
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС Україна,
Україна

Данець Сергій Віталійович

кандидат технічних наук, перший заступник директора
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС Україна,
Україна

Анотація: У статті розглядається проблема отримання вихідних даних, які необхідні для аналізу повного механізму дорожньо-транспортної пригоди під час проведення автотехнічних досліджень. Вказані істотні проблеми збирання вихідних даних під час огляду місця події та проведенні слідчого експерименту.

Постановка проблеми: Вихідні дані можливо визначити як комплекс ознак, що характеризують дорожню обстановку, момент виникнення небезпеки для руху, дії учасників ДТП і параметри руху транспортних засобів, використовувані експертом при дослідженні. Такі ознаки містяться тільки в матеріалах справи, що мають доказове значення. До цих матеріалів відносяться речові докази, що надаються в оригіналі, чи їхні копії, протоколи слідчих і судових дій, додатки до них, висновки інших експертів. Під час проведення дій спрямованих на отримання вихідних даних у ініціаторів проведення експертиз, виникають труднощі з наданням всіх необхідних даних про механізм ДТП для проведення автотехнічних досліджень, тому виникає необхідність розглянути дане питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): Знання, які вихідні дані необхідні експерту для рішення конкретного питання, дозволяє уникнути передчасного призначення експертизи і сприяє якісному виконанню експертизи в стислі терміни. Від повноти й об'єктивності вихідних даних залежить об'єктивність висновків експертизи з обставин та механізму ДТП.

Виклад основного матеріалу:

Загальний перелік вихідних даних, які необхідно задавати експерту-автотехніку при призначенні автотехнічної експертизи: тип покриття дороги (асфальт, ґрунт і т.д.), його стан (сухе, мокре, ожеледь і ін.), ширину проїзної частини, наявність і величину ухилів, наявність дорожніх знаків і розмітки у районі ДТП, технічний стан транспортних засобів та їхню завантаженість, видимість і оглядовість дороги з місця водія, а в умовах обмеженої видимості — також видимість; розташування ТЗ щодо

границь проїзної частини; швидкість його руху; момент виникнення небезпеки для руху, відстань, що подолав пішохід з моменту виникнення небезпеки для руху до моменту наїзду, темп руху пішохода або час його руху з моменту виникнення небезпеки для руху до моменту наїзду; чи застосовувалось водієм екстрене гальмування і якщо застосовувалося, то яка довжина слідів гальмування до задніх коліс автомобіля (якщо сліди розташовані на ділянках дороги з різним покриттям, наприклад, на асфальтованій проїзній частині, ґрунтовому узбіччі, необхідно вказати довжину сліду окремо на кожній ділянці); місце наїзду відносно слідів гальмування (яку відстань подолав ТЗ у загальмованому стані до наїзду або після наїзду на пішохода; якою частиною контактував ТЗ із пішоходом, якими частинами контактували транспортні засоби); якщо ТЗ після залишення сліду гальмування до його повної зупинки рухався накатом, то яку відстань він подолав у цьому стані). Якщо ДТП скоїв водій мотоцикла, крім того, вказується, ручним та ножним гальмом чи одним з них (яким саме) гальмував водій, якщо на мотоциклі з боковим причепом був один пасажир, то де він знаходився (у колясці, на задньому сидінні); якщо мотоцикл без коляски рухався в перекинутому стані, залишаючи сліди на дорозі, то відстань, на яку він перемістився в такому стані.

Часто швидкість руху транспортних засобів вказують у вихідних даних, якщо відсутні сліди гальмування. З цим, не можна повністю погодитися, оскільки не у всіх випадках експерту з достатньою точністю вдається визначити швидкість руху транспортного засобу за слідами гальмування. Тому в постанові (ухвалі) про призначення експертизи необхідно в тому числі вказувати швидкість руху ТЗ за показаннями очевидців ДТП. Іноді ці показання значно відрізняються одне від іншого. Для усунення протиріч рекомендується провести слідчі експерименти, у ході якого кожен очевидець встановлюється в місці, з якого він спостерігав ДТП, а автомобіль (бажано такої ж моделі і кольору як і той, котрий брав участь у ДТП) проїжджає повз нього з різними швидкостями доти, поки очевидець не вкаже, що автомобіль рухається так само, як і перед подією. Якщо задавати експерту в якості вихідних даних значну кількість варіантів значень швидкості руху транспортного засобу, то це часто приводить до одержання великої кількості різних по сутності висновків щодо технічної можливості у водія запобігти ДТП [5].

Найважливішою дією, результати якої є основними при проведенні автотехнічних експертиз і досліджень, є огляд місця ДТП. Слід зазначити, що як би сумлінно не фіксувалася обстановка на місці події особами, що не мають досвіду провадження автотехнічних експертиз, неминучі серйозні недогляди, через які нерідко встановити необхідні для подальшого проведення автотехнічної експертизи вихідні дані з достатньою точністю взагалі неможливо. Тому в тих випадках, коли механізм події неочевидний чи не може бути встановлений без проведення експертного дослідження, дуже важливо, щоб огляд місця події проводився за участю спеціаліста-автотехніка.

Під час проведення огляду місця події при ДТП, як правило, допускаються типові недоліки, через що втрачаються докази: нечітко фіксуються й описуються органами розслідування результати огляду; мають місце випадки розбіжності даних, зафіксованих у протоколах огляду, і на прикладених до них схемах; часто не відображаються в протоколах і схемах місце зіткнення транспортних засобів чи місце наїзду на пішохода; не завжди в ході огляду органи розслідування фіксують обставини, що мають значення для проведення експертного аналізу механізму ДТП, чи роблять це неточно.

Роль спеціаліста - автотехніка при проведенні огляду місця ДТП виявляється в якісній і повній фіксації слідової інформації, що відобразилася на місці події в

протоколі огляду і на схемі до нього, а також при проведенні фото і відеозйомки місця ДТП, оскільки він найбільш професійно визначає на місці події, яка саме слідова інформація буде мати вирішальне значення при подальшому дослідженні.

Схема до протоколу огляду місця ДТП є одним з найбільш важливих об'єктів дослідження експерта-автотехніка при проведенні експертизи (дослідження) по обставинах і механізму ДТП та транспортно-трасологічної експертизи. Найчастіше через неякісну і неповну фіксацію слідової інформації в протоколі огляду місця ДТП і на схемі до нього експерт-автотехнік не може вирішити поставлені перед ним питання. Незадовільний опис зовнішнього вигляду слідів, залишених колесами транспортного засобу, відсутність прив'язки до дорожньої полотнища й обраної системи відліку не дають можливості в повному обсязі вирішити транспортно-трасологічні питання. Повнота й однозначність висновків транспортно-трасологічної експертизи дозволяє експертизі по дослідженню обставин і механізму ДТП вирішити питання щодо динаміки розвитку ДТП, співвідношення швидкостей руху в момент зіткнення, а в деяких випадках уточнити взаємне розташування транспортних засобів в момент первинного контактування для обґрунтування причин його виникнення.

На схемі ДТП повинні бути графічно відображені і зафіксовані такі об'єкти:

- ділянка дороги, на якому відбулася ДТП;
- відносно постійні орієнтири, до яких на схемі здійснена прив'язка об'єктів і слідів;
- транспортні засоби, що приймали участь у ДТП, координати їхнього розміщення відносно елементів проїзної частини і постійних орієнтирів;
- сліди коліс транспортних засобів: їхнє розміщення відносно елементів проїзної частини; довжина від їхнього початку до кожного колеса транспортного засобу з визначенням розривів; довжина слідів на ділянках з різним покриттям чи з різномірним станом покриття;
- інші сліди і предмети, що стосуються *події*: розміщення частин і об'єктів (уламки кузова, частки фарби, осколки скла, осип фунту, сліди рідини та ін.), що відокремилися від транспортного засобу щодо елементів проїзної частини, транспортних засобів; площа розсіювання осколків скла, осипу ґрунту;
- координати місця зіткнення, наїзду, щодо постійних орієнтирів;
- ширина проїзної частини разом з розділовими смугами; ширина тротуарів, узбіч, профіль кювету;
- радіус кривої в плані (повороту);
- розміри ділянок з різномірним станом дорожнього покриття;
- розміри і розміщення дефектів дорожнього покриття;
- розміщення дорожньої розмітки;
- розміщення світлофорів, дорожніх знаків, інших засобів технічного регулювання дорожнього руху;
- розміщення шлагбаума, засобів сигналізації, дорожніх знаків на підході до залізничного переїзду;
- подовжній і поперечний ухил проїзної частини;
- коефіцієнт зчеплення коліс з дорожнім покриттям, у т.ч. з різномірним.

Бажане використання розроблених спеціальних стандартизованих бланків протоколів огляду місця ДТП, у графах яких відображена, як правило, більшість необхідних факторів і слідів, які необхідно фіксувати при огляді. Використання звичайних бланків протоколу ОМП найчастіше приводить до того, що особа, яка проводить огляд, не фіксує необхідну слідову інформацію.

При складанні схеми рекомендується застосовувати спеціальні креслярські приналежності (лінійки, лекала, і т.д.); користатися загальноприйнятими графічними зображеннями об'єктів і умовних позначок; не порушувати масштабності зображення; при необхідності деталізувати ту чи іншу ділянку схеми події; використовувати винесення фрагментів; використовувати різні кольори, уникати зайвої барвистості, якщо це створить труднощі у вивченні схеми.

Виявлені на проїзній частині різні сліди (сліди гальмування, сліди бічного зрушення коліс, подряпини, вибоїни, осип ґрунту, сліди переміщення потерпілих), розташування частин, що відокремилися від транспортних засобів, повинні фіксуватися в протоколі огляду місця події і схемі до нього розмірними характеристиками відносно границь проїзної частини або границь перетинання проїзних частин на перехресті в двомірному вимірі в системі прямолінійних координат. У випадку непрямолінійних слідів необхідно фіксувати їх поетапно через 1 метр, щоб на масштабній схемі можна було вичертити траєкторію руху транспортного засобу. Особливу увагу необхідно приділити встановленню видимості в напрямку руху і видимості конкретної перешкоди під час туману, тому що згодом реконструювати таку дорожню обстановку практично неможливо.

Таким чином, вищенаведені вимоги до складання схеми до протоколу огляду місця ДТП можна звести до наступних основних положень: схема повинна дозволити при необхідності цілком відновити речову обстановку на місці ДТП; забезпеченість того, щоб за схемою до протоколу огляду місця ДТП можна було відобразити розташування об'єктів і слідів у масштабі.

Окрему увагу варто приділити питанням по забезпеченню схоронності елементів систем транспортних засобів як речовинних доказів. Дуже важливо забезпечити схоронність елементів систем транспортних засобів у такому стані, в якому вони знаходилися безпосередньо після ДТП. В експертній практиці нерідкі випадки технічно неграмотного звертання з транспортними засобами, що брали участь у ДТП, це, зокрема, стосується осіб, що здійснюють первинний огляд.

Найбільш розповсюдженою помилкою є буксирування з місця ДТП ушкоджених транспортних засобів, коли зруйновані деталі рульового керування чи підвіски, контактуючи з поверхнею дорожнього покриття змінюються характер і структуру поверхонь зламу, деталі одержують додаткові ушкодження і деформації, цілком ховаючи ознаки, необхідні для встановлення дійсної причини їхньої деформації або руйнування

Також необхідно відзначити, що одним з найбільш часто використовуваних способів одержання вихідних даних є проведення слідчого експерименту, чи додаткового огляду місця ДТП на стадії дослідної перевірки.

На практиці часто мають місце випадки, коли вихідні дані, отримані самостійно у ході проведення слідчого експерименту для проведення експертизи по обставинах і механізму ДТП при їхньому експертному аналізі виявляються технічно неспроможними, і експерт не вправі використовувати такі дані при проведенні дослідження. Причиною технічної неспроможності таких даних є недотримання методики їхнього одержання при проведенні даної слідчої дії. У зв'язку з цим бажано проведення таких слідчих дій за участю спеціаліста-автотехніка, який, проаналізувавши в сукупності всі виявлені обставини події, швидко і професійно визначить способи одержання необхідних вихідних даних для подальшого дослідження.

Якщо слідчий не має відомостей про метеорологічні умови в період часу, коли відбулося ДТП, то ці дані запитуються на метеостанції.

Часто мають місце випадки, коли до моменту призначення експертизи слідчому (суду) не вдається усунути протиріччя у вихідних даних, що малися в справі. У таких випадках він має право вказати в постанові (ухвалі) варіанти їхніх значень і одержати висновки щодо кожного з них.

Все вище наведене впливає на повному механізмі ДТП, тому чим докладніше у вихідних даних охарактеризовані обставини, від яких залежить можливість правильного вибору експертом відповідних значень технічних величин, тим точніше розрахунки і достовірніші висновки експерта. При винесенні постанови про призначення автотехнічної експертизи в неї повинні бути всі вихідні дані, необхідні для рішення поставлених перед експертом питань.

Як показує практика, при необхідності призначення транспортно-трасологічної експертизи (як і експертизи технічного стану транспортного засобу), ці експертизи доцільно призначати до експертизи по дослідженню обставин і механізму ДТП, при цьому висновки перших двох експертиз будуть вихідними даними при призначенні і проведенні останньої.

Висновки та перспективи:

Проаналізувавши проблемні питання, пов'язані з одержанням вихідних даних, необхідних для проведення автотехнічних досліджень, можливо прийти до таких висновків:

1) Необхідність більш глибокої підготовки осіб що проводять розслідування під час оформлення первинних матеріалів ДТП (протоколів огляду місць ДТП, схем до них), проведенні слідчих експериментів та ін;

2) Прийняття єдиного документу про порядок призначення і проведення судових експертиз і досліджень, яка б встановлювала обов'язковість надання судом і слідством експерту-автотехніку вихідних даних, необхідних для дачі висновку;

3) Необхідність більш широкого використання бланків протоколу ОМП, розроблених для огляду ДТП.

Рішення перерахованих вище проблем дозволить в більшому ступені упорядкувати процес розслідування і розгляду справ про ДТП, зробити більш ефективним взаємодію органів розслідування і правосуддя з експертами-автотехніками, скоротити терміни провадження по справах про ДТП, підвищити якість розслідування в цілому.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання теорії та практики судової автотехнічної експертизи. Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного семінару. – Харків. 2020.
2. Використання спеціальних знань при розслідуванні ДТП. Дячук В.І., Климчук М.П., Губська О.А. – Київ. 2012.
3. Шевцов С.О. Можливості використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод. – Харків. 2005.
4. Правила дорожнього руху України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-п>.
5. Розслідування обставин дорожньо-транспортних пригод / Авт.-уклад. С.О. Шевцов, К.В. Дубонос.-Х: Факт, 2003.

СЕКЦІЯ XIV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ДРАМІ УЛАСА САМЧУКА «ЖЕРТВА ПАНІ МАЇ»

Домбровська Тетяна Олегівна

магістрантка

факультету української й іноземної філології та журналістики

Херсонський державний університет, Україна

Науковий керівник: Немченко Іван Васильович

ORCID ID: 0000-0003-3041-1313

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики

Херсонський державний університет, Україна

Славетний епік Улас Самчук у своїх творах завжди звертав увагу на побут українців, їхні традиції, менталітет. Це стосується і його драматургії. Відомо, що можливості драми найкраще виявляються під час акторської гри на сцені, майстерної постановки режисером, вдало дібраної атрибутики, реквізиту, в ході сприймання вистави глядачами та театральною критикою тощо. Але на превеликий жаль, п'єси митця тривалий час залишалися маловідомими, замовчувалися, тож не мали широкої сценічної історії. Хоча Самчукова драматургія цілком заслуговує на посилену увагу, зокрема й нашого сучасника. П'єси письменника «Слухайте! Слухайте! Говорить Москва!», «Жертва пані Маї», «Шумлять жорна» поцінувалися Ю. Косачем, П. Кральноком, І. Нагорною, І. Руснак, Ю. Шерехом, інтерес до них тільки зростає.

Протягом своєї літературної творчості У. Самчук досліджував людину як самостійну духовну істоту, простежував шляхи, які вона обирає. Як відомо, до виявів екзистенції належать свобода та вибір, і саме така проблематика насамперед проглядає в драмах митця. Категорії абсурдності буття, відчуженості, самотності, смерті, протидії особистості середовищу та інші риси екзистенціалізму озиваються в п'єсах У. Самчука, в його прагненні до «демонстрування свідомості індивіда».

У літературознавчій енциклопедії зазначено, що «інтелектуальна драма – різновид драматичного твору, в якому на засадах філософії екзистенціалізму розглядається сенс і механізм людського буття» [1]. Під час прочитання творів У. Самчука ми помічаємо риси саме інтелектуальної драми, що спонукає нас задуматись над нашим теперішнім і майбутнім. Слід зазначити, що майже всі дійові особи в п'єсах митця мають чітко окреслену власну думку, автор передає вир ідей, суперечок, характерні ознаки відтворюваної дійсності.

Українські критики вважають, що У. Самчук створював свої драми, щоб не спонукати читачів любити класику, традиційний театр, а мав на меті пробудити інтерес до сценічного модерну, сфокусувати увагу на сучасній тематиці, задуматись над питаннями «Що ми маємо зараз?» і «Що ми будемо мати потім?». Тобто, він

«створив драму з інтелектуальною проблематикою, де увага з побутових обставин переноситься на проблеми буття, духовні драми й колізії. Звертаючись до нової теми, письменник, відповідно до власних ідейно-художніх настанов і вимог, надав їй несподіваного оригінального, почасти дискусійного трактування. Думка у драмі – це те саме слово-дія, яке набуло подоби інтелектуальної абстракції» [2].

Прикладом інтелектуальної драми в доробку У. Самчука є твір «Жертва пані Маї», де порушуються сучасні морально-етичні норми суспільства як на 1930–1940-і роки, а формами розкриття людської гідності є лише гра головної героїні чужими емоціями або ж «чоловічими серцями» у прояві невинної жертви. Ця інтелектуальна драма повністю зосереджена на гострих конфліктах, де дуже виразно відчувається власна позиція самого автора. Драматург акцентує нашу увагу на протиставленні двох ідей – духовних цінностей людської душі й аморальності. Ретроспекції у творі відіграють важливу роль, оскільки вони відображають повну динаміку драми, переживання дійових осіб, пориви любові та ненависті або поваги та хамства. Інтелектуальні діалоги спонукають задуматись над сенсом життя аби нарешті збагнути, що любов і доброта врятовують світ від усіх бід. Уважно перечитуючи початок і завершальну частину твору, ми можемо побачити, як думки, душевна рівновага дійових осіб змінюються, видозміни фіксуються на підсвідомому рівні, деяких персонажів можна не впізнати через трансформації, що відбулись.

Найцікавішим в інтелектуальній драмі «Жертва пані Маї» є те, що Улас Самчук у репліках вдається до алюзій, завдяки чому у читачів виникають індивідуальні асоціації. Згідно з усіма чинниками, можна вважати інтелектуальну драму письменника ще й психологічною. У репліках ми помічаємо часті натяки, спонуки вчитатись в авторський текст і зробити власні висновки, виходячи зі свого досвіду. Тож завдяки різноманітному тексту в сильній позиції поринаємо в історичні події та самі шукаємо вихід із тих чи інших проблемних ситуацій.

У драмі У. Самчук з'ясовує місце жінки у сучасному суспільстві. Він дотримується думки, що жінка теж, як і чоловік, може бути борцем за життя, свободу, справедливість. У цьому митець суголосний із багатьма своїми друзями-сучасниками, наприклад, Оленою Телігою. Прояви фемінізму дуже помітні у творі, тому збагачують тематичні лінії п'єси виразними відтінками. Образ війни є нищівним і безпощадним ремеслом всіх віків, а образ «Нового Риму» виступає антиподом, бо означає, безсумнівно, «відродження», «Нову Європу». Інтригантка Мая, можливо, має рацію, що кожна жінка повинна все робити сама та вміти боротися за своє щастя. Жінку можна назвати запеклою феміністкою, яка водночас холодна – гаряча, спокійна – агресивна, добра – зла, цікава – нудна. Образ пані Маї здається духовно чистим і невинним, але якесь чортеня ховається десь між проміжками нутроців і диктує нові правила діянь. Мая вірить тільки самій собі, що буде добропорядною матір'ю та найкращою дружиною в світі. Її егоїстичні наміри бути щасливою повністю забивають здоровий глузд, згодом у драмі можна помітити, що Мая поступово божеволіє від бажання просто бути щасливою жінкою, хоча щастя було поряд, але вона його не помічала.

Отже, «драма У. Самчука формує передовсім цілне прагнення головної героїні до ідеальної мети – виконати свій громадянський обов'язок і дати нації повноцінне потомство» [2]. Головна героїня зовні є дуже привабливою, розумною, приємною жінкою, яка прагне отримати все одразу, таких людей називають «самодурами», тому що вони самі не знають і не розуміють з часом, чого хочуть. На початку Мая хотіла вийти заміж і народити дітей, потім, коли жінка закохала у себе декількох чоловіків, їй уже стало нецікаво влаштовувати сімейне життя, бо захотілось спокою та

самотності. Коли почалась війна, то Мая навіть забула, про що мріяла, пішла захищати рідні землі від ворогів. Драма «Жертва пані Маї» дає багато підстав задуматись про свої цілі у житті, аргументовано про них заявляти і йти за ними протягом життя.

Список використаних джерел:

1. Ковалів Ю. І. (2007) Літературознавча енциклопедія: у 2 томах. Київ: ВЦ «Академія», (1), 342. Вилучено з: https://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznachcha_entsyklopediia_U_dvokh_tomakh_T_2/.
2. Руснак І. Р. (2010) Поетика інтелектуальної драми Уласа Самчука. *Слово і Час*, (6), 47. Вилучено з: <https://www.academia.edu/22923781>.

МОТИВАЦІЙНА МАТРИЦЯ ТЕОФРАЗЕМ У МОВНІЙ КАРТИНІ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ

Черкашина Вікторія Вікторівна

магістрантка 2 року навчання ННІ української філології та соціальних комунікацій
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Науковий керівник: Кочерга Галина Василівна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Фразеологізми будь-якої мови є лінгвосеміотичним феноменом, формуючи особливу «підмову», одне з концентричних кіл мови, в якому в усталеній формі зберігаються і транслюються уявлення етносу про світ, культурна й історико-міфологічна інтеріоризація дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу. Фразеологізми як номінативні одиниці мови є продуктом культурно-гносеологічної здатності етносу фіксувати як стереотипне власне антропометричне відношення до об'єктивного світу, що з часом перетворюється на прототипове в етносвідомості [4, с.11]. Серед мовних явищ, які завжди привертали увагу не лише експертів, але й багатьох прихильників мови, виділяються вирази, що образно та лаконічно описують складні явища в усіх аспектах людської життєдіяльності: побут, обряди, професійну діяльність. Вони допомагають глибше розуміти людину, її внутрішній світ, характер і духовні прагнення.

Фразеологічні одиниці, по суті, є характерними для всіх етапів розвитку мови і проникають у всі її сфери, вказуючи на її життєву силу. Важливо також відзначити, що активне створення фразеологічних виразів свідчить про багатий духовний світ нації. Це неперемінний скарб, який передається з покоління в покоління, співзв'язуючи їх між собою та відображаючи дух епохи. В той же час, пошук методів вивчення та розуміння природи цих мовних одиниць другорядної номінації стає важливим чинником для вивчення етно -та глотогенезу нації.

Оскільки найдавніший та найбільш значущий аспект української фразеології є сакральний сегмент, а також фольклорна онімія, тому актуальність їх вивчення сьогодні безперечна. Аспект етнокультурного впливу на функціонування онімів у складі фразеологічних одиниць було предметом досліджень таких вчених, як Г. Бачинська, О. Вербовацька, Т. Вільчинська, А.М. Куза, Н. Венжинович, В. Дроботенко, Г. Добролюжа, В. Гаманюк, Т. Мішеніна.

Деяким фольклорним колекціям різних епох не судилося старіти, а жити довше. Вони дбайливо зберігаються всіма поколіннями і є частиною світової культурної скарбниці. У сфері палеміографії це стосується, наприклад, збірки українських прислів'їв та приказок М. Номиса [5].

Зауважимо, що всупереч частковій деактуалізації, яка становить стійку флексію, ім'я Бог не втрачає свого значення, а тому ми вважаємо його семантичним центром фразової одиниці, відповідної Богу, про якого йдеться.

В українській національній культурі це найвища сила, яка творить світ і все, що в ньому, це бог долі, щастя, краси, багатства, втілення справедливості тощо. На думку В. Жайворонка, ним може бути Бог-Отець – перша особа Трійці, Творець, Всевишня істота, у християнській вірі Бог-Син – це друга особа Трійці – Ісус Христос і Бог-Дух

Святий, а при написанні з малої літери – різні первісні боги, яким наші предки поклонялися [2, с. 44].

У дослідженні омонімів важливим є розкриття культурного потенціалу омонімів в етнічній та мовній картині світу українців. Слід зазначити, що омофони, як і інші власні назви, дають змогу в лаконічній формі передати важливий поняттєвий та емоційний зміст, викликаючи при цьому низку асоціацій та уявлень. Таким чином, уся мовно-культурна інформація про Бога, найвищу істоту, послідовно об'єктивується в українських лексичних одиницях.

Домінантна родина синонімів до слова Бог складається з кількох концептуальних груп. До першої групи належить лексика на позначення Бога як Абсолюту (Господь, Господь Бог). До другої групи належать варіанти біблійного опису божественної сутності (Саваоф, Єгова (Ягве)), а до третьої – синоніми на позначення першого місця в Трійці (Отець). До четвертої групи належать іменники на позначення біблійних атрибутів Бога (всезнання, всемогутність, справедливість, милосердя тощо) [3, с. 73-77]: Владика, Всемогутній, Всевишній, Верховний Суддя.

Подібні паремійні одиниці були виявлені й в цьому дослідженні. Як талісманний вираз, він являє собою застережливий натяк на щось небажане або неприємне, наприклад: «Нехай мене Бог боронить» [6, с. 44]; «*Сохрани мене, Господи, від лихої напасти, від панської користи, від людської ненависти*» [6, с. 44]; «*Господи помилуй – або дай що!*» [6, с. 44]; «*Боронь, Боже, нужди, то й розум загубиш!*» [6, с. 108]; «*Не дай, Боже, нещастя, а розум буде!*» [6, с. 125]; «*Не дай, Боже, свині роги, всіх людей поколе*» [6, с. 196]; «*Нехай Бог милує усякої віри!*» [6, с. 375]; «*Йди собі – Дух з нами*» [6, с. 375].

Водночас люди частіше звертаються до Бога, бажаючи про допомогу, просять прощення або апелюють до божественної справедливості. Відповідними дієслівними одиницями є переважно дієслово «давати», яке утворює групу одиниць, які виконують фатичну функцію, тобто є засобом встановлення і підтримання соціального контакту між Богом і людиною: «*Дай, Боже!*» [6, с. 44]; «*Дай, Боже, знати, з ким буду весілля грати*» [6, с. 49]; «*Дай, Боже, щоб і моїм дітям так!*» [6, с. 226]; «*Дай, Боже, тобі з неба, чого тобі треба!*» [6, с. 226], а також: «*Не забудь, Боже!*» [6, с. 42]; «*Боже, помози, отут і положи!*» [6, с. 44].

У більшості випадків такі вирази об'єктивують ідеї, як божественна благодать, добро, всемогутність і милосердя: «*Як Бог дасть, то й завдасть*» [6, с. 39]; «*Хто в Бога просить, тому й Бог дає*» [6, с. 44]; «*Бог дасть долю и в чистім полі*» [6, с. 113]; «*Вірному кохання і Бог не противник*» [6, с. 388].

Цензура збірки М. Номіса з боку імперії потребує окремої розвідки. Деякі вислови у збірнику були вилучені цензором. Перший розділ збірки найбільш спотворений цензурою. Зокрема, були вилучені наступні твердження: «*З. Казав циган: в Бога вір, а Богові не вір, бо Бог порадить, Бог і зрадить*» пояснюючи, що цей вислів походить з анекдоту про цигана, який, роздратований холодним дощем, постійно повторював, що на доброту Бога не можна звірятися, і вірує, що він дасть їм гарну погоду;; «*67. Надія в Бозі, як є що в возі*», «*Товар у возі – надія в Бозі*», «*Є товар у возі – буде надія в Бозі*» (поради покладатися на власні сили) тощо [5].

Отже, релігійне мовлення є однією з найдавніших форм міжособистісної комунікації, а його вивчення, аналіз і сучасне використання є невичерпним джерелом національної ідентичності для всіх країн, у тому числі й для України. Аналіз різних теофразематичних прикладів показує, що теофраземіка якнайкраще описує стосунки між Богом і людиною. Тому що віруюча людина живе все своє життя, знаючи, що вона не сама, що їй хтось допомагає, що її хтось веде по життю, що її хтось карає за її помилки і проступки, і що вона буде відповідати перед цією людиною в кінці свого

життя. Подальші дослідження сакральних та інших етнічних висловів, які відтворюють українську етнічну та мовну картину світу, є перспективними.

Список використаних джерел:

1. Дроботенко В. Ю. Фразеологічні утворення в різноструктурних мовах (на матеріалі української, англійської та іспанської мов). *Studia philologica*. 2017. Вип. 8. С. 36–41. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2017_8_8.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
3. Костів К. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. Київ : Україна, 1995. 426 с.
4. Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): Монографія. К. – Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
5. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклад. М. Номис. Київ: Либідь, 1993. 768 с.
6. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1999. Т. 1 і 2. 984 с.

РИСИ РОЗМОВНОГО СИНТАКСИСУ В ЕПІТОЛЯРІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Семенюк Оксана Антонівна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Дослідження приватних епістолярних текстів письменників є надзвичайно важливим для з'ясування багатьох лінгвістичних проблем. Як зразки спонтанного писемного мовлення листи є цінним джерелом вивчення розмовного стилю, а також позанормативних лінгвальних явищ [1]. Сказане стосується й епістолярію Лесі Українки, мовні особливості якого проаналізовані С. Богдан, З. Бичком, К. Ленець, С. Ганжою, О. Красовською, Н. Москаленко, В. Святковцем, Н. Давиденко, В. Покальчуком та ін.

Метою нашої розвідки є виявлення та аналіз рис розмовного синтаксису в листах Лесі Українки. Окремої праці, яка б ґрунтовно і всебічно висвітлювала синтаксичні особливості епістолярію письменниці, в українському мовознавстві немає, хоча дослідження синтаксису листів є цікавим з багатьох причин, зокрема й для вирішення проблеми кваліфікації епістолярію та визначення його місця у системі функціональних стилів, яка досі не розв'язана в українському мовознавстві.

Аналіз мови листів Лесі Українки засвідчує, що під впливом розмовного синтаксису в епістолярії письменниці вживаються семантично і структурно неповні речення, але якщо в усному мовленні їх неповнота компенсується за рахунок широкого позамовного контексту, то в листах вона особливо відчутна і сприймається як певний недогляд у будові: Мені ж тут лучче, ніж у гостиниці, бо тут постійно можу бачити кна-кну і обідати нікуди далеко не треба, а тут – таки зараз за порогом... (XI; №31; с. 96)¹; Перечитала я ще раз твого листа уважніше і бачу, що гроші не пізно для К[ривинюка] і тепер (XII; №148; с. 297); ...Квітці я якось нечаянно проговорила, і то не думала, що він придасть таке значення (XII; №191; с. 368); Хтось когось дуже просить, щоб йому хоч карточку маленьку, чи не дуже сердиться (XII; №236; с. 431); Діло от в чім: пише мені Кльоня (сьогодні отримала), що знов у нього t° здіймалась понад 39°... (XIV; №12; с. 40).

Як і в розмовному мовленні, у листах Лесі Українки широко вживаються вставні конструкції, що, очевидно, пояснюється їх здатністю виражати складну гаму припущень, сумнівів, здогадів, підтверджень, заперечень тощо: Проте сьогодні, здається, прогрес більший: давить тільки в одному місці, а нога вже при ходьбі не болить, може, я, врешті, просто привикла до апарата... (XII; №119; с. 234); Щодо сього відчиту, то, певне, Ви сподівались від нього чогось більшого... (XII; №134; с. 267); ...поети, на жаль, не тільки Святим Духом жити мусять... (XII; №152; с. 306); Я, звісно, написала... (XII; №156; с. 315); Між іншим, мої літературні зарібки можуть мати вплив і на моє пробування в Єгипті... (XIV; №88; с. 175).

В епістолярії часто використовуються вставні конструкції, які служать для привернення чи активізації уваги адресата, сприяють підтриманню контакту з ним: Між іншим говорячи, ще ж і мова у сього Українця шорстка та рогата! (XI; №64; с. 175); ...мені, бачте, хоч короткий лист, аби від Вас (XI; №67; с. 182); Тут, знаєш, усі коні клапають, навіть тії, що возять пиво... (XII; №110; с. 210); Щодо самого характеру Параски, то, даруйте, я не сподівалася від австрійської русинки такої щирості і одваги, з якою змальований і самий тип, і ситуації... (XII; №134; с. 267); а також ті, які вказують на джерело інформації: Шура ...навіть поговорює, що мовляв, писать їй взагалі не варт, до чого воно і т.і... (XII; №138;

¹ Тут і далі римська цифра у дужках указує номер тому, у якому вміщено лист [2, 3, 4, 5], далі подано номер листа і номер сторінки.

с. 278); Зрештою, кажуть, з легких далеко легше можна вигнати туберкульоз, ніж з нирок... (XIV; №95; с. 188); Але мені вже обридли ті «розводи», мовляв наш папа, і хотілось би мені поставити діло «на чистоту» (XIV; №133; с. 243). Іноді вставні конструкції із значенням джерела повідомлення вживаються для введення фразем, з допомогою яких образно висловлюється думка адресата, наприклад: Даремне думаєте, що я вже в такому розпачливому моральному стані, в якому ніщо людині не мило, як то кажуть, «і циганські діти не милі» (XI; №79; с. 210); ... вона належить до того типу людей, що, як то кажуть, «сам б'є, сам кричить»... (XIV; №133; с. 242).

Наближають мову листа до живого спонтанного мовлення і вставлені конструкції. Вони дають змогу авторці епістоли висловлювати доповнення, роз'яснення, зауваження до сказаного тоді, коли будова синтаксичної одиниці вже намічена і здійснюється, наприклад: Гроші (ти пишеш, що вислала) я сподіваюсь получить з другою поштою... (XI; №50; с. 146); ...приїхав дядя Саша (днів три тому назад) і думає пробуть тут до 20 іюля (сам приїхав) (XII; №68; с. 151); Маємо завтра на іншу віллу перебраться (але сього самого хазяїна) бо ся закривається (XIV; №101; с. 198). Наведеним реченням зі вставленнями бракує стрункості і правильності структури, що є характерною рисою розмовного синтаксису.

Серед експресивних синтаксичних конструкцій, властивих розмовному стилю [6], у досліджуваних листах найчастіше трапляються конструкції з частками (дай, знай, було, от, от і, ось, так-таки, де, як, куди, що, це, воно, собі, і, ну і, все-таки, таки, воно і та ін.) і конструкції з вигуками: Я, було, думала тут зайнятись добре і скінчити, нарешті, той нещасливий «Жаль», аж вийшло так, що він і досі лежить нескінчений... (XI; №26; с. 81); Сьогодні от і часу не маю, а все-таки лист вийшов куди довший, ніж я думала (XII; №74; с. 162); Воно ж приємно прийти до бувшого начальства вільними горожанками! (XII; №81; с. 171); Надворі холодно – воно і пора (XII; №89; с. 179); ... як бачите, воно все-таки писання чимало... (XII; №121; с. 236); Приємний мені буде подарунок новорічний – та книжечка моя, бо таки я вже почала було дуже сумніватися в її виході (XIII; №85; с. 167); ...ся, непарадна (променада), краще закрита від всяких вітрів і через те куди тепліша (XIII; №89; с. 173); Ех! Трудно писать, треба скінчити! (XII; №104; с. 201); Ах, краще мовчати про се... (XII; №105; с. 203); Ой, ой, чую, ходять, бігають, зараз прийдуть мене забирати! (XII; №107; с. 206); Ой, бо хтось таки згине через поштові клопоти! (XIII; №144; с. 306); Ей, інвалід таки з мене (XIV; №218; с. 375).

Для будови епістолярних речень, як і для розмовних конструкцій, характерна інверсія – порушення звичного порядку слів і словосполучень, унаслідок чого виділяються і привертають увагу окремі елементи висловлювань, наприклад: Їй тепер біда сталась – мати її вмерла... (XI; №33; с. 99); Ще теж мені буде жаль немалий, що не чутиму довго ніякої музики і сама не гратиму, се для мене покута чиста (XI; №38; с. 116); Між куплетами, однак, все ж пропуски потрібні (XI; №71; с. 190); Чи отримала Ліда з Києва ноти українські? (XI; №78; с. 209); Микось виріс, як дуб, захоплюється гонками велосипедними і бродить взагалі занадто багато (XII; №227; с. 414).

Таким чином, для листів Лесі Українки характерні лиси розмовного синтаксису: часте використання вставних і вставлених конструкцій, експресивних конструкцій з частками і вигуками, формально і семантично неповних речень, непрямий порядок слів.

Список використаних джерел:

1. Грешук В. Лінгвістичний аспект листування. *Василь Стефаник – художник слова* : монографія. Івано-Франківськ, 1996. С. 165–176.
2. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Луцьк, 2021. Т. 11. 600 с.
3. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Луцьк, 2021. Т. 12. 608 с.
4. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Луцьк, 2021. Т. 13. 616 с.
5. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Луцьк, 2021. Т. 14. 616 с.
6. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя, 2002. 351 с.

РОЛЬ МОВНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ У НІМЕЦЬКИХ ОГОЛОШЕННЯХ ПРО ПОШУК ПАРТНЕРА

Корженевська Катерина Сергіївна

здобувачка вищої освіти факультету лінгвістики

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Науковий керівник: Лазебна Олена Анатоліївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії практики та перекладу німецької мови

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Комунікативна інтенція є основою для здійснення мовленнєвих актів та інтеракції між адресантом та адресатом. Для передачі цієї інтенції у текстах застосовуються відповідні лінгвістичні засоби та вирази, тобто комунікативна інтенція в текстах для оголошень втілюється у висловлюваннях адресанта, що мають викликати певну реакцію цільової аудиторії [2, с. 215]

На думку С. Т. Шабат-Савки, інтенції із вираженням комунікативних потреб поділяються на такі: інтенція інформування, запиту, спонукання, інтенція бажальності [1, с. 109]. Для розуміння того, як різні типи інтенцій можуть бути виражені мовними засобами в оголошеннях про пошук партнера та як ці засоби впливають на привернення уваги потенційного партнера, розглянемо детальніше на прикладах:

1) Інтенція інформування виражається здебільшого у вигляді стверджувальних речень, де адресант описує себе та свою мету пошуку:

*„...mein biologisches Alter wird auf Mitte 40 geschätzt“, sportliche Figur und suche dich für eine **feste Beziehung**“* [3], *„Suche passende Sie, die interessiert an einer gern **dauerhaften Freundschaft** Freundschaft“* [3].

2) Інтенція запиту:

*„Du bist **auch Single**? Bist ein Mann der **mehr als eine Bett Geschichte** sucht? Du bist **Aufgeschlossen, nicht auf den Mund gefallen und trägst wie Ich das Herz an der richtigen Stelle**?“* [4] – у цьому випадку увага привертається пошуком партнера із схожою позицією до адресанта, що вказують на мету пошуку – довготривалі стосунки. Водночас у третьому реченні спостерігаємо певні очікування адресанта щодо партнера;

3) Інтенція спонукання виражається у фразях з проханням, дієсловах наказового способу, підсилювальних виразах, реченнях умови:

*„**Bitte nur** ernsthaftes Interesse an meiner Person“* [4], *„Witwe gesucht und **hoffentlich** finden!“* [3], *„**Wenn** du auch junggeblieben, offen auf andere Kulturen und auf der Suche nach einer festen und ehrlichen Beziehung bist, dann **melde dich**.“* [3],

4) Інтенція бажальності виражається у лексичних одиницях *träumen, sich wünschen, hoffen*:

*„Ich **träume** von einer Familie, gemeinsamen Abenteuern und gegenseitiger Unterstützung auf dem gesamten Weg.“* [4], *„Ich **wünsche mir** eine liebevolle und harmonische Beziehung voller Liebe, Ehrlichkeit, Treue, Respekt, Vertrauen und Romantik“* [4].

Висновки. Комунікативні інтенції можуть бути реалізовані різними способами. Кожна інтенція базується на відборі тих чи інших підсилювальних мовних засобів, правильних лексичних одиниць та виразів з метою направлення оголошення на необхідну цільову аудиторію та отримання відповіді від партнера, що відповідатиме очікуванням адресанта. Залежно від того, наскільки адресант здатний оперувати мовними засобами під час написання оголошення про пошук партнера, визначається ефективність реалізації комунікативної інтенції.

Список використаних джерел:

1. Шабат-Савка С.Т. (2013) Категорія комунікативної інтенції: типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*, (1), 105–113.
2. Recanati F. (1986) On Defining Communicative Intentions. *Mind and Language*, 1(3), 213-241.
3. Kontaktanzeigen. *Coolibri*. URL: <https://www.coolibri.de/kleinanzeigen/> (дата звернення: 15.09.2023).
4. Kontaktanzeigen. *Locanto*. URL: <https://www.locanto.de/g/Kontaktanzeigen/P/> (дата звернення: 15.09.2023).

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ВПЛИВ МЕДІА НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН: КОНЦЕПТ ПОТРЕБИ В ОРІЄНТАЦІЇ

Федотенко Катерина Андріївна

Аспірантка

УДУ ім. М. Драгоманова, Україна

Остапенко Марина Анатоліївна

доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політичних наук

УДУ ім. М. Драгоманова, Україна

Вплив засобів масової інформації на політичну свідомість реципієнтів варто розглянути в значній глибині. Медіа-ефекти можуть бути лінійно орієнтовані на процес масової комунікації та можуть бути поділені на до-комунікативну (використання медіа, мотивація), комунікативну, когнітивну (розуміння, обробка) і пост-комунікативну (визначення порядку денного, гіпотеза про розрив знань) фази. Це стосується використання медіа, зокрема використання соціальних мереж, а також пост-комунікативної фази, тобто того, що відбувається після вибору медіа та когнітивної обробки отриманої інформації: формування знань або ставлення до певних тем, зокрема щодо політики, її структур, організацій, її акторів (партій та окремих осіб) та їхніх обмежень. За словами Г. Бонфаделлі (2005), дослідники медіа-ефектів тепер припускають, що засоби масової інформації впливають не на думку їхніх реципієнтів, а радше на те, які теми громадськість обговорює, тобто на порядок денний засобів масової інформації через процеси відбору відповідно до релевантності. Відповідно, «ЗМІ зосереджують увагу громадян... на наборі загальних і суспільно значущих питань, які вважаються функціональними для політичного процесу» (Bonfadelli und Friemel 2011, р. 181). Зокрема, концепція потреби в орієнтації (ПвО) була створена понад 40 років тому в Університеті Північної Кароліни-Чепел-Хілл на початку 1970-х років М. Маккомбсом і Д. Вівером і вперше була представлена ширшій академічній аудиторії в статті, презентованій на щорічних зборах Міжнародної асоціації комунікацій у квітні 1973 р. у м. Монреаль, Канада (McCombs and Weaver 1973).

М. Маккомбс та Д. Вівер (1973) визначили потребу в орієнтації як поєднання релевантності та невизначеності, так що низькі рівні релевантності призводять безпосередньо до низьких рівнів ПвО, високий рівень релевантності в поєднанні з низькою невизначеністю призводять до помірного рівня ПвО, а високий рівень релевантності в поєднанні з високою невизначеністю – до високого рівня ПвО. Вони оперативно визначили політичну релевантність з точки зору зацікавленості в обговоренні президентської кампанії 1972 р. та політичну невизначеність з точки зору послідовності голосування, сили ідентифікації з політичною партією та ступеня

впевненості щодо вибору кандидата в президенти. Дослідники знайшли серйозну підтримку своїх гіпотез про те, що використання газет і телебачення для отримання політичної інформації буде послідовно зростати з рівнями ПвО і що вплив газет на визначення порядку денного також буде зростати лінійно разом із рівнями ПвО. У своєму пізнішому дослідженні Д. Вівер (1977) знайшов підтримку тези про вплив ПвО на формування телевізійного порядку денного, а також газетного порядку денного на президентських виборах у США 1972 р. Починаючи з того дослідження виборів 1972 р., було проведено низку тестів ПвО в різних умовах, з дещо різними моделями та здебільшого послідовною підтримкою його як корисного предиктора частоти використання ЗМІ для політичної інформації та різних рівнів ефектів встановлення політичного порядку денного для громадськості, особливо першого рівня питань, або загальних тем.

У 1980 р. Д. Вівер перевіряв, чи ПвО є сильнішим прогностичним фактором зв'язків медіа-експозиції та ефектів, ніж більш конкретні показники задоволення роботою ЗМІ. У цій статті ПвО було вперше виміряно за чотирма групами на основі типології релевантності та невизначеності «2 на 2» (низька релевантність – низька невизначеність, низька релевантність – висока невизначеність, висока релевантність – низька невизначеність і висока релевантність – висока невизначеність). Обидві середні групи вважалися такими, що мають «помірні» рівні ПвО і, отже, рівний статус як предикторів використання новинних ЗМІ та ефектів формування порядку денного; припущення, яке не було повністю підтверджено в пізніших дослідженнях. Д. Вівер (1980) виявив, що більш загальний показник ПвО має більший вплив як чинник впливу на взаємозв'язок між використанням медіа та медіа-ефектом, ніж конкретні показники задоволення від медіа, підтримуючи точку зору Дж. Г. Блумлера (1979) про те, що дослідникам потрібно використовувати базові орієнтації на аудиторію для прогнозування та пояснення медіа-ефектів. Ретельне пояснення та тестування концепції ПвО, здійснені Дж. Маттесом (2006), виявили, що початкове припущення М. Маккомбса та Д. Вівера (1973) про те, що релевантність передуює невизначеності, виглядає дійсним – тобто, коли релевантність низька, ПвО буде низькою, незважаючи на рівень невизначеності, але коли наявна висока релевантність, невизначеність має значення. В усебічному аналізі психології ефектів встановлення порядку денного в ЗМІ М. Маккомбс і Н. Дж. Страуд (2014) дійшли висновку, що ПвО є лише частиною відповіді на запитання, яким чином відбувається встановлення порядку денного в ЗМІ. Вони розглядають нещодавні дослідження, які окреслюють другий спосіб відповіді на запитання «чому» шляхом опису психологічних процесів, які призводять до ефектів визначення порядку денного, включаючи доступність і застосовність. Дослідники дійшли висновку, що ті, хто використовує медіа більш пасивно, мають нижчий рівень ПвО, ніж ті, хто активно використовує медіа, а ті, хто відзначається «помірно активним» рівнем ПвО (висока релевантність і низька невизначеність), використовують партійні медіа більше, ніж індивіди з високим рівнем ПвО (висока релевантність і висока невизначеність). Через цю закономірність вони припускають, що особи з помірно активним рівнем ПвО можуть бути мотивовані спрямованими цілями, а особи з високим рівнем ПвО – цілями, пов'язаними із забезпеченням точності інформації. Ті, хто характеризується низьким та помірним рівнями (низька релевантність і висока невизначеність) ПвО, як правило, пасивно обробляють опосередковану інформацію та відносно зрідка використовують засоби масової інформації, що призводить до обмеженого впливу на встановлення порядку денного. Ті, хто має помірний та високий рівні ПвО, активніше шукають інформацію та менш сприйнятливі до упередженості щодо доступності

інформації в ЗМІ. Ті, хто відзначаються помірним рівнем ПвО, шукають більш ангажованих засобів масової інформації, що призводить до значного ефекту визначення порядку денного першого та другого рівнів, тоді як ті, хто відзначається високим рівнем ПвО, прагнуть до менш ангажованих ЗМІ (McCombs and Stroud 2014).

З іншого боку, функція «переконання» має на меті «риторику переконання», на відміну від «агітації» та «пропаганди». Переконання виникає (на відміну від «інформації», яка також може мати підсилювальний ефект), коли риторичні зусилля (мають) призводити до зміни точки зору з боку партнера по спілкуванню. Переконати когось у чомусь і змусити когось щось зробити є, зрештою, ядром будь-якої комунікативної діяльності (пор. Драгомирецька та ін. 2017). Таким чином, переконлива комунікація є основною сферою сучасної риторики, причому політична риторика є в цьому сенсі особливою, оскільки вона завжди залежить від встановлення та домінування певних політичних дискурсів. Ці дискурси, у свою чергу, можуть бути реалізовані як дискурси медіа лише тоді, коли вони можуть впливати на суспільну думку в усій своїй широті. Таким чином, переконання є не лише основним принципом політичної комунікації; це також важливий аспект журналістської роботи у зв'язку з функцією ЗМІ щодо формування політичної думки та орієнтації – як на індивідуальному, так і на суспільному (колективному) рівні.

Список використаних джерел:

1. Драгомирецька Н.М., Кандагура К.С., Букач А.В. 2017. *Комунікативна діяльність в державному управлінні: навч. пос.* Одеса: ОРІДУ НАДУ.
2. Blumler J.G. 1979. Looking at media abundance. *Communication*, 5, p. 125-128.
3. Bonfadelli H. 2005. Mass media and biotechnology: knowledge gaps within and between European countries. *International Journal of Public Opinion Research*, 17(1), p. 42-62.
4. Bonfadelli H. und Friemel T.N. 2011. *Medienwirkungsforschung*. 4. Auflage. München: UVK Verlagsgesellschaft.
5. Matthes, J. 2006. The need for orientation towards news media: revising and validating a classic concept. *International Journal of Public Opinion Research*, 18(4), p. 422-444.
6. McCombs M. and Stroud N.J. 2014. Psychology of agenda-setting effects: mapping the paths of information processing. *Review of Communication Research*, 2, p. 68-93.
7. McCombs M. and Weaver D. 1973. *Voters' need for orientation and use of mass communication*. Paper presented at the Annual Meeting of the International Communication Assn. (Montreal, April 25-28, 1973). URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED077061>
8. Weaver D.H. 1977. The press and government restriction: a cross-national study over time. *Gazette*, 23(3), p. 152-169.
9. Weaver D.H. 1980. Audience need for orientation and media effects. *Communication Research*, 7(3), p. 361-373.

ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДОПОВНЮВАНOSTI КОНЦЕПЦІЙ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ М.БАХТІНА ТА Л.ВИГОТСЬКОГО: ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ДІАЛОГУ

Шморгун Олександра Олександрівна

канд.філос.наук, старший науковий співробітник

ЦГО НАНУ, Україна

Проблема взаємоповнюваності концепцій М.Бахтіна та Л.Виготського почала активно досліджуватись у психології в останній третині ХХ століття, хоча варто зазначити, що обох мислителів об'єднує не в останню чергу і те, що вони своїми ідеями випередили час, адже положення, висловлені ними уже у 20-30-х роках ХХ століття, актуалізувались лише через кілька десятиліть у зв'язку із переміщенням інтересу дослідників від синтаксису та семантики висловлювання до його прагматики, тобто розгляду мовного акту насамперед як активної соціальної взаємодії. Також важливо, що обидва мислителі прийшли до проблеми комунікації так би мовити «від мистецтва», через аналіз тих вищих емоцій, які породжує у людини сприйняття художнього твору.

В чому ж полягає основна близькість М.Бахтіна та Л.Виготського? Насамперед, вони обидва розглядали людську психіку через її опосередкованість знаками, отже, у своїх дослідженнях свідомості послуговувались, насамперед, семіотичним аналізом. В рамках цього підходу М.Бахтін та Л.Виготський незалежно один від одного вводять до своїх теоретичних систем поняття «значення» та «смысл». Підходи М.Бахтіна та Л.Виготського до трактовки цих понять можна багато в чому вважати спільними. *Смысл* – це первинна реальність для того, хто говорить і для того, хто слухає. Він унікальний (належить певній особистості та певним обставинам) та невичерпний, бо за ним стоять розуміння світу та внутрішня будова особистості в цілому. В той же час він соціально орієнтований та соціально підкріплюваний: *смысл* стає *смыслом*, чимось, що має *значення*, коли він соціально розділений (наприклад, розуміння перших слів дитини матір'ю). Ця *розділеність* *смыслу* (можливість розуміння іншим) може бути реальною чи потенційною, але вона обов'язкова. І саме ця соціально закріплена «частина» *смыслу*, що міститься в соціальному мовному досвіді, складає мовне *значення*. Отже, *значення* – це абстракція різних *смыслів* певної мовної одиниці, що вживається різними людьми в різних контекстах і, одночасно, це свого роду «технічний апарат» для побудови *смыслу*.

Обидва дослідники задаються запитанням: що ж потрібно визнати за *мінімальну цілісну одиницю мовної взаємодії*, потрактованої як соціальна подія, по відношенню до якої можна оперувати поняттям *смыслу* (*значення*)? Для Л.Виготського, який запозичив поняття «*смыслу*» та «*значення*» у Ф.Полана, однак побудував на них власну теоретичну систему, такою неподільною одиницею мислення стало слово. Одним із основних напрямків його досліджень стосувався перетворень *смыслу* в акті мовомислення та його співвідношення з розвитком *значень* в онтогенезі. М.Бахтін же у якості *мінімальної цілісної одиниці мовної взаємодії* виділяє висловлювання. Саме воно, на відміну від інших мовних одиниць має не *значення*, а *смысл*, що має відношення до *цінності* (істини, краси тощо) і вимагає розуміння у відповідь, що включає в себе *оцінку*.

Разом з тим, висловлювання у М.Бахтіна набуває іще однієї додаткової характеристики, пов'язаної з його концепцією *діалогічного* підходу до реальності, на

противагу підходу *монологічному*. Монологічна форма пізнавальної активності, згідно М.Бахтіну, спрямована на пізнання речей та будь-яких *об'єктів* знання (в тому числі й людини) як речей, діалогічна ж націлена на пізнання іншого як *суб'єкта*. Діалогізм, на думку М.Бахтіна, притаманний природі свідомості та природі самого людського життя. На думку філософа, єдиною адекватною формою словесного вираження справжнього людського життя є діалог, що ніколи не завершується.

Таким чином, згідно М.Бахтіну, кожне висловлювання внутрішньо діалогічне, адже воно завжди певним чином відповідає на попередній контекст та передбачає реакцію у відповідь. Саме в діалозі народжуються нові смисли і, одночасно, незчислимі кількості відмерлих смислів чекають свого часу, щоб знову відродитися на новому витку діалогу в новій якості, бо, за М.Бахтіним, жоден смисл ніколи не зникає остаточно. Важливим виміром діалогізму висловлювання для М.Бахтіна також є його *ситуативність*, тобто та його частина, яка задається оцінкою слухача, його позицією по відношенню до висловлювання. Висловлювання разом із ситуацією, в якій воно вербалізується, ніби складають одне ціле, причому та частина, що стосується його ситуативності ніби залишається за кадром, це те, що *мається на увазі*. Однак, саме висловлювання і та його частина, яка мається при цьому на увазі також знаходяться у своєрідних стосунках прихованого діалогу, адже те, що вербалізується, завжди організоване з врахуванням обізнаності слухача.

Однак, чи не розходяться тут шляхи М.Бахтіна та Л.Виготського? Чи можна застосувати поняття діалогізму по відношенню до смислу у розумінні Л.Виготського? Чи може бути діалогічним смисл слова? Для того, щоб з'ясувати це, нам потрібно звернутись до іще однієї надважливої сфери досліджень обох мислителів – *внутрішньої мови*, таємничого середовища, в якому фактично стирається різниця між словом і думкою. М.Бахтін вважає, що лінгвістичні форми, які зазвичай застосовують у звичайному аналізі мовлення, можуть бути застосовані до аналізу форм внутрішньої мови тільки у докорінно переробленому вигляді. На його думку, одиницями внутрішньої мови, які однак можуть містити в собі у згорнутому вигляді цілі абзаци монологічної мови, максимально навантажені смислом при мінімізації засобів вираження, причому зв'язок між ними найбільшою мірою відповідає *зв'язку між репліками діалогу, що змінюють одна одну не за законами граматики чи логіки, а за законами ціннісної (емоційної) відповідності*.

Що ж до Л.Виготського, він також зазначає, що якщо в живій мові загалом присутня тенденція до переважання смислу над значенням, то у внутрішній мові вона абсолютизується, досягає граничної межі. Отже, на думку Т.Ахутіної (див. статтю «Теорія мовного спілкування у працях М.М.Бахтіна та Л.С.Виготського»), необхідно тому довести, що зміст, що його вкладає Л.Виготський в поняття «смисл внутрішнього слова», припускає ті характеристики, які даються «смислу» М.Бахтіним, тобто довести, що внутрішнє слово діалогічне. Виходячи із твердження Л.Виготського, продовжує Т.Ахутіна, що думка не виражається, а здійснюється в слові, при цьому перебуваючи в слові у подвійному стані одночасно буття і не буття, потрібно припустити, що у процесі здійснення думки в слові має брати участь специфічна одиниця, які притаманні взаємовиключні характеристики – вона одночасно є думкою і не думкою, словом і не словом. Такими характеристиками Л.Виготський наділяє внутрішньомовне слово. Його складові вираження (фіксоване словом) і те, що мається на увазі (мислення) не можуть бути переведені одне в інше без залишку, кожна має свій особливий контекст, по-різному виражає «Я», але це і є діалогізм за М.Бахтіним. Такий діалогізм також суголосний думці М.Бахтіна про те, що

в певному контексті слово може також ставати згорнутою формою висловлювання, його аббревіатурою, так званим «багатоголосим словом».

Отже, і М.Бахтін, і Л.Виготський досліджують мовну комунікацію через призму діалогу як соціальної події. Головним набуток такої соціальної події діалогу є породження нових унікальних смислів поруч із універсальними соціально закріпленими значеннями. Елементарною одиницею мовлення, відносно якої можна говорити про смисл та значення (які, завжди до певної міри знаходяться в конкурентних стосунках) для М.Бахтіна є висловлювання, а для Л.Виготського слово, яке, втім, може ставати своєрідною аббревіатурою висловлювання, так званим «багатоголосим словом».

Важливо наголосити, що основною характеристикою смислу як за М.Бахтіним, так і за Л.Виготським, є його *діалогічність*, тобто можливість розуміння та розділення учасниками комунікації, що надає йому ніби подвійного статусу одночасно максимальної особистісної унікальності та неповторності, яка, однак, завжди соціально забарвлена, націлена на Іншого, спрямована на порозуміння з ним.

Список використаних джерел:

1. Ахутина Т.В. Теория речевого общения в трудах М.М. Бахтина и Л.С. Выготского // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. – 1984. – №3. – С. 4-13.
2. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского // М.М. Бахтин. Собрание сочинений в семи томах. – Т.6. – М: Русские словари, Языки славянской культуры, 2002. – С. 5-300.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь // Л.С. Выготский. Собрание сочинений в шести томах. – Т.2. – М: Педагогика, 1982. – С. 5-361.

СЕКЦІЯ XVI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Білоус Юлія Миколаївна

Здобувач вищої освіти «магістр»
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Хіля А.В.

канд. пед. наук, Старший викладач
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Мета сучасної системи освіти – це освіта для людини та її всебічного розвитку. Пріоритетними завданнями, які визначені Національною доктриною розвитку освіти в Україні XXI ст. виступає творчість як важлива умова формування всебічно розвиненої особистості. Розробки нових концепцій виховання зумовили здійснити акцент на підготовку учня до активної діяльності людини в різних сферах економічного, культурного та політичного життя. Реалізація даного підходу полягає у спрямуванні системи освіти на формування в особистості здатності до творчого мислення та самостійності у розв'язуванні проблем у процесі власної діяльності [3, с. 19].

Неабиякий інтерес до виховання творчої особистості та процесу розвитку її творчих здібностей проявляли педагоги та науковці. Саме педагогічні праці О. Духновича, Я. Коменського, Т. Лубенця, О. Савченка, В. Сухомлинського, С. Русової, К. Ушинського спрямували освітній процес початкової школи на реалізацію розвитку творчих здібностей дітей.

Дослідники Ш. Амонашвілі, О. Борисова, Д. Джола, В. Сухомлинський, В. Шаталов у своїх дослідженнях визначили основні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів; особливостями розвитку в молодших школярів творчих здібностей, які проявляються у різних видах діяльності наповнені праці В. Борилкевича, А. Дорошенко, Г. Костюшка, М. Слюсаренка та інших.

На даному етапі розвитку сучасної освіти постають проблеми розвитку творчості та творчого самовираження учнів початкової школи, а саме: уяви, інтуїції, мислення, оригінальних засобів дій, відходу від шаблонів тощо. Відбувається пошук різноманітних форм, методів і умов, що сприятимуть розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку. На нашу думку, найбільш ефективним засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів виступає гра.

Актуальність використання гри в освітньому процесі початкової школи завжди залишається в центрі уваги дослідників А. Богуш, Н. Бібік, П. Каптерева, Г. Костюк, Н. Луцан, І. Сікорського, О. Савченко та багато інших. На думку Н. Новолокової, в основі навчання молодших школярів перебуває взаємодія дітей і дорослих – гра,

спільна праця, пізнання, спілкування. Поступово дитина стає активним учасником такого процесу. Вона спільно з учителем визначає мету, відкриває нові знання, засвоює навчальні дії, експериментує, несе відповідальність за свою роботу. Тож, важливо відразу уникнути авторитарного впливу на особистість дитини, встановити й підтримати добрі стосунки, довіру у спільній ігровій діяльності [2].

Дослідниця М. Явоненко, пропонує ряд ігор, які сприятимуть розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках [5, с.215].

Гра 1 «Фантастична тварина»

Розповідь учителя розпочинається з того, що в казках зустрічається багато тварин, яких немає в житті, але які поєднують в собі особливості декількох тварин (наприклад, русалка – людина та риба; Змій Горинич – трьохголова змія та птах). Учня пропонується придумати фантастичну тварину та назвати її, поєднуючи істотні риси відомих тварин (наприклад, слонодил – слон і крокодил; вовжак – вовк і їжак).

Гра 2 «Малюнок із геометричних фігур»

Молодшим школярам пропонується намалювати малюнок в якому потрібно використати лише кола, або квадрати, або трикутники. Кількість одного виду геометричної фігури є необмеженою. Після того, малюнки аналізуються та визначається рівень розвитку творчих здібностей учнів.

Гра 3 «Кольорове слово»

Дана гра має проводитись в командах. Вчитель виступає у ролі ведучого називаючи певний колір гравцям двох команд. Завданнями учасників є «дарувати» слова певного кольору. Кожна команда відгукується так званими кольоровими словами в певній послідовності: наприклад, зелені слова (кабачок, яблуко, листя), червоні (помідор, полуниця, перець) і так далі. Перемогу отримує та команда, яка останньою назвала своє слово.

Отже, використання гри як засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів є невід'ємною складовою освітнього процесу початкової школи. Велика роль у цьому відводиться вчителям початкової школи, які мають можливості для навчання різноманітних ігор, прищеплювати любов до них, забезпечувати, щоб гра увійшла в життя кожної дитини. Гра виступає своєрідною лабораторією, засобом пізнання та розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Білик Т.С. (2015). Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД». С. 23-28.
2. Наволокова Н. П. (2009). *Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій*. Х. : Вид. група «Основа». 2009. 176 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджена Указом Президента від 17 квітня 2002 року №347. 2002. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 2. С. 9-22.
4. Хіля А. В. (2018). Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект). *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С.278-281.
5. Явоненко М. В. (2007). Система творчих завдань міжпредметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів. *Дисертація..к.пед.н.*, Ч. 2007. 280 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ УРОКУ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Проценко Анастасія Віталіївна

здобувач вищої освіти природничого факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Яковлева Валентина Анатоліївна

доцент кафедри екології та географії
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Вступ. Сучасне суспільство вимагає від системи освіти не лише передачі знань, але й формування компетентностей, активної життєвої позиції та критичного мислення учнів. Особливо це стосується навчання географії, яке повинно забезпечувати розуміння глобальних проблем, взаємозв'язків між суспільством і навколишнім середовищем, а також розвивати географічну культуру та просторову грамотність учнів. Навчання географії є важливою складовою загальної освіти, оскільки вона допомагає формувати цілісне уявлення про нашу планету, її природу та соціально-економічний розвиток. Проте, уроки географії часто стикаються з проблемою втрати зацікавленості учнів, монотонності та одноманітності освітнього процесу. Тому виникає потреба у використанні нетрадиційних форм уроку, які сприятимуть активізації пізнавальної діяльності учнів та збудженню їхньої зацікавленості до предмету. Враховуючи ці вимоги, використання нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії набуває особливої актуальності.

На сучасному етапі активно оновлюється та впроваджується Концепція географічної освіти в Новій українській школі. Це дає можливість переглянути та переоцінити зміст освіти, розробити форми і методи, що сприятимуть формуванню в учнів умінь самостійно здобувати знання. Самостійне наукове навчання сьогодні визнано одним із пріоритетних напрямів удосконалення української системи освіти і включено до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті. Навчальна ігрова діяльність на заняттях є одним із способів стимулювання самостійної пізнавальної діяльності учнів [1].

Нетрадиційні уроки географії – це креативний підхід до навчання, який включає в себе використання різноманітних методів та засобів для залучення учнів до вивчення географії. Такі уроки можуть бути цікавішими та ефективними для учнів, оскільки сприяють активній участі, поглибленому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення. Сьогодні звичайні, традиційні уроки, які проводилися раніше, не є актуальними. Сучасним учням цікаво слухати і працювати на нетрадиційних уроках у зв'язку із тим, що такі уроки проводяться у вигляді ігор, із застосуванням комп'ютерної техніки та інноваційних технологій тощо. Географія є одним із важливих предметів, який допомагає учням розуміти світ, в якому вони живуть. Однак, традиційний підхід до викладання географії може бути монотонним і нецікавим для багатьох учнів. Використання нетрадиційних форм уроку може допомогти створити захоплюючу та пізнавальну навчальну атмосферу, яка сприяє кращому засвоєнню матеріалу та зацікавлює учнів [4].

Для ефективного проведення нетрадиційних уроків географії вчителям необхідно дотримуватися наступного алгоритму планування, реалізації та аналізу

навчальної діяльності, який є загальноприйнятим у курсах розвитку компетентностей навчально-пізнавальної діяльності:

- Формулювання дидактичної мети уроку.
- Проектування та підготовка уроку.
- Проведення уроку.
- Підсумковий аналіз та самоаналіз діяльності вчителів та учнів.

Такі уроки можуть додати цікаві та незвичні елементи до навчального процесу, стимулювати мислення та інтереси учнів, мотивувати їх до вивчення географії та заохочувати до творчої діяльності. Крім того, нетрадиційні уроки географії пропонують безмежні можливості для запобігання перевантаженню учнів під час вивчення нового географічного матеріалу в класі. Інноваційний підхід дозволяє широко використовувати додаткову географічну інформацію без зниження рівня необхідного наукового змісту. Така інформація використовується досить широко. Таким чином, у нетрадиційному навчанні географії деякі основні макроеlementи, які зазвичай є традиційними, застосовуються у нетрадиційний спосіб.[3]

Структура нетрадиційних уроків суттєво відрізняється від структури традиційних уроків. Більше того, така нетрадиційна реалізація одного компонента уроку призводить до часових змін і для інших компонентів.

Таким чином, нетрадиційні уроки географії характеризуються тим, що їхній зміст і формат побудовані так, щоб значно підвищити інтерес учнів до навчання і сприяти їхньому оптимальному розвитку та навчанню.

Варто зазначити, що до нетрадиційних уроків географії висуваються ті ж вимоги (організаційні, дидактичні, психологічні, гігієнічні та етичні), що й до традиційних уроків географії. Це означає, що при розробці таких уроків вчитель повинен перш за все визначити і вибрати основну дидактичну мету уроку [2].

В останні роки зростає інтерес до активного навчання та інноваційних методів у географічній освіті, і багато вчителів досягають результатів, використовуючи ці методи. Під час підготовки і проведення дослідження нами було здійснено анкетування серед учнів та педагогів. Результати анкетування щодо методики нетрадиційних форм уроку в процесі навчання географії, проведеного серед 37 учнів та 5 педагогів свідчать про те, що серед нетрадиційних форм уроку, які використовуються в процесі навчання географії 95% опитаних зазначили, що вони використовують проектну діяльність для організації уроків географії. Вони створюють проекти, досліджують конкретні теми та працюють над ними в групах або індивідуально.

60% респондентів зазначили, що використовують рольові ігри на уроках географії. Це дозволяє учням відігравати ролі різних географічних персонажів, розвиває їх емпатію та допомагає краще зрозуміти географічні процеси та явища. 40% респондентів зазначили, що використовують вікторини для активізації освітнього процесу на уроках географії. Це стимулює конкуренцію, сприяє запам'ятовуванню та узагальненню вивченого матеріалу. Важливими також є екскурсії для навчання географії, під час яких організовуються виїзди до географічних об'єктів, місцевостей та природних пам'яток для більш глибокого розуміння предмету.

Серед переваг використання нетрадиційних форм уроку 74% респондентів відзначили, що це підвищує зацікавленість та мотивацію учнів до навчання географії. 90% опитаних також зазначили, що нетрадиційні форми уроку сприяють активній участі учнів у процесі навчання та стимулюють їх самостійність. Усі опитані нами педагоги відзначили, що нетрадиційні форми уроку сприяють розвитку творчих навичок та критичного мислення учнів.

Серед недоліків нетрадиційних форм навчання географії 55% опитаних зазначили, що підготовка та проведення нетрадиційних форм уроку вимагають більше часу та зусиль з боку педагога. Також ускладнюється процес оцінювання робіт, здійснених у рамках нетрадиційних форм уроку, що може бути складнішим і вимагає розробки спеціальних критеріїв.

Враховуючи ці результати, можна зробити висновок, що учасники анкетування позитивно сприймають використання нетрадиційних форм уроку в навчанні географії, бачать багато переваг у їх застосуванні, проте визнають певні недоліки та необхідність підтримки та підготовки педагогів для їх ефективного використання.

Список використаних джерел:

1. Романюк, Р., Власенко, Р., Яковлева, В., & Костюк, В. (2020). Формування готовності майбутніх учителів біології і географії до впровадження дистанційного та змішаного навчання. *Інноваційна педагогіка*, 30(1), 129–137.
2. Слюта, А.М. (2021). Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф.
3. Яковлева, В.А., Власенко, Р.П., & Андрійчук, Т.В. (2020). Особливості педагогічного моделювання учнів у процесі вивчення курсу «Україна і світове господарство». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 78, 253–258.
4. Яковлева, В.А., Власенко, Р.П., & Андрійчук, Т.В. (2021). Сучасні технології у процесі навчання соціально-економічної географії України та світу. *Інноваційна педагогіка*, 38, 57–61.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Хиль Ярина Олексіївна

магістрантка ННІ природничо-математичних,
медико-біологічних наук та інформаційних технологій
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Анотація. У статті розглядається важливість та ефективність міжпредметних зв'язків математики та географії в освітньому процесі 6 класу, наведено приклади спільних тем та завдань, що поєднують ці дві дисципліни.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі педагоги мають більше уваги приділяти інтеграції знань та взаємодії між різними предметами. Міжпредметні зв'язки мають важливе значення у формуванні компетентностей учнів, сприяючи глибшому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення. Окремі навчальні дисципліни ознайомлюють учнів із цілком певними, характерними для кожної з них властивостями, характеристиками процесів, предметів чи явищ, проте про справжнє пізнання факту чи предмету можна говорити лише за умови розгляду всіх цих властивостей у комплексі. Подолання формалізму в знаннях учнів, розвиток знань і умінь прикладного характеру є одним з важливих завдань реформування освіти [11]. Такий підхід вимагає спеціально організованої, цілеспрямованої роботи вчителів різних шкільних дисциплін зі встановлення міжпредметних зв'язків, й особливе значення у цьому процесі може належати математиці.

Актуальність і необхідність встановлення міжпредметних зв'язків зумовлені характером розвитку науки (яскраво виражена інтеграція природничо-наукових знань), дидактичними принципами навчання, реалізацією розвивальних і виховних цілей освіти, поєднанням міждисциплінарних практико-орієнтованих підходів до вивчення природничо-математичних дисциплін в школі на основі STEM-освіти (S – Science, T – Technology, E – Engineering, M – Mathematics) [18].

Різні аспекти проблеми реалізації міжпредметних зв'язків розглядаються у дисертаційних дослідженнях Г.В. Бібік (міжпредметні зв'язки математики і фізики), Ю.В. Деркач (міжпредметні зв'язки математики та спеціальних економічних дисциплін), О.І. Єфремової (міжпредметні зв'язки фізики і математики), Т.М. Засекиної (інтегративний підхід в шкільній природничій освіті), Є.Ю. Коростельової (міжпредметні зв'язки у навчанні фізики, І.Г. Косорогова (формування знань учнів з фізики на засадах міжпредметної інтеграції), С.М. Рибак (міжпредметні зв'язки у підготовці учителя фізики), Н.М. Самарук (міжпредметні зв'язки математики та економіки), В.П. Сидорка (міжпредметні зв'язки у сільськогосподарських дисциплінах), Л.Ф. Сухойваненко (міжпредметні зв'язки у навчанні майбутніх учителів математики) та інших.

Віддаючи належне напрацюванням педагогів щодо проблем міжпредметної інтеграції на уроках математики, треба визнати, що на сьогодні обмаль досліджень, присвячено питанню впровадження міжпредметних зв'язків математики та географії, у тому числі й для навчання учнів 6 класу, адже саме тоді школярі починають вивчати загальну географію, активно використовуючи математичний апарат.

Метою статті є презентація досвіду реалізації міжпредметних зв'язків шкільного курсу математики та географії під час навчання учнів 6 класу з метою розвитку їх ключових компетентностей.

Основна частина.

Загальновідомо, що ключові компетенції учнів формуються та розвиваються в процесі реалізації цілісного змісту освіти. Вони є необхідною умовою самореалізації людини, її розвитку у соціумі, набуття професії, реального повсякденного життя. Тому вельми важливим в процесі навчання є завдання встановлення міжпредметних зв'язків, що допомагають формуванню в учнів цілісного уявлення з різних шкільних предметів про науку і всесвіт загалом та розвиває здатність застосовувати предметні знання інтегровано у різних життєвих ситуаціях.

Для визначення ролі і місця міжпредметних зв'язків у формуванні ключових компетентностей учнів зазначимо, що міжпредметні зв'язки є багатоплановими за своєю суттю і на сьогодні немає єдиного визначення цього поняття. Проведений детальний аналіз педагогічної літератури дозволив нам узяти за основу означення педагогів Ю. Барабаш і Р. Позінкевич: «міжпредметні зв'язки – це вияв у навчальному процесі принципу всезагальних зв'язків, які відображаються у зв'язку між предметами та явищами природи, фактами й подіями суспільного життя, у змісті освіти та якомога повнішому розкритті всіх його сторін, спеціальною організацією викладання й навчально-пізнавальної діяльності учнів» [1].

Цілком погоджуємося з думкою вчених, які зазначають, що міжпредметні зв'язки стимулюють активніше навчання, сприяють глибшому розумінню та застосуванню знань, а також розвивають творчість та інноваційний підхід до розв'язання різнопланових завдань. Вони підтримують цілісне сприйняття світу та допомагають учням бачити зв'язки між різними галузями знань [14].

Розглянемо детально процес конструювання змісту навчання математики з метою реалізації міжпредметних зв'язків математики та географії. Зауважимо, що здатність учнів використовувати знання в різних життєвих ситуаціях не формується стихійно. Саме міжпредметні зв'язки математики з іншими предметами дозволять школярам математично досліджувати реальні явища, мотивують до вивчення математики, сприяють розвитку творчих здібностей [13; 19].

Нами було проаналізовано зміст навчальних програм для учнів загальноосвітніх навчальних закладів з математики (Програма для 5-9 класів, затверджена Наказом МОН України від 07.06.2017 № 804 [7], Модельна навчальна програма 5-6 класів, рекомендована МОН України від 12.07.2021 № 795) [6] та географії (Програма для 6-9 класів, затверджена Наказом МОН України від 03 серпня 2022 року № 698) [8], що містяться на сайті МОН України.

Зміст навчання математики та географії основної школи, зокрема у 6 класі (основні наскрізні лінії, послідовність тем, їх обсяг), очікувані результати навчання (виокремлені й детально описані ключові та предметні компетентності) визначаються Державним стандартом базової середньої освіти [3] та навчальними програмами з математики та географії [6; 7; 8; 9]. Порівнюючи навчальні програми цих двох дисциплін, можна знайти основні резерви для реалізації міжпредметних зв'язків математики та географії.

Так, курс математики 6 класі побудовано в основному як пропедевтичний, проміжний між математикою початкової школи та системним курсом математики базової середньої освіти. Цей курс сформований на виваженому співвідношенні нових і раніше засвоєних знань, обов'язковому і варіативному навчальному матеріалах, а також з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей учнів [6]. Географія у 6

класі (Загальна географія) – це перший систематичний курс нового шкільного предмета. У 6 класі розпочинається формування загальної географічної культури школярів та поступове навчання картографічній мові. Учні оволодівають основними географічними уявленнями та поняттями, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації [8].

У 6 класі учні вивчають математику і географію окремо, але ці дві галузі мають багато спільного, і математика є певною базою для розуміння географічних явищ та процесів. Міжпредметні зв'язки тут можуть мати різноманітні форми та проявлятися у різних аспектах. Розглянемо декілька прикладів:

1. Географічні координати та математичні розрахунки: під час розгляду теми «Географічна карта – унікальний спосіб пізнання Землі» учні вивчають поняття широти і довготи, що визначають географічне положення точок на земній кулі. Це створює можливість для застосування математичних розрахунків, зокрема використання координат на координатній площині. Учні можуть вивчити правила перетворення географічних координат у математичні та навпаки. Наприклад, визначення відстаней між двома місцями на Землі за допомогою формул географічних координат та використання понять вектора, модуля, різниці координат тощо.

2. Статистика та географічні дані: у розділі «Оболонки Землі» під час вивчення теми «Атмосфера – повітряна ковдра Землі» учні вивчають різноманітні географічні явища, такі як населення, клімат, рельєф тощо. Ці дані можна аналізувати за допомогою статистичних методів, що пов'язані з математикою. Учні можуть навчитися збирати дані про різні географічні показники, представляти їх у вигляді таблиць та графіків, проводити аналіз цих даних та робити висновки. Наприклад, можуть побудувати діаграми хмарності та опадів за наявними даними, порівняти середню температуру в різних регіонах та побудувати графік залежності температури від широти, що дозволить їм розуміти взаємозв'язок між географічним положенням та кліматом. У багатьох завданнях доцільно передбачити використання інформаційно-комунікаційних технологій, які не лише мотивують сучасних учнів до вивчення предметів, а й розвивають їх творчу складову [12; 20].

Також вважаємо доцільним запропонувати учням роботу над проектом «Дослідження на антарктичній станції «Академік Вернадський» [15].

Завдання проекту. Українська антарктична станція «Академік Вернадський» розташована на острові Галіндез архіпелагу Аргентинські острови.

1. Знайди в мережі Інтернет або в інших джерелах інформацію про цю станцію.

2. За поданою стовпчастою діаграмою досліди висоту снігу на антарктичній станції «Академік Вернадський».



Рис. 2. Ілюстрація до навчального проекту

3. Антарктика є найчистішим і найменш населеним регіоном на Землі. Разом із тим результати досліджень на станції «Академік Вернадський» свідчать про наявність забрудників у флорі й фауні цього континенту. Результати дослідження подано на круговій діаграмі. Прокоментуй її.



Рис. 3. Ілюстрація до навчального проекту

4. Двадцять сьома українська антарктична експедиція (2022 – 2023 рр.) складається з 14 учасників (3 жінки та 11 чоловіків). 9 науковців проводять дослідження, а 5 осіб забезпечують життєдіяльність станції. У складі експедиції 6 досвідчених зимівників і 8 новачків. Побудуй кругову діаграму гендерного складу учасників експедиції. Визнач відсоток науковців і відсоток членів команди забезпечення; відсоток досвідчених зимівників і відсоток новачків. Проілюструй одержані дані на кругових діаграмах.

5. Карти та геометрія: під час вивчення теми «План – надійний помічник орієнтування на місцевості» використовуються карти, що засновані на принципах геометрії. Учні вивчаючи основні поняття геометрії, такі як пряма, кут, відрізок, потім застосовують їх для розуміння картографічних зображень. За допомогою математичних розрахунків учні також можуть визначити масштаб карти, що дозволить їм чіткіше розуміти, наскільки зменшені або збільшені об'єкти на карті порівняно з реальними об'єктами на місцевості, азимут вказаних на плані чи карті об'єктів. Вони можуть обчислювати відстані на карті та переводити їх у реальні відстані, що сприяє розвитку їх географічного та математичного мислення. Крім того, міжпредметні зв'язки між математикою і географією у 6 класі можуть бути реалізовані через розв'язування завдань та проблем, що поєднують обидві галузі знань. Наприклад, учні можуть досліджувати тему "Визначення напрямків на плані" і застосовувати математичні розрахунки для відшукування найкоротшого шляху між різними географічними об'єктами. Такі та подібні завдання пропонують у своїх методичних наробках вчені-педагоги [2; 4; 5; 17].

Особливе значення у реалізації міжпредметних зв'язків на уроках математики ми приділяємо прикладним задачам, які використовує вчитель під час навчання. У якості приклада наведемо задачу географічного змісту з курсу математики 6 класу.

Задача [16]. Літак рухається на висоті 12 км зі швидкістю 900 км/год. За який час він подолає шлях уздовж меридіана Землі від полюса до екватора, а потім уздовж усієї лінії екватора? Радіус Землі вважай рівним 6370 км. Результат округли до 0,1 години.



Рис. 4. Ілюстрація до задачі 1

Важливо зазначити, що міжпредметні зв'язки потребують співпраці між вчителями різних предметів. Вони можуть організовувати спільні проекти, уроки або завдання, що поєднують матеріал з математики і географії. Це сприяє глибшому розумінню тем, стимулює активну участь учнів у навчальному процесі та підвищує рівень їх ключових компетентностей [10].

Ми впевнені, що міжпредметні зв'язки між математикою і географією (у тому числі в 6 класі) відіграють важливу роль у формуванні компетентностей школярів. Вони стимулюють активний пізнавальний процес, розширюють розумові горизонти учнів і сприяють їх інтелектуальному розвитку. Такий підхід до навчання не тільки покращує розуміння матеріалу, але й надає учням досвід інтегрованого мислення, сприятиме поглибленому розумінню предметів, розвитку критичного та аналітичного мислення, підготовці до подальшого успішного навчання. Такі зв'язки навчають учнів застосовувати отримані знання та навички у практичних ситуаціях і реальних життєвих обставинах. Учні мають можливість зрозуміти, що знання і навички, отримані в одній галузі, можуть бути корисними для застосування в інших галузях.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Наш досвід доводить, що реалізація міжпредметних зв'язків дозволяє вчителю презентувати учням цілісну картину світу. Забезпечується можливість наскрізного застосування досвіду, ставлення, знань, умінь, навичок, цінностей набутих на уроках з математики та географії, підвищується ефективність навчання і виховання, розвиваються компетентності учнів. Ми зосереджуємо увагу на завданнях, завдяки яким навчальні предмети у певному сенсі допомагають один одному. Упевнені, що міжпредметні зв'язки є базою важливих резервів удосконалення освітнього процесу і плануємо продовжити розробляти подібні завдання вже для учнів 7-9 класів.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Ю.Г., Позінкевич Р.О. Педагогічна майстерність: навч. посібник. 2-ге вид., випр. та допов. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 392 с.
2. Бейдик О.О. Географія: Посібник для вступників до вищих навчальних закладів. К.: Либідь, 1996. 304 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. постановою КМУ від 23 листопада 2011р. № 1392. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2012. № 1. 33-38 с.
4. Лосева Н.М. Активні методи навчання в курсі аналітичної геометрії Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнародний збірник робіт. Вип. 29. Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2008. 29-34 с.
5. Лосева Н.М. Розвиток особистості в процесі вивчення геометрії. Дидактика математики. №28. 2007. 73-80 с.
6. Модельна навчальна програма 5-6 класів «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / Бурда М.І., Васильєва Д.В. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Matem.osv.galuz-5-6-kl/Matem.5-6-kl.Burda.Vasileva.14.07.pdf> (дата звернення: 10.09.2023)
7. Навчальна програма з математики для загальноосвітніх навчальних закладів, 5-9 кл. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 10.09.2023)
8. Навчальна програма з географії для загальноосвітніх навчальних закладів, 6-9 кл. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 10.09.2022)

9. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Математика 5-12 класи. К.: Ірпінь: Перун, 2005. 64 с.
10. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навч.-методичний посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 136 с.
11. Пузирьов В.Є. Реалізація міжпредметних зв'язків математики та фізики на заняттях з вищої математики. «Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія». Красноармійськ, 2015. 145-149 с.
12. Пузирьов В.Є. Новації у викладанні вищої математики: застосування інформаційно-комунікаційних технологій // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» К.: Гнозис, 2015. Том 4. 414-421 с.
13. Пузирьов В.Є. Викладання математичних дисциплін в контексті виховання творчої особистості майбутнього фахівця // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Електронний ресурс]. – Серія: Педагогіка №4, 2015. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadped_20T15_4_16.pdf
14. Савченко О.Я. Міжпредметні зв'язки як ресурс реалізації компетентнісного підходу на уроках літературного читання. Український педагогічний журнал. 2017, № 2. 48-57 с.
15. Скворцова С, Недялкова К. Математика (частина 1): підручник для 6 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Х.: Ранок, 2023. 233 с.
16. Скворцова С, Недялкова К. Математика (частина 2): підручник для 6 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Х.: Ранок, 2023. 231 с.
17. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с.
18. Суховайненко Л.Ф. Міжпредметні зв'язки у навчанні елементарної математики майбутніх учителів математики: *автореф... канд. пед. наук: 13.00.02*. Київ, 2020. 26 с.
19. Losyeva N. Helping child to learn mathematics/ N. Losyeva, D. Gubar, V.Puzyrov // FAMA – Family Math for Adult Learners/ Family and communities in and out of classroom: Ways to improve mathematics' achievement. Barcelona, 2011. P. 98-105.
20. Termenzhy D. Prospect of implementing a blended learning of mathematics in higher education: a case study of Vasyl Stus Donetsk National University / Daria Termenzhy, Nataliya Losyeva // International Conference on mathematics, informatics and information technologies (MITI-2018) April 19-21, 2018. Balti, Moldova. P.215-217.

НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПИСЬМА ЗА ДОПОМОГОЮ БЛОГУ НАВЧАЛЬНОЇ ГРУПИ

Михайлюк Тетяна Миколаївна

I курс магістратури, спеціальність «Англійська мова і література»
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Бучацька Світлана Михайлівна

кандидат психологічних наук, доцент
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Останнім часом інтеграція технологій у викладання мов здобула значну увагу, і вчителі активно вивчають новаторські підходи для покращення письмових навичок учнів. Шляхом аналізу результатів різних досліджень у цій галузі, стаття спрямована на визначення ефективності використання блогу навчальної групи як інструменту для поліпшення писемних навичок учнів англійської мови.

Однією з переваг використання блогу є створення сприятливого середовища для співпраці та обміну думками між учнями. Через коментарі та взаємодію з іншими учасниками, учні можуть взаємно підтримувати та допомагати один одному у покращенні своїх навичок письма. Вони можуть ділитися своїми досвідом, надавати поради та висловлювати конструктивну критику, що сприяє їхньому особистому та академічному зростанню.

Використання блогу навчальної групи широко обговорюється у дослідницькому співтоваристві. Згідно з дослідженням Джонсона та Фрідмана, блоги навчальної групи надають можливість для колаборативного письма, отримання зворотного зв'язку від однокласників та залучення реальної аудиторії. Вони стверджують, що взаємодія з блогами сприяє активній участі та мотивує учнів покращувати свої навички письма [2]. Подібно до цього, Чен та Хсу встановили, що використання блогу навчальної групи призвело до поліпшення письмової ерудиції та креативності серед учнів [1].

Інші вчені наголошують на ролі зворотного зв'язку у покращенні письма учнів за допомогою блогу навчальної групи. Кім та Рю провели дослідження щодо впливу взаємної зворотного зв'язку через блог на рівень володіння англійською мовою [3]. Вони встановили, що учні, які залучалися до взаємного зворотного зв'язку через блог навчальної групи, проявили значне поліпшення своїх навичок письма порівняно з тими, хто отримував традиційний зворотний зв'язок від вчителя. Це підкреслює важливість надання учням можливості активно брати участь у процесі зворотного зв'язку.

Крім того, дослідження показали, що використання блогу навчальної групи сприяє розвитку самостійності учнів та самонавчання. Вегеріф та Мерсер (2010) стверджують, що блоги спонукають до незалежного мислення та рефлексії, дозволяючи учням брати власність за своє навчання [4]. Завдяки блогу учні можуть розвивати критичне мислення, висловлювати свої думки та вести значимі дискусії з однокласниками.

Серед переваг використання блогів навчальної групи в освіті є також можливість використання різноманітних медіаресурсів. За допомогою фотографій,

відео та аудіозаписів, учні можуть більш ефективно ілюструвати свої думки та ідеї, роблячи свої записи більш цікавими та змістовними. Це сприяє розвитку творчого мислення та виразності учнів, що є важливими аспектами англійського письма.

Крім того, блоги навчальної групи можуть сприяти розвитку самостійності та відповідальності учнів. Вони мають можливість створювати та керувати власними записами, редагувати свої тексти та виправляти помилки. Це дає їм відчуття контролю над власним процесом навчання та стимулює їх до більш активної участі у власному освітньому процесі.

Отже, використання блогу навчальної групи може бути ефективним підходом до покращення письмових навичок учнів англійської мови. Інтерактивна та колаборативна природа блогів сприяє активній участі, надає можливості для зворотного зв'язку з однокласниками та стимулює самостійність учнів. Шляхом включення блогу навчальної групи до навчання англійського письма, вчителі можуть створити захоплююче та студентоцентроване навчальне середовище, яке сприяє розвитку навичок письма та інтеркультурної компетентності учнів.

Список використаних джерел:

1. Chen, H. C., & Hsu, S. H. (2012). Personalized collaborative EFL writing via shared blogging. *Language Learning & Technology*, 16(1), 43-61.
2. Johnson, A., & Friedman, A. M. (2014). Blogging as a tool for student reflections in online learning. *TechTrends*, 58(3), 32-38.
3. Kim, D., & Ryu, D. (2017). The effects of peer feedback through blogging on learner autonomy and academic writing performance. *Computer Assisted Language Learning*, 30(1-2), 71-91.
4. Wegerif, R., & Mercer, N. (2010). Using computer-based text analysis to integrate qualitative and quantitative methods in research on collaborative learning. *Language and Education*, 24(4), 263-282.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЧУЩОСТІ МОТИВІВ, ЯКІ СПОНУКАЮТЬ УЧНІВ ВИВЧАТИ ІНФОРМАТИКУ В ШКОЛІ

Беца Анастасія Сергіївна

аспірантка факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, Україна

Вапнічний Сергій Дмитрович

старший викладач факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, Україна

Для регулювання процесу використання педагогічних умов та їх впливу на підготовку учнів Ужгородського наукового ліцею до підсумкового контролю використано результати досліджень, отримані за допомогою методів математичної статистики. Проте під час проведення експерименту було виявлено деякі труднощі. Не всі учні регулярно відвідують заняття, що є причиною того, що не всі учні мають достатню мотивацію до здачі підсумкового іспиту. Окрім предмету «Інформатика», учні мають досить велике навантаження в школі, тому їм доводиться жертвувати деякими предметами на користь інших, на їхню думку, більш серйозніших.

Логіка дослідження передбачає розв'язання наступного завдання: окреслення критеріїв та показників підготовленості учнів до підсумкового контролю з предмету «Інформатика» на основі сучасних наукових досліджень.

Виходячи з того, що узагальненими критеріями підготовленості учня до підсумкового контролю можуть розглядатися результати його практичної діяльності з цього предмету, досягнення певного результату обґрунтування критеріїв, показників і рівнів розглянутого феномена в учнів доцільно здійснювати через систему об'єктивних і суб'єктивних характеристик підсумкового контролю.

В якості об'єктивних характеристик виступають мета й завдання підсумкового контролю, критерії оцінювання результатів здачі учнями підсумкового контролю.

Суб'єктивною стороною підготовленості учня до підсумкового контролю з дисципліни є рівень знань мови програмування, що вивчається, методів програмування [1], умінь знаходити алгоритм розв'язку задачі [2], навички учня у побудові математичної моделі до задачі, застосування методів програмування для розв'язання задачі, підбір тестів для перевірки програми розв'язку, психологічна стійкість під час здачі підсумкового контролю [3].

Виділення й обґрунтування методичних умов підготовки учнів до підсумкового контролю з дисципліни, механізмів підготовки учнів до підсумкового контролю у школі перебувають у тісній взаємодії, утворюючи цілісну динамічну систему педагогічної діяльності. Наявність критеріїв, яким повинен задовольнити результат підготовки учнів до підсумкового контролю з дисципліни, дає можливість його вимірювання.

Використовуючи методику математичної статистики було проаналізовано результати досліджень. Сутність її полягає у використанні відносних частот. Оцінка кожної ознаки здійснювалась за 10-ти бальною шкалою, де бал «10» передбачав наявність сформованої ознаки на найвищому рівні, а бал «1» – на мінімальному.

Для порівняльного аналізу за кожним показником підраховувалася відносна частота за наступною формулою:

$$v = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{10 \times n}$$

де v – відносна частота обраного показника; n – кількість респондентів; x_i – оцінка i -им респондентом показника; $\sum_{i=1}^n K_i$ – отримана сумарна кількість балів для обраного показника.

Отримані результати зводилися до загальної таблиці та подані графічно.

Для проведення експерименту обрано I групу за контрольну, а II-гу відповідно за експериментальну. Контрольна група містить 64 учнів, а експериментальна – 63 учнів.

Зведені результати констатувального зрізу, де визначались рівні значущості та сформованості, самооцінка (CO) й оцінка (O), за показниками розглядуваного критерію подані в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні значущості та рівні сформованості показників мотиваційного критерію учнів обох груп

№	Цілі, потреби, мотиви	КГ			ЕГ		
		рівень значущості	рівень сформованості		рівень значущості	рівень сформованості	
			O	CO		O	CO
1	Спрямованість на підвищення особистісного світогляду, саморозвитку	0,57	0,48	0,61	0,53	0,45	0,62
2	Стимулювання та рекомендації викладачів, батьків, однокурсників, друзів	0,55	0,47	0,59	0,58	0,49	0,58
3	Зацікавленість в у кращому результаті з усієї групи, бажання показати свої можливості	0,75	0,42	0,55	0,72	0,44	0,51
4	Додаткові бали з суміжних предметів за участь в учнівських олімпіадах	0,77	0,53	0,74	0,79	0,50	0,77
5	Потреба у розвитку власного логічного мислення, рівня знань	0,79	0,61	0,72	0,81	0,58	0,74
6	Спрямованість на самореалізацію в майбутній професії	0,84	0,66	0,80	0,81	0,65	0,77
7	Потреба у використанні сучасних комп'ютерних технологій в повсякденному житті	0,73	0,72	0,75	0,76	0,77	0,75
8	Спрямованість на отримання високого результату під час підсумкового контролю	0,60	0,61	0,87	0,59	0,59	0,88
9	Мотивація високою заробітною платою професії програмістів	0,84	0,71	0,81	0,84	0,68	0,79
10	Потреба у знаннях мови програмування та методів програмування для створення власних комп'ютерних програм	0,84	0,66	0,72	0,81	0,65	0,77
Підсумковий показник		0,73	0,59	0,72	0,72	0,58	0,72

Порівняльний аналіз результатів оцінювання значущості мотивів, які спонукають учнів вивчати дисципліну, готуватися до підсумкового контролю, подано на гістограмі (рис. 1). Також відмітимо, що частина експерименту проходила за умов дистанційного навчання [4].

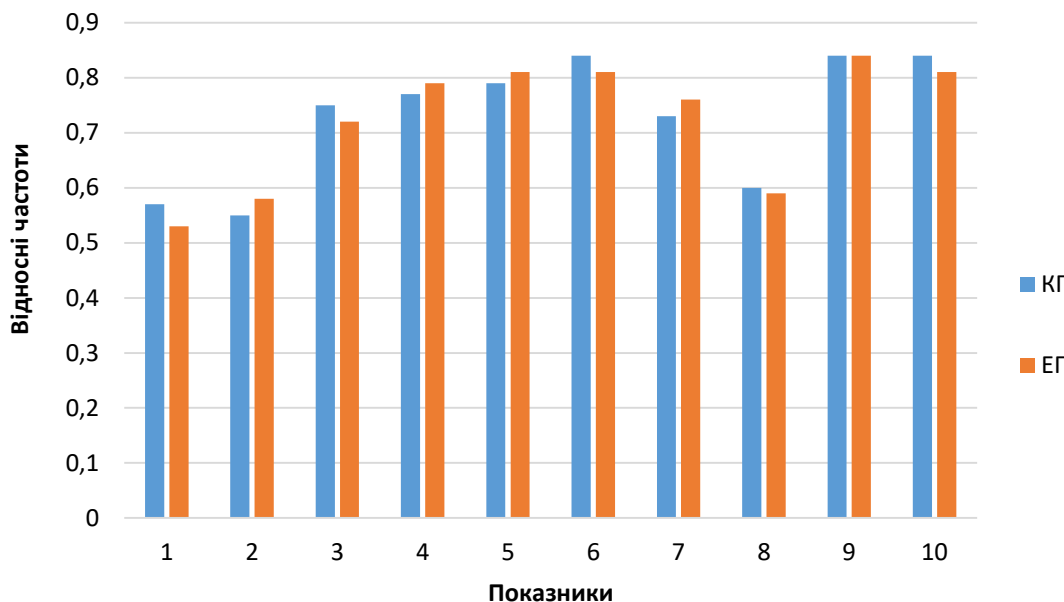


Рис. 1. Порівняння відносних частот рівнів значущості показників мотиваційного критерію

На підставі вищезазначеного та отриманих результатів за рівнем значущості мотивів, потреб у контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах учнів з обраної дисципліни можна зробити висновок про те, що найвагомішими мотивами обидві групи вважають отримання рівня знань, мови програмування та методів програмування для можливості створення власних програм, щоб в майбутньому продовжити навчання у закладах вищої освіти та отримати високооплачувану роботу у провідних ІТ-компаніях.

Список використаних джерел:

1. Вапнічний С.Д., Беца А.С. Розробка інформаційної онлайн системи для вивчення початків програмування. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" ім. Т.Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 18 (174). 2022. С. 7-14.
2. Горошко Ю., Міца О., Мельник В. Методичні підходи до розв'язування олімпіадних задач з інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. 71(3). С. 40–52.
3. Мельник В.І., Горошко Ю.В., Міца О.В. Огляд систем підготовки до олімпіад з інформатики в деяких країнах. *II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні інформаційні технології в освіті і науці»*. Житомир. 2017. С.21-23.
4. Вапнічний С.Д., Путканадзе Х., Міца О.В., Горошко Ю.В. Організація та аналіз експерименту щодо дистанційного навчання основ програмування учнів віддалених районів. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Кременчук. 2020. С. 283-289.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Осніговська Олександра Валеріївна

здобувачка вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
Україна*

Науковий керівник Котелянець Наталка Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти
*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
Україна*

Проблема розвитку пізнавальних інтересів у процесі навчання займає одне з провідних місць у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. Від вирішення цієї проблеми залежить ефективність навчального процесу, оскільки інтерес є важливим мотивом пізнавальної діяльності школяра та, одночасно, основним засобом його оптимізації.

Формування у молодших школярів пізнавальних інтересів є необхідною умовою розвитку їхніх пізнавальних здібностей; зміцнення умінь і навичок самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал, виховання прагнення до самоосвіти, формування основних інтелектуальних умінь необхідних для оволодіння знаннями з навчальних дисциплін.

Проблема формування пізнавального інтересу досліджувалась такими видатними педагогами як: А. Дістервег, Я. Коменський, І. Песталоцці, В.Сухомлинський, К. Ушинський. Розглядають її й сучасні вчені, такі як: О.Жоржик, О.Савченко, І. Шамова, Л. Шушора тощо. У працях Н. Бібік, І. Дубровіної, С. Журавель, О. Киричук, Л. Нарочної, Л. Шелестової та інших дослідників розглядаються методи й засоби формування пізнавального інтересу молодших школярів.

Пізнавальні інтереси з'являються в дітей у досить ранньому віці. Вони задовольняються різними способами, а дитина приходить до школи із досить широким колом відомостей. Всі ці відомості набуваються у міру зустрічей з тими чи іншими явищами. Але ці знання ще уривчасті й не систематизовані.

Підходи до виділення рівнів розвитку пізнавального інтересу практично єдині. Умовно розглядають наступні стадії його розвитку: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес.

Досить важливу роль відіграє інтерес у становленні особистості молодшого школяра. У процесі основної діяльності дитина реалізує свій інтерес, тому що найсильнішим мотивом у навчанні є саме пізнавальний інтерес, який активно взаємодіє із системою ціннісних орієнтацій, цілями, результатами діяльності, відображає всі складові особистості: інтелект, волю, почуття.

Т.Байбара розглядає пізнавальний інтерес як основний мотив навчальної діяльності, як індивідуальну цінність кожного учня, пов'язану з його особистісним смыслом [1]. Школяру цікаво «пізнавати нове», «бачити свій рух в пізнанні», «проникати в науку».

О.Савченко відзначає, що « пізнавальний інтерес – це прагнення до знань, що виявляється в активному ставленні учня до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності » [3, с. 407]. Пізнавальний інтерес – це емоційно

усвідомлена, вибіркова спрямованість особистості, яка звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності.

Головна функція пізнавального інтересу полягає в тому, щоб зблизити учня з учінням, заохотити так, щоб учіння для нього стало бажаним, потребою, без задоволення якої нереальне його благополучне формування [4]. У процесі навчання учнів важливо не лише формувати інтерес, а й зберегти його на всіх етапах навчального пізнання, на рівнях, адекватних конкретним дидактичним цілям.

Пізнавальний інтерес має пошуковий характер, підвищує можливості розумового розвитку учня (В.Паламарчук), сприяє усвідомленій самостійності (О.Савченко), викликає продуктивну роботу (В.Лозова), змінює способи розумової діяльності (Г.Щукіна), є умовою розвитку творчої особистості (М.Алексеева). Характерними особливостями інтересу є його усвідомленість, емоційність, особлива вольова спрямованість до пізнання.

Пізнавальний інтерес є самооцінною сутністю людини, без якої вона перестав бути особистістю; пізнавальний інтерес – особливий вид інтересів, притаманний кожному з інших видів, він являє собою ланку системи диспозиції особистості, її потреб та основу соціальних установок, ціннісних орієнтацій і мотивів; інтерес матеріалізується у вибіркового ставленні особистості до навколишнього світу й до самої себе. Інтерес являє собою важливу спонукальну силу до учіння, до оволодіння основами наук, важливий засіб навчання.

У школярів одного і того ж класу пізнавальний інтерес може мати різний рівень розвитку й різний характер проявів, обумовлених різним досвідом, особливими шляхами індивідуального розвитку. Елементарним рівнем пізнавального інтересу можна вважати відкритий, безпосередній інтерес до нових фактів, до цікавих явищ, які фігурують в отриманій учнями на уроці інформації. Вищим рівнем його розвитку є інтерес до пізнання істотних властивостей предметів або явищ, що становлять глибшу й часто невидиму їх внутрішню суть. На цьому рівні інтерес вже не знаходиться на поверхні окремих фактів, але ще не проникає настільки в пізнання, щоб знайти закономірності. Цей рівень можна назвати стадією описування, в якій фіксація зовнішніх ознак і істотних властивостей знаходиться на рівних засадах [4, с. 22]. Ще вищий рівень пізнавального інтересу складає інтерес школяра до причиново-наслідкових зв'язків, до виявлення закономірностей, до встановлення загальних ознак явищ, що діють в різних умовах. Цей рівень буває пов'язаний з елементами дослідницької творчої діяльності, з отриманням нових і вдосконаленням відомих способів дій.

Проявом інтересу учнів у навчальному процесі є їхня інтелектуальна активність, про яку можна судити за багатьма діями. Питання учня, звернені до вчителя, знаменують пізнавальний інтерес.

Іншим показником інтелектуальної активності є прагнення учнів добровільно брати участь в діяльності, в обговоренні піднятих на уроці питань, в доповненнях, поправках відповідей товаришів, в бажанні висловити свою точку зору.

Ще один дуже цінний для інтересу показник інтелектуальної активності школяра – прагнення поділитися з товаришами, вчителем новою інформацією, отриманою поза межами навчання [2, с. 32].

Розпізнавання пізнавального інтересу можливе не тільки в сфері навчальної діяльності, але й за її межами, оскільки школяр керується інтересом не тільки на уроках.

О.Савченко вважає, що важливими умовами виховання інтересу є [3]: розуміння дитиною змісту й значення матеріалу, що вивчається; використання активних методів навчання, проблемних запитань, ситуацій і завдань, інтерактивних методів; наявність нового як у змісті матеріалу, що вивчається, так і в самому підході до його розгляду; емоційна привабливість навчання; наявність оптимальної системи пізнавальних завдань до відповідної «порції» програмового матеріалу; творче використання якісної додаткової інформації; самостійність у пізнавальній діяльності; оцінка успіхів учителем. Лише при дотриманні цих умов у їх сукупності формується стійкий інтерес до пізнання, живий інтерес до навчальних предметів, а також активність дітей, бажання до праці, міркування, ініціативність.

Розвивати пізнавальний інтерес необхідно як в навчальній та у позаурочній діяльності. Пізнавальний інтерес є одним з найважливіших мотивів навчання школярів. У молодшому шкільному віці особливе місце займає емоційне ставлення школяра до світу, саме тому розвиток емоційної складової в пізнавальній діяльності в цьому віці є одним з ключових.

Список використаних джерел:

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник / Т. М. Байбара – К: Веселка, 1998.- 334 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова- К.: Академія, 2002. – 575 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко- К.: Генеза, 1999. – 368 с.
4. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Г. И. Щукина – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМООБСЛУГОВУВАННЯ У ДІТЕЙ З ООП ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стельмах Тетяна Федорівна

Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю «БлагоДар», Україна

Сьогодні у зв'язку зі змінами в різних сферах життя є актуальними питання, пов'язані з підготовкою підростаючого покоління до самостійного життя. Особливого підходу вимагають діти з проблемами в інтелектуальному розвитку.

Розвиток навичок самообслуговування - один із важливих напрямків навчально-виховного процесу в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. На час вступу до закладу освіти такі діти, як правило, безпорадні в самообслуговуванні, їм властива висока залежність від інших людей. У більшості випадків це наслідок недосконалої організації виховання дітей у сім'ї, зазвичай гіперопіка з боку батьків. Будучи ефективним засобом корекції порушень інтелектуального та фізичного розвитку дітей, даний напрямок спрямований на розвиток умінь та навичок, необхідних для суспільно - корисної праці та самостійного життя в соціумі. Формування навичок самообслуговування – перший етап соціально-побутової адаптації дітей. Його результативність залежить від правильного планування педагога. Адже саме при плануванні педагог враховує особливості кожної дитини та з поступовим ускладненням завдань.

Для цього необхідна серйозна, наполеглива робота з навчання дітей навичкам самообслуговування, методам найбільш правильної його організації, вихованню позитивних якостей та звичок: акуратності, самостійності, працьовитості, наполегливості та ін.

Основною формою навчання на перших етапах є заняття. Основними методами навчання є демонстрація окремих дій, спільні дії та особистісні дії дітей. Ознайомлення дітей зі способом виконання нової дії завжди потребує детального показу та докладного пояснення кожного руху, послідовності дій.

При цьому вирішальне значення має активна поведінка дитини, тобто її практична участь у виконанні цієї дії. Без цього ніяке оволодіння навичками не можливе. Детальний показ і пояснення, як виконувати ту чи іншу дію з формування певної навички, у поєднанні з безпосередньою участю дітей у роботі навчить їх точно дотримуватися необхідного способу дій, тобто старанності та послідовності.

По мірі формування навичок, педагог поступово переходить від показу до докладних словесних пояснень. Вони сприяють закріпленню навичок, виробленню точних рухів, забезпечують можливість діяти згідно з кожним словом педагога. Пізніше дорослий може надати своєму поясненню загальніший характер: «Я зараз подивлюся, хто правильно повісив одяг у шафу?»; «Зав'яжи шарф так, як я тебе вчила»; «Згадай, як треба збирати в коробку будівельний матеріал?». Таке загальне нагадування активізує мислення дітей, спонукає їх згадати, який спосіб виконання потрібно застосувати, які дії до нього входять, яка їх послідовність.

Метод загального нагадування використовується тоді, коли є закріплені навички виконання будь-якої навички самообслуговування. Сигналом необхідності початку більш загальним нагадуванням може бути зниження інтересу дітей до процесів вмивання, одягання. Однак, це вже тривожні факти. Педагог прагне їх не допускати та своєчасно змінювати методику формування навичок

самообслуговування. Тому у виборі методичних прийомів, керівництва цим процесом треба постійно враховувати рівень новизни поставленого перед дітьми завдання, способу його виконання та індивідуальні можливості кожної дитини.

Навички самообслуговування, як і будь-які інші, утворюються поступово. Час формування навички у дитини може бути різним і не залежить від віку. Деяким дітям потрібно менше часу, щоб навчитися того чи іншого вміння, іншим більше в залежності від особливостей фізичного та психічного розвитку.

Дуже важливо при формуванні навичок одягання, вмивання, прибирання іграшок і матеріалів зберігати незмінним один і той же спосіб, порядок дій. Це забезпечує швидкість формування міцної навички.

Самообслуговування, як один з напрямків трудового виховання, є одним із важливих напрямів виховного процесу, спрямованого не тільки на отримання первинних трудових знань, умінь та навичок, а й духовне збагачення особистості, формування необхідних якостей поведінки в соціумі, що сприяє закріпленню ефективних форм спілкування. Дорослі домагаються, щоб діти зрозуміли, що вони роблять потрібну для дорослих і однолітків справу. Якщо наприклад діти довго одягаються, вони скорочують час для ігор; залишили неприбраними іграшки - няні важко, незручно мити підлогу. Це дозволяє виховувати у дітях дбайливість, почуття відповідальності, прагнення робити все гаразд, щоб допомогти іншим.

Правильно чинять ті педагоги, які постійно стежать, щоб у процесі самообслуговування діти виявляли увагу, турботу, допомогу. Іноді буває так: дитина вміє швидко і добре одягнутися, але не хоче допомогти іншому в цьому. Важливо стежити, щоб діти не тільки слідували за своєю чистотою і порядком, а й охоче допомагали одне одному.

Важливе місце в процесі формування навички самообслуговування належить контролю за виконанням їх дітьми з метою своєчасної корекції неправильних дій. Правильне виховання дітей у процесі формування навичок самообслуговування немислимо, якщо педагоги не цікавляться результатами їхньої роботи. У цьому випадку діти швидко втрачають інтерес до цих навичок. Дорослі повинні уважно ставитись до того, як діти працюють, разом з ними розібратися, що тут добре, а що погано і чому. Тоді діти швидше зрозуміють свої помилки, зможуть наступного разу зробити краще.

Оцінюючи те, як дитина вмилася, прибрала іграшки, як повісила одяг, недостатньо їй сказати: «Молодець» або «Неправильно». Оцінка трудової діяльності повинна містити в собі наголошення на даний момент досягнень дитини і того, що ще погано виходить. Не слід хвалити дітей за те, що похвали не заслуговує.

Треба мати на увазі, що об'єктивна оцінка допомагає зміцнювати у дітей з віком бажання робити все самим, прагнення працювати краще, вміння долати труднощі, добиватися результату. «Як добре, Оленко, що ти здогадалася нагадати Олі зав'язати шнурок біля черевика. Бо вона могла б наступити на нього і впасти», — каже педагог. Оленці було дуже приємно почути, що вона правильно вчинила. У неї з'явилося бажання щось зробити ще корисне. «Можна я книжку на полицю приберу?» - Запитує Оленка. "Ну звичайно. А я в цей час подивлюся, як решта прибирає іграшки», — із задоволеною усмішкою відповідає педагог.

Праця самообслуговування вимагає нескладної, але чіткої організації. Сам процес праці диктує таку організаційну форму, як повсякденна тривала систематична участь дітей у виконанні своїх обов'язків, пов'язаних із задоволенням особистих потреб. Тривале виконання однієї й тієї ж навички самообслуговування забезпечує її швидкість та якість реалізації. Лише після цього коло обов'язків із самообслуговування розширюється.

У формуванні навичок самообслуговування дітям необхідна єдність вимог із боку педагогів які працюють з даними дітьми.

Наприклад, один педагог одягає дітей після сну. Не поспішає, весь час розмовляє: «Ось туфельки зараз одягнемо і гудзички застебнемо. Ану, як ти сам одягнеш туфлі? Добре. А тепер одягай сорочку, а я поки що допоможу Сашкові одягнутися. Сашко намагається самостійно одягнутися, не все в нього виходить. Педагог допоможе небагато, а далі дає можливість продовжувати самому. Погано, коли інший педагог цієї групи дітей виконує роботу механічно, аби швидше одягнути. В результаті – діти, користуючись поспіхом дорослого, ухиляються від самостійності.

Особливе значення в організації самообслуговування має дотримання в житті дітей чітко встановленого режиму, послідовне дотримання та виконання всіх режимних моментів. Тому варто пам'ятати, що кожна сформована навичка повинна відпрацьовуватися і вдома разом з батьками. Педагогам потрібно тісно співпрацювати з батьками дитини для досягнення високих результатів.

Враховуючи індивідуальні можливості кожної дитини, необхідно систематично і послідовно вчити їх усьому цьому, вправляти в практичній діяльності доти, доки кожна дитина зможе обслуговувати себе сама, стежити за своїм зовнішнім виглядом.

Список використаних джерел:

1. Чеботарьова О.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з трудового виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / О.В.Чеботарьова. — К.: 2012. - 112 с.
2. За ред. В. Г. Нечаєвої "Виховання дошкільника у праці". Вид-во «Освіта», М., 1974 р. 207с

СЕКЦІЯ XVII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

FUNCTIONAL CONCEPTUALIZATION OF PERSONALITY ANXIETY

Yevheniia Kaliuzhna

ORCID ID: 0000-0003-0735-2247

Phd in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Practical Psychology
Faculty of Psychology, Social Work and Special Education
Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine

Anxiety problematics belongs to a quite developed sphere of empirical knowledge. In the same time, we should agree to the point that not all the psychological aspects of anxiety phenomenology as an important factor or a psychic development of a person has yet been entirely revealed in modern psychology. It is stated that high personal anxiety is one of the major correlates of neurotic and psychosomatic disorders (V.Kraynyuk, L.Kostina, Ya.Reykovskyy, Ye.Sokolova).

It is known that explaining the mechanism of any mental process is possible by determining the nature of interrelation and interdependence of its structural elements. By creating this artificial model we try to establish the nature of interrelation between the structural elements of the functional organization of anxiety and find its functional mechanism.

The first conceptual push to analyze anxiety as an active mental formation happened thanks to P.Symonov's (2006) informational emotion theory, according to which the emotional states are determined by the quality and intensity of a need relevant to a person and the probability of its satisfaction. Estimation of probability is made by man on the basis of accumulated individual experience – in comparing the necessary information to fulfill a need to the information that is available at a time. In other words, the degree of emotional intensity reflects the extent of the uncertainty of the situation and operational readiness of the individual to the conditions of the activity.

The second conceptual push to study anxiety as a functionally determined mental formation happened thanks to M.Apter's (2004) reversible theory within which the activation is seen as a major aspect of motivation and as the degree of emotional and motivational involvement of the individual into the activity.

The relevance is a category of relativity between the purpose and the intensity of activation and it indicates the ability of an individual to act in accordance with the specific circumstances and priorities, acting as a sense and measure of the effort's usefulness in the space of subjects. The goal is always correlated with the need, and the need, in its turn with the degree and quality of the expenses needed to fulfill it. We can say that a correlation reveals the active «return» the purpose and feasibility of achieving it.

According to establish the most representative of characteristics as functional determinants of personal anxiety, revealing its functional mechanism, for disclosure of any mental phenomenon. These are identified as:

1) the acceptance of goals (dispositional and behavioral need for the initiation of an achievement) – the psychophysiological level;

2) setting up the actions for taking (implementing the internal inclination) – the individual psychological level;

3) result evaluation (effort-effect comparison) – the personal level.

Introducing integrative structure of anxiety as a set of functional determinants, we proceeded from the fact that the psychological mechanism of anxiety as functionally determined formation takes place on the physiological, psychological and individual personal level of mental activity of the individual and is implemented due to interaction of its functional components.

In the context of the adaptation model introduced selfactivation is viewed as initiated by the individual internal (dispositional) and external (behavioral) activation, aimed at achieving the full realization of the need with minimal psychological and physical effort (costs).

The advantage of the proposed model of anxiety and its difference from other models is that it conceptually formalizes the adaptive activity's space of an individual beyond «normal – abnormal development» notions and reveals its functional mechanism.

Thus, we can formulate a conclusion that the stabilization of personal anxiety at a certain level of intensity is determined by the degree of activation necessary to achieve goals relevant to individual's age and needs. The assumption is that personal anxiety as an indicator of variability of individual perspectives is functionally determined, and hence can be attributed to adaptive personality traits.

References:

1. Kaljuzhna, E.M. (2014). Self-concept is a resource for reaching the integrity and maturity of the specialty. *Psychology*, Harkiv: HNPU, 102-112 [in Ukrainian].
2. Ievtushenko, I., Kaliuzhna, Ye., & Nezhynska, O. (2020). The study of the self-development model in the context of structural security of the individual integrity. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 3, 288-297 [in English].

ВПЛИВ ВІДЧУТТЯ ПРИЙНЯТТЯ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ БІЖЕНЦІВ

К.Л. Карач

студентка кафедри психології

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: К.М. Васюк

доцент кафедри психології, канд.психол, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Ця наукова стаття досліджує важливий аспект соціальної ідентичності біженців - відчуття прийняття та дискримінації у приймаючому суспільстві. Відомо, що біженці зазнають значних стресів у зв'язку зі зміною культурної та соціальної обстановки, проте вплив цих факторів на їхню соціальну ідентичність залишається слабо вивченим. Ця стаття пропонує обговорення результатів дослідження впливу відчуття прийняття та дискримінації на формування та відновлення соціальної ідентичності біженців, а також надає рекомендації для практичної роботи з цією групою населення. [1]

Біженці, які змушені залишати свої країни через війну, переслідування, насильство та інші травматичні події, є однією з найвразливіших груп населення у світі. Переїзд до іншої країни може бути складним та тривожним процесом, який може викликати відчуття відчуження, страху та незахищеності. Більшість біженців зазнають травматичних подій в країні походження, а також можуть стикатися з новими труднощами та стресорами в новому середовищі. У зв'язку з цим, психологічний добробут біженців є критично важливим для їх успішного адаптування в новій країні. Однією з ключових аспектів психологічного добробуту біженців є формування соціальної ідентичності, яка допомагає їм знайти своє місце в новому середовищі та забезпечити соціальну підтримку. Однак, травматичні події можуть вплинути на формування соціальної ідентичності та призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що може негативно вплинути на психологічний стан біженців. Ця стаття пропонує аналіз впливу травми на формування соціальної ідентичності біженців та розвиток ПТСР. Дослідження проводиться з урахуванням культурних та індивідуальних особливостей. [2]

Сьогоднішній світ стикається з найбільшими міграційними потоками в історії, і багато людей стають біженцями у пошуках безпеки та кращого майбутнього. Для біженців процес міграції часто супроводжується серйозними психологічними та соціальними викликами. У цьому контексті соціальна ідентичність, яка визначає те, хто ми є в суспільстві, стає ключовим аспектом психологічного благополуччя біженців. [3]

Соціальна ідентичність - це складна конструкція, яка включає в себе сприйняття себе як члена певної соціальної групи та почуття приналежності до неї. У біженців ця групова ідентичність може бути досить складною через переїзд, культурний шок і невпевненість у статусі та майбутньому. Важливими факторами, що впливають на соціальну ідентичність біженців, є їхнє відчуття прийняття або відторгнення у приймаючому суспільстві. [3]

Однією з ключових складових успішної адаптації є відчуття прийняття в приймаючому суспільстві. Відчуття прийняття може мати значущий вплив на

психологічний стан та соціальну ідентичність біженців. У даній статті ми досліджуємо вплив відчуття прийняття на формування та розвиток соціальної ідентичності біженців, зокрема, як цей процес може сприяти або обмежувати їхню адаптацію в новому соціальному оточенні. [4]

Приймаюче суспільство може грати ключову роль у полегшенні адаптації біженців шляхом розвинутої культурної сенсифікованості та багатокультурної освіти. Розуміння культурних особливостей і різниць може сприяти зменшенню стереотипів і збільшувати відчуття прийняття серед біженців. Приймаюче суспільство повинно активно протидіяти дискримінації та стигматизації біженців. Запровадження антидискримінаційних політик та освітніх кампаній може створити більш сприятливу атмосферу для біженців і підтримати їхню соціальну ідентичність. [5]

Відчуття прийняття є важливим елементом психологічного комфорту для біженців. Це може сприяти створенню стабільності в їхньому психологічному стані та зменшенню тривожності, пов'язаної з невизначеністю нового оточення. [5]

Біженці, які стикаються з дискримінацією, можуть відчувати себе відчуженими в приймаючому суспільстві. Це може призвести до відчуття ізоляції та відстані від інших членів суспільства, що негативно впливає на їхню соціальну ідентичність. Дискримінація та стигматизація можуть спотворити спосіб, яким біженці сприймають себе. Вони можуть почати вірити в стереотипи та негативні уявлення, які їм приписують, що призводить до спотворення їхнього самовизначення та соціальної ідентичності. [6]

Дискримінація та стигматизація можуть обмежити можливості соціальної інтеграції біженців. Вони можуть бути відкинуті або відмовлено у доступі до освіти, роботи та інших сфер суспільного життя, що ускладнює їхню ідентифікацію з даною соціокультурною групою.

Забезпечення психологічної підтримки та консультування для біженців може допомогти їм подолати негативні ефекти дискримінації та стигматизації та відновити втрачену самооцінку. [6]

Сприяння соціальній інтеграції та включеності біженців у приймаючому суспільстві може зменшити їхнє відчуття відчуженості та ізоляції. Програми, спрямовані на забезпечення доступу до освіти, роботи та інших ресурсів, можуть бути ефективними. [7]

Розширення усвідомлення в суспільстві щодо проблем дискримінації та стигматизації може сприяти створенню більш толерантного та відкритого оточення для біженців. Соціальна освіта і кампанії з усвідомлення можуть бути важливими інструментами для цього. [8]

Ця стаття досліджувала ефекти дискримінації та стигматизації на соціальну ідентичність біженців. Результати дослідження вказують на значущий вплив негативних соціальних взаємодій на психологічний стан і самовизначення цієї вразливої групи населення.

Дискримінація та стигматизація можуть призвести до психологічного стресу, відчуття відчуженості та низької самооцінки у біженців. Вони можуть вплинути на спотворення їхнього самовизначення та обмежити їхні можливості соціальної інтеграції в приймаючому суспільстві.

Проте, важливо визнати, що існують стратегії та програми, які можуть допомогти подолати ці негативні ефекти. Психологічна підтримка, соціальна інтеграція та усвідомлення проблеми дискримінації та стигматизації є ключовими компонентами для забезпечення психологічного благополуччя та формування позитивної соціальної ідентичності у біженців.

Майбутні дослідження та ініціативи повинні спрямовуватися на подальше розуміння цих процесів та розробку програм та політик, спрямованих на підтримку та включення біженців у суспільство. Тільки через спільні зусилля приймаючого суспільства, фахівців і державних органів можна забезпечити позитивну адаптацію та розвиток соціальної ідентичності біженців у їхньому новому оточенні.

Список використаних джерел:

1. Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp. 43-57). Cambridge University Press. [1]
2. Devakumar, D., Birch, M., Rubenstein, L. S., Osrin, D., Sondorp, E., & Wells, J. C. (2016). Child health in Syria: Recognizing the lasting effects of warfare on health. *Conflict and Health*, 10(1), 1-8. [2]
3. Lie, B. (2015). Social work in the context of conflict and displacement: Exploring the life stories of Syrian refugees in Lebanon. *Social Work in Action*, 27(3), 193-206. [3]
4. Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2010). War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: Bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social Science & Medicine*, 70(1), 7-16. [4]
5. Rousseau, C., Drapeau, A., & Corin, E. (1996). Risk and protective factors in the adaptation of unaccompanied refugee minors. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 41(5), 285-292. [5]
6. Sim, A., & Fazel, M. (2018). The refugee mental health crisis: What can we learn from research on resilience? *Frontiers in Psychiatry*, 9, 742. [6]
7. Sleijpen, M., Boeijs, H. R., Kleber, R. J., & Mooren, T. (2016). Between power and powerlessness: A meta-ethnography of sources of resilience in young refugees. *Ethnicity & Health*, 21(2), 158-180. [7]
8. Steel, Z., Chey, T., Silove, D., Marnane, C., Bryant, R. A., & van Ommeren, M. (2009). Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: A systematic review and meta-analysis. *JAMA*, 302(5), 537-549. [8].

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ

Александров Юрій Васильович

ORCID ID: 0000-0002-5871-8344

кандидат психологічних наук, доцент

член Національної психологічної асоціації України,
асоціації професійних психологів м. Харкова, Україна

В сучасних умовах роль знань настільки зросла, що вони стали виступати в якості одного з головних конструктивних факторів розвитку особистості. У процесі пізнавальної діяльності відбувається детермінація всіх сфер життєдіяльності людини: соціальної, професійної, мотиваційної, емоційної тощо.

У психологічній науці існує багато трактувань інтелекту. Найбільше часто загальний інтелект (intelligence general) розглядають як: розумову здібність, що впливає на виконання будь-якої індивідуальної діяльності, та проявляється в якості, швидкості й точності вирішення розумових завдань, у темпі й успішності навчання, продуктивності професійної діяльності й рівні соціальної адаптованості. Інтелект – властивість особистості, що виражається у здатності глибоко і точно відображати у свідомості предмети і явища об'єктивної дійсності в їх суттєвих зв'язках і закономірностях, орієнтуватися в навколишньому середовищі, перетворювати його, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність вирішувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати [1].

В сучасній психологічній літературі накопичена значна кількість даних емпіричних досліджень про прояв статевих відмінностей на різних рівнях організації індивідуальності людини, в тому числі й в інтелектуальній діяльності.

Основним критерієм виділення інтелекту як самостійної реальності є його функція в регуляції поведінки. Коли говорять про інтелект як деяку здібність, то в першу чергу спираються на його адаптаційне значення для людини й вищих тварин.

Можна розглядати інтелект як здібність здобувати, відтворювати й використовувати знання для розуміння конкретних і абстрактних понять і відносин між об'єктами й ідеями й використовувати знання осмисленим способом.

Спроби пояснення відмінностей між чоловіками й жінками в рівні соціальних та професійних досягнень зводяться до двох схем:

1) біологічні (генетичні) відмінності між чоловіками й жінками вважаються головною причиною;

2) соціальні умови сприятливі для домінування чоловіків, система виховання й розподілу ролей дає більше шансів для розвитку здібностей чоловіків

Є припущення, що чоловіки й жінки при виконанні різних завдань використовують різну стратегію.

Особливості пізнавальної сфери чоловіків і жінок давно привертають увагу дослідників. І хоча традиційно вважалося, що більш розумні чоловіки, в ХХ столітті розпочалися серйозні дискусії про рівень інтелекту у жінок. Статеві відмінності за рівнем інтелекту привертають особливу увагу дослідників, оскільки вирішення цієї проблеми має ідеологічний відтінок. Тому при дослідженні інтелекту вченим дуже важко звільнитись від статевого суб'єктивізму.

Для вивчення особливості інтелектуальних здібностей юнаків та дівчат нами були використані наступні психодіагностичні методики, а саме тест Векслера,

методика дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда, емоційного інтелекту Хола, а також U - критерій Манна – Уїтні. В дослідженні прийняли участь 28 дівчат та 24 юнака.

В результаті дослідження було встановлено, що загальний інтелектуальний розвиток у обстежених юнаків достовірно вище, ніж у дівчат. У обстежених юнаків в порівнянні з дівчатами краще розвинуті спостережливість, здатність відрізнити істотні деталі, сенсомоторна координація, здібність синтезу цілого із частин, здібність організовувати фрагменти у логічне ціле, розуміти ситуації й передбачати події. У них достовірно краще ніж у дівчат розвинута здібність до логічного узагальнення, виділенню загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини.

Також рівень емоційного інтелекту у обстежених юнаків достовірно вище ніж у дівчат. Юнаки краще ніж дівчата можуть управляти своїми емоціями й використовувати їх для самомотивації, але самооцінка рівня емпатії й здібностей розпізнавати емоції інших в обстежених юнаків і дівчин виявилася подібною.

Список використаних джерел:

1. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова / За ред. Н.А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 336с.

СЕКЦІЯ XVIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

АЛЕРГЕНИ, КАНЦЕРОГЕНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Колісниченко Олександра Вячеславівна

Студентка 3 курсу

3-21-034 групи 3 медичного факультету

Кафедра гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Шаталова Вікторія Броніславівна

Студентка 3 курсу

3-21-034 групи 3 медичного факультету

Кафедра гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

Асистент кафедри гігієни та екології №1

Кафедра гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність.

Алергени

Практично будь-яка речовина в навколишньому середовищі може бути алергеном. Їхній вплив дуже різниться від людини до людини, і одна й та сама сполука може викликати різні реакції у різних людей. Коли навколишнє повітря насичене алергенами, найбільш чутливі люди відчувають цілу низку неприємних симптомів. Дехто відчуває нежить і чхання. У інших - сверблячі та непривабливі висипання, набряки та утруднене дихання. Іноді алергічні реакції можуть навіть загрожувати життю. Одним із прикладів таких надзвичайно небезпечних симптомів алергії є анафілаксія, яка може призвести до летального результату, якщо її не лікувати вчасно.

Число людей, які страждають від різноманітних видів алергії, високо та постійно зростає. Алергени оточують людину як усередині приміщень, так і зовні. На щастя, алергічні захворювання піддаються лікуванню, їх перебіг полегшується за допомогою низки заходів. Одна з них – створення сприятливої повітряної атмосфери усередині приміщень.

Канцерогени

Агенти, що викликають незворотні зміни в геномі, називаються канцерогенами. Вони «зламують» програму, «записану» в ДНК, викликаючи дисфункції у функціонуванні клітин, що може призвести до розвитку раку. Усі відомі канцерогени можна розділити на 2 групи: зовнішні та внутрішні.

Зовнішні фактори

Механічний. До цієї групи відноситься травма, але її вплив вважається умовним. Травма може призвести до розвитку пухлини лише за умови помірного повторного впливу на рубець.

Хімічні. Більшість хімічних канцерогенів мають органічне походження. Їх можна поділити на дві групи. Істинні канцерогени впливають на структуру клітин і викликають незворотні зміни, що призводять до канцерогенезу (лактони, пероксиди, кадмій, формальдегіди, миш'як, бензол, бензопірен). Крім того, стимулятори тканинної проліферації (росту) пригнічують процес загибелі клітин і порушують взаємодію клітин. Для утворення злоякісних новоутворень вплив має бути тривалим (пестициди, нітрати, нітрити).

Фізичні. До цих канцерогенів належать:

- ✓ радіоактивні речовини;
- ✓ іонізуюче випромінювання (альфа -, бета - і гамма-випромінювання, рентгенівські промені) – пухлини формуються при перевищенні допустимих норм;
- ✓ ультрафіолетові промені – заподіюють рак шкіри, підвищену небезпеку становлять для людей зі світлою шкірою;
- ✓ мікрохвильове випромінювання – змінюють склад крові (знижують концентрацію гемоглобіну і підвищують вміст лейкоцитів).

Внутрішні фактори значно підвищують ризик формування злоякісного новоутворення. Вони включають:

Спадкова схильність - якщо батьки хворіли на рак, ймовірність утворення ракової пухлини у дітей зростає в кілька разів (для раку молочної залози в 10-15 разів).

Імуносупресія: у стані імуносупресії імунна система не розпізнає та не знищує атипові клітини, що призводить до розвитку раку.

Зміна гормонального фону - надлишок певних гормонів (естрогенів, андрогенів, гормону росту) створюються сприятливі умови для розвитку гормонозалежних ракових пухлин.

Літній вік - в організмі постійно відбуваються генетичні зміни, які накопичуються і з часом закріплюються. Тому, чим довше людина живе, тим більше ймовірність «накопичення» необхідних мутацій для розвитку раку.

Мета дослідження. Вивчення обізнаності молоді щодо існування, класифікації та впливу на організм алергенів і канцерогенів. Аналіз статистики методів профілактики та лікування алергій.

Методи дослідження. Дослідження проводилось з використанням Google-форм, на умовах добровільної згоди та анонімності було опитано 118 респондентів: 61,5% – дівчат та 38,5% – хлопців, віком до 25 років. В роботі використані такі методи: аналітичний, порівняльно-оцінний, соціологічне опитування шляхом анкетування.

Результати дослідження. Встановлено, що 60% респондентів палять електронні цигарки, 49% опитаних знають, що у складі рідини для електронних цигарок міститься хімічний канцероген формальдегід, 51% - ні. Лише 27% респондентів знають, що традиційні упаковки попкорну, призначеного для приготування в мікрохвильовій печі, покриті оболонкою з матеріалу під назвою «перфтороктанова кислота», що викликає жіноче безпліддя, решта 73% - не знають. Також мала кількість опитаних (16,6%) знають про вміст хімічних канцерогенів у дієтичних та знежирених продуктах. 13,5% респондентів вважає, що людина може проходити рентген раз в місяць, 39,3% - раз в півроку та 47,2% - раз в рік, що є правильною відповіддю. Маючи інформацію про те, що чутливість організму до таких продуктів, як молоко, горіхи, мед проявляється з перших місяців життя дитини, 71,4% опитаних відповіли, що бажано не давати дитині таку їжу, 28,6% - що рекомендовано давати таку їжу. Також були опитані люди з алергіями щодо методів лікування алергії, які вони використовують. Маємо такі результати: 24,7% усувають контакт з

алергеном, 16,3% проходять алерген-специфічну імунотерапію, а 59% застосовують лікарські препарати, що знімають прояви алергії. Невеликий відсоток людей знає, що таке перекресна алергія (28%), а страждає на перекресну алергію 6,4% опитаних.

Висновок. Здійснюючи дослідження, було зроблено кілька важливих висновків:

1. Виявлено, що алергенні речовини можуть спричиняти різноманітні алергічні реакції в організмі людини, такі як сезонні алергії, atopічний дерматит та інші. Реакції можуть бути легкими, але також можуть бути серйозними і вимагати медичного втручання.

2. Було досліджено, що певні хімічні речовини та сполуки, включаючи канцерогени, можуть спричиняти зростання ризику розвитку раку у людини. Ці речовини можуть бути присутніми в навколишньому середовищі та продуктах харчування.

3. Заходи для зниження ризиків: Важливим висновком є необхідність усвідомлення потенційних ризиків, пов'язаних з алергенами і канцерогенами, і вживання заходів для зниження їх впливу на здоров'я. Це може включати в себе вибір безпечних продуктів харчування, роботу з пилами, спричинюючими алергії, і обмеження контакту зі шкідливими хімічними речовинами.

4. Необхідність подальших досліджень: Дослідження алергенів і канцерогенів постійно розвивається, і для кращого розуміння їх впливу на здоров'я людини потрібно проводити подальші наукові дослідження. Це допоможе виявити нові ризики та розробити ефективніші стратегії запобігання.

Загальною метою є забезпечення здорового середовища та стилів життя, щоб знизити ризики, пов'язані з алергенами і канцерогенами, і забезпечити довге та здорове життя для всіх людей.

Список використаних джерел:

1. Канцерогенез – фактори і механізми. Профілактика. [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://chemoteka.com.ua/blog/article/kancerogenez-factory-i-mehanizmy-profilaktika-155>. – Дата доступу: 15.09.2023
2. Що таке алергія і як вона виникає? [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://iceoom.com.ua/blog/vliyanie-allergenov-na-cheloveka/>. – Дата доступу: 15.09.2023.
3. 16 шкідливих продуктів харчування, що викликають рак. [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://oncocenter-ichilov.com/sovety/16-vrednyh-produktov/>. – Дата доступу: 15.09.2023

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ СИНДРОМУ ПЕРЕТРЕНОВАНOSTІ

Екштейн Катерина Сергіївна

асистент

кафедри анатомії, фізіології та патологічної фізіології

ДНМУ, Україна

У сучасному світі зростання спортивних результатів перебуває у нерозривному зв'язку зі збільшенням обсягу та інтенсивності фізичних навантажень. При цьому слід зазначити, що в умовах тренувального процесу спортсмен проходить різні стадії. Так, у період відпочинку або відновлення від недостатньої тренуваності до стану перенапруги, або перетренованості в умовах інтенсивних фізичних навантажень, що призводять до порушень адаптації та виснаження функціональних резервів, буде асоціюватися з терміном «перетренованість».

Більшість наукових праць описують перетренованість як результат симпатико-парасимпатичного дисбалансу, що опосередковує подальші регуляторні порушення з боку органів і систем [1], [2]. Поряд з цим має місце і визначення перетренованості як стану, при якому адаптаційні можливості, досягнуті в процесі тренувань, змінюються несприятливими, що призводять до патологічних змін в органах і системах [3]. Основу синдрому перетренованості, насамперед, становлять порушення з боку функціонування нервової системи, що протікають за невротичним типом. У другу чергу, спостерігаються порушення адаптаційних можливостей, координація яких забезпечується ендокринною системою та динамікою гормонального статусу [4].

Провідна роль у патогенезі синдрому перетренованості відводиться порушенням процесів суперкомпенсації, які є невід'ємною частиною ефективного тренувального процесу. Перебудова функціонування та метаболічної активності всіх органів, систем та організму в цілому є наслідком інтенсивної м'язової діяльності. Зміни реактивності та резистентності захисних систем організму, нейрогуморальної регуляції, гемодинаміки, кількісного та якісного складу крові, метаболічної та функціональної клітинної активності та багато інших, що залежні від фізичних навантажень, а саме від тривалості, характеру та інтенсивності [5], [6]. Слід зазначити важливий аспект розподілу цих змін на три основні групи: адаптаційні, компенсаторні та патологічні, що формують ризик розвитку порушень відразу після навантажень, а також у віддаленому періоді. Наприклад, як адаптаційні основи до навантажень можна розглядати збільшення до певного рівня обсягу та швидкості кровотоку, активності ферментів енергозабезпечення, активація вільнорадикальних процесів та ін. [7].

Беручи до уваги результати сучасних досліджень, інтенсифікація тренувань і, як наслідок, розвиток гіпоксії, сприяє розвитку біохімічних та фізіологічних адаптаційних зрушень в організмі спортсмена. Доведено, що гіпоксія є патологічним станом, що призводить до розвитку порушень клітинного метаболізму внаслідок недостатності процесів окислювального фосфорилування в мітохондріях та активації вільнорадикального окислення з подальшим розвитком окислювального стресу [8], [9]. Звідси окислювальний стрес супроводжується підвищенням вмістом активних форм кисню (АФК), що призводить до пошкодження ДНК і синтезу білка. Встановлено, що АФК прискорюють атрофію м'язів за допомогою активації убіквітін-протеасомного шляху. Крім того, протеасома може самостійно руйнувати окислювально модифіковані

білки. Ці дані припускають, що деградація білка може бути сполучною ланкою між окислювальним стресом та атрофією м'язів [10], [11], [12].

Багато дослідників вказують на взаємозв'язок перетренованості, розвитку окисного стресу, захисних здібностей антиоксидантної системи та імунної відповіді. Доказами даного взаємозв'язку є розвиток лейкоцитозу, зниження частки активних субпопуляцій лімфоцитів, підвищення ліпідної пероксидації, посилена активність каталази та інші зміни з боку загального антиоксидантного статусу в умовах виконання вправ, що виснажують [8], [13]. Контрольоване утворення активних форм кисню в м'язових волокнах у відповідь на стимули, безумовно, відіграє важливу роль в адаптації м'язів до фізичних навантажень шляхом впливу на рівень інтенсивності продукування гормонів, транскрипційних факторів, факторів росту та ін., модуляцію їх дії, змін швидкості іонного транспорту, процесів клітинної проліферації та апоптозу, збільшення активності антиоксидантних та цитопротективних ферментів [14], [15].

Дослідження останніх десятиліть підтверджують активну продукцію інтерлейкіну-6 (ІЛ-6) під час тренувального процесу. Рівень даного цитокіну підвищується у відповідь як на короткострокове інтенсивне навантаження, так і тривале навантаження низької інтенсивності. При цьому слід зазначити, що зниження рівня ІЛ-6 сприяє порушенню метаболізму жирних кислот і вуглеводів, які є активними учасниками процесу перетворення АТФ для м'язових скорочень [3], [16].

Надмірні інтенсивні фізичні навантаження призводять до зниження імунної резистентності, розвитку імунопатологій, сприяють підвищенню сприйнятливості до інфекцій, і, як наслідок, виникненню інфекційних захворювань після тривалих тренувань, навіть на піку спортивної форми [17]. Тяжкість і тривалість фізичного навантаження супроводжується збільшеною продукцією стрес-гормонів, які, у свою чергу, мають адренотоксичні ефекти, значну активацію вільно-радикальних процесів, і, як наслідок, розвиток окисного стресу, виснаження енергетичних ресурсів, зниження структурно-функціональних резервів і перехід у хронічну втому [19], [20].

Аналіз наукової літератури не дає повної однорідності розуміння, і навіть можливості ранжування наслідків фізичних навантажень. При цьому з повною впевненістю можна зробити висновок, що поряд з наявністю гетерогенних думок та відсутністю єдиної позиції щодо патогенезу даного стану, патофізіологічною основою синдрому перетренованості є дисбаланс між фізичними навантаженнями та процесом відновлення. Надмірне інтенсивне фізичне навантаження здатне призвести до зниження адаптаційних резервів організму, аж до крайньої міри їх вираженості у вигляді синдрому перетренованості, який має фазний, прогресуючий характер, починаючи з втоми і легко усунених змін, закінчуючи стійкими важко оборотними порушеннями. В даний час підходи до лікування та профілактики даного патологічного стану ґрунтуються на зниженні інтенсивності навантажень, так щоб витрати енергії були меншими від ступеня відновлення сил. Але для формування повного причинно-наслідкового зв'язку на тлі вивчення та отримання нових даних щодо етіології та патогенезу, потрібне детальне вивчення даної проблеми для визначення єдиного підходу до діагностики, лікування та профілактики синдрому перетренованості.

Список використаних джерел:

1. Carrard J. Diagnosing Overtraining Syndrome: A Scoping Review / J. Carrard, A.C. Rigort, C. Appenzeller-Herzog et al. // Sports Health. – 2022. – Vol.14(5). – P. 665-673. – DOI: 10.1177/19417381211044739.

2. Паценко А.В. Синдром перетренованности: особенности влияния интенсивных физических и психоэмоциональных нагрузок на функциональное состояние организма спортсменов / А.В. Паценко, В.Г. Галонский, С.В. Кунгуров и др. // Вестник Авиценны. – 2016. – Т. 66. – № 1. – С. 144-148.
3. Cardoos N. Overtraining syndrome / N. Cardoos // Curr Sports Med Rep. – 2015. – № 14(3). – P. 157-158. – DOI: 10.1249/JSR.0000000000000145
4. Stellingwerff T. Overtraining Syndrome (OTS) and Relative Energy Deficiency in Sport (RED-S): Shared Pathways, Symptoms and Complexities / T. Stellingwerff, I.A. Heikura, R. Meeusen et al. // Sports Med. – 2021. – Vol. 51(11). – P. 2251-2280. – DOI: 10.1007/s40279-021-01491-0
5. Shepherd S.O. Lipid droplet remodelling and reduced muscle ceramides following sprint interval and moderate-intensity continuous exercise training in obese males / S.O. Shepherd, M. Cocks, P.J. Meikle et al. // Int. J. Obes. (Lond). – 2017. – Vol. 41(12). – P. 1745-1754. – DOI: 10.1038/ijo.2017.170
6. Theofilidis G. Monitoring exercise-induced muscle fatigue and adaptations: making sense of popular or emerging indices and biomarkers / G. Theofilidis, G.C. Bogdanis, Y. Koutedakis et al. // Sports. (Basel). – 2018. – Vol. 6(4). – P. 153. – DOI: 10.3390/sports6040153
7. Белкин Б.Л. Первичная и вторичная тканевая гипоксия: этиология и патогенез, формирование приспособительных реакций / Б.Л. Белкин, Н.А. Малахова, А.В. Масалова и др. // Вестник аграрной науки. – 2021. – Т. 93. – № 6. – С. 21-24.
8. Luti S. Inflammation, Peripheral Signals and Redox Homeostasis in Athletes Who Practice Different Sports. / S. Luti, A. Modesti, P.A. Modesti // Antioxidants (Basel). – 2020. – Vol. 11(9). – P. 1065. – DOI: 10.3390/antiox9111065
9. Morgado J.M. Cytokine production by monocytes, neutrophils, and dendritic cells is hampered by long-term intensive training in elite swimmers / J.M. Morgado, L. Rama, I. Silva et al. // Eur. J. Appl. Physiol. – 2012. – Vol. 112(2). – P. 471-482. – DOI: 10.1007/s00421-011-1966-4
10. Cadegiani F. A. Hormonal aspects of overtraining syndrome: a systematic review / F.A. Cadegiani, C.E. Kater // BMC Sports Sci Med Rehabil. – 2017. – Vol. 9. – P. 14. – DOI: 10.1186/s13102-017-0079-8

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ НА ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ

Цимбал Марина Миколаївна

здобувачка освіти 4 курсу І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Наукові керівники: Власенко В'ячеслав Григорович

канд.мед.наук, доцент, доцент кафедри екстреної та невідкладної медичної
допомоги, ортопедії та травматології
Харківський національний медичний університет, Україна

Кучеренко Богдан Юрійович

асистент
кафедри екстреної та невідкладної медичної допомоги, ортопедії та травматології
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Якщо подивитися на історію війн, які людство веде проти себе з давніх часів, можна дізнатися багато цікавого і несподіваного. Зокрема, для багатьох може бути несподіванкою масштаб впливу військових дій на навколишнє середовище.

24 лютого відбулося повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Війна вже завдала величезної шкоди людям та інфраструктурі населених пунктів по всій країні. Не можна забувати і про значну шкоду, завдану війною природі України. Будь-яка військова діяльність має антиекологічний характер, завдаючи шкоди людині та біосфері. Чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть навколишньому середовищу і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

Ціль роботи: коротке узагальнення інформації щодо наслідків збройної агресії Російської Федерації та її методів ведення бойових дій.

Результати дослідження: Згідно з текстом Женевської конвенції, забороняється використання методів або засобів ведення війни, які мають на меті заподіяти або можуть заподіяти великомасштабну, довготривалу та серйозну шкоду навколишньому середовищу. З метою недопущення невинуватених страждань і невинуватених втрат серед мирного населення, заподіяння великої і тривалої шкоди природному середовищу, пов'язаної з бойовими діями, воюючі сторони забороняються та обмежуються у виборі методів і засобів ведення війни [1].

З перших днів війни відбувалися бомбардування та обстріли промислових об'єктів, захоплення військовими об'єктів атомної енергетики, лісові пожежі внаслідок обстрілів, вибухи на нафтових родовищах. Значні екологічні наслідки спричиняє велика кількість військової техніки, яка рухається територією нашої країни, адже при розробці цих багатотонних машин ніхто не дбав про екологічні норми.

Генеральна конференція МАГАТЕ ухвалила у 2009 році, що «будь-який збройний напад на мирні ядерні об'єкти та загроза мирним ядерним об'єктам є порушенням принципів Статуту ООН, міжнародного права та Статуту Агентства» [2]. Незважаючи на це, військові формування Російської Федерації спочатку захопили територію Чорнобильської атомної електростанції, а згодом і Запоріжжя. Сам цей акт був порушенням цих принципів, а методи захоплення ледь не призвели до чорнобильської трагедії. Використання станцій здійснювалося з порушенням Загальних правил безпеки атомних електростанцій та Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [3,4]. У Чорнобильській зоні відчуження спостерігався підвищений радіаційний фон через переміщення станцією

важкої бронетехніки, що призвело до викиду в повітря великої кількості радіоактивного пилю. За даними Західноєвропейської асоціації ядерних регуляторів (WENRA), зовнішнє електропостачання Запорізької атомної електростанції загалом було втрачено через пошкодження двох ліній електропередач.

Конвенція з хімічної зброї забороняє її виготовлення та використання. Проте в новинах кілька згадок про його використання в Маріуполі та Ізюмі. Хімічна зброя призначена для отруєння людей та інших живих організмів токсичними бойовими речовинами - газами, рідинами або твердими речовинами. Засоби застосування: ракети, міни, снаряди, бомби або розпилювачі з літаків. Хімічні токсичні речовини здатні вноситися і переміщатися трофічними ланцюгами, створюючи високу токсичну небезпеку для життєдіяльності організмів.

За даними Міноборони, за дні російського вторгнення в Україну було випущено величезну кількість ракет різного калібру та типу. Противник завдає ударів як по цивільних об'єктах, так і по військовій інфраструктурі: аеропорти, склади боєприпасів у Краснопіллі, Кривому Розі, Дніпрі та Житомирі, аеропорти та їх паливні баки в Гостомелі, Чугуєві, Чорнобаївці, Мелітополі, Івано-Франківську. Однак переважна більшість обстрілів відбувається в населених пунктах і розташованих в них промислових об'єктах, при вибуху всі речовини піддаються повному окисленню, а продукти хімічної реакції викидаються в атмосферу, сам бій призводить до не меншої небезпеки: розливається паливо, пошкоджене обладнання та використана зброя, вибухові ракети – все це забруднює ґрунт і підземні води хімічними речовинами та важкими металами і в результаті потрапляє в харчовий ланцюг, вражаючи як тварин, так і людей [5,6].

Рахункова палата з посиланням на дані Оперативного штабу з фіксації екозлочинів РФ повідомила, що розв'язана Росією війна завдала збитків довкіллю України на понад 1,35 трлн гривень (1 трильйон 350 млрд гривень). Як стверджують екологи, ця сума не відображає реальної картини. Також в оперштабі наголосили, що війна загрожуює не лише навколишньому середовищу України, а вже спричинила низку проблем для довкілля в Європі та в перспективі загрожуює ще більшими.

Висновки: Екоактивісти нарахували сотні порушень Женевської конвенції внаслідок війни [5]. Зафіксовано сотні масштабних пожеж нафтобаз, АЗС, звалищ, є факти пошкодження об'єктів опалення та водопостачання. У морі через затоплення двох великих військових кораблів стався масштабний розлив палива. Багато збитих літаків і ракет потрапили в море і водойми. Дуже важливо все це зафіксувати зараз, не чекаючи закінчення війни, але детальна оцінка масштабів наслідків вийде пізніше. Але вже зараз зрозуміло, що населення нашої та інших країн буде відчувати ці наслідки ще багато років.

Список використаних джерел:

1. Миронюк В.І., Таран О.М., Основи міжнародного гуманітарного права: Навчально-методичний посібник. – Ужгород, 2008;
2. Статут Міжнародного агентства по атомній енергії, Нью-Йорк, 1956;
3. Загальні положення безпеки атомних станцій, затверджено наказом Державного комітету ядерного регулювання України від 19.11.2007;
4. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки» від 08.02.1995;
5. Є. Засядько, Місяць війни. Злочини проти довкілля. [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/26/684714/>, (дата звернення 15.09.2023);
6. О. Савицький, Екологи: Знищення військами РФ українського довкілля слід зафіксувати на міжнародному рівні (назва з екрана), [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/ekolohyzyshchennia-viiskamy-rf-ukrainskoho-dovkillia-slid-zafiksuvaty-namizhnarodnomu-rivni/a-61304448> (дата звернення 15.09.2023).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІГІЄНІЧНИХ УМОВ В БОМБОСХОВИЩАХ ПІД ЧАС ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ ТА ІНШИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Луценко Ірина Володимирівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Меркулова Єлизавета Олександрівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистент кафедри гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Сучасна Україна переживає складний період в історії, пов'язаний з військовим конфліктом та повітряними тривогами, що приводять до масового перебування громадян у бомбосховищах. Ця ситуація підвищує ризик поширення інфекційних захворювань, зокрема туберкульозу, серед населення, що робить тему забезпечення гігієнічних умов в таких умовах надзвичайно актуальною.

Мета. Метою даного дослідження є системний аналіз гігієнічних умов в бомбосховищах під час повітряних тривог і розробка конкретних заходів для попередження поширення туберкульозу та інших захворювань серед населення, яке перебуває у цих умовах.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, було проведено аналіз наукових статей, зібрано статистичні дані та здійснено анкетування осіб, які перебували у бомбосховищах. Зібрані дані були піддані статистичному аналізу для визначення основних факторів, що впливають на гігієнічні умови та здоров'я перебуваючих.

Результати та їх обговорення. Результати дослідження показали, що умови перебування в бомбосховищах під час повітряних тривог в Україні залишають бажати кращого: 57% опитаних мали обмежений доступ до питної води, майже 70% повідомили про відсутність санітарних умов, близько 60% бомбосховищ не мали природного освітлення чи системи вентиляції, а лише 40% мали можливість отримати медичну допомогу. Обговорення результатів підкреслює критичну необхідність негайних заходів для покращення гігієнічних умов у бомбосховищах. Відсутність доступу до води, недолік санітарних умов, обмежена можливість отримати медичну допомогу та незадовільні умови світла та провітрювання створюють серйозну загрозу для здоров'я населення.

Висновок. Враховуючи сучасну ситуацію в Україні, де військовий конфлікт створює складні умови для цивільного населення, важливо наголосити на необхідності покращення гігієнічних умов у бомбосховищах під час повітряних тривог. Це не лише допоможе у попередженні поширення туберкульозу та інших

захворювань, але й сприятиме збереженню життя та здоров'я багатьох громадян. Наукові та медичні заходи повинні бути спрямовані на цю важливу мету з метою забезпечення безпеки та здоров'я населення в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. <https://shatsk.rayon.in.ua/news/497851-profilaktika-zakhvoryuvan-u-mistsyakh-skupchennya-velikoi-kilkosti-lyudey-prosti-poradi/amp>
2. <https://pererislyanska-gromada.gov.ua/news/1667314076/>

ПЕТРОЗИТ, ЯК УСКЛАДНЕННЯ ГОСТРОГО СЕРЕДНЬОГО ОТИТУ: КЛІНІКА, ДІАГНОСТИКА, ЛІКУВАННЯ

Овчаренко Ніна Михайлівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Дзиза Алла Василівна

асистент кафедри оториноларингології
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Петрозит – ускладнення гострого середнього отиту, яке рідко зустрічається, завдяки активному застосуванню антибіотикотерапії та ранніх хірургічних втручань [3, 5]. Проте найбільш небезпечне, бо несе більшу загрозу важких ускладнень: менінгіт, абсцеси, параліч черепних нервів, тромбоз венозного синуса, субдуральна емпієма, лабіринтит і смерть [7].

Розвиток. Петрозит виникає внаслідок поширення запального процесу. Цьому сприяє підвищена пневматизація скроневої кістки з розвиненими повітроносними комірками.

Шляхи поширення запалення:

1. Антрально-епітимпанічний: від антрального відділу та епітимпанічного простору над вушною раковиною, над і позаду верхнього півколового каналу, потім до внутрішнього слухового проходу і до маси комірок під кришкою передньої поверхні верхівки.

2. Гіпотимпанічний: від гіпотимпанічного простору нижче вушної раковини, потім нижче внутрішнього слухового проходу і до маси комірок під кришкою задньої поверхні верхівки.

Частіше розвивається у людей похилого віку, пацієнтів зі зниженою реактивністю чи з хронічними хворобами [3]. Розвиток ускладнень петрозиту також залежить від виду та ступеня пневматизації, вірулентності інфекції та резистентності пацієнта [8].

Клініка. Поширені неспецифічні симптоми: біль ураженого вуха, оторея, підвищення температури тіла до 38-39 °С, підвищення ШОЕ, лейкоцитоз. Специфічні клінічні прояви обумовлені руйнуванням верхівки піраміди і здавленням важливих анатомічних структур [1,6]:

- болі в половині обличчя або головні болі – ушкодження трійчастого нерву (V);
- диплопія – ушкодження відвідного нерву (VI);
- слабкість мимічної мускулатури – ушкодження лицевого нерву (VII);
- зниження слуху та вестибулярні порушення – ушкодження присінково-завиткового нерву (VIII).

Повна тріада синдрому Граденіго (гнійний отит, тригемініт і парез відвідного нерва) спостерігається вкрай рідко [5, 7]. Також можливий тривалий безсимптомний перебіг, бо прояв дисфункції черепних нервів починається від тижня до двох-трьох місяців після початку гострого отиту [5].

Діагностика. Ґрунтується на анамнезі хвороби, клінічних проявах та результатах додаткових методів обстеження. В якості інструментальних методів використовують КТ та МРТ.

Результати КТ більше характеризують зміни кісткової тканини. Уражена піраміда – пневматизована, а здорова – заповнена рідиною або склерозована [6]. Така асиметрія пірамід дає можливість припустити діагноз «петрозит». Проте в деяких випадках, асиметрія пірамід – варіант норми [6]. В цьому випадку, МРТ є більш інформативним щодо характеристики м'яких тканин. Результати КТ та МРТ також дають змогу оцінити об'єм подальшого хірургічного втручання.

Лікування. Часто лікування петрозиту – комплексна терапія, що включає хірургічне втручання (антромастоїдотомію), антибіотикотерапію, протизапальну терапію. Проте клінічні випадки, для лікування яких використовували лише консервативний метод, показали позитивні результати [4, 5, 7]. Лікування включало застосування антибіотиків, НПЗЗ та глюкокортикоїдів.

Застосовані схеми:

1. Цефтріаксон (50 мг/кг на добу), метронідазол (40 мг/кг на добу) протягом 33 днів та амікацин (5 мг/кг на добу) протягом 3 днів та ацетилсаліцилова кислота та внутрішньовенна кортикотерапія (метилпреднізолон) [5].

2. Цефтріаксон (2 г/добу) та ванкоміцин (600 мг/3 на добу) протягом 3 тижнів, метронідазол (400 мг/3 на добу) протягом 1 тижня та внутрішньовенний дексаметазон (10 мг/добу) протягом 2 днів і 2 тижні пероральний амоксицилін (40 мг/кг на добу) і клавуланова кислота (10 мг/кг на добу) для виписки [5].

3. Імпінем і амікацин 2 дні, імipенем, ципрофлоксацин і гентаміцин внутрішньовенно протягом 4 тижнів [4].

Висновки. Вчасна діагностика і вдале лікування петрозиту має велике значення в попередженні ускладнень. Яскрава маніфестація – неврологічні симптоми, що можуть не формувати чіткий синдром. Зокрема повний синдром Граденіго – досить рідкий. Для підтвердження або виключення петрозиту необхідно провести КТ та МРТ. На основі результатів з'ясовують подальше хірургічне втручання. Слід звернути увагу на застосування лише консервативного підходу у лікуванні, бо, згідно з результатами досліджень, він дає позитивний результат.

Список використаних джерел:

1. Chan, Kai-Chieh, and Shih-Lung Chen. "Diplopia in a child: Gradenigo syndrome is an unforgettable disease." *Ear, Nose & Throat Journal* 102.2 (2023): NP53-NP55.
2. Uchoa, Jamily, et al. "Gradenigo syndrome as a rare complication of otitis: a case report." *International Archives of Otorhinolaryngology* 26 (2022).
3. Sathe N. U. et al. A Rare Presentation of Gradenigo's Syndrome // *J Otolaryngol Rhinol.* – 2020. – Т. 6. – С. 091.
4. Krasnozhen, V. N., et al. "Rare observation of petrositis complicated by parapharyngeal abscess in an 8-year-old patient." *Vestnik Otorinolaringologii* 87.4 (2022): 107-112.
5. Pecoraro L. et al. What is the correct therapy for a petrositis? A critical point of view starting from a case report in a child // *OTORINOLARINGOLOGIA.* – 2019. – Т. 69. – №. 2. – С. 119-121.
6. Viswanath V., Gupta M. Petrositis Following Chronic Otitis Media without Gradenigo's, Treated without Surgery. – 2021.
7. Krasnozhen V. N. et al. Rare observation of petrositis complicated by parapharyngeal abscess in an 8-year-old patient // *Vestnik Otorinolaringologii.* – 2022. – Т. 87. – №. 4. – С. 107-112.

ПРОГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДІАГНОСТИЧНО ЦІННИХ КЛІНІЧНИХ МАРКЕРІВ СИСТЕМНОГО ЧЕРВОНОГО ВОВЧАКА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЙМОВІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ А. Г. М. РЕЙНО

Кобак Любов Орестівна

асистентка кафедри внутрішньої медицини № 1
ЛНМУ імені Данила Галицького, Україна

Абрагамович Орест Остапович

д-р. мед. наук, професор кафедри внутрішньої медицини № 1
ЛНМУ імені Данила Галицького, Україна

Абрагамович Уляна Орестівна

д-р. мед. наук, доцентка кафедри внутрішньої медицини № 2
ЛНМУ імені Данила Галицького, Україна

Вступ. Системний червоний вовчак (СЧВ) – одна з найважчих хронічних автоімунних недуг із мультисистемним ураженням нез'ясованої етіології, що виникає під впливом численних ендегенних і екзогенних чинників за наявності генетичної схильності [1]. СЧВ характеризується гіперпродукцією великої кількості автоантитіл та імунних комплексів, що спричиняють імунізопальні ураження майже всіх внутрішніх органів [2], серед яких ураження органів системи кровообігу (ОСК) не лише є одними із найпоширеніших, але й посідають перші позиції у структурі причин смертності хворих на СЧВ [3].

Тактика курації хворих на СЧВ без і в поєднанні з коморбідними синтропічними (синтропічні – це ті, частота яких достовірно наростає з підвищенням ступеня активності СЧВ, бо мають спільні з основною недугою етіологічні й/або патогенетичні механізми [4]) ураженнями ОСК кардинально відрізняється, а прогнозування їх виникнення є принципово важливим для забезпечення її ефективності.

Мета дослідження. З'ясувати прогностичне значення діагностично цінних клінічних маркерів системного червоного вовчака для визначення ймовірності виникнення синдрому А. Г. М. Рейно.

Матеріали і методи. Після підписання добровільної згоди на участь, відповідно до вимог Гельсінкської декларації прав людини, Конвенції Ради Європи про права людини і біомедицину, в рандомізований спосіб із попередньою стратифікацією за наявністю СЧВ, а також уражень ОСК у дослідження включено 125 хворих, серед яких 110 жінок (88,00 %) і 15 чоловіків (12,00 %) віком від 18 до 74 років (середній вік 42,48 ± 1,12 років), із-поміж яких виокремлено синдром А. Г. М. Рейно (67 хворих).

Щоб з'ясувати прогностичне значення клінічних маркерів СЧВ для визначення ймовірності виникнення синдрому А. Г. М. Рейно проведено аналіз попередньо визначених діагностично цінних клінічних показників.

Фактичний матеріал статистично опрацьовано на персональному комп'ютері в програмах Excel, 2010 і Statistica 6.0 з використанням описової статистики. На основі таблиць спряженості для кожного лабораторного маркера обчислено показники

чутливості, специфічності, p -значення для точного тесту Р. Е. Фішера, а також коефіцієнти асоціації (КА) Д. Юла та контингенції (КК), абсолютні ризики (ймовірності) виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ у разі відхилення від референтних значень лабораторних маркерів і за їхньої норми, показники абсолютного й відносного зменшення ризику, а також відносний ризик і співвідношення шансів та 95% довірчі інтервали й p -значення для останніх двох показників.

Для дослідження відібрано клінічних маркери, що були статистично достовірно відмінні за кількістю випадків у хворих на СЧВ без досліджуваного синтропічного ураження ОСК ($p < 0,050$) і мали позитивний зв'язок із синтропічним ураженням (КА більший за 0) із наступним відбором за p -значеннями для відносного ризику і співвідношення шансів меншими за 0,050.

Для визначення констеляцій клінічних маркерів застосовували біноміальний коефіцієнт І. Ньютона за допомогою надбудови Solver (пошук рішення) до MS Excel. Найкращою вважали констеляцію із найвищою сумою чутливості й специфічності серед усіх можливих констеляцій. Для констеляцій маркерів також обчислено всі перелічені вище показники та аналогічно відібрано.

Серед попередньо відібраних клінічних маркерів і їх найкращої констеляції обрано один достовірно найкращий варіант на основі найвищого значення абсолютного ризику для визначення ймовірності виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ.

Статистично достовірно вважали різницю, якщо $p < 0,050$. Щоб визначити наскільки тісний зв'язок між маркером і ураженням, використовували КА і КК. Зв'язок вважали підтвердженим, якщо $КА \geq 0,50$ або $КК \geq 0,30$.

Результати дослідження. Результати свідчать, що абсолютний ризик (ймовірність) виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ у разі наявності ранкової скутості становить 74,26 %, тоді як за відсутності цього маркера – 45,56 % (абсолютне зменшення ризику 28,73 відсоткових пунктів, відносне зменшення ризику 38,68 %). Відносний ризик виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у 1,63 разу вищий у разі наявності ранкової скутості (95% ДІ 0,19–0,79, $p = 0,099$) і його у 3,45 разу частіше виявляли у хворих із синдромом А. Г. М. Рейно (95% ДІ 1,468,19, $p = 0,229$), не виявлено достовірного зв'язку між ризиком / шансом виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у разі наявності ранкової скутості та за норми маркера.

У разі нових висипань абсолютний ризик (ймовірність) виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ становить 61,81 %, тоді як за відсутності цього маркера – 47,14 % (абсолютне зменшення ризику 14,68 відсоткових пунктів, відносне зменшення ризику 23,74 %). Відносний ризик сягає 1,31 (95% ДІ 0,94–1,81, $p = 0,308$), показник співвідношення шансів становить 1,81 (95% ДІ 0,88–3,72, $p = 0,562$), достовірний зв'язок не підтверджено.

За наявності поблідніння пальців абсолютний ризик (ймовірність) виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ становить 80,00 %, тоді як за відсутності цього маркера – 43,33 % (абсолютне зменшення ризику 36,67 відсоткових пунктів, відносне зменшення ризику 45,83 %). Відносний ризик дорівнює 1,85 (95% ДІ 1,38–2,46, $p = 0,050$), показник співвідношення шансів становить 5,23 (95% ДІ 2,07–13,22, $p = 0,108$), достовірність зв'язку не підтверджено.

За наявності мерзлякуватості кінцівок абсолютний ризик (ймовірність) виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ становить 76,47 %, тоді як за відсутності цього маркера – 37,84 % (абсолютне зменшення ризику 38,63 відсоткових пунктів, відносне зменшення ризику 50,52 %). Відносний ризик дорівнює

2,02 (95% ДІ 1,45–2,80, $p = 0,049$), показник співвідношення шансів становить 5,34 (95% ДІ 2,40–11,88, $p = 0,104$), достовірність зв'язку не підтверджено.

За наявності констеляції «біль у суглобах + мерзлякуватість кінцівок» абсолютний ризик (імовірність) виникнення синдрому А. Г. М. Рейно у хворих на СЧВ становить 81,25 %, тоді як за відсутності цього маркера – 36,36 % (абсолютне зменшення ризику 44,89 відсоткових пунктів, відносне зменшення ризику 55,24 %). Відносний ризик дорівнює 2,23 (95% ДІ 1,61–3,09, $p = 0,031$), показник співвідношення шансів становить 7,58 (95% ДІ 3,21–17,93 $p = 0,049$), достовірність зв'язку підтверджено.

Під час дослідження констатовано, що достовірно найкраще прогностичне значення для визначення ймовірності виникнення синдрому А. Г. М. Рейно має констеляція клінічних маркерів «біль у суглобах + мерзлякуватість кінцівок».

Висновки. Найкраще прогностичне значення серед діагностично цінних окремих клінічних маркерів і їхніх констеляцій у хворих на системний червоний вовчак для визначення ймовірності виникнення синдрому А. Г. М. Рейно має констеляція «біль у суглобах + мерзлякуватість кінцівок».

Список використаних джерел:

1. Smith PP, Gordon C. Systemic lupus erythematosus: clinical presentations. *Autoimmun Rev.* 2010;10:43-45. DOI: 10.1016/j.autrev.2010.08.016
2. Bengtsson AA, Rönnblom L. Systemic lupus erythematosus: still a challenge for physicians. *J Intern Med.* 2017;281(1):52-64. DOI: 10.1111/joim.12529
3. Stojan G, Petri M. Epidemiology of systemic lupus erythematosus: an update. *Curr Opin Rheumatol.* 2018;30(2):144-150. DOI: 10.1097/BOR.0000000000000480
4. Kobak L, Abrahamovych O, Abrahamovych U, Guta S, Tsyhanyk L. The Nature and Frequency of Comorbid Heart Lesions in Patients with Systemic Lupus Erythematosus Diagnosed by Echocardiography, Detection and Characteristics of Their Syntropic Variants. *Lviv clinical bulletin.* 2023;2(42):36-43. DOI: <https://doi.org/10.25040/lkv2023.02.036>

ПРОГРАМА ЛІКВІДАЦІЇ ЗАБУТОЇ ТРОПІЧНОЇ ХВОРОБИ - ЛІМФАТИЧНИЙ ФІЛЯРІАТОЗ

Гавриленко Світлана Дмитрівна

здобувач вищої освіти третього медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Прокопенко Софія Анатоліївна

здобувач вищої освіти третього медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Меркулова Ніна Федорівна

канд.мед.наук, доцент кафедри інфекційних хвороб
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Лімфатичний філяріатоз - є одним із паразитарних захворювань, поширений в тропічних і субтропічних регіонах, переважно серед бідних верств населення. Приблизно 120 мільйонів людей інфіковані, а 900 мільйонів знаходяться в групі ризику. В ендемічних районах Ефіопії, Нігерії та острова Еспаньйола - до 10% жінок і чоловіків можуть страждати від необоротного стану - слоновість, спричинена філяріями. Дана інфекція має вагомий вплив на соціально-економічний статус та якість життя людей, прирікаючи осіб на інвалідність. З 2008 року Центром Картера були розроблені та впроваджені заходи боротьби з філяріатозом, які в подальшому можуть призвести до повного викорінення цього захворювання.

Мета. Дослідити протиепідемічні заходи з ліквідації важкої тропічної інфекції - філяріатоз, які були розроблені, подружжям Джиммі й Розалін Картер у партнерстві з Університетом Еморі.

Матеріали та методи. Було досліджено інформаційні бюлетені та електронні джерела Центра Картера, щодо програми ліквідації лімфатичного філяріатозу. Також було переглянуто відеоматеріали та брошури, вивчено статистичні дані, щодо перебігу захворювання з 2008 року по теперішній час у чотирьох країнах - Нігерії, Ефіопії, Гаїті та Домініканській Республіці.

Вступ. Філяріатоз - паразитарне захворювання, яке викликається трьома видами гельмінтів, такими як *Brugia malayi*, *Brugia timori* та *Wuchereria bancrofti*.

Банкрофтовий філяріатоз присутній у тропічних і субтропічних районах Африки, Азії, Тихого океану та Америки, включаючи Гаїті. Бругійський філяріатоз ендемічний у Південній та Південно-Східній Азії. [1]

Зараження відбувається трансмісивним шляхом, через укуси комарів видів *Anopheles*, *Culex*, *Mansonia* та *Ochlerotatus* в залежності від географічного регіону.

Лімфатичний філяріатоз можна ліквідувати, оскільки паразит, що переноситься комарами, не має резервуара серед тварин. Комарі-переносники, які сприйнятливі до недорогих інсектицидів, і інфекцію можна безпечно і недорого вилікувати. [2]

Філяріатоз - на початку зараження не викликає ніяку клінічну симптоматику, проте завдає істотної шкоди лімфатичній системі. Дорослі форми гельмінтів викликають фіброз лімфатичних вузлів або протоків, що веде до порушення циркуляції лімфи. Ця дисфункція призводить до накопичення рідини частіше за все в нижніх кінцівках та геніталіях. Довготривала інфекція сприяє розвитку слоновості, що надалі призводить до повної втрати працездатності та інвалідизації.

Стратегія Центра Картера була направлена на поширення медичних препаратів мектизан, альбендазол, які направлені на блокування шляху передачі від інфікованих до не інфікованих людей. Центр також надавав допомогу у роздачі надліжкових інсектицидних сіток тривалої дії (LLIN) для захисту вагітних жінок та дітей. Додатковою перевагою LLIN є захист від інших захворювань, що передаються комарами, таких як малярія. [3]

Спільно з міністерствами охорони здоров'я Центр Картера грає активну роль у поширенні ліків, моніторингу та оцінці програм, а також у забезпеченні догляду (включаючи підтримку психічного здоров'я) для тих, хто страждає від ускладнень хронічного лімфатичного філяріатозу. [4]

Також було проведено більш ніж 36 мільйонів курсів лікування лімфатичного філяріатозу. Після проведеного лікування протягом декількох років, проводилося спостереження, включаючи клінічний аналіз крові та санітарно-просвітницькі роботи.

Центр Картера у співпраці з Міністерством охорони здоров'я досягли значного прогресу у боротьбі з лімфатичним філяріатозом. Хоча Домініканська Республіка перебуває на межі ліквідації цієї хвороби, осередки передачі залишаються на Гаїті. Тобто, 100% районів Домініканської Республіки та 86% районів Гаїті відповідають критеріям припинення масового введення ліків.

Висновок. Отже, розроблені та впроваджені протиепідемічні заходи Центром Картера – сприяють значному зниженню показників захворюваності та інвалідності в районах ендемічних для філяріатозу. За підтримки Центра Картера деякі країни розробили рекомендації, щодо спільних втручань направлених на раннє виявлення інфекції та її своєчасне лікування. Постійний моніторинг та оцінка програм, лікувальні та профілактичні заходи, динамічне спостереження після проведеного лікування та активна санітарно– просвітницька робота є вирішальними, задля повної ліквідації лімфатичного філяріатозу - основної причини постійної та тривалої непрацездатності в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. Marie C., Jr W. A. P. Лімфатичний філяріоз Банкрофтова і Бругіану - Інфекційні захворювання - MSD Manual Professional Edition. *MSD Manual Professional Edition*. URL: <https://www.msmanuals.com/uk/professional/infectious-diseases/nematodes-roundworms/bancroftian-and-brugian-lymphatic-filariasis>.
2. Carter Center Launches Effort to Spur Elimination of Malaria and Lymphatic Filariasis in Haiti and the Dominican Republic. *The Carter Center*. URL: https://www.cartercenter.org/news/pr/eliminate_malaria_lf_hispaniola.html.
3. Lymphatic Filariasis Elimination Program. *The Carter Center*. URL: <https://www.cartercenter.org/health/lf/index.html>.
4. GLIDE-Carter Center Partnership Aims to Eliminate River Blindness in the Americas, Lymphatic Filariasis and Malaria on Hispaniola. *The Carter Center*. URL: <https://www.cartercenter.org/news/pr/2021/glide-carter-center-partnership-030621.html>.

ФІЗІОЛОГІЯ ВІТАМІНУ D

Костів Андрій Володимирович

асистент кафедри біомедичних дисциплін
Донецький національний медичний університет, Україна

Костів Микола Володимирович

асистент кафедри біомедичних дисциплін
Донецький національний медичний університет, Україна

Нестеренко Ірина Олексіївна

Здобувач вищої освіти медичного факультету №2
Донецький національний медичний університет, Україна

Перший клінічний опис захворювання, пов'язаного з вітаміном D, рахіту, було зроблено Гліссоном у 1651 році. Він описав дітей із рахітом, який у той час називали Morbus Anglorum оскільки він був досить поширеним в Англії. Зв'язок між недоліком сонячного світла та рахітом вперше був визнаний на початку 20 століття, а приблизно в 1920 році було повідомлено про лікування рахіту сонячним світлом. У цій статті я обговорю метаболізм вітаміну D, гомеостаз кальцію, вплив вітаміну D на кістки.

Двома основними формами вітаміну D є: вітамін D3 або холекальциферол, який утворюється в шкірі після впливу сонячного або ультрафіолетового світла, і ергокальциферол або вітамін D2, який отримують шляхом опромінення рослин, рослинних матеріалів або харчових продуктів. Відмінності знаходяться в бічному ланцюзі. Вітамін D3 синтезується в шкірі протягом літніх місяців або отримується з поживних джерел, особливо жирної риби, такої як оселедець і скумбрія. Обмеженнями є вік, пігментована шкіра, використання сонцезахисного крему та одяг. Це активний метаболіт, який стимулює всмоктування кальцію з кишечника. Кальцій транспортується до позаклітинної рідини за допомогою АТФ-залежного механізму.

Факторами ризику дефіциту вітаміну D є передчасні та незрілі пологи, пігментована шкіра, низька кількість сонячних променів, ожиріння, порушення всмоктування та літній вік, оскільки літня шкіра виробляє набагато менше вітаміну D, ніж шкіра молодих людей. Поширеність дефіциту вітаміну D також висока серед людей похилого віку порівняно з дорослими, особливо серед мешканців будинків для літніх людей, будинків престарілих та пацієнтів із переломом стегна. Дефіцит вітаміну D дуже поширений у людей похилого віку, особливо в інституціоналізованих.

Важкий дефіцит вітаміну D викликає рахіт або остеомаліцію. При остеомаліції більшість поверхонь трабекулярної та кортикальної кістки вкриті товстими остеїдними швами. Це дуже відрізняється від остеопорозу, де зазвичай видно лише невелику кількість остеїду. Таким чином, з одного боку, серйозний дефіцит вітаміну D викликає проблему мінералізації та остеомаліцію, а з іншого боку, високий рівень паратгормону викликає високий обмін кісток, резорбцію кісткової тканини та остеопороз, і обидва механізми можуть призвести до переломів, особливо переломів стегна.

Дефіцит вітаміну D відіграє певну роль у патогенезі аутоімунних захворювань. Метаболіти вітаміну D також можуть захищати від цукрового діабету 1 типу шляхом зниження регуляції дендритних і Th1-клітин, пригнічення антигенпрезентуючої здатності макрофагів і дендритних клітин і стимулювання Th2-лімфоцитів. Вітамін D

також впливає на функцію β -клітин. Сироватковий 25(OH)D позитивно пов'язаний з чутливістю до інсуліну та негативно пов'язаний з першою та другою фазами відповіді на інсулін.

Підсумовуючи, активний метаболіт 1,25(OH)₂D має плейотропну дію, з одного боку, через рецептор вітаміну D і чутливі до вітаміну D елементи багатьох генів, а з іншого боку, швидкі негеномні ефекти через мембранний рецептор і вторинні месенджери. Активне всмоктування кальцію з кишечника залежить від адекватного утворення 1,25(OH)₂D і непошкодженого рецептора вітаміну D. Те саме стосується активності остеобластів і остеокластів і поздовжнього росту кісток.

ХІРУРГІЧНІ УСКЛАДНЕННЯ ПІСЛЯ ГЕРНІОПЛАСТИКИ

Василик Тарас Петрович

ORCID ID: 0000-0001-5223-1239

кандидат медичних наук, директор

Комунальне некомерційне підприємство

"Міська клінічна лікарня №1 Івано-Франківської міської ради", Україна

Мельник Іван Васильович

ORCID ID: 0000-0002-2585-6134

доцент кафедри загальної і судинної хірургії

Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Фуштей Мар'яна Михайлівна

магістр медсестринства

Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського, Україна

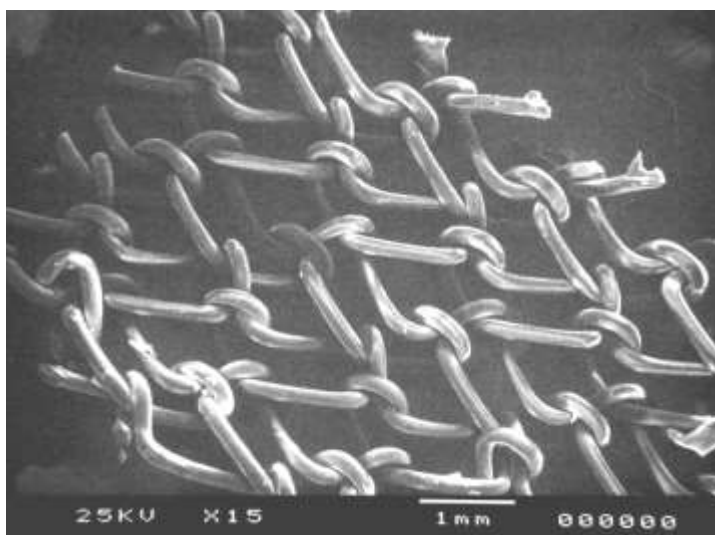
Актуальність. Пахова герніопластика – одна з поширених операцій у загальнохірургічному стаціонарі. Її ефективність оцінюється за кількістю рецидивів після того чи іншого способу герніопластики [7, 8, 11]. У той же час набряк сім'яного канатика, мошонки, післяопераційний орхіт, водянка і виражений післяопераційний больовий синдром залишаються без уваги хірургів. Багато авторів [1-3,6-9, 13-15] вказують на ігнорування топографо-анатомічних змін задньої стінки пахового каналу, що виникають в процесі розвитку пахової грижі. Ці ускладнення у 20–45% випадків можуть призвести до порушення статевої функції.

Мета роботи - провести аналіз ускладнень після пахової герніопластики.

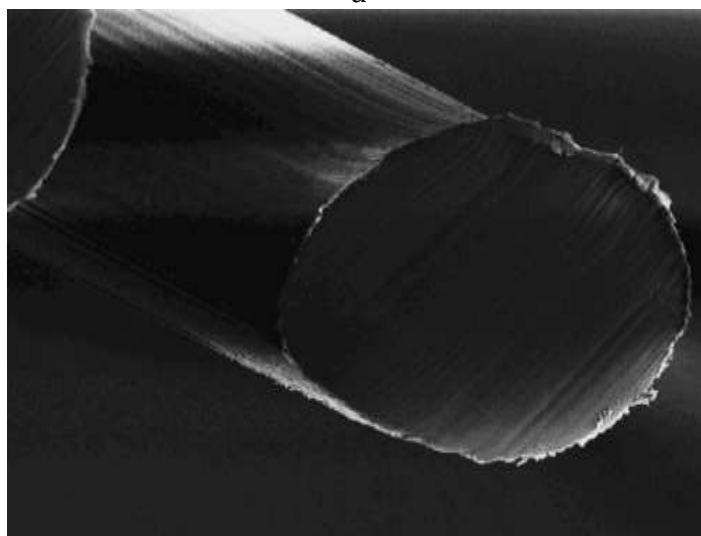
Матеріали і методи. Оцінювали післяопераційний період у 320 чоловіків з різними видами первинних та рецидивних пахових гриж. Усі оперовані у плановому порядку у період з 2017 до 2023 роки. Середній вік хворих – $51,6 \pm 1,4$ років (від 18 до 83 років). Доступ до пахового каналу – передній паховий позаочеревинний. У ранньому післяопераційному періоді проспективно реєстрували ускладнення та оцінювали їх характер. Для зручності аналізу всі ускладнення розділили на 5 груп: компресійні - пов'язані зі стисненням сім'яного канатика в новому глибокому паховому кільці (набряк сім'яного канатика, набряк мошонки, післяопераційний орхіт, водянка оболонки яєчка); технічні – технічні помилки, допущені на різних етапах операції; постімплантаційні - розвиваються після імплантації синтетичних матеріалів; місцеві інфекційно-запальні ускладнення – нагноєння рани; інші. З 320 пацієнтів у 125 хворих було виконано герніопластику за Ліхтенштейном з використанням поліпропіленових герніопротезів, 118 пацієнтам – аутогерніопластику за Постемпським та 105 хворим – відновлення задньої стінки пахового каналу пропіленовим ендопротезом. Форми та розміри цього ендопротезу були визначені після детального вивчення топографо-анатомічних змін задньої стінки пахового каналу у хворих з паховими грижами та порівняння отриманих результатів із незміненою задньою стінкою пахового каналу трупів. Віддалені результати хірургічного лікування простежили у 280 (80%) пацієнтів (оцінювали наявність скарг пов'язаних із перенесеною операцією та рецидив грижі). Тривалість спостереження становила до 5 років.

Результати та обговорення. У хворих після пахової герніопластики було зареєстровано такі ускладнення (табл. 1). З табл. 1 видно, що найбільше ускладнень

було після аутогерніопластики за Постемпським – $17,8 \pm 1,5\%$, причому у $12,7 \pm 1,1\%$ випадків вони мали компресійний характер. Найменша кількість компресійних ускладнень спостерігалася після відновлення задньої стінки пахового каналу сітчастим ендопротезом ($0,94 \pm 0,94\%$). Сутність такого ендопротезування визначається наступним: спосіб включає розтин апоневрозу зовнішнього косого м'язу живота і мобілізацію його верхнього листка та пахової зв'язки, мобілізацію сім'яного канатика і грижового мішка, фіксацію сітчастого ендопротезу (рис.1) до лобкового горбика і пахової зв'язки, заведення залишку сітки під апоневроз зовнішнього косого м'язу живота, але цей спосіб відрізняється тим, що сітчастий ендопротез попередньо обробляють культурою аутофіброblastів пацієнта протягом 2 тижнів. Тільки в одного хворого цієї групи був відзначений набряк сім'яного канатика та м'яких тканин мошонки. Загалом після відновлення задньої стінки пахового каналу сітчастим ендопротезом зареєстровані ускладнення у трьох ($1,25 \pm 0,03\%$) пацієнтів, що значно нижче порівняно з іншими групами. Технічні ускладнення у всіх трьох клініко-статистичних групах були приблизно у однакової кількості хворих і вірогідно не відрізнялися ($p > 0,05$).



а



б

Рис. 1. Структурна організація ендопротезу “Prolene” (а) та окремих його волокон (б). Метод: скануюча електронна мікроскопія. Зб.: а) $\times 15$, б) $\times 1500$.

Таблиця 1

Характер і кількість ускладнень після різних способів герніопластики

Ускладнення	за Ліхтенштейн, абс. (%)	за Постемським, абс. (%)	p
Компресійні	5(4,1±0,2%)	15(12,7±1,1%)*	<0,05
Технічні	2(1,6±0,2%)	–	–
Постімплантаційні	2(1,6±0,1%)	3(1,25±0,03%)	>0,05
Нагноєння рани	–	1(0,85±0,08%)	–
Інші	–	2(1,70±0,2%)	–
Разом	7(5,6±0,4%)	21(18,5±1,1%)*	<0,05

Ці ускладнення характеризувалися утворенням гематоми в порожнині, що залишилася у сім'яному канатику і мошонці після повного видалення гризового мішка при пахвинно-мошонковому варіанті косої пахової грижі. При аналізі цих ускладнень ми зроблено висновок, що причина утворення гематоми - повне видалення гризового мішка при пахвинно-мошоночному варіанті косої пахової грижі і, як наслідок цього, формування великої ранової поверхні, що кровоточить. Ефективним профілактичним заходом запобігання гематом сім'яного канатика і залишкової порожнини, на наш погляд, є адекватний гемостаз і відмова від повного видалення гризового мішка при розміщенні його в мошонці. У 20 (31,75%) хворих із 63 пацієнтів із косими пахвинно-мошонковими грижами гризовий мішок був видалений повністю. При цьому гематоми відмічені у 12 (20,2%) хворих. У 67,9% випадків гризовий мішок не видалявся, а перетинався в області воріт. За такого способу обробки гризового мішка гематом не спостерігалось. Реакцію тканин на імплантацію синтетичного (проленового) ендопротезу виявлено у 2 (1,6±0,2%) пацієнтів. Клінічними проявами цього ускладнення були утворення локального інфільтрату в зоні операції, скупчення рідини під апоневрозом, температурна реакція протягом 8 днів після операції та утворення серозногнійної нориці. Нагноєння рани було в одному випадку після аутопластики за Постемпським (0,9±0,3%). В іншого хворого з аденомою передміхурової залози 3 ступеня спостерігалася гостра затримка сечі, що вимагало накладання епіцистостоми, ще в одного – розвиток нейропатії клубового пахового нерва в ранньому післяопераційному періоді. Оцінюючи віддалені результати, встановлено, що в основній групі обстежені пацієнти були задоволені результатами операції і не мали жодних скарг. Рецидивів гриж не виявлено. У першій контрольній групі двох пацієнтів турбували неприємні відчуття в пахвинній ділянці, а в одного хворого розвинувся рецидив пахвинної грижі, причиною якого стала ретракція проленового ендопротезу. Після аутогерніопластики по Постемпському 9 пацієнтів скаржились на дискомфорт в зоні операції (епізодичні болі, парестезії), в 1 хворого сформувалася стійка водянка оболонки яєчка, що потребувало повторного хірургічного втручання, у 3 випадках спостерігався рецидив пахової грижі.

Висновок

Причина розвитку ускладнень, рецидиву захворювання у пацієнтів з паховими грижами - ігнорування топографо-анатомічних змін задньої стінки пахового каналу, що виникають в процесі розвитку пахової грижі. Тому найкращі найближчі та віддалені результати лікування пацієнтів з паховими грижами отримані після застосування сітчастого ендопротезу, форма і розмір якого задані з урахуванням індивідуальних топографо-анатомічних змін задньої стінки пахового каналу. Загалом атензійні способи герніопластики (за Ліхтенштейном, сітчастим ендопротезом)

супроводжуються меншою кількістю компресійних ускладнень, є надійними з точки зору розвитку рецидиву грижі, ніж «традиційна» аутогерніопластика за Постемпським.

Список використаних джерел:

1. Аляутдінов Р. Р. Алопластичне лікування пахових гриж // Герніологія. 2020; 1(6) С. 5-6.
2. Ємельянов С. І., Протасов А. В., Рутенбург Г. М. Ендокхірургія пахових і стегнових гриж. Дніпро.: Фоліант, 2020. 176 с.
3. Калантаров Т. К. Профілактика тривалого больового синдрому після усунення пахових гриж // Сучасні аспекти удосконалення якості медичної допомоги у багатопрофільному військовому госпіталі. Тез. доп. Дніпро, 2020. С. 115-117.
4. Кирилов Ю. Б. и др. Морфологічні зміни в яєчку при пахових грижах. Хірургія. 2023; 2(80): 65-67.
5. Коган А. С. Патогенетичні основи хірургічного лікування пахових і стегнових гриж. Київ: Здоров'я, 2019, 172 с.
6. Малюков В. Є. Профілактика післяопераційних ускладнень при паховій герніоплаستيці традиційними способами методом інтраопераційної верифікації і збереження нервового апарату пахової області // Вісник хірургії. 2020; 4(56): 66-71.
7. Онопрієв В. І. Герніопластика при лікуванні складних і рецидивних пахових гриж // Хірургія. 2020; 6(4): 28-32.
8. Сазонов К. Н. Спосіб оперативного лікування «важких» гриж пахової ділянки // Вісник хірургії. 2022; 1 (34): 42-45.
9. Славський, Л. Є. Ускладнення хірургії гриж живота / К.: Здоров'я, 2020. 176 с.
10. Федорів В. Д. Принципи оперативного лікування пахових гриж. Хірургія. 2021; 1 (74): 59-64.
11. Янів В. Н. Спосіб аутодермальної пластики при «важких формах» пахових гриж // Вісник хірургії. 2021; 3 (56): 49-51.
12. Fong Y. Prevention of ischemic orchitis during inguinal hernioplasty / Y. Fong, G. E. Wantz // Surg. Gynecol. Obstet. 2022; 2 (174): 399-402.
13. Kark A. E.. Three thousand one hundred seventy-five primary inguinal hernia repairs: advantages of ambulatory open mesh repair using local anesthesia // J. Am. Coll. Surgeons. 2020; 4 (186): 447-455.
14. Smedbergh S., Roos H. Sportsman's groin: results of selective surgical approach with neurolysis or hernioplasty in athletes with groin pain // The 2nd International Hernia Congress, joint meeting of AHS and EHS: Materials of the Congress. London, 2023; 4 (67): 60-64.
15. Tsirilis T. Preperitoneal repair of recurrent inguinal hernia using PHS mesh // The 26th International Congress of EHS: Abstract Book. Prague, 2020. P. 11-12.

ЯК СМАРТФОНИ ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХІКУ ПІДЛІТКІВ

Дігтяр Аліна Євгенівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Луценко Ірина Володимирівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистент кафедри гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. У сучасному світі смартфони стали невід'ємною частиною життя підлітків, що породжує питання про їх вплив на психіку цієї групи населення. Підлітки від 13 до 18 років перебувають у період інтенсивного фізичного та психологічного розвитку, і важливо з'ясувати, як смартфони можуть впливати на їх психічне здоров'я та соціальну адаптацію.

Мета. Метою даного дослідження є вивчення впливу смартфонів на психіку підлітків, визначення можливих негативних наслідків.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводиться серед 100 підлітків віком від 13 до 18 років. Для збору даних створено анкету на базі сервісу «Google Forms» та подальше поширення анкети серед підлітків. Анкета містить питання про час використання смартфонів, типи використовуваних додатків, соціальні мережі, а також питання про психічне здоров'я, включаючи рівень стресу, депресії та самооцінку.

Результати та їх обговорювання. Залежність від смартфонів: 78% підлітків визнали, що вони відчувають залежність від смартфонів і використовують їх більше, ніж 4 години на день. Соціальні мережі: 65% опитаних вказали, що проводять значний час на соціальних мережах, і 42% зізналися, що вони відчувають стрес або депресію після перегляду соціальних медіа. Сон та фізичне здоров'я: 58% підлітків вказали, що використовують смартфони вночі, що впливає на якість їх сну. Крім того, 38% мали фізичні проблеми, такі як біль у шиї або спині, пов'язані з тривалим користуванням смартфонами.

Висновок. Дослідження підтвердило, що смартфони мають значний вплив на психічне здоров'я підлітків. Велика кількість часу, проведеного перед екранами, а також активне використання соціальних медіа можуть призвести до серйозних психічних проблем серед молоді.

Однією з основних проблем є залежність від смартфонів, яка може викликати відчуття тривожності та роздратування у підлітків під час відсутності пристрою. Постійна доступність до соціальних мереж іноді сприяє розвитку соціальної тривожності та порушень самооцінки, коли підлітки починають порівнювати своє життя з ідеалізованими образами, що представлені в інтернеті.

Підлітки, які витрачають багато часу на смартфонах, також мають схильність до проблем із сном, оскільки використання пристроїв перед сном може вплинути на якість та тривалість сну.

Список використаних джерел:

1. <https://www.bsmu.edu.ua/blog/vplyv-gadzhativ-na-psyhichnyj-stan-ditej-ta-pidlitkiv/>
2. <https://ukr.media/psihologiya/380723/?amp=1>

СЕКЦІЯ ХІХ. ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

АНАЛІЗ ЖИРНОКИСЛОТНОГО СКЛАДУ САМОСИЛУ ГАЙОВОГО (TEUCRIUM CHAMAEDRYS L.)

Анзіна Катерина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-0891-1856

старший викладач кафедри хімії

ПВНЗ «Київський медичний університет», Україна

Науковий керівник: Гудзенко Андрій Вікторович

ORCID ID: 0000-0001-6015-2266

доктор фарм. наук, доцент кафедри хімії

ПВНЗ «Київський медичний університет», Україна

Вивчення жирнокислотного складу рослинної сировини є важливим компонентом фармакологічних та ботанічних досліджень. Жирні кислоти є однією з ключових груп хімічних сполук, які можуть впливати на фармакологічну активність рослин та їх екстрактів. Встановлення складу і вмісту жирних кислот у рослині дозволяє зрозуміти, які саме біологічно активні сполуки можуть бути присутні у даному виді рослини та як вони можуть впливати на організм людини.

У цьому контексті, проведення аналізу жирнокислотного складу сировини самосилу гайового (*Teucrium chamaedrys* L.), може надати важливу інформацію для наукових досліджень. Рослина відома своєю потенційною медичною цінністю, і вивчення її жирнокислотного складу може допомогти зрозуміти її фармакологічний потенціал.

Вивчення жирнокислотного складу сировини проводили з використанням методу газової хроматографії на приладі Agilent 6 890 (модель 5973) з мас-детекцією.

Приготування ліпофільних екстрактів проводили шляхом вичерпної екстракції сировини в апараті Сокслета. Отримані екстракти концентрували на ротаційному випаровувачі. Після цього проводили метилування зразків, застосовуючи хлористий ацетил за наявності метанолу. Суміш, що отримали в подальшому екстрагували гексаном за температури 60-65°C. Отримані зразки використовували для подальшої роботи на хроматографі.

Результати проведених досліджень відображені в таблиці 1.

Таблиця 1

Вміст жирних кислот у сировині самосилу гайового

№	Жирна кислота	Вміст у %, від загальної кількості жирних кислот
1	Додеканова (лауринова)	0,77
2	Пентадеканова	3,16
3	Тетрадеканова (міристинова)	19,05

Продовження табл. 1

№	Жирна кислота	Вміст у %, від загальної кількості жирних кислот
4	Н-гексадеканова (пальмітинова)	15,18
5	Октадеканова (стеаринова)	38,23
6	Цис-9-октадеценева (олеїнова)	14,10
7	Цис,-цис-9,12- октадеканова (лінолева)	8,24
8	Ейкозанова (арахінова)	1,27

За результатами аналізу було встановлено, що у складі сировини самосилу гайового міститься 8 жирних кислот.

Великий вміст стеаринової кислоти свідчить про її домінуючу роль серед жирних кислот у сировині самосилу гайового (38,23% від загального вмісту жирних кислот). Міристинова та пальмітинова кислоти також присутні у великій кількості, що може мати важливий фармакологічний потенціал (19,05% та 15,18% відповідно). Олеїнова кислота присутня у помірних кількостях – 14,10%.

В найменшій кількості в екстракті самосилу гайового визначено додеканову (0,77 %) та пентадеканову (3,16%) кислоти.

Результати цього аналізу можуть бути корисними для подальших досліджень фармакологічної активності сировини та можливого застосування його в медицині.

Висновки.

1. За результатами аналізу було встановлено, що у складі сировини самосилу гайового міститься 8 жирних кислот.

2. В найбільшій кількості міститься стеаринова (октадеканова) кислота - 38,23% від загального вмісту жирних кислот). В найменшій кількості визначено додеканову кислоту – 0,77%.

Список використаних джерел:

1. Лапач С. Н., Чубенко А. В., Бабич П. Н. (2000). Статистические методы в медико-биологических исследованиях с использованием Excel. Морион. 320 с.
2. Малюгина, Е., Смойловська, Г., Еренко, Е., Мазулин, А., & Хортецька, Т. (2020). Determination of fatty acids content in seeds of *Plantago media* L. *SWorldJournal*, 2(04-02), 12–17. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2020-04-02-002>
3. Незгода І. І., Науменко О. М., Нікульченко О. В. (2019). Леткі жирні кислоти як метаболічні маркери порушення мікробіоценозу кишечника при ротавірусній інфекції у дітей. *Інфекційні хвороби*. № 3. С. 24-32. DOI 10.11603/1681-2727.2019.3.10632
4. Федосов А. І., Кисличенко В. С., Новосел О. М. (2017). Дослідження жирнокислотного складу часнику листя та цибулин. *Медична та клінічна хімія*. Т. 19, № 4. С. 5-9. DOI 10.11603/mcch.2410-681X.2017.v0.i4.8334

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОСТАЧАННЯ ЛІКІВ У ЄС

Трагньюк О. Я.

кандидатка юридичних наук, професорка,
доцентка кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Яковюк І. В.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Проблема забезпечення лікарськими препаратами є однією з найбільш гострих для системи охорони здоров'я не лише у країнах із низькими темпами розвитку економіки, але і для розвинутих держав. Не є винятком і Європейський Союз, у якому означене питання розглядається на одному рівні із такими соціальними викликами як скорочення народжуваності, вади репродуктивного здоров'я населення, наслідки гострої коронавірусної хвороби COVID-19, висока вірогідність виникнення епідемії унаслідок появи нових інфекційних агентів, наявність інших загроз біологічного походження тощо.

Нестача лікарських засобів впливає на схеми лікування. Їх дефіцит також може вплинути на здоров'я громадян і, зрештою, на стійкість системи охорони здоров'я в державах-членах ЄС, а отже створює загрози національній безпеці цих держав та безпеці регіону у цілому [1].

Причини дефіциту є багатофакторними і варіюються від неочікуваного зростання попиту до проблем з виробництвом та якістю, закриття або переміщення заводів, «вузьких» місць у ланцюгах постачання, політики регулювання та відшкодування, конкурентоспроможності галузі тощо. У деяких країнах-членах паралельний експорт у поєднанні з недостатньою прозорістю поставок призводить до серйозних перебоїв, які мають негативні наслідки для пацієнтів.

На додаток до цих проблем, ЄС стає все більш залежним від імпорту ліків від кількох виробників та регіонів, що посилює безпековий вимір цієї проблематики. Зокрема, дефіцит лікарських засобів може бути наслідком збоїв у ланцюзі постачання та вразливості, що впливає на постачання ключових інгредієнтів і компонентів.

Пандемія COVID-19 ще більше підкреслила важливість забезпечення постійного постачання ліків, що часто сприймається як належне в Європі. Особливо це стосується найбільш критичних лікарських засобів, які є необхідними для забезпечення безперервності медичної допомоги, надання якісної медичної допомоги та гарантування високого рівня захисту громадського здоров'я в Європі.

Пандемія COVID-19, неспровокована та невинуватена військова агресія Росії проти України та поточна, як наслідок, енергетична криза також висунули на перший план питання щодо впливу залежності ЄС від третіх країн щодо ліків, сировини та інгредієнтів, які використовуються у фармацевтичному виробництві. Ці події спричинили додатковий тиск, який може призвести до подальшої вразливості в ланцюгах поставок фармацевтичних препаратів.

Важлива роль у вирішенні питання забезпечення безпеки поставок медичних препаратів належить інституціям ЄС. Так, Європейська Рада постійно робить наголос

на необхідності зміцнення безпеки та безперервності постачання ліків і усунення причин системного дефіциту та збоїв у ланцюгах постачання, також поза межами конкретного кризового контексту. Рада ЄС закликала Комісію та держави-члениспівпрацювати над «своєчасними рішеннями, зокрема щодо [...] критичних ліків» [2]. Європейський Парламент вказує, що «необхідно запобігти дефіциту ліків і пом'якшити його наслідки якщо вони відбудуться» [3].

Безпека постачання також була визначена як головна ціль Фармацевтичної стратегії для Європи [4] Комісія оголосила про декілька заходів, спрямованих на покращення доступності ліків, зокрема, у Фармацевтичній стратегії була висунута ініціатива – Структурований діалог щодо безпеки постачання ліків. Не дивлячись на те, що стратегія не є юридично обов'язковим актом, вона тим не менше має важливе значення для майбутньої правової регламентації у відповідному напрямку. Для реалізації Стратегій у ЄС приймаються нормативні акти, які вже матимуть обов'язковий характер для суб'єктів права ЄС. Необхідно також зазначити, що ступінь урегульованості залежатиме від того, яка саме сфера виступає головним фокусом такого регулювання, адже, якщо мова йде безпосередньо про лікарські засоби, їх якість, наповненість ними ринку, то тут мають місце питання, які охоплюються різними видами компетенції ЄС. Так, зокрема охорона та зміцнення здоров'я віднесена до додаткової (до держав-членів) компетенції ЄС (п. а ч. 1 ст. 6 Договору про функціонування ЄС), і тут, як правило, ЄС лише координує діяльність держав-членів і не приймає юридично обов'язкових актів. При цьому питання конкуренції, тобто ті аспекти обігу фармацевтичних препаратів, які мають відношення внутрішнього ринку до ринку – є виключною компетенцією ЄС (п. бч. 1 ст. 3 Договору про функціонування ЄС), в рамках якої Союз вже має виняткові повноваження із встановлення юридичного обов'язкових правил для суб'єктів права ЄС.

Фармацевтична стратегія також тісно пов'язана з Новою промисловою стратегією Комісії для Європи [5], яка була оновлена в 2021 р. [6], і її метою забезпечити надійні ланцюги поставоку стратегічних сферах, зокрема щодо охорони здоров'я.

У своєму Висновку Європейська Рада запропонувала Комісії «визначити стратегічні залежності, особливо в найбільш чутливих промислових екосистемах, таких як здоров'я, і запропонувати заходи для зменшення цих залежностей, у тому числі шляхом диверсифікації виробництва та ланцюгів постачання, забезпечення стратегічного накопичення запасів, а також сприяння виробництво та інвестиції в Європі» [7].

Майже одночасно в рамках реалізації Фармацевтичної стратегії був також започаткований Структурований діалог з учасниками ланцюжка створення вартості фармацевтичної продукції, державними органами влади, неурядовими організаціями пацієнтів і охорони здоров'я та дослідницьким співтовариством. Він мав на меті отримати краще розуміння функціонування глобальних фармацевтичних ланцюгів постачання через внесок зацікавлених сторін; для виявлення причин і рушійних факторів різних потенційних вразливостей, включаючи залежності, що загрожують постачанню критично важливих ліків, активних фармацевтичних інгредієнтів (API) і сировини.

Мандат Структурованого діалогу також встановлює ціль - висунути набір можливих заходів для усунення виявлених вразливостей і сформулювати варіанти політики, які будуть розглянуті Комісією та іншими органами влади в ЄС для забезпечення безпеки постачання та наявності критично важливих ліків.

Паралельно зі структурованим діалогом, на основі уроків, отриманих із пандемії COVID-19, Комісія ЄС створила нову службу, Управління з питань готовності до

надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та реагування (HERA), місією якої є забезпечення наявності медичних контрзаходів, зокрема ліків, для підготовки дої реагувати на кризи здоров'я. Крім того, повноваження Європейського агентства з лікарських засобів (ЕМА) було розширено, щоб охопити моніторинг і звітність про нестачу ліків під час надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та великих подій [8].

Слід зауважити, що не дивлячись на свою правову природу Фармацевтична та Промислова стратегії створюють міцну основу для дій, спрямованих на підвищення безпеки постачання ліків. А Структурований діалог покращив комунікацію та обмін інформацією між зацікавленими сторонами ланцюга постачання.

Список використаних джерел:

1. Report on the shortage of medicines – how to address an emerging problem (2020/2071(INI). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0142_EN.html.
2. Council Conclusions on Access to medicines and medical devices for a Stronger and Resilient EU 2021/C 269 I/02. ST/9750/2021/INIT. OJ C 269I, 7.7.2021, p. 3–10.
3. European Parliament resolution of 17 September 2020 on the shortage of medicines – how to address an emerging problem (2020/2071(INI)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0228_EN.html.
4. Communication of 25 November 2020 from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Pharmaceutical Strategy for Europe, COM(20)761 final.
5. 5.Communication of 10 March 2020 from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A New Industrial Strategy for Europe, COM/2020/102 final.
6. Communication of 5 May 2021 from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Updating the 2020 New Industrial Strategy: Building a stronger Single Market for Europe's recovery COM(2021)350 final and Commission Staffworking document of 5 May 2021, Strategic dependencies and capacities, SWD (2021)352 final.
7. Conclusions of 1 and 2 October 2020 of Special meeting of the European Council. Brussels, 2 October 2020 (OR. en) EUCO 13/20 CO EUR 10 CONCL 6. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/45910/021020-euco-final-conclusions.pdf>.
8. Regulation (EU) 2022/123 of the European Parliament and of the Council of 25 January 2022 on a reinforced role for the European Medicines Agency in crisis preparedness and management for medicinal products and medical devices, OJ L 20, 31.1.2022, p. 1–37.

СЕКЦІЯ XX. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ СЕРЕДИНИ XX-XXI СТОЛІТТЯ

Кононенко Дар'я Ігорівна

студентка другого курсу

Ірпінський фаховий коледж

Національного університету біоресурсів

і природокористування України, Україна

Науковий керівник Куракіна Олена Віталіївна

викладач

Ірпінський фаховий коледж

Національного університету біоресурсів

і природокористування України, Україна

Кінець XX і початок XXI ст. характеризуються низкою дійсно серйозних міжнародних криз, що в сукупності посилюють міжнародне напруження. За даними дослідження PRIO, починаючи з 1946 року нараховано 256 збройних конфліктів. Ряд дослідників визнають, що на сьогоднішній день зникли міждержавні та колоніальні конфлікти, а домінуючою формою конфлікту став внутрішньодержавний (або громадянський). Важливим аспектом тут є той факт, що такі конфлікти часто відбуваються з залученням гравців з інших держав, таким чином перетворюючись з внутрішньодержавних на міжнародні гібридизовані. Прикладами країн з такими конфліктами є: Росія (Чечня), Грузія (Абхазія, Південна Осетія), Молдова (Придністров'я), Велика Британія (Північна Ірландія), колишній Югославія (Боснія і Герцеговіна, Косово), Бангладеш (гірські племена чітагонгу), Індонезія (Східний Тимор), Республіка Шрі-Ланка (таміли), проблема курдів в Іраку, Туреччині та Ірані, збройні сутички між угрупованнями в Афганістані, Македонія, Таджикистан, Алжи, Бірма, Конго, Індонезія, Бурунді, на Філіппіні та ін.

Досліджуючи дану проблему, можна виділити основні особливості міжнародних конфліктів XX – XXI століть:

1. Застосування зброї масового знищення.
2. Їх наслідки мали потенційно глобальний характер.
3. Можливість розширення до світового масштабу.
4. Велика кількість сторін (учасників), що втягуються у конфлікти.

Американський Центр всеохоплюючого миру (CSP) нарахував 36 війн за даними на початок 2017 року. Безпосередню участь у цих конфліктах брали 28 держав. З їх числа майже половина (13 країн) мають затягнуті конфлікти (тобто, такі, що тривають вже понад 10 років). Такими країнами є М'янма (66 років), Індія (62 роки), Філіппіни (42 роки), Колумбія (39 років), Афганістан (36 років), Ірак (34 роки), Судан (31 рік), Туреччина (30 років), Сомалі (26 років), Демократична Республіка Конго (22 роки), Нігерія (17 років) і Пакистан (17 років). За останні роки можна назвати лише Шрі-Ланку тою, що спромоглася завершити внутрішній затягнутий конфлікт (з тамілами), що сталося ще у 2009 році. Окрім того, схожим прикладом може стати той

факт, що Колумбія нещодавно підписала мирну угоду з повстанцями, внаслідок чого зародилася надія на мирне завершення існуючого внутрішнього збройного конфлікту. [1].

Після другої половини 70-х років розпочалося становлення і розвиток світової політики і світогосподарських зв'язків в умовах глобальних суперечностей. Період, що продовжувався у 80-х роках ХХ століття викликав велику зацікавленість щодо вирішення глобальних проблем політичних та державних діячів деяких країн світу, з'являються перші міжнародні документи, що спрямовані на їх практичне вирішення.

Незважаючи на те, що в середині ХХ ст. виникла певна тенденція до зниження загальної кількості конфліктів на планеті (так, якщо 1989 р. налічувалося 36 крупних збройних конфліктів у 32 районах світу, а 1995 р. їх було 30 у двадцяти п'яти), проблему їх мирного врегулювання не знято з порядку денного. Кінець ХХ і початок ХХІ ст. ознаменувалися низкою серйозних міжнародних криз, які в сукупності суттєво посилюють міжнародне напруження (Косово, Чечня, Афганістан, Ірак тощо) [2].

Явище міжнародного тероризму відомо людству ще із давнини, але саме зараз, коли завершується формування глобальної цивілізації, міжнародний тероризм набув нової якості й місця у світовій політиці.

Основні причини міжнародних конфліктів: недосконалість людської природи; бідність, а також нерівність народів різних країн; політичний і соціально-економічний лад держави, рівень культури і цивілізованості держави.

Ці причини призводять до того, що кількість збройних конфліктів у світі від початку ХХІ століття зростає. Станом на 2023 рік у світі нараховується майже чотири десятки збройних конфліктів та війн, одна з яких триває в Україні.

У лютому 2014 р. Російська Федерація розпочала війну з Україною, вдершись на її терени з півдня – з Кримського півострова. Відтоді протягом довгих восьми років і аж до нового повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. Російсько-українська війна тривала з різними хвилями загострень та форм й, природно, мала кілька різних періодів, деякі з яких можна навіть виділити в окремі воєнні компанії як складові цієї великої війни (подібно до того, як окремі війни – німецько-польська, німецько-французька, німецько-радянська, битва за Британію чи японсько-китайська або японсько-американська тощо) склали єдиний комплекс Другої світової війни). [3]

Ще один конфлікт, вперто ігноруємий світом, загострився в осени 2023 року. Збройне протистояння 1990-1994 років між Азербайджаном та Вірменією за Нагірний Карабах спалахнуло з новою силою. Також, можна згадати, військовий конфлікт у Ємені та громадянську війну в Ефіопії, що призвели до загибелі сотен тисяч мирних жителів.

Отже, враховуючи зазначені особливості локальних війн і воєнних конфліктів, взаємозалежність і взаємопов'язаність у світі, який, попри глобалізацію, зберігає фундаментальні протиріччя та безліч нерегульованих проблем, можна прогнозувати продовження цих конфліктів та появу нових, ще більш небезпечних.

Список використаних джерел:

1. Динаміка міжнародних конфліктів та роль стратегічних комунікацій у їх врегулюванні [Електронний ресурс] // Державне управління: удосконалення та розв. 2020. Режим доступу до ресурсу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2020/4.pdf.
2. Дронов В. Ю. Міжнародні відносини та світова політика / В. Ю. Дронов. – Одеса: Фенікс, 2022. – 132 с.
3. Російсько-українська війна - війна за життя (2014–2022 рр.): Періодизація [Електронний ресурс] // Павло Гай-Нижник доктор історичних наук особистий сайт. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2022doc_war.ph

СЕКЦІЯ ХХІ. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА МУЗИЧНО-ПРОФЕСІЙНІ УМОВИ ПОЯВИ, ЕВОЛЮЦІЇ ТА ПОШИРЕННЯ АКОРДЕОНУ

Кисляк Богдан Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-5622-8851

кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедра хореографії та мистецтвознавства

Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, Україна

Анотація: аналізується матеріал, присвячений соціокультурним передумовам виникнення акордеону та особливостям його розповсюдження. Подається еволюція технічної будови акордеону, детально розкривається процес удосконалення акордеону до сучасного професійного інструменту, причини даних змін та їх наслідки для акордеонного виконавства, серед яких – піввіковий тріумф акордеону у ХХ ст. на території Європи, Америки та Азії. Сформовані основні характеристики акордеону, що зумовили його швидку інтеграцію до сфери масової музики початку ХХ століття.

Акордеон, із початку ХХ ст. вироблений більшістю європейських фабрик і майстерень із виготовлення гармонік, починає свою, без перебільшення, тріумфальну піввікову ходу країнами Європи, Америки та Азії. Створення акордеону збігається з різким зростанням популярності –розважальної музики – музики мюзик-холів, вар'єте і танцювальних зал. Поява нових танців, нових видів музично-сценічної діяльності вимагало свіжих фарб: яскравих, без зайвої академічності і манірності, але і не звичних для повсякденного музикування – інструментів, що не несуть сформованих стереотипів використання.

За словами В. Марченка, саме чи не вперше «назріла нагальна потреба у створенні високохудожнього репертуару для акордеона». Спочатку репертуар створювали самі виконавці. Так, П'єтро Дейро створив два концерти для акордеона з оркестром, фантазії, увертюри, інші п'єси крупної форми, а також велику кількість аранжувань класичної музики.

У згаданий період спостерігається зацікавленість професійних композиторів звуковиражальними можливостями акордеона. Австрійський композитор А. Берг використав акордеон у другому акті своєї опери «Воцтек»». На думку дослідників, тут вперше у світовому музичному мистецтві були повністю виявлені експресивні можливості акордеона¹.

Основними рисами розвитку репертуарних напрямів в останні десятиліття ХХ ст. можна назвати їхню остаточну диференціацію та активну професіоналізацію. У різних країнах – Німеччині, Італії, США, Франції – безсумнівно виявилися загальні тенденції, проте в кожній з них були свої особливості появи та розвитку, своя специфіка соціокультурного функціонування піано-акордеону, що є темою для окремого дослідження.

Висновки. Процес виникнення акордеону сучасного типу має досить довгу та багаторівневу історію. На нашу думку, еволюційний шлях, який пройшов даний інструмент, свідчить про розкриття закладеного у ньому потенціалу. Саме тому акордеон зараз знаходиться серед професійних багатогранних інструментів, особливості якого продовжують привертати до себе увагу сучасних музикантів.

Список використаних джерел:

1. Булда М. В. Естрадно-джазова музика в акордеонно-баянному мистецтві України другої половини XX – початку XXI століття: композиторська творчість і виконавство : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 2007.
2. Єргієв І. Д. Український «модерн-баян» як феномен світового мистецтва : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Одеська державна музична академія ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2006.
3. Іванов Є. О. Академічне баянно-акордеонне мистецтво в Україні (історичний аспект) : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ, 1995. 277 с.
4. Марченко В. В. Еволюція акордеонного мистецтва: історичний аспект. *Культура і сучасність* : зб. ст. Вип. 2. Київ, 2014. С. 142-147.
5. Парасківа Л. М. Становлення та тенденції розвитку акордеонного мистецтва в світовій музичній культурі. Чернівці, 2021. 80 с.

СЕКЦІЯ XXII. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

БАГАТОРІЧНІ (1963–2020 РР.) КОЛИВАННЯ МАКСИМАЛЬНОГО СТОКУ Р. ПРИП'ЯТЬ (ГІДРОПОСТ „ЛЮБ'ЯЗЬ”)

Павловська Тетяна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0003-4931-0803

кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Білецький Юрій Валентинович

ORCID ID: 0000-0003-0477-4196

кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної географії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Щесюк Єлизавета Русланівна

студентка 3-го курсу географічного факультету,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Анотація. Проаналізовано багаторічний (1963–2020 рр.) режим максимального стоку річки Прип'ять (гідропост „Люб'язь”): виявлено тенденції його змін за вказаний відрізок часу, визначено середнє значення максимальних витрат за досліджуваний період, з'ясовано їхній генезис і тісноту зв'язку з опадами.

Постановка проблеми. Річковий стік є важливим елементом кругообігу води на Землі, формуючи поверхневий стік, що утворюється за рахунок атмосферних опадів, і підземний, що утворюється за рахунок ґрунтових вод. Річковий стік включає стік води, наносів, розчинених речовин і тепла. Важливими чинниками його формування є фізико-географічні умови території басейну річки, насамперед, клімат. Вплив останнього на формування стоку річок залежить від чинників підстильної поверхні, які зумовлюють втрати стоку й умови стікання та досягнення водою замикального створу [13; 16, с. 13].

Найголовнішою з характеристик річкового стоку є витрата води. До характерних витрат води річки відносять середньорічні, максимальні та мінімальні витрати. Особливо важливе наукове й практичне значення має дослідження просторово-часових коливань максимального стоку води річок. Адже його мінливість безпосередньо впливає на галузі господарства, водозабезпечення та водовідведення, роботу транспорту, гідротехнічних та інших інженерних споруд в долинах та руслах гідрографічної мережі тощо [5, с. 107]. Не є виключенням у цьому плані й р. Прип'ять, повені та паводки якої затоплюють значні території населених пунктів та сільськогосподарських угідь Волинської області, розміщених в умовах рівнинного рельєфу водозоюру.

З історії досліджень. Дослідження максимального стоку річок Волинської області в полі зору багатьох науковців та практиків, серед яких: С. Барандіч, Р. Бондарчук, Є. Василенко, В. Вишневецький, О. Галік, М. Ганущак, Є. Гопченко, В. Гребінь, Л. Горбачова, С. Кутовий, М. Лихач, О. Лук'янець, В. Овчарук, Т. Павловська, В. Холоденко, Ю. Чорноморець, Ж. Шакірзанова, М. Яковичина та ін. [1–6; 8; 10–12; 14; 15].

Незважаючи на великий масив праць з даної проблематики щодо вказаного регіону, питання вивчення й прогнозування тенденцій багаторічних коливань максимальних витрат річок краю залишається відкритим, оскільки параметри річкового стоку й чинників його формування дуже динамічні в часі й змінні в просторі. Актуальність подальших досліджень у вказаному науковому напрямку пов'язана не лише зі змінами клімату й посиленням різних видів антропогенного впливу на довкілля в досліджуваному басейні, а й необхідністю посиленого моніторингу за станом басейної системи транскордонної річки в умовах сучасних воєнно-політичних загроз та ризиків.

Метою даної роботи є з'ясування тенденцій багаторічної динаміки максимального стоку р. Прип'ять (гідропост „Люб'язь”), його генезису, міцності взаємозв'язку з річними сумами опадів. Інформаційною основою дослідження слугували фондові дані Волинського обласного центру з гідрометеорології (далі – ВОЦГМ). Застосовано математико-статистичний, графічний та порівняльний методи.

Результати дослідження. Гідропост „Люб'язь” розміщений на правому березі р. Прип'ять за 0,6 км вище оз. Люб'язь та 0,7 км нижче автодорожного мосту дороги Любешів – Дольськ біля однойменного села. Заплава річки лучна, заболочена, шириною близько 1 км (місцями іноді до 2 км). Вихід річкових вод на заплаву починається при рівні 285 см над „нулем графіка”. Русло річки звивисте, піщано-мулисте, в окремі роки пересихало на відстані 150 м нижче поста. Прибережна зона заростає лепехою, а русло – лататтям. На рівневий режим річки має вплив оз. Люб'язь: у періоди повені чи паводків рівні в підпорі від озера.

Середнє значення максимальних витрат р. Прип'ять на гідропосту „Люб'язь” за період 1963–2020 рр. становить 88,2 м³/с. Найменші величини показника простежувалися у 1972 р. (8,19 м³/с), 1984 р. (4,6 м³/с), 2020 р. (8,71 м³/с), а найбільші – у 1966 р. (257 м³/с), 1967 р. (291 м³/с), 1979 р. (331 м³/с).

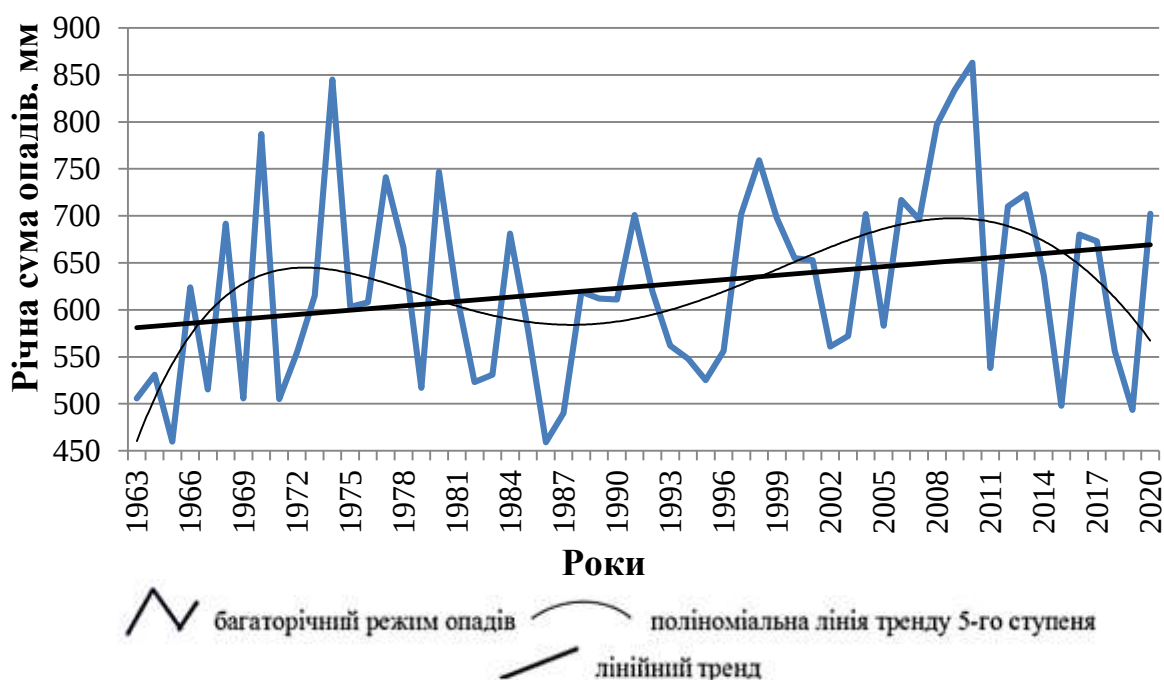
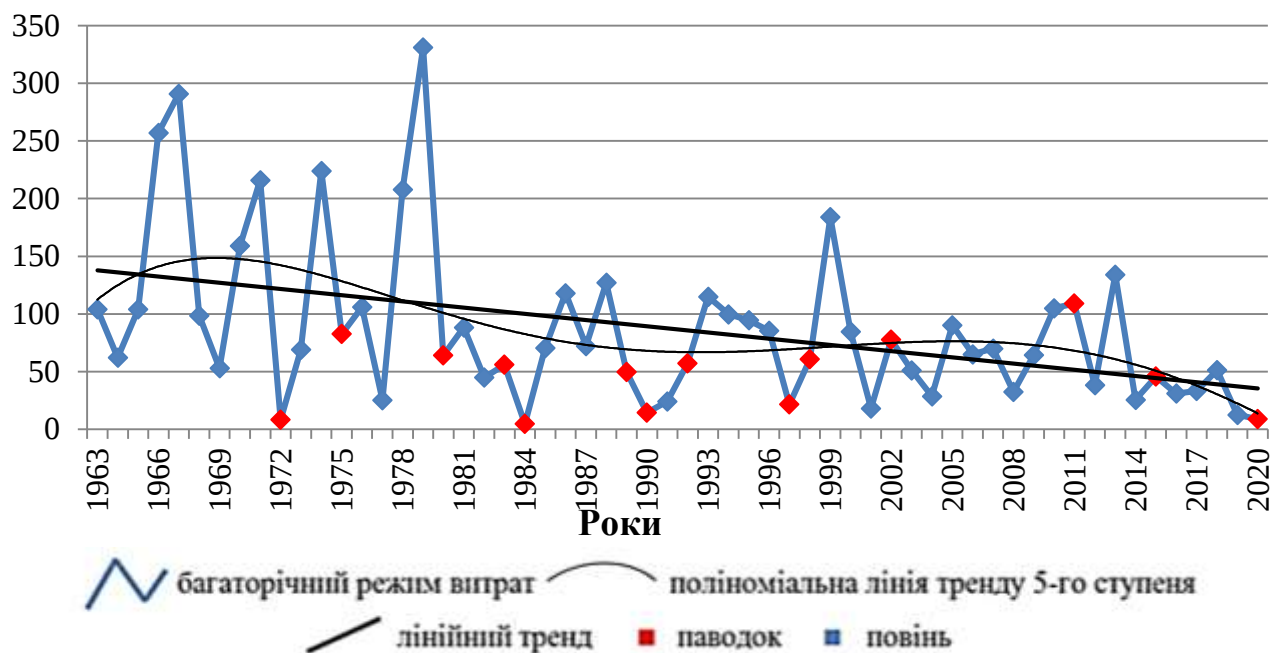
Зазвичай максимальні витрати річки Прип'ять на гідропосту „Люб'язь” формуються під час весняної повені, рідше – під час паводків (рис. 1). Високе водопілля утворюється під час пізньої дружньої весни внаслідок інтенсивного танення значних снігозапасів і тривалих дощів, що накладаються на основну хвилю талих вод. У басейні Верхньої Прип'яті повинь починається, зазвичай, в першій декаді березня. У пізні весни при інтенсивному сніготаненні формується найбільш високе й нетривале водопілля з найбільшими максимумами. В ранні весни відбувається повільне танення снігового покриву, зростають втрати талих вод на фільтрацію, тому повинь зазвичай низька й тривала. Низьке водопілля відмічається також у роки зі значними зимовими паводками, що формуються внаслідок сніготанення під час відлиг [7, с. 238].

З наближенням до сьогодення величини максимальних витрат набувають все менших значень (див. рис. 1). Це пов'язано з тим, що гідрологічна фаза повені стає менш вираженою через зменшення снігозапасів упродовж холодного періоду року внаслідок частих відлиг й тривалих часових проміжків панування плюсових температур повітря у Волинській області [10, с. 245].

Рис. 1 і 2 засвідчують різноспрямовані тенденції багаторічної динаміки максимального стоку річки й річних сум опадів на найближчій метеостанції (далі –

МС „Любешів”). При цьому фази коливань максимальних витрат й річних сум опадів співпадають в часі (див. рис. 1, 2). Для виявлення міцності зв'язку між річними сумами опадів (МС „Любешів”) і максимальними витратами р. Прип'ять (гідропост „Люб'язь”) нами за допомогою функції CORREL у MS Excel було розраховано коефіцієнт кореляції ($r = -0,1 \pm 0,1$) (рис. 3).

$Q_{\max}, \text{м}^3/\text{с}$



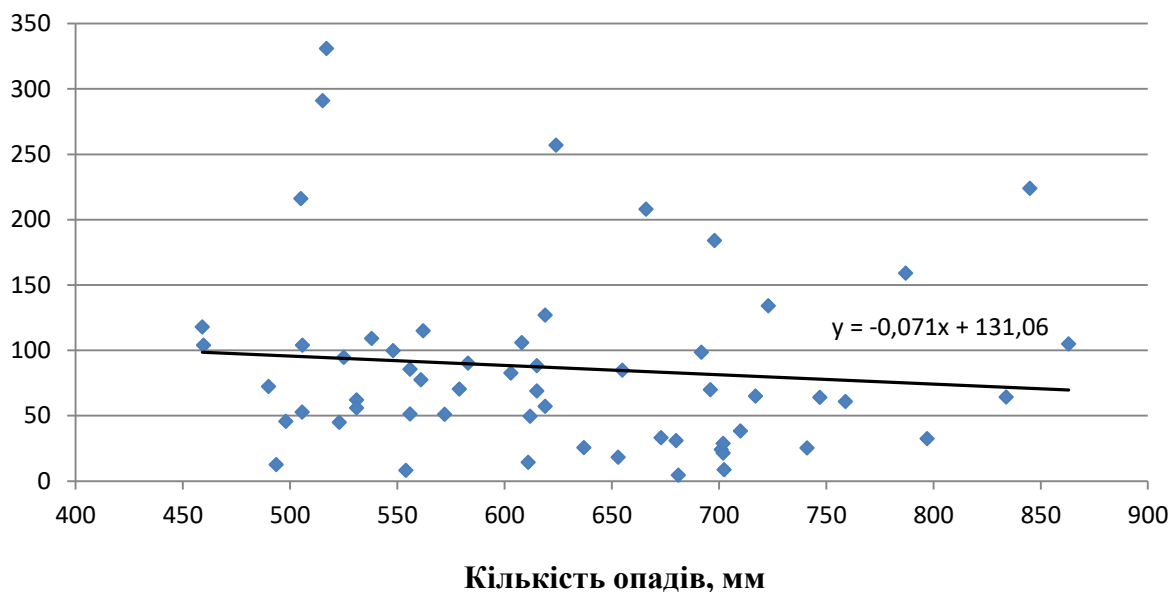
$Q_{\max} \text{ м}^3/\text{с}$ 

Рис. 3. Графік залежності середньорічних витрат р. Прип'ять (гідропост „Люб'язь”) від опадів (МС „Любешів”) (побудовано за даними ВОЦГМ)

Висновки. Дане дослідження дозволяє констатувати, що багаторічні коливання річних сум опадів на МС „Любешів” і середньорічних витрат р. Прип'ять (гідропост „Люб'язь”) мають різноспрямовані тенденції. Обернений і слабкий зв'язок між опадами й максимальними витратами підтверджує розрахований нами коефіцієнт кореляції ($r = -0,1 \pm 0,1$). При цьому тривалість і характер чергування зростаючих і спадаючих фаз багаторічних коливань максимального стоку й опадів співпадають. Зменшення максимальних витрат води р. Прип'ять пов'язане, насамперед, зі змінами кліматичних умов регіону: зменшенням висоти й запасів води в сніговому покриві внаслідок зростання частки рідких опадів через суттєве підвищення середньорічних значень температури повітря [9, с. 45], що стало помітним явищем з кінця минулого сторіччя. Ймовірно, на тісноту зв'язку між опадами й стоком річки має вплив також і господарська діяльність на водозборі (функціонування штучних водойм, Виживського водозбору, меліоративних систем, видобуток корисних копалин, лісгосподарське, аграрне, селитебне навантаження тощо). Тому для більш об'єктивних висновків про причини виявленої тенденції багаторічної динаміки максимальних витрат річки доцільно проаналізувати види й наслідки антропогенних втручань у межах водозбору і безпосередньо в заплавно-русліві комплекси річки. Це завдання й визначає перспективи наших подальших досліджень умов функціонування р. Прип'ять.

Список використаних джерел:

1. Василенко Є. В. (2012) Основні чинники формування весняного водопілля в басейні р. Прип'ять та їхні сучасні зміни. *Наукові праці Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту*: зб. наук. праць. Вип. 261. С. 192–200.
2. Галік О. І. Яковишина М. С. (2011) Однорідність рядів спостережень річного стоку у зв'язку із змінами клімату на прикладі річок Поліської області надмірної водності. *Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія*: матеріали п'ятої Всеукр. наук. конф. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. С. 26–27.

3. Ганущак М., Тарасюк Н. (2019) Водний чинник в розвитку і функціонуванні природно-антропогенних комплексів басейну річки Стир: монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 236 с.
4. Гопченко Є. Д., Овчарук В. А., Шакірзанова Ж. Р. (2011) Розрахунки та довгострокові прогнози характеристик максимального стоку весняного водопілля в басейні р. Прип'ять: монографія. Одеса: Екологія. 336 с.
5. Горбачова Л. О., Барандіч С. Л. (2016) Просторово-часова мінливість максимального стоку води весняного водопілля та паводків змішаного походження річок України. *Наукові праці Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту*. Вип. 269. С. 107–114.
6. Гребінь В. В. (2004) Сучасні зміни стоку річок Прип'ятського Полісся. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія*. Т. 6. С. 74–84.
7. Гребінь В. В. (2010) Сучасний водний режим річок України (ландшафтно-гідрологічний аналіз). Київ: Ніка-Центр. 398 с.
8. Кутовий С. С. Багаторічні коливання водності р. Прип'ять. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*: матеріали науково-практичної конференції, м. Луцьк, 22–24 вересня 2005 р. Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2005. С. 83–92.
9. Павловська Т. С., Федонюк М. А., Рудик О. В. (2023) Температурний режим повітря у Волинській області: хронологічний та хорологічний аспекти. *Географічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: Видавничий дім „Гельветика”. Вип. 1. С. 39–48. DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2023.1.04>
10. Павловська Т. С., Бондарчук Р. І., Лихач М. І., Ляшук К. М. (2018) Багаторічна динаміка річкового стоку Турії (гідропост Ковель). *Сучасна наука та освіта Волині: зб. матеріалів наук.-практ. конф. 22 листопада 2018 р., м. Володимир-Волинський*. Луцьк: Волиньполіграф,. С. 242–246.
11. Павловська Т. С., Жайворонок Л. В., Білецький Ю. В., Грудік С. В. (2019) Багаторічна динаміка річкового стоку Стоходу (гідропост Любешів). *Природа Західного Полісся і прилеглих територій*: зб. наук. Праць. № 16. С. 44–50.
12. Павловська Т., Полянський С., Попович Ю. (2020) Багаторічні (1947–2019 рр.) коливання максимального стоку р. Стир (гідропост „Луцьк”). *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Переяслав, 17 листопада 2020 р.. Переяслав. Вип. 65. С. 35–37.
13. Хільчевський В. К. (2021) Стік річковий. *Велика Українська Енциклопедія*. Вилучено з: [https://vue.gov.ua/Стік річковий](https://vue.gov.ua/Стік_річковий)
14. Холоденко В. С. (2012) Застосування непараметричних статистичних критеріїв оцінки однорідності рядів середньорічних витрат води, максимальних та мінімальних швидкостей течії води для річок Прип'ятського Полісся України. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія*. Т. 2 (27). С. 80–88.
15. Чорноморець Ю. О., Лук'янець О. І. (2013) Схеми розрахунку розподілу стоку весняного водопілля р. Прип'ять та оцінка ефективності їх застосування на прикладі 2009-2012 рр. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія*. Т. 1. С. 43–51.
16. Шакірзанова Ж. Р., Бурлуцька М. Е. (2016) Гідрологічні розрахунки і прогнози: конспект лекцій. Одеса. 158 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Слободенюк Карина Юріївна

здобувач вищої освіти природничого факультету
Житомирський державн університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Костюк Віталій Степанович

кандидат біологічних наук,
доцент кафедри екології та географії
Житомирський державн університет імені Івана Франка, Україна

Вступ. Житомирська область України відома своїм потенціалом у сфері сільського господарства та харчової промисловості. Соціально-економічний аналіз харчової промисловості в регіоні дає можливість вивчити такі ключові аспекти, як виробництво, зайнятість, інвестиції та соціальний вплив.

Харчова промисловість є важливим сектором економіки кожної країни, оскільки забезпечує населення необхідними продуктами харчування. Соціально-економічний аналіз даної галузі в Житомирській області має велику актуальність, оскільки дозволяє визначити стан, проблеми та перспективи розвитку харчової промисловості в даному регіоні [3, с. 45]. Таке дослідження має важливе значення для прийняття ефективних управлінських рішень і сприяє підвищенню конкурентоспроможності галузі, забезпеченню сталого розвитку та поліпшенню життя місцевого населення.

Комплексні дослідження з проблем інноваційного потенціалу харчової промисловості, наукового забезпечення харчової промисловості здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: П.П. Борщевський, О.Б. Бутнік-Сіверський, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковський, А.О. Коваленко, Д.Ф. Крисанов, І.І. Лукінов, П.В. Осіпов, В.В. Прядко, М.П. Щевський, Л.В. Сташинська, Л.Г. Чернюк та інші [1].

Важливо розуміти, що харчова промисловість є ключовим сектором економіки кожної країни, в тому числі і Житомирської області. Вона забезпечує населення необхідними продуктами харчування, має значний вплив на здоров'я та добробут громадян. Отже, аналіз цієї галузі є важливим для забезпечення сталого розвитку регіону та підвищення якості життя місцевого населення. По-друге, проведення соціально-економічного аналізу галузі харчової промисловості Житомирської області дозволить виявити основні фактори, що впливають на її розвиток. Це дозволить розробити ефективні управлінські рішення, спрямовані на покращення ефективності галузі, стимулювання її інноваційного розвитку, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності.

Житомирська область має свої особливості, які необхідно врахувати при аналізі галузі харчової промисловості. Регіональні характеристики, такі як доступність сільськогосподарської сировини, наявність виробничих потужностей, розподіл робочої сили та інші фактори, можуть впливати на розвиток галузі у Житомирській області. Тому дослідження актуально для визначення потенціалу, перспектив та проблем, з якими стикається галузь у даному конкретному регіоні [1, с. 45].

Виробництво продуктів харчування є важливою складовою економіки Житомирської області. Область має велику сільськогосподарську базу, яка забезпечує сировиною харчову промисловість. У регіоні розташована велика кількість

підприємств, що займаються переробкою м'яса, молока, зерна та іншої сільськогосподарської продукції. Це дозволяє виробляти широкий асортимент харчових продуктів, включаючи м'ясні продукти, молочні продукти, хлібобулочні та кондитерські вироби.

Важливим аспектом соціально-економічного аналізу є зайнятість у харчовому секторі. У Житомирській області галузь забезпечує велику кількість робочих місць для місцевого населення. Підприємства харчової промисловості забезпечують роботою тисячі людей, сприяючи зниженню рівня безробіття та підвищенню рівня життя.

Харчова промисловість Житомирської області також приваблює інвестиції. Розвиток сектору заохочує інвесторів вкладати кошти у виробництво продуктів харчування. Це сприяє створенню нових робочих місць, впровадженню нових технологій та модернізації існуючих виробничих потужностей [2, с. 34]. Інвестиції допомагають сектору стабільно розвиватися та підвищувати якість продукції.

Важливим є і соціальний вплив харчової промисловості. Виробництво продуктів харчування забезпечує жителів Житомирської області необхідними продовольчими ресурсами. Крім того, розвиток сектору сприяє розширенню асортименту продукції та підвищенню її якості. Наявність на ринку різноманітних продуктів харчування сприяє задоволенню потреб споживачів та розвитку сфери послуг.

Однак для подальшого розвитку харчової промисловості в Житомирській області важливо вирішити низку проблем. Серед них - нестабільні ціни на сировину, застарілі технології виробництва, брак фінансування та маркетингової стратегії. Ці проблеми ускладнюють конкуренцію з іншими регіонами та країнами [3, с.27].

Таким чином, соціально-економічний аналіз харчової промисловості Житомирської області показує, що харчова промисловість має великий потенціал і відіграє важливу роль у розвитку місцевої економіки та соціальному добробуті населення. Подальший розвиток та краще управління сектором сприятиме стабільному економічному зростанню, створенню робочих місць та задоволенню продовольчих потреб країни.

Список використаних джерел:

1. Новойтенко І.В. перспективи розвитку харчової промисловості в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки: зб. наук. пр. Миколаївський нац. у-т ім. В.О. Сухомлинського. Миколаїв: видво Мик. нац. ун-ту, 2016. Вип. 11. С.460.
2. Сичевський М. П., Юзефович А. Е. Розвиток харчової промисловості: акценти державної політики. Економіка АПК. 2014. № 7 .С. 46–52.
3. Туніцька Ю.М. Особливості експорту продукції вітчизняної харчової промисловості до ЄС. Економіка та суспільство. 2017. № 11. С. 35–41.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ В СФЕРІ
ПРИРОДНИЧИХ, ГУМАНІТАРНИХ ТА ТОЧНИХ НАУК»**

29 вересня 2023 року ♦ Рівне, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 29.09.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 11,28. Замовлення № 381. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.